

Համայնքների
ֆինանսիստների միավորում

ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

(2014թ.)

Գիրք 7

Խմբագրությունը՝ ՏՆՏ. ԳԻՏ. ԹԵԿՆԱԾՈՒ
ԴԱՎԻԹ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ

ԵՐԵՎԱՆ

«ՎՃՆ ԱՌՅՆ»
2015

Սույն գիրքը հրատարակվել է Ամերիկայի ժողովրդի աջակցությամբ՝ ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության (ԱՄՆ ՄՁԳ) միջոցով: Այստեղ արտահայտված տեսակետները միմիայն հեղինակներինն են և պարտադիր չէ, որ արտահայտեն ԱՄՆ ՄՁԳ կամ ԱՄՆ կառավարության տեսակետները:

ՀՏԴ 352.075(479.25)
ԳՄԴ 67.401 (53)
S 300

S 300 **Տեղական ինքնակառավարումը Հայաստանում (2014թ.)**,
Գիրք 7/խմբ. Դավիթ Թումանյանի - Եր., 2015, 200 էջ:

Գիրքը պարունակում է Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման վիճակի մշտադիտարկման 2014 թվականի զեկույցը:

Գիրքը նախատեսված է ապակենտրոնացման և տեղական ինքնակառավարման բնագավառներում քաղաքականություն մշակողների ու որոշումներ ընդունող պաշտոնյաների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, միջազգային ու հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների, այդ բնագավառներով հետաքրքրվող հասարակության լայն խավերի համար:

ՀՏԴ 352.075(479.25)
ԳՄԴ 67.401 (53)

© Համայնքների ֆինանսիստների միավորում
© Դավիթ Թումանյան

ISBN 978-9939-70-140-0

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ 7

ՁԵԿՈՒՅՑ

Տեղական ինքնակառավարումը Հայաստանում (2014թ.)..... 9

1. Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների իրավական և ծրագրային գնահատումը 10

1.1 Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների իրավական գնահատումը 10

1.2 Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների ծրագրային գնահատումը 12

1.3 Արտաքին պարտավորությունների կատարումը 17

2. Վարչատարածքային բարեփոխումները և միջհամայնքային համագործակցությունը..... 19

2.1 Վարչատարածքային բարեփոխումները 19

2.2 Սիջհամայնքային համագործակցությունը 22

3. ՏԻՄ-երի ձևավորումը, իրավասությունները, լիազորությունները և գործունեությունը, քաղաքացիական հասարակության մասնակցությունը տեղական ինքնակառավարմանը 23

3.1 ՏԻՄ-երի ձևավորումը, իրավասությունները, լիազորությունները և գործունեությունը 23

3.2 Քաղաքացիական հասարակության մասնակցությունը տեղական ինքնակառավարմանը 32

4. Համայնքների սեփականությունը, զարգացման ծրագրերը և ֆինանսական անկախությունը..... 37

4.1 Համայնքների սեփականությունը 37

4.2 Համայնքների զարգացման ծրագրերը և բյուջետավարումը 41

4.3 Համայնքի բյուջեի եկամուտները..... 42

4.4 Պարտքի կառավարումը..... 48

4.5 Ֆինանսական հաշվետվողականությունը 48

5. ՏԻՄ-երի լիազորությունների և համայնքի ֆինանսական միջոցների համապատասխանությունը 49

6. Համայնքի խնդիրներին վարչական կառուցվածքների, մարդկային և տեղեկատվական ռեսուրսների համապատասխանությունը, միջազգային աջակցությունը 66

6.1 ՏԻՄ-երի և համայնքների աշխատակազմերի ընդհանուր կարողությունները 66

6.2 Համայնքային ծառայությունը 71

6.3. Համայնքային ծառայողների վերապատրաստումը 73

6.4 Սիջազգային աջակցությունը 74

7. Համայնքային ծառայությունների մատուցումը 79

7.1 Համայնքների կողմից մատուցվող հանրային ծառայությունները 79

7.2 Համայնքային ծառայությունների կառավարում 93

Եզրակացություններ և առաջարկություններ 95

Գրականություն 100

Հաղավումների ցանկ

- ԱԱՊԿ-** առողջության պահպանման կենտրոն
ԱԶԲ- Ասիական զարգացման բանկ
ԱԻՄ- Ազգային ինքնորոշում միավորում
ԱՄՆ- Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ
ԱՄՆ ՄԶԳ- Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Միջազգային զարգացման գործակալություն
ԲԹ- բնակչության թիվը
ԲՀԿ- Բարգավաճ Հայաստան կուսակցություն
ԵԽ- Եվրոպայի խորհուրդ
ԵԽ ՏԻԵԽ- Եվրոպայի խորհրդի Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիա
ԵՀՀ- Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամ
ԵՀԲ- Եվրոպական հարևանության քաղաքականություն
ԵՄ- Եվրոպական միություն
ԵՄԱ- Երևանի մամուլի ակումբ
ՁԼՄ- զանգվածային լրատվության միջոցներ
ԺԱԿ- Ժողովրդավարություն և աշխատանք կուսակցություն
ԿԿԹԿ- կոշտ կենցաղային թափոնների կառավարում
ՀԶԶԾ- համայնքի զարգացման քառամյա ծրագիր
ՀԿ- հասարակական կազմակերպություն
ՀԿԿ- Հայաստանի կոմունիստական կուսակցություն
ՀԿՏՀ- համայնքային կառավարման տեղեկատվական համակարգեր
ՀՀ- Հայաստանի Հանրապետություն
ՀՀԿ- Հայաստանի Հանրապետական կուսակցություն
ՀՀՄ- Հայաստանի համայնքների միություն
ՀՅԴ- Հայ յեղափոխական դաշակցություն
ՀՆԱ- համախառն ներքին արդյունք
ՀՈԱԿ- համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպություն
ՀՊԹ- համայնքային պաշտոնների թիվը
ՀՌԿԿ- Հետազոտական ռեսուրսների կովկասյան կենտրոն
ՀՄՆՀ- Հայաստանի սոցիալական ներդրումների հիմնադրամ
ՀՖՄ- Համայնքների ֆինանսիստների միավորում

ՄԱԿ- Միավորված ազգերի կազմակերպություն
ՏԱ- տեխնիկական աջակցություն
ՏՁԾ- տարածքային զարգացման ծրագիր
ՏԻՄ- տեղական ինքնակառավարման մարմիններ
ՏԻ- տեղական ինքնակառավարում
ՏԿԱԻՆ- Տարածքային կառավարման և արտակարգ
իրավիճակների նախարարություն
ՏՀԶՎԿ- Տեղեկատվական համակարգերի զարգացման և
վերապատրաստման կենտրոն
ՏՀՏ- տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաներ
ՓԾԹ- փաստացի ծառայողների թիվը
ՓՄՁ- փոքր և միջին ձեռնարկություններ
ՓԲԸ- փակ բաժնետիրական ընկերություն
ՔԶՆՊ- քաղաքային զարգացման/ներդրումային պլաններ
ՔՀԿ- քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություն
ՕԵԿ- Օրինաց երկիր կուսակցություն

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Այս գիրքը նվիրված է Հայաստանում տեղական ինքնակառավարման 2014 թվականի բարեփոխումների գնահատմանը, որը կատարվել է Համայնքների ֆինանսիստների միավորման (ՀՖՄ) փորձագետների մշակած մեթոդաբանության հիման վրա: Բարեփոխումների գնահատման համար հիմք են ընդունվել ՀՀ կառավարության ծրագրերի՝ տեղական ինքնակառավարմանը վերաբերող դրույթների կատարումը, տեղական ինքնակառավարման համակարգի վիճակը բնութագրող ցուցանիշները, ՏԻՄ-երի կատարած աշխատանքները և միջազգային կազմակերպություններում Հայաստանի ստանձնած՝ տեղական ինքնակառավարմանը վերաբերող պարտավորությունների կատարումը:

ՀՖՄ-ն մասնակցում և հետևում է Հայաստանում տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների ընթացքին այդ համակարգի ներդրման սկզբից՝ 1996 թվականից: Անցած տարիների ընթացքում ՀՖՄ-ն հրատարակել է վեց գիրք, որոնցում տրվել է բարեփոխումների ընթացքի գնահատականը, ինչպես նաև՝ արվել են բարեփոխումների շարունակմանը վերաբերող բազմաթիվ առաջարկություններ: Առաջին՝ «Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում. Քաղաքականության տարբերակներ և ուղիներ» (տնտ. գիտ. թեկնածու Դ. Ս. Թումանյանի խմբագրությամբ) գիրքը հրատարակվել է 2004-ին: Այդ հրատարակությունում տեղ են գտել 1996-ից մինչև 2004 թվականն ընկած ժամանակահատվածում տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների ընթացքը լուսաբանող հոդվածներ:

Երկրորդը՝ «Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում (2004–2006 թթ.)», գիրք 2 (տնտ. գիտ. թեկնածու Դ. Ս. Թումանյանի խմբագրությամբ) վերնագրով հրատարակվել է 2008-ին: Սա վերաբերում է 2004-2006 թթ. տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների գնահատականին:

Երրորդը՝ «Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում (2007 և 2008թթ.)», գիրք 3 (տնտ. գիտ. թեկնածու Դ. Ս. Թումանյանի խմբագրությամբ) վերնագրով հրատարակվել է 2009-ին: 2007 թվականից սկսած ՀՖՄ-ն տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների գնահատումը կատարում և հանրությանն է ներկայացնում զեկույցների ձևով: Դրանք կազմված են նույն ձևաչափով և պարունակում են բարեփոխումների գնահատականներն ըստ տեղական ինքնակառավարման առանձին բնագավառների. վարչատարածքային բաժանում և միջհամայնքային համագործակցություն,

համայնքային սեփականություն, ֆինանսներ, ՏԻՄ-երի ընտրություններ և գործունեություն, տեղական ժողովրդավարություն, վարչական կառուցվածքներ և համայնքային ծառայությունների մատուցում:

Չորրորդը՝ «Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում (2009 և 2010թթ.)», գիրք 4 (տնտ. գիտ. թեկնածու Դ. Ս. Թումանյանի խմբագրությամբ) վերնագրով հրատարակվել է 2011-ին:

Հինգերորդը՝ «Տեղական ինքնակառավարումը Հայաստանում (2011թ.)», գիրք 5 (տնտ. գիտ. թեկնածու Դ. Ս. Թումանյանի խմբագրությամբ) վերնագրով հրատարակվել է 2012-ին:

Վեցերորդը՝ «Տեղական ինքնակառավարումը Հայաստանում (2012թ. և 2013թ.)», գիրք 6 (տնտ. գիտ. թեկնածու Դ. Ս. Թումանյանի խմբագրությամբ) վերնագրով հրատարակվել է 2015-ին:

Այս գիրքը Հայաստանում տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների վերաբերյալ ՀՖՄ-ի յոթերորդ հրատարակությունն է:

Գրքում, բացի Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման համակարգի բարեփոխումների ընթացքի լուսաբանումից, տեղ են գտել նաև այդ ոլորտում առկա հիմնախնդիրները և արվել են դրանց լուծմանն ուղղված առաջարկություններ:

ՁԵԿՈՒՅՉ

Տեղական ինքնակառավարումը Հայաստանում
(2014թ.)

Ձեկույցը պատրաստել են ՀՖՄ-ի փորձագիտական խմբի անդամներ
Դավիթ Թումանյանը, Վահրամ Շահբազյանը,
Զնարիկ Այվազովան (Արարյանը), Լևոն Թումանյանը,
Վահե Սարգսյանը և Գրիշա Գապոյանը

1. Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների իրավական և ծրագրային գնահատումը

1.1 Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների իրավական գնահատումը

Սահմանադրական դրույթների օրենսդրական արձագանքումը

Մինչև 2014 թվականի սկիզբը 2005 թվականի սահմանադրական փոփոխություններով նախատեսված որոշ դրույթներին համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ չէին կատարվել կամ կատարվել էին մասնակիորեն: Դրանց թվում էին՝

- ա) Համայնքի ավագանին օրենքով սահմանված կարգով սահմանում է տեղական հարկեր (հոդված 107):
- բ) Համայնքի ղեկավարի լիազորությունների իրականացման կարգը սահմանվում է օրենքով (հոդված 107):
- գ) Համայնքների միավորման կամ բաժանման սկզբունքները, կարգը, ինչպես նաև նոր ձևավորված համայնքներում տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրության ժամկետները սահմանվում են օրենքով (հոդված 110):
- դ) Օրենքով սահմանված կարգով կարող են ստեղծվել միջհամայնքային միավորումներ (հոդված 110):

2014 թվականին էլ համայնքների ավագանիներին հնարավորություն չի տրվել սահմանել տեղական հարկեր: Ըստ «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի՝ 2011-ին տեղական հարկեր էին սահմանված գույքահարկը, հողի հարկը և հյուրանոցային հարկը: «Գույքահարկի մասին» և «Հողի հարկի մասին» ՀՀ օրենքները գործում են վաղուց, և դրանցով են սահմանված այդ հարկերի դրույքաչափերը, չնայած դրանք անվանվել են տեղական հարկեր, իսկ համաձայն Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիայի՝ դրանց «...դրույքաչափերը տեղական ինքնակառավարման մարմիններն իրավասու են սահմանել օրենքով նախատեսված շրջանակներում»¹: Այս առումով, վերը նշված օրենքների որոշ դրույթներ հակասում են Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիային, քանի որ տեղական հարկ անվանված գույքահարկի և հողի հարկի դրույքաչափերի սահմանման իրավունքը չի տրվել ՏԻՄ-երին: Համայնքի ավագանուն է տրվել միայն հյուրանոցային հարկի դրույքաչափի սահմանման իրավունքը, սակայն 2013-ի ընթացքում էլ չընդունվեց «Հյուրանոցային հարկի մասին» ՀՀ օրենքը², որը հնարավորություն

¹ Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիա, հոդված 9.3:

² Դեռևս 2009-ի տարեվերջին ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը ՀՀ կառավարություն էր ներկայացրել ՀՖՄ-ի մշակված «Հյուրանոցային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը: 2010-ին ՀՀ կառավարությունը դա ետ էր ուղարկել ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարություն՝ շահագրգիռ կողմերի հետ լրացուցիչ քննարկելու համար: Քննարկումների արդյունքում, չնչին փոփոխություններով, ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը նախագիծը տարվա վերջին կրկին ներկայացրել էր ՀՀ կառավարություն, սակայն օրինագծին ընթացք չի տրվել:

կտար համայնքների ավագանիներին՝ գործնականում իրացնել այդ իրավունքը:

Համայնքի ղեկավարի լիազորությունների իրականացման կարգերն՝ այդ թվում, պարտադիր և պատվիրակված լիազորությունների մասով, օրենքով սահմանելու հետ կապված՝ 2014-ին զարգացումներ չեն գրանցվել:

2014թ. որևէ էական քայլ չարվեց համայնքների խոշորացման և միջհամայնքային միավորումների ձևավորման ուղղությամբ: Չընդունվեց նաև օրենք կամ գործող օրենքներում չկատարվեցին լրացումներ համայնքների միավորման կամ բաժանման սկզբունքների և կարգի վերաբերյալ: Չընդունվեց նաև միջհամայնքային միավորումների մասին օրինագիծը:

Այսպիսով, սահմանադրական փոփոխություններով նախատեսված օրենսդրական փոփոխությունների իրականացման աշխատանքները 2014-ին, նախորդ տարվա նման, գրեթե չեն շարունակվել և արդյունքներ չեն արձանագրվել:

2014-ին չի ընդունվել նաև «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքով (հոդված 59) և «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքով (հոդված 30) նախատեսված համայնքային արժեթղթերի մասին օրենքը:

Տեղական ինքնակառավարմանը վերաբերող օրենքների փոփոխությունները և լրացումները

2014 թվականին տեղական ինքնակառավարմանը վերաբերող նոր օրենքներ չեն ընդունվել³, գործող օրենքներում կատարվել են մի շարք փոփոխություններ ու լրացումներ:

«Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում կատարվել են փոփոխություններ և լրացումներ՝ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված երկու օրենքներով: 2014թ. հունիսի 21-ին ընդունված օրենքով փոփոխություններ և լրացումներ կատարվեցին համայնքի ղեկավարի գյուղատնտեսության և անասնաբուժության ու բուսասանիտարիայի բնագավառներում ունեցած լիազորություններում (տես՝ բաժին 3.1), իսկ ղեկտեմբերի 17-ին ընդունված օրենքով վերասահմանվեցին համայնքի ղեկավարի լիազորությունները աշխատանքի և սոցիալական պաշտպանության բնագավառում (տես՝ բաժին 3.1):

«Տեղական հանրաքվեի մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ են կատարվել ղեկտեմբերի 17-ին ընդունված օրենքով (տես՝ բաժին 3.1-ը), որով հնարավորություն է ստեղծվել համայնքների միավորման հետ կապված տեղական հանրաքվեների անցկացումը: Դա փաստորեն համայնքների միավորման գործընթացին վերաբերող առաջին իրավական ակտն է:

Երկու փոփոխություն է կատարվել «Ֆինանսական համահարթեցման մասին» ՀՀ օրենքում (տես՝ բաժին 4.1-ը):

Լրացումներ և փոփոխություններ են կատարվել «Հայաստանի Հանրապետութ-

³ Տեղական ինքնակառավարմանը վերաբերող մի քանի դրույթներ են պարունակում «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» (տես՝ բաժին 3.1-ը) և «Սահմանամերձ համայնքների սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ նոր օրենքները (տես՝ բաժին 4-ը):

յան վարչատարածքային բաժանման մասին» ՀՀ օրենքում (տես՝ 2-րդ բաժինը):

Լրացում և փոփոխություններ են կատարվել «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում (տես՝ բաժին 3.1-ը):

ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության նախաձեռնությամբ լրացում է կատարվել «ՀՀ մարզերում պետական կառավարման մասին» ՀՀ Նախագահի հրամանագրում. մարզխորհուրդների դերակատարումը բարձրացնելու նպատակով ավելացվել է նոր գլուխ՝ վերջիններիս գործառույթների նկարագրման վերաբերյալ: Այդ լրացումներով մարզխորհրդին վերապահվել է ուղերձներ ընդունելու իրավասություն, սահմանվել են մարզխորհրդի նիստերի անցկացման հաճախականությունը, թափանցիկությունն ու հրապարակայնությունը, ընդլայնվել են մարզխորհրդի նիստի քննարկմանը ներկայացվող հարցերի շրջանակները, մասնավորապես՝ նախատեսելով պարտադիր քննարկման առարկա դարձնել մարզի կարճաժամկետ և երկարաժամկետ բյուջետային հայտերը, մարզի զարգացման ծրագրերը և այլն:

1.2 Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների ծրագրային գնահատումը

2014-ին շարունակել է գործել 2013թ. մայիսի 23-ին ՀՀ Ազգային ժողովի հավանությանն արժանացած ՀՀ կառավարության ծրագիրը (տես՝ «Տեղական ինքնակառավարումը Հայաստանում», 2013թ., գիրք 6), որի տեղական ինքնակառավարմանը նվիրված բաժնում տեղ գտած նախորդ ծրագրից չիրականացված որոշ դրույթներ՝ մասնավորապես, միջհամայնքային միավորումների ձևավորումը և համայնքների խոշորացումը, ՏԻՄ-երի կողմից մատուցվող ծառայությունների տեսականու ավելացումը, ինչպես նաև նոր դրույթները (օրինակ, շարունակել ապակենտրոնացման գործընթացը, բարձրացնել համայնքների ֆինանսական հնարավորությունները, համայնքներում ներդնել առևտրային բանկերից և այլ ֆինանսական կառույցներից փոխառության ներգրավման արդյունավետ մեխանիզմներ, իրականացնել տեղական մակարդակում որոշումների ընդունմանը և հանրային կառավարմանը քաղաքացիների մասնակցության խթանումն ապահովող միջոցառումներ և այլն) այդպես էլ չիրականացվեցին:

2014թ. մայիսի 22-ին ՀՀ Ազգային ժողովի հավանությանն է արժանացել ՀՀ նոր կառավարության ծրագիրը (ներդիր 1), որի համար ուղեմիջ են հանդիսացել Եվրոպայի խորհրդի տարածքային և տեղական իշխանությունների կոնգրեսի «Տեղական ժողովրդավարությունը Հայաստանում» 2014թ. գեկույցից բխող դրույթները: Ծրագիրը նաև ներառում է նախորդ ծրագրից չիրականացված մի շարք դրույթներ: Մակայն մինչև տարվա վերջ այդ ծրագրից իրականացվել է միայն համայնքների խոշորացման պիլոտային ծրագրերի մշակումը:

ՀՀ կառավարության 2014թ. մարտի 27-ի N 442 – Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը (ներդիր 2)

և նույն որոշմամբ ուժը կորցրած է ճանաչվել ՀՀ կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ի «Կայուն զարգացման ծրագիրը հաստատելու մասին» N 1207-Ն որոշումը: Այդ ծրագրում անդրադարձ է կատարվել Կայուն զարգացման ծրագրին (որը փաստորեն չի կատարվել – Դ.Թ.) և ընդամենը նշվել են այն պատճառները, որոնք առաջացրել են դրա վերանայման անհրաժեշտությունը: Նոր ծրագիրը լայնորեն անդրադարձել է տեղական ինքնակառավարմանը: Բացի նրանից, որ ծրագրում տեղ են գտել ՀՀ կառավարության նախորդ և գործող ծրագրերի չկատարված դրույթներ, ավելացվել են նաև մի շարք նոր դրույթներ՝ մասնավորապես, համայնքների խոշորացման արդյունքում համամասնական ընտրական համակարգի աստիճանական ներմուծումը, փոփոխությունների փաթեթի նախապատրաստումը՝ ՀՀ Սահմանադրության տեղական ինքնակառավարման առնչվող 7-րդ գլխի վերանայման համար, Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիայի ՀՀ-ի կողմից դեռևս չստորագրված դրույթների ստորագրման գործընթացի նախաձեռնումը և այլն: Մնում է հետևողականորեն կատարել այդ ծրագիրը, որը կնպաստի տեղական ինքնակառավարման զարգացմանը:

Ներդիր 1. Հատված ՀՀ կառավարության 2014-ին ընդունված ծրագրից (2.5.2. Տեղական ինքնակառավարումը)

- ա) բարձրացնել համայնքների ֆինանսական հնարավորությունները՝ ապահովելով նրանց բյուջեների մուտքերի կայունությունը, այդ թվում՝ ընդունել տեղական տուրքերի և վճարների հայեցակարգը, մշակել և ընդունել հայեցակարգի կիրարկման անհրաժեշտ իրավական ակտերը, ինչպես նաև նվազագույն աշխատավարձի շեմի հետևողական բարձրացմամբ պայմանավորված՝ համայնքներին տրամադրել համապատասխան ֆինանսական օժանդակություն.
- բ) շարունակել ապակենտրոնացման գործընթացը, ավելացնել ՏԻՄ-երի կողմից մատուցվող ծառայությունների տեսականին՝ միաժամանակ համայնքներում բարձրացնելով դրանց որակը.
- գ) իրականացնել համայնքների խոշորացման պիլոտային ծրագրերը.
- դ) համայնքների խոշորացման գործընթացին զուգընթաց՝ վերանայել տեղական ինքնակառավարման բնագավառի օրենսդրությունը, մշակել .Տեղական ինքնակառավարման մասին ե ՀՀ նոր օրենք.
- ե) ապահովել համայնքի ղեկավարի կողմից ընդունվող որոշումների ու գործունեության նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողության մեխանիզմներ.
- զ) բարձրացնել ՏԻՄ-երի գործունեության թափանցիկությունը.
- է) շարունակել ավագանու ինստիտուտի կատարելագործմանն ու դերի բարձրացմանն ուղղված քայլերը, ավագանու ձևավորման գործընթացում ավելացնել քաղաքական բաղադրիչը.
- ը) մշակել ֆինանսական համահարթեցման նոր համակարգի ներդրման օրենսդրական հիմքերը՝ սահմանելով Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից համայնքների բյուջեներին տրամադրվող դոտացիաների առավել արդյունավետ մեխանիզմ, որի արդյունքում տրամադրվող դոտացիաները կդառնան ավելի հասցեական.
- թ) նախաձեռնել տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիայի ՀՀ-ի կողմից վերապահումով ստորագրված դրույթների ամբողջական կիրառման գործընթացը.
- ժ) շարունակել միջազգային կազմակերպությունների և Հայաստանի Հանրապետության միջև համագործակցությունը՝ տեղական ինքնակառավարման ոլորտի հետագա զարգացմանն ուղղված գործողությունները.
- ի) խրախուսել կանանց ակտիվ մասնակցությունը ՏԻՄ-երում.
- յ) իրականացնել տեղական մակարդակում որոշումների ընդունմանը և հանրային կառավարմանը քաղաքացիների մասնակցության խթանումն ապահովող միջոցառումներ.
- խ) խթանել տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ներդրման նպատակով ՏԻՄ-երի կարողությունների զարգացումը, համայնքներում տեղեկատվական հասարակության ձևավորումը:

Տեղական ինքնակառավարման ոլորտի զարգացման համար դասասխանատու տեսական մարմինների գործունեության գնահատումը

Տեղական ինքնակառավարման ոլորտի բարեփոխումների ու զարգացման համար պատասխանատու պետական մարմիններն են՝ ՀՀ Ազգային ժողովը և կառավարությունը:

ՀՀ Ազգային ժողովի Տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման հարցերի մշտական հանձնաժողովը 2014 թվականին շարունակել է նախորդ տարիներին որդեգրած աշխատանքները, այն է՝ կազմակերպել օրենքների նախագծերի լուծման, գումարել նիստեր և Ազգային ժողովի լիազույնար նիստերի օրակարգերում ընդգրկելու համար հավանություն տալ տեղական ինքնակառավարմանը վերաբերող օրինագծերի: Հանձնաժողովը, նախորդ տարիների նման, բավարարվել է ՀՀ կառավարության ներկայացրած օրինագծերի քննարկումների կազմակերպմամբ ու դրանց ընթացք տալով և նախաձեռնություն չի ցուցաբերել տեղական ինքնակառավարման վերաբերյալ օրինագծերի մշակման ուղղությամբ:

Ներդիր 1. Հատված ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրից

- 1) ՏԻ ոլորտում համաչափորեն կիրառել միջազգային փորձը, այդ թվում՝ ԵԽ ՏԻԵԽ-ն, իշխանության ապակենտրոնացման փորձը՝ դրանց վերլուծության, տեղայնացման և ներդրման միջոցով:
- 2) Համաչափորեն լուծել ՏԻ համակարգի զարգացման և իշխանության ապակենտրոնացման գերակա խնդիրները՝ վարչական և հարկաբյուջետային (ֆիսկալ) ապակենտրոնացումը, ՏԻՄ-երի հզորացումն ու տեղական ժողովրդավարության զարգացումը՝ օրենսդրության կատարելագործման և ինստիտուցիոնալ, այդ թվում՝ վարչատարածքային բարեփոխումների ու իրավական նորմերի հետևողական կիրարկման միջոցով:
- 3) Չգալիորեն բարձրացնել ՏԻՄ-երի գործունեության թափանցիկությունը և հաշվետվողականությունը, հստակեցնել համայնքի քառամյա զարգացման ծրագրի կատարման, համայնքի ղեկավարի հաշվետվությունը կազմելու, ավագանու քննարկմանն ու հաստատմանը ներկայացնելու և հրապարակելու օրենսդրական պարտադիր պահանջի կատարման վերաբերյալ ներքին և արտաքին վերահսկողության ընթացակարգերը:
- 4) Իրականացնել տեղական մակարդակում որոշումների ընդունմանը և հանրային կառավարմանը քաղաքացիների մասնակցության խթանումն ապահովող միջոցառումներ: ՏԻՄ-երի գործունեության հրապարակայնության բարձրացման նպատակով կներդրվեն համայնքի անդամների և համայնքային քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների իրազեկման, նրանց հետ խորհրդակցությունների և հետադարձ կապի մեխանիզմները, ինչպես նաև կկայանա հանրային վերահսկողության ինստիտուտը:
- 5) Բարձրացնել համայնքների ֆինանսական անկախությունը և ինքնուրույնությունը՝ ապահովելով նրանց բյուջեների մուտքերի կայունությունը և բազմազանությունը:
- 6) Ապահովել ՏԻՄ-երի պարտադիր եւ պետության կողմից պատվիրակված լիազորությունների և դրանց իրականացման համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների համապատասխանությունը:
- 7) Ներդնել ֆինանսական համահարթեցման նոր համակարգ՝ սահմանելով ՀՀ պետական բյուջեից համայնքների բյուջեներին տրամադրվող դուտագիաների առավել արդյունավետ մեխանիզմ:
- 8) Բարձրացնել համայնքների ֆինանսական կառավարման օրինակաչափությունը, արդյունավետությունը, թափանցիկությունը, հրապարակայնությունը և հաշվետվողականությունը:
- 9) Բնակչությանը մրցակցային սկզբունքով կոմունալ ծառայություններ մատուցելու և դրանց որակը բարձրացնելու նպատակով համապատասխան պիլոտային ծրագրերի մշակումն ու իրականացումը:

- 10) Համայնքների խոշորացման արդյունքում համամասնական ընտրական համակարգի աստիճանական ներմուծումը:
- 11) Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ներդրման նպատակով ՏԻՄ-երի կարողությունների զարգացումը, համայնքներում տեղեկատվական հասարակության ձևավորումը և էլեկտրոնային մասնակցությանն խթանումը, համայնքներում ՏՀՏ ներդրման գործում պետական, մասնավոր և միջազգային ռեսուրսների ներգրավումը, համայնքներում ՏՀՏ ներդրման օրենսդրական, նորմատիվ մեթոդական կարգավորումը:
- 12) Համայնքներում գնումների իրականացման գործընթացի կատարելագործում, վերահսկելիության պարզեցում:
- 13) Համայնքի ղեկավարի կողմից ընդունվող որոշումների ու գործունեության նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողության մեխանիզմի ապահովում:
- 14) Ծարուհանկել ԵԽ-ի և ՀՀ-ի միջև համագործակցությունը՝ ՏԻ ոլորտի հետագա զարգացմանն ուղղված գործողությունների ծրագրի շրջանակներում, որի իրականացմանը մեծապես կնպաստի Դանիայի կառավարության կողմից ֆինանսավորվող «Աջակցություն Հայաստանում տեղական ժողովրդավարության ամրապնդմանը» ծրագիրը:
- 15) Նախապատրաստել փոփոխությունների փաթեթ՝ ՀՀ Սահմանադրության տեղական ինքնակառավարմանն առնչվող 7-րդ գլխի վերանայման համար:
- 16) Նախաձեռնել Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական Խարտիայի ՀՀ-ի կողմից դեռևս չստորագրված դրույթների ստորագրման գործընթացը:
- 17) Ձեռնարկել միջոցներ՝ սուբսիդիարության սկզբունքի առավել արդյունավետ իրականացման և տեղական իշխանությունների կողմից իրենց պատասխանատվությամբ և բնակչության շահերից ելնելով հանրային հարցերի զգալի մասի կարգավորման և կառավարման լիազորությունների փոխանցման նպատակով:
- 18) Մեծացնել համայնքի ավագանիների կարողությունները իրենց լիազորություններին վերաբերող բոլոր հարցերում, որպեսզի զարգանան համայնքների արդյունավետ վարչական կարողությունները և ամրապնդվի նրանց դերը գործադիր իշխանության հետ հարաբերություններում:
- 19) Հստակեցնել ՏԻ շրջանակներում գտնվող խնդիրների ու գործառույթների բնույթը և ամրապնդել տեղական իշխանությունների դիրքը՝ վերջիններիս վերապահելով կարևորագույն տեղական նշանակության խնդիրների կարգավորման իրավասությունը:
- 20) Ջարգացնել կենտրոնական և տեղական իշխանությունների, տեղական իշխանությունների ազգային ասոցիացիաների հետ պաշտոնական խորհրդատվական մեխանիզմները:
- 21) Համայնքների ինքնուրույնության աստիճանը բարձրացնելու նպատակով՝ կատարելագործել ՏԻՄ-երի կողմից տեղական հարկերի սահմանման մեխանիզմները:

ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը՝ տեղական ինքնակառավարման ոլորտի պետական լիազորված մարմինը, 2014 թվականին աշխատանքներ է տարել մշակված օրենքների նախագծերի քննարկումներ կազմակերպելու, լրանշակելու և սահմանված կարգով ՀՀ կառավարություն ներկայացնելու ուղղությամբ (տես նաև սույն զեկույցի 1.1 բաժինը):

ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը 2014 թվականին շարունակել է համայնքների վարչական հսկողության ինստիտուտի զարգացումը: Հսկողության արդյունքների հիման վրա շարունակվել են կազմվել եռամսյակային հաշվետվություններ, որոնք տեղադրվել են նախարարության ինտերնետային կայքում:

2014թ. ընթացքում ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը բոլոր մարզերում՝ թվով 320 համայնքներում⁴, կատարել է ուսումնասիրություններ համայնքների բյուջեների կազմման, հողի հարկի և գույքահարկի բազաների վարման,

⁴ <http://www.mta.gov.am/files/docs/942.pdf>:

հարկատուների հետ տարվող աշխատանքների ուսումնասիրման նպատակով:

ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը շարունակել է աշխատանքները համայնքների խոշորացման ուղղությամբ՝ մշակվել է համայնքների խոշորացման պիլոտային ծրագրերի իրականացման համար անհրաժեշտ իրավական ակտերի նախագծերի փաթեթը, կատարվել են հանրային իրազեկման աշխատանքներ խոշորացվող համայնքներում, կազմակերպվել են քննարկումներ մարզային և համայնքային պաշտոնյաների և քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների հետ:

ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը շարունակել է աշխատանքները համայնքային ծառայության ինստիտուտի զարգացման ուղղությամբ, մասնավորապես, կատարվել են ուսումնասիրություններ, որոնց հիման վրա հայտնաբերված թերությունները ներկայացվել են համայնքների ղեկավարներին դրանք վերացնելու համար:

ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը 2014թ. նոյեմբերի 7-8-ը Ջերմուկ քաղաքում կազմակերպել է գյուղական համայնքների 4-րդ համաժողովը: Համաժողովին մասնակցել են պետական կառավարման մարմինների, համայնքների հետ աշխատող տարբեր միջազգային և տեղական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ, փորձագետներ: Համաժողովի ընթացքում ներկայացվել են զեկուցումներ, քննարկվել են տեղական ինքնակառավարմանը վերաբերող բազմաթիվ հարցեր:

Տարվա ընթացքում ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը շարունակել է արդյունավետ համագործակցությունը միջազգային և տեղական կազմակերպությունների հետ:

Շարունակվել է նախարարության հրապարակային և թափանցիկ աշխատանքի բարելավումը: Տարվա ընթացքում ավելի են ուժեղացել նախարարություն – համայնքներ գործնական կապերը:

«Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կառուցվածքի մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն և լրացումներ կատարելու մասին 2014թ. նոյեմբերի 17-ի ՀՀ օրենքով և Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի 2014 թվականի դեկտեմբերի 1-ի ՆՀ-602-Ն հրամանագրի համաձայն ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարությունը վերակազմակերպվել է՝ միացվելով ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությանը, իսկ ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը վերանվանվել է ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարության: Ի՞նչ կտա այդ փոփոխությունը, պարզ կլինի հետագա տարիներին:

1.3. Արժանատի տարազանությունների կասարումը

Հայաստանը, որպես Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկիր, որոշ պարտավորություններ ունի այդ կազմակերպության առջև՝ այդ թվում նաև տեղական ինքնակառավարման հարցերում: Պարտավորությունները վերաբերում են Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիայի սկզբունքները (խարտիան Հայաստանի օրենսդրության մաս է կազմում 2002թ. մայիսի 1-ից) և Եվրոպայի խորհրդի Տեղական և տարածքային իշխանությունների կոնգրեսի հանձնարարականները Հայաստանի օրենսդրությունում ներառելուն և դրանց համապատասխան մեխանիզմները փաստացի կիրարկելուն: Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիայի սկզբունքների գործնական կիրարկման մասով Հայաստանում 2014-ին առաջընթաց չի արձանագրվել:

2013-ին Հայաստանը միացել է նաև Տեղական իշխանությանը մասնակցելու իրավունքի մասին Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի լրացուցիչ արձանագրությանը: Նույն տարվա հունիսին ընդունվել է «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին օրենքը, որը վերաբերում էր տեղական ինքնակառավարմանը քաղաքացիների մասնակցությանը: Սակայն 2014-ին գործնականում գրեթե չապահովվեց օրենսդրական դրույթների կիրարկումը:

2014-ին շարունակում էր գործել 2011թ. Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 1138-րդ հանդիպմանը հավանության արժանացած Եվրոպայի խորհուրդ - Հայաստանի կառավարություն 2012-2014թթ. գործողությունների ծրագիրը, որի դրույթներից մեկը տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումներին աջակցությունն է:

2014-ի մարտի 26-ին Եվրոպայի խորհրդի տեղական և տարածաշրջանային իշխանությունների կոնգրեսը ընդունեց «Տեղական ժողովրդավարությունը Հայաստանում» զեկույցը և հանձնարարական N351-ը, որում նշված են տեղական ինքնակառավարման ոլորտում առկա բազմաթիվ թերություններ և առաջարկություններ են արվել դրանք վերացնելու համար (դրանք հիմնականում համընկնում են ՀՖՄ-ի զեկույցներում տեղ գտած թերություններին և առաջարկություններին – Գ.Թ.):

Հայաստանը, ընդգրկված լինելով Եվրոպական հարևանության քաղաքականության (ԵՀՔ) և Արևելյան գործընկերության մեջ, որոշ պարտավորություններ ունի նաև Եվրամիության հանդեպ: Եվրամիություն-Հայաստան ԵՀՔ գործողությունների ծրագրում որոշ դրույթներ են ամրագրված նաև տեղական ինքնակառավարման վերաբերյալ, որոնք Հայաստանի պարտավորություններն են՝ այդ ծրագրի իրականացման համատեքստում:

Նշված ծրագրի իրականացմանն են ուղղված ՀՀ Նախագահի 2014թ. ապրիլի 23-ի ՆԿ- 53-Ա կարգադրությամբ սահմանված ԵՀՔ ՀՀ-ԵՄ գործողությունների ծրագրի կատարումն ապահովող 2014-2015թթ. միջոցառումների ցանկը՝ ըստ տարիների (աղյուսակ 1): 2014-ի համար նախատեսված է մասնակցություն Արևելյան

գործընկերության շրջանակներում իրականացվող միջոցառումներին: Այդ առումով կարևոր հարթակ է Արևելյան գործընկերության տարածքային և տեղական իշխանությունների կոնֆերանսը (CORLEAP), որն ընդգրկում է Արևելյան գործընկերության վեց երկրների (Հայաստան, Վրաստան, Ադրբեջան, Ուկրաինա,

Բելառուս, Մոլդովա) և Եվրամիության երկրների ներկայացուցիչներ: Կոնֆերանսի նպատակն է այդ երկրների տարածքային և տեղական իշխանությունների միջև համագործակցության զարգացումը և այդ իշխանությունների կարողությունների հզորացումը:

Աղյուսակ 1. ԵՀԶ ՀՀ-ԵՄ գործողությունների ծրագրի կատարումն ապահովող 2014-2015 թվականների տեղական ինքնակառավարման զարգացմանն ուղղված միջոցառումների ցանկ

Հ/հ	Գերակա խնդիրները	Ակնկալվող արդյունքը	Իրականացման ենթակա միջոցառումները		Պատասխանատու մարմինը
			2014թ.	2015թ.	
19.	Տեղական ինքնակառավարման ոլորտում բարեփոխումների իրականացում՝ եվրոպական լավագույն փորձի կիրառմամբ	ՏԻՄ-երի կարողությունների զարգացում	Մասնակցություն Արևելյան գործընկերության տեղական ու տարածաշրջանային իշխանությունների հարթակի շրջանակներում իրականացվող միջոցառումներին:	Տեղական իշխանությունների մակարդակում ինտեգրացիայի զարգացում:	ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարություն

2. Վարչասարածրային բարեփոխումները և միջհամայնֆային համագործակցությունը

2.1 Վարչասարածրային բարեփոխումները

ՀՀ վարչատարածքային բաժանման համակարգում 2014թ. էական փոփոխություններ չեն կատարվել: 19.05.2014թ. ընդունվել է «ՀՀ վարչատարածքային բաժանման մասին» ՀՀ օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը, որում որոշ համայնքների սահմանների ճշգրտումներ են կատարվել և տրվել են դրանց նկարագրությունները⁵: Տարվա ընթացքում շարունակել են գործել 915 համայնքներ, որոնցից 49-ը՝ քաղաքային, 866-ը՝ գյուղական:

Հայաստանի մշտական բնակչությունը 2015թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել է 3010.6 հազ մարդ⁶, որը 6.5 հազարով պակաս է նախորդ տարվա համեմատությամբ: Մեկ համայնքին ընկնող բնակչության միջին թիվը կազմել է 3290 մարդ՝ նախորդ տարվա համեմատ 7-ով պակաս, իսկ առանց Երևան համայնքի՝ 2122 մարդ՝ նախորդ տարվա համեմատ 10-ով պակաս: Հայաստանի մեկ համայնքին ընկնող միջին տարածքը մնացել է նույնը՝ 31.1 կմ², իսկ առանց Երևան համայնքի՝ 30,9 կմ²:

Հայաստանի համայնքների բնակչության թվաքանակը 2014թ. ընթացքում էական փոփոխությունների չի ենթարկվել: Համայնքների 49%-ը ունի մինչև 1000 բնակիչ, 43%-ը՝ 1001-5000, 5%-ը՝ 5001-10000 և 3% է միայն որ ունի 10001-ից ավելի բնակիչ: ՀՀ բնակչության 35.6%-ը բնակվում է Երևան համայնքում, որի բնակչությունը նախորդ տարվա համեմատ ավելացել է 3.2 հազարով, կազմելով՝ 1071.5 հազ. մարդ: Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման համակարգը շարունակում է մնալ խիստ մասնատված և վերջինների թվում Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրների շարքում:

Դեռևս չսահմանված են մնում քաղաքների և գյուղերի տարանջատման չափորոշիչները:

2014թ. ընթացքում էական փոփոխությունների չեն ենթարկվել նաև նախադպրոցական, կրթական, երաժշտական, արվեստի, բուհերի, միջին մասնագիտական, արհեստագործական, առողջապահական, մարզական, սննդի անվտանգության, անասնաբուժական և արտակարգ իրավիճակների կազմակերպությունների թիվը և տեղաբաշխումը ըստ մարզերի:

Վարչատարածքային բարեփոխումները Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման զարգացման համար մնում են առաջնահերթ, և 2014թ. ընթացքում ՀՀ կառավարության անմիջական օժանդակությամբ շարունակվել են աշխատանքները համայնքների խոշորացման ուղղությամբ: Համաձայն կառավարության

⁵ Մասնավորապես ճշգրտվել են՝ Արագածոտնի մարզի Ապարան քաղաքային համայնքի վարչական սահմանների նկարագրությունը (Հոդված 14.64.), օրենքի բաղկացուցիչ մաս կազմող 15.35-րդ հավելվածի «Լճական-Կարճաղբյուր», 15.44-րդ հավելվածի «Ծովագյուղ-Կալավան», 15.50-րդ հավելվածի «Կալավան-Ծովագյուղ», և 15.51-րդ հավելվածի «Կարճաղբյուր-Լճական» սահմանագծերի նկարագրերը (Հոդված 6.), Գեղարքունիքի մարզի Սևան քաղաքային համայնքի սահմանների նկարագրությունը (Հոդված 15.83, հավելված 15.83):

⁶ www.armstat.am:

19.05.2014թ. N511-Ա որոշման, հավանություն է տրվել կառավարության ծրագրին և ներկայացվել ՀՀ Ազգային ժողով, որտեղ նշված է.

- Իրականացնել համայնքների խոշորացման պիլոտային ծրագիրը.

- Համայնքների խոշորացման գործընթացին զուգընթաց՝ վերանայել տեղական ինքնակառավարման բնագավառի օրենսդրությունը, մշակել «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ նոր օրենք:

Հայաստանում տեղական ինքնակառավարման համակարգի կայացմանը զուգընթաց, որպես առանցքային հիմնախնդիր, մշտապես ընդգծվում է ՀՀ վարչատարածքային կառուցվածքը, ավելի կոնկրետ՝ նրա մասնատվածության բարձր աստիճանը: Ըստ այդ կառուցվածքի, ձևավորված վարչատարածքային միավորների գերակշիռ մասը փոքրաթիվ բնակչությամբ գյուղական համայնքներ են, որոնք բնակչությանը մատուցվող համայնքային ծառայությունները կամ իրականացնում են ցածր մակարդակով, կամ ընդհանրապես չեն իրականացնում: Այդ համայնքներում պետության կողմից հատկացվող ֆինանսական միջոցները հիմնականում ուղղվում են վարչական ծախսերին՝ ծառայությունների մատուցման վրա էական ազդեցություն չթողնելով, իսկ ներդրումային ծրագրերի իրականացումը դժվարանում է աշխատակազմի սահմանափակ կարողությունների պատճառով:

Կրկին անգամ արձանագրվել է, որ գործող վարչատարածքային բաժանումը էական խոչնդոտ է հանդիսանում համայնքների կարողությունների ամրապնդման, իշխանության հետագա ապակենտրոնացման, սահմանափակ ֆինանսական միջոցների արդյունավետ ու նպատակային օգտագործման և տեղական ինքնակառավարման համակարգի բնականոն զարգացման համար:

Ստեղծված իրավիճակում անհրաժեշտություն է առաջացել համայնքների խոշորացման միջոցով օպտիմալացնել ՀՀ վարչատարածքային բաժանման համակարգը, որպես ուղենիշ ունենալով ՀՀ կառավարության 2011թ. նոյեմբերի 10-ին ընդունված «Համայնքների խոշորացման և միջհամայնքային միավորումների ձևավորման» հայեցակարգը: Հայեցակարգային դրույթների շարքում կարևորագույն նշանակություն ունեն համայնքների խոշորացման սկզբունքները և չափորոշիչները, որոնք լուրջ նախապայման են խոշորացման միավորի (փնջի կամ սխեմայի) ձևավորման ժամանակ սուբյեկտիվ մոտեցումներից խուսափելու և խոշորացման գործընթացը առավել կառավարելի կազմակերպելու համար:

Ակնհայտ է, որ խոշորացման միավորի ձևավորման համար հայեցակարգային մոտեցումներին զուգահեռ՝ պակաս նշանակություն չունեն նաև այնպիսի գործոնները, որոնք նպաստավոր պայմաններ են ստեղծում արդեն խոշորացված համայնքի սոցիալ-տնտեսական հետագա զարգացման համար: Նման գործոններից են՝ խոշորացման փնջում քաղաքային համայնքի առկայությունը, բնակավայրերի համատեղ զարգացման հեռանկար ունենալը, մեկ միասնական ապրանքանիշից (քրենդից) օգտվելու հնարավորությունը, պետական և համայնքային նշանակության հողատարածքները ըստ համայնքների հնարավորինս հավասարաչափ բաշխելը և այլն:

Որպես Հայաստանում վարչատարածքային բաժանման օպտիմալացման ար-

դիական գործիք, առկա առաջարկությունները հավանության է արժանացել համայնքների խոշորացումն ըստ փնջերի, որը պետք է իրականացվի 14 համայնքներ ընդգրկող պիլոտային ծրագրի շրջանակներում (աղյուսակ 2):

Արդյունքում, վերը նշված ծրագրի իրականացման դեպքում, ներկայումս գործող 83 համայնքների փոխարեն կձևավորվեն 14 համայնքներ:

Աղյուսակ 2. Համայնքների խոշորացման պիլոտային ծրագրում ընդգրկված համայնքները⁷

Խոշորացվող փնջի / համայնքի / անվանումը	Խոշորացվող փնջում ընդգրկված համայնքները
1. Բյուրեղավան	Բյուրեղավան, Արզնի, Նուռնուս
2. Դիլիջան	Դիլիջան, Հաղարծին, Թեղուտ, Գոշ, Աղավնավանք, Խաչարձան, Հովք
3. Գորիս	Գորիս, Ակներ, Վերինջեն, Քարահունջ
4. Ջաջուռ	Ջաջուռ, Ջաջուռավան, Լեռնուտ, Մեծ Սարիար, Կրաշեն
5. Ջերմուկ	Ջերմուկ, Կեչուտ, Գնդեվազ
6. Սեղրի	Սեղրի, Ագարակ, Ալվանք, Գուղեմնիս, Լեհվազ, Լիճք, Կարճևան, Կուրիս, Նոնաձոր, Շվանիձոր, Վահրավար, Վարդանաձոր, Տաշտուն
7. Պենգաշեն	Պենգաշեն, լեռնակերտ, Հայրենյաց, Հայկասար, Տուֆաշեն
8. Սարչապետ	Սարչապետ, Պետրովկա, Նորաշեն, Ապավեն, Արծնի
9. Սառնակունք	Սառնակունք, Գորայք, Ծղուկ, Սպանդարյան
10. Տաթև	Խոտ, Հալիձոր, Հարժիս, Շինուհայր, Սվարանց, Տաթև, Տանձատասի, Քաշունի
11. Թումանյան	Թումանյան, Մարց, Քարինջ, Լորուտ, Շամուտ, Աթան, Անիձոր
12. Ուրցածոր	Ուրցածոր, Շաղափ, Լանջանիստ, Լուսաշող
13. Վայք	Վայք, Արին, Ագատեկ, Ջեղեա, Փոռ
14. Ջառիթափ	Ջառիթափ, Արտավան, Սարավան, Խնձորուտ, Նոր Ազնաբերդ, Բարձրունի, Սերս, Մարտիրոս, Գոմք

Բերված առաջարկությունների հիման վրա հաշվարկվել են համայնքների խոշորացման տնտեսական արդյունավետությունը, հնարավոր ծախսերը և օգուտները: Մշակվել են խոշորացվող համայնքներում տեղական ինքնակառավարման մարմինների ձևավորման խնդիրները, ինչպես նաև համայնքների խոշորացման իրականացման համար անհրաժեշտ օրենսդրական բարեփոխումները, խոշորացման գործընթացի փուլերը և ժամանակացույցը:

⁷ Աղբյուրը՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարություն:

2.2 Միջհամայնքային համագործակցություն

2014թ. ընթացքում միջհամայնքային համագործակցության ասպարեզում առաջընթաց չի գրանցվել: Տարվա ընթացքում միջհամայնքային միավորումներ չեն ստեղծվել, հիմնականում պայմանավորված իրավական դաշտի անկատարությամբ: ՀՀ կառավարությունը հիմնական աշխատանքները շարունակել է համայնքների խոշորացման ուղղությամբ, անտեսելով «Համայնքների խոշորացման և միջհամայնքային միավորումների ձևավորման» հայեցակարգի երկրորդ մասը՝ այն է, միջհամայնքային միավորումների ձևավորումը:

2014թ.-ի ընթացքում նոր համայնքների միություններ չեն գրանցվել և չեն լուծարվել, 2015թ. հունվարի 1-ի դրությամբ գրանցված էին մնում 25 համայնքների միություններ, որոնց կազմում ընդգրկված էին 495 համայնքներ (աղյուսակ 3): Նրանց համագործակցության շրջանակները մնացել են նույնը և ինչպես նախորդ տարիներին դրանք ակտիվությամբ առանձնապես աչքի չեն ընկել:

Միջհամայնքային համագործակցությունը հիմնականում մնում է համայնքների կողմից ստեղծված կառույցների և նրանց միջև ուղղակի կնքվող պայմանագրերի միջոցով գույքահարկի և հողի հարկի բազաների վարման և հավաքագրման իրականացումը, որոնց թիվը 2014թ. ընթացքում չի փոխվել և 2015թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել է 68: Չի փոխվել նաև դրանց կողմից սպասարկվող համայնքների թիվը՝ 427:

Աղյուսակ 3. ՀՀ-ում գործող համայնքների միությունները ըստ մարզերի և նրանցում ընդգրկված համայնքների թիվը

Մարզերը	Համայնքների միությունները	Համայնքների միություններում ընդգրկված համայնքների թիվը
Ք. Երևան	Հայաստանի համայնքների միություն	40
Արագածոտն	Ապարան, Մուշ	33
Արարատ	Վեդի, Արարատ, Հայանիստ, Արարատի	67
Արմավիր		-
Գեղարքունիք	Մարտունու, Սևան, Գեղամա, Վարդենիսի	61
Լոռի	Գուգարք, Թումանյան, Ստեփանավանի, Տաշիր	91
Կոտայք	-	-
Շիրակ	Ախուրյանի	8
Սյունիք	Մեղրու, Միսիանի, Գորիսի, Կապանի	108
Վայոց Ձոր	Վայոց Ձորի	27
Տավուշ	Նոյեմբերյանի, Դիլիջանի, Բերդի, Իջևանի	60
Ընդամենը	25	495

2014թ. ընթացքում շարունակվել է տեղական ինքնակառավարման զարգացմանն ուղղված համագործակցությունը միջազգային կազմակերպությունների հետ:

Միջսահմանային համագործակցությունը դեռևս թույլ է զարգացած՝ փակ են մնում Ադրբեջանի և Թուրքիայի հետ սահմանները, իսկ Իրանի հետ համագործակցության օրինակներ առայժմ չկան: Եվրոպական հարևանության քաղաքականության և Արևելյան գործընկերության շրջանակներում շարունակվել են հայ-վրացական սահմանամերձ տարածաշրջաններում տարածքային զարգացման ծրագրերի իրականացման աշխատանքները էկոլոգիական, փոքր և միջին բիզնեսի խորախուսման և տուրիզմի զարգացման ուղղություններով:

2014թ. ընթացքում միջհամայնքային համագործակցության առանձնակի զարգացումներ չեն եղել, իսկ գործող համայնքների միությունները շարունակում են մնալ պասիվ ՏԻՄ-երի շահերի պաշտպանության հարցում:

3. ՏԻՄ-երի ձևավորումը, իրավասությունները, լիազորությունները և գործունեությունը, ֆաղափացիական հասարակության մասնակցությունը սեղական ինֆնակառավարմանը

3.1 ՏԻՄ-երի ձևավորումը, իրավասությունները, լիազորությունները և գործունեությունը

2014թ. ընթացքում տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների անցկացման ձևը և թեկնածուների առաջադրման կարգը չեն փոփոխվել:

2014-ին Հայաստանի մարզերում անց են կացվել համայնքի ղեկավարի 123 և ավագանու 88 ընտրություններ (աղյուսակ 4): Համայնքի ղեկավարի ընտրություններն անց են կացվել հիմնականում գյուղական համայնքներում և Գորիս, Չարենցավան, Ջերմուկ քաղաքային համայնքներում: Համայնքի ավագանու ընտրություններն անց են կացվել միայն գյուղական համայնքներում: 52 համայնքներում 2014թ. ընթացքում անց են կացվել թե համայնքի ղեկավարի, և թե ավագանու ընտրություններ:

Աղյուսակ 4. 2014-ին կայացած ՏԻՄ-երի ընտրությունների թիվն ըստ մարզերի⁸

Հ/հ	Մարզ	Համայնքի ղեկավարի ընտրություններ			Համայնքի ավագանու ընտրություններ		
		Ընդամենը	Քաղաքային համայնքներ	Գյուղական համայնքներ	Ընդամենը	Քաղաքային համայնքներ	Գյուղական համայնքներ
1	Արագածոտն	12	-	12	4	-	4
2	Արարատ	13	-	13	10	-	10
3	Արմավիր	11	-	11	6	-	6
4	Գեղարքունիք	21	-	21	21	-	21
5	Լոռի	16	-	16	13	-	13
6	Կոտայք	8	1	7	6	-	6
7	Շիրակ	11	-	11	8	-	8
8	Սյունիք	13	1	12	8	-	8
9	Վայոց Ձոր	11	1	10	7	-	7
10	Տավուշ	7	-	7	5	-	5
	Ընդամենը	123	3	120	88	-	88

2014-ին մարզերում համայնքի ղեկավարի ընտրությունները հիմնականում անց են կացվել ցածր մրցակցության պայմաններում: Առաջադրված թեկնածուների առավելագույն թիվը եղել է 4՝ ընդամենը 1 համայնքում: 7 համայնքներում մրցակցել են 3 թեկնածուներ, 60 համայնքներում՝ 2 թեկնածուներ, իսկ 55 համայնքներում, կարելի է ասել, բացակայել է մրցակցային միջավայրը, քանի որ այս համայնքներում քվեարկվել է ընդամենը 1 թեկնածու:

2014թ. տարեվերջի դրությամբ ՀՀ մարզերում համայնքների ղեկավարների կուսակցական պատկանելիությունն ունի հետևյալ պատկերը: Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության ներկայացուցիչները կազմում են 71.7%, Բարգավաճ Հայաստան կուսակցության ներկայացուցիչները՝ 8.3%, անկուսակցականները՝ 14.4%: Մնացյալ 5.6%-ը բաշխվել է Հայ Յեղափոխական դաշնակցության, Օրինաց Երկիր կուսակցության, Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցության, Ժողովրդավարություն և Աշխատանք կուսակցության և Ազգային Ինքնորոշում միավորման միջև (աղյուսակ 5):

2014թ. մայիսի 19-ին ընդունված «Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվել է, որ համայնքի ղեկավարի և ավագանու անդամի, այդ թվում՝ Երևանի ավագանու անդամի թեկնածու չեն կարող առաջադրվել քննչական կոմիտեի և հատուկ քննչական ծառայության ծառայողները:

⁸ Աղբյուրը՝ www.elections.am

Աղյուսակ 5. Համայնքների ղեկավարների կուսակցական պատկանելությունը ⁹ (2014 թ. տարեվերջի դրությամբ)

Հ/հ	Մարզ	Կուսակցություն							
		Հայաստանի Հանրապետական Կուսակցություն (ՀՀԿ)	Բարգավաճ Հայաստան Կուսակցություն (ԲՀԿ)	Հայ Ցեղափոխական Դաշնակցություն (ՀՅԴ)	Օրինաց Երկիր Կուսակցություն (ՕԵԿ)	Հայաստանի Կոմունիստական Կուսակցություն (ՀԿԿ)	Ժողովրդավարություն և Աշխատանք Կուսակցություն (ԺԱԿ)	Ազգային Ինքնորոշում Միավորում (ԱԻՄ)	Անկուսակցական
1	Արագածոտն	88	4	6	2	-	-	-	14
2	Արարատ	69	8	4	-	-	-	-	16
3	Արմավիր	85	1	4	-	-	-	-	7
4	Գեղարքունիք	63	8	1	-	1	2	-	17
5	Լոռի	73	1	3	-	1	-	-	35
6	Կոտայք	29	37	-	-	-	-	-	1
7	Շիրակ	71	7	10	8	-	-	-	23
8	Սյունիք	92	4	3	-	-	-	-	10
9	Վայոց Ձոր	34	3	-	-	-	-	-	7
10	Տավուշ	51	3	4	1	-	-	1	2
	Ընդամենը	655	76	35	11	2	2	1	132

2014թ. ՀՀ կառավարության որոշումներով վաղաժամկետ դադարեցվել են 9 համայնքների ղեկավարների (որոնցից 1-ը քաղաքային, 8-ը գյուղական) և 5 համայնքների ավագանու (բոլորը գյուղական) լիազորություններ: 4 համայնքների, այդ թվում քաղաքային համայնքի, ղեկավարների լիազորությունները դադարեցվել են նրանց հրաժարական տալու և 5-ինը՝ նրանց մահվան պատճառներով: 4 համայնքների ավագանիների լիազորությունները դադարեցվել են՝ ավագանու անդամների կողմից ավագանու միստի իրավազորությունը չապահովվելու պատճառով 6 ամիս անընդմեջ նիստեր չկայանալու հիմքով: Մեկ համայնքում ավագանու լիազորությունները դադարեցվել են՝ ավագանու անդամի լիազորությունների դադար-

⁹ Աղբյուրը՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարություն:

¹⁰ Այդ համայնքներն են՝ Վայք, Ջամշու, Արագած, Հանքավան, Ալվար, Անտառաշեն, Բլազդդարնոյե, Յաղդան, Այգուտ:

¹¹ Այդ համայնքներն են՝ Գետահովիտ, Բաղրամյան, Անտառաշեն, Քասախ, Յաղդան:

րեցման հետևանքով համայնքի ավագանու հետագա նիստերի անցկացումը անհնարին դառնալու պատճառով:

2014-ին, ինչպես և նախորդ տարիներին, չի գրանցվել համայնքի ղեկավարին պաշտոնանկ անելու որևէ դեպք:

ՏԻՄ-երի իրավասությունները և լիազորությունները

2014թ. համայնքների՝ այդ թվում Երևանի ավագանիների և ղեկավարների իրավասություններում փոփոխություններ չեն կատարվել:

2014թ. հունիսի 21-ին ընդունված «Տեղական ինքնակառավարման մասին ՀՀ օրենքում փոփոխություն և լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքով վերաշարադրվել է գյուղատնտեսության բնագավառում համայնքի ղեկավարի գործունեությունը սահմանող հոդվածը, ինչի արդյունքում հանվել են համայնքի ղեկավարի՝ պետության կողմից պատվիրակված 2 լիազորությունները.

- ✓ կազմակերպում է համայնքի տարածքում գյուղատնտեսական մշակաբույսերի հիվանդությունների, վնասատուների և մոլախտերի դեմ պայքարի աշխատանքները,
- ✓ կազմակերպում է համայնքի տարածքում անասնաբուժական ծառայության, հակահամաճարակային միջոցառումները, կենդանիների հիվանդությունների կանխման և ագրարային այլ կանոնների պահպանման աշխատանքները:

Բացի այդ, նույն բնագավառում ավելացվել է մեկ նոր կամավոր լիազորություն.

✓ կազմակերպում է ագրարային կանոնների պահպանման աշխատանքները: Նույն օրենքով համայնքների ղեկավարներին փոխանցվել են 1 պարտադիր և 5 պետության կողմից պատվիրակված լիազորություններ նոր բնագավառում, այն է՝ անասնաբուժություն և բուսասանիտարիա: Նշյալ բնագավառում համայնքի ղեկավարն իրականացնում է հետևյալ պարտադիր լիազորությունը.

- ✓ կատարված անասնահամաճարակային միջոցառումների, հայտնաբերված վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների վերաբերյալ տեղեկատվություն է տրամադրում լիազոր մարմնին:

Նշյալ՝ անասնաբուժության և բուսասանիտարիայի բնագավառում համայնքի ղեկավարն իրականացնում է պետության կողմից պատվիրակված հետևյալ լիազորությունները.

- ✓ աջակցում է անասնահակահամաճարակային տարեկան միջոցառումների պետական ծրագրի իրականացման աշխատանքներին.
- ✓ անասնահամաճարակային իրավիճակից ելնելով՝ ըստ վարակման ռիսկի, սահմանազատում է արոտավայրերը և ջրելատեղերը՝ անհրաժեշտության դեպքում սահմանափակելով կամ արգելելով դրանց օգտագործումը.
- ✓ աջակցում է անասնաբուժական ծառայության աշխատանքներին, կենդանիների հիվանդությունների կանխարգելման, ախտորոշման, բուժման և վերացման միջոցառումներին, կենդանիների դիակների, խոտանման ենթակա

կենդանական ծագման մթերքի և հումքի մեկուսացման, վնասագերծման և ոչնչացման, տարածքների ախտահանման, օրգանական ծագման կենդանական թափոնների տեղադրման, պահման և այդ տարածքներ կենդանիների մուտքի արգելման, անասնաբուժական հսկողությամբ կենդանիների կենտրոնացված սպանդի, կենդանական ծագման հումքի և մթերքի հավաքման, պահեստավորման աշխատանքներին.

- ✓ աջակցում է համայնքի տարածքում գյուղատնտեսական մշակաբույսերի հիվանդությունների, վնասատուների և մոլախոտերի դեմ պայքարի աշխատանքներին.
- ✓ աջակցում է գյուղատնտեսական կենդանիների համարակալման, հաշվառման և գրանցման, ինչպես նաև սույն օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ կենդանիների անձնագրերի, կենդանիների հաշվառման և անասնաբուժական միջոցառումների գրանցամատյանների վարման աշխատանքներին:

Ըստ էության, համայնքի ղեկավարի՝ պետության կողմից պատվիրակված երկու լիազորությունները, որոնք հանվել են գյուղատնտեսության բնագավառից, որոշակի փոփոխություններով տեղափոխվել են անասնաբուժության և բուսասանիտարիայի բնագավառ:

2014թ. դեկտեմբերի 17-ին ընդունված «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքով վերաշարադրվել է աշխատանքի և սոցիալական պաշտպանության (նախկինում՝ ծառայության) բնագավառում համայնքի ղեկավարի՝ պետության կողմից պատվիրակված լիազորությունը հետևյալ խմբագրությամբ.

- ✓ համայնքի տարածքում կազմակերպում է սոցիալական աջակցության (ծառայությունների) տրամադրումը և տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմինների գործունեությունը (նախկինում՝ համայնքի տարածքում կազմակերպում է սոցիալական օգնության ծառայության գործունեությունը):

2014թ. հունիսի 21-ին ընդունված «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքով գյուղատնտեսության բնագավառում քաղաքապետի՝ պետության կողմից պատվիրակված լիազորությունները վերաշարադրվել են որպես անասնաբուժության և բուսասանիտարիայի բնագավառի պատվիրակված լիազորություններ հետևյալ խմբագրությամբ.

- ✓ աջակցում է անասնահակահամաճարակային տարեկան միջոցառումների պետական ծրագրի իրականացման աշխատանքներին.
- ✓ աջակցում է անասնաբուժական ծառայության աշխատանքներին, կենդանիների հիվանդությունների կանխարգելման, ախտորոշման, բուժման և վերացման միջոցառումներին, կենդանիների դիակների, խոտանման ենթակա կենդանական ծագման մթերքի և հումքի մեկուսացման, վնասագերծման և ոչնչացման, տարածքների ախտահանման, օրգանական ծագման կենդանական թափոնների տեղադրման, պահման և այդ տարածքներ կենդանիների

րի մուտքի արգելման, անասնաբուժական հսկողությամբ կենդանիների կենտրոնացված սպանդի, կենդանական ծագման հումքի և մթերքի հավաքման, պահեստավորման աշխատանքներին.

- ✓ աջակցում է համայնքի տարածքում գյուղատնտեսական մշակաբույսերի հիվանդությունների, վնասատուների և մոլախոտերի դեմ պայքարի աշխատանքներին.
- ✓ աջակցում է գյուղատնտեսական կենդանիների համարակալման, հաշվառման և գրանցման, ինչպես նաև սույն օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ կենդանիների անձնագրերի, կենդանիների հաշվառման և անասնաբուժական միջոցառումների գրանցամատյանների վարման աշխատանքներին:

2014թ. դեկտեմբերի 17-ին ընդունված «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում լրացում և փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքով աշխատանքի և սոցիալական պաշտպանության բնագավառներում վարչական շրջանի ղեկավարի 3-րդ լիազորությունը վերաշարադրվել է հետևյալ խմբագրությամբ.

- ✓ վարչական շրջանի տարածքում կազմակերպում է սոցիալական աջակցության (ծառայությունների) տրամադրումը և տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմինների գործունեությունը (նախկինում՝ վարչական շրջանի տարածքում կազմակերպում է սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմինների գործունեությունը, իրականացնում է սոցիալական աջակցության տրամադրման և նպաստների նշանակման աշխատանքներ):

Ամփոփ կերպով կարելի է նշել, որ 2014 թվականի տարեվերջի դրությամբ համայնքի ղեկավարներին «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքով վարապահված պարտադիր լիազորությունների թիվը կազմել է 67, պատվիրակված լիազորություններինը՝ 23, իսկ կամավոր լիազորություններինը՝ 24 (աղյուսակ 6):

2014թ. ընթացքում համայնքի ղեկավարի պարտադիր լիազորությունների իրականացման նոր կարգեր չեն ընդունվել:

2014թ. հունիսի 21-ին ընդունվել է «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքը, համաձայն որի ազդակիր համայնքի տարածքային կառավարման մարմինները և համայնքի ղեկավարը՝ հիմնադրութային փաստաթղթերի և նախատեսվող գործունեության և դրանց ազդեցության գնահատումների գործընթացների իրականացման մասին՝ լուծման էրից առնվազն 7 աշխատանքային օր առաջ իրականացնում են հանրության ծանուցում: Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության հանրային ծանուցման, քննարկումների և լուծման կազմակերպումը և անցկացումը, դրանց վերաբերյալ առարկությունների և առաջարկությունների ընդունումը և ներկայացումը նախաձեռնությունների և նախագծերի հեղինակներին իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014թ. նոյեմբերի 19-ի No 1325-Ն որոշմամբ սահմանված կարգով:

Աղյուսակ 6. ՏԻՄ-երի լիազորությունների քանակական տվյալներն ըստ առանձին տեսակների և բնագավառների (2014թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ)

Հ/հ	Բնագավառ	Պարտադիր լիազորություններ		Պատվիրակված լիազորություններ		Կամավոր լիազորություններ	
		ՀՀ այլ ՏԻՄ-եր	Երևանի ՏԻՄ-եր	ՀՀ այլ ՏԻՄ-եր	Երևանի ՏԻՄ-եր	ՀՀ այլ ՏԻՄ-եր	Երևանի ՏԻՄ-եր
1	Քաղաքացիների և տնտեսվարող սուբյեկտների իրավունքների պաշտպանություն	8	0	8	0	0	0
2	Բնակիչների մասնակցություն տեղական ինքնակառավարմանը	4	0	0	0	0	0
3	Ֆինանսներ	8	7	0	0	0	0
4	Հասարակական կարգի պահպանություն	0	4	2	0	0	0
5	Պաշտպանության կազմակերպում	3	3	0	0	3	3
6	Քաղաքաշինություն և կոմունալ տնտնեսություն	20	14	0	1	5	0
7	Հողօգտագործում	5	1	3	4	2	0
8	Տրանսպորտ (և ճանապարհաշինություն)*	4	4	1	2	1	0
9	Առևտուր և ծառայություններ (սպասարկում)*	9	2	0	0	0	0

*) «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում բերված ՏԻՄ-երի լիազորությունների բնագավառների անվանումները տարբերվում են «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում բերված բնագավառների անվանումներից: Այն դեպքում, երբ այդ անվանումները շատ չեն տարբերվում, տարբերությունները նշվել են փակագծերում: Հակառակ դեպքում դրանք ձևակերպվել են որպես առանձին բնագավառներ:

«Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքում բնակչության մասնակցության հետ կապված փոփոխություններ կատարելուց հետո օրենսդրական պահանջ է դարձել, որ համայնքների ավագանիներն ընդունեն և գործնականում կիրառվեն բնակչության մասնակցությունն ապահովող 3 կարգեր: Այդ կարգերը դեռևս քիչ համայնքներում են ընդունվել և կիրառվում: Օրինակ, ԱՄՆ ՄՁԳ աջակցությամբ իրականացվող «Հանրային մասնակցություն տեղական ինքնակառավարմանը» ծրագրի մեջ ընդգրկված 35 պիլոտային համայնքներից 2014թ. տարեվերջի դրությամբ՝

- ✓ «Համայնքում տեղական ինքնակառավարմանը բնակիչների մասնակցության» կարգն ընդունել են 18 համայնքներ (դիտարկված համայնքների 51.4%-ը),

10	Կրթություն, մշակույթ և երիտասարդության հետ տարվող աշխատանքներ	1	2	1	1	5	3
11	Առողջապահություն, ֆիզիկական կուլտուրա և սպորտ	1	3	0	4	3	3
12	Աշխատանք և սոցիալական պաշտպանություն (սոցիալական պաշտպանություն)*	0	1	1	1	2	1
13	Գյուղատնտեսություն	2	0	0	0	3	0
14	Անասնաբուժություն և բուժսանիտարիա	1	0	5	4	0	0
15	Բնության և շրջակա միջավայրի պահպանություն (բնապահպանություն)*	1	4	2	2	0	1
16	Ավագանու հետ հարաբերություններ*	0	10	0	0	0	0
17	Գործադիր իշխանության հանրապետական մարմինների և դրանց Երևանի տարածքային ծառայությունների հետ հարաբերություններ*	0	5	0	0	0	0
18	Քաղաքացիական պաշտպանություն և արտակարգ իրավիճակներ*	0	2	0	0	0	0
19	Էլեկտրոնային հաղորդակցություն, էլեկտրամատակարարում, ջրամատակարարում, գազամատակարարում*	0	2	0	0	0	0
ԸՆդամներ		67	64	23	19	24	11

✓ «Համայնքում հանրային բաց լսումների և (կամ) քննարկումների կազմակերպման և անցկացման» կարգն ընդունել են 7 համայնքներ (դիտարկված համայնքների 20.0%-ը),

✓ «Համայնքի ղեկավարին կից խորհրդակցական մարմինների ձևավորման և գործունեության» կարգն ընդունել են 12 համայնքներ (դիտարկված համայնքների 34.3%-ը):

Դիտարկված 35 համայնքներից «Համայնքի ղեկավարին կից խորհրդակցական մարմինների ձևավորման և գործունեության» կարգն ընդունած գրեթե բոլոր համայնքները ձևավորել են այդ մարմինները:

Համայնքի ավագանու կանոնակարգերի առկայության մասին տեղեկատվություն ձեռք բերելու նպատակով դիտարկվել են 2015թ. օգոստոսի 1-ի դրությամբ պաշտոնական ինտերնետային կայքեր ունեցող համայնքների ցանկից 150 համայնքներ, այդ թվում՝ 34-ը քաղաքային և 116-ը գյուղական: Դիտարկված համայնքներից ավագանու կանոնակարգ ունեն 77-ը (դիտարկված համայնքների 51%-ը), այդ թվում՝ 26-ը քաղաքային (դիտարկված քաղաքային համայնքների 76%-ը) և 51-ը գյուղական (դիտարկված գյուղական համայնքների 44%-ը):

Որոշումների կայացումը համայնքներում

2014թ. հունվար-հոկտեմբեր ամիսների ընթացքում համայնքների կողմից մարզպետարաններ են ներկայացվել ընդհանուր թվով 17430 որոշումներ (հավելված 1): Այդ որոշումների շուրջ 5.0%-ում (867 որոշումներ) հայտնաբերվել են անհամապատասխանություններ օրենքների և իրավական ակտերի հետ: Մարզպետարանների կողմից վերադարձված որոշումների 90.7%-ը համայնքների կողմից համապատասխանեցվել է օրենքներին և իրավական ակտերին և սահմանված ժամկետներում ներկայացվել մարզպետարաններ: 2014թ. հունվար-հոկտեմբեր ամիսների ընթացքում ավագանու որոշումները մարզպետարան չեն ներկայացրել Արարատի, Գեղարքունիքի և Վայոց Ձորի մարզերի 46 համայնքներ: Ավագանու որոշումներն անվավեր ճանաչելու նպատակով մարզպետների կողմից ներկայացրած դատական հայցերի թիվը կազմել է 22՝ բոլորն էլ Գեղարքունիքի մարզում:

2014-ին ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարության կողմից իրավական հսկողություն է իրականացվել Երևանի ավագանու կողմից ընդունված 232 որոշումների նկատմամբ¹²: Որոշումների ընդունման հարցում համայնքների ավագանիները դեռևս շարունակում են մնալ պասիվ:

2014-ին մի փոքր ավելացել է համայնքների ավագանու աշխատանքները կազմակերպելու համար առանձնացված աշխատասենյակներ ունեցող համայնքների թիվը՝ տարբեր եռամսյակներում կազմելով 688-ից 726: Մարզային կտրվածքով դիտարկելիս կարելի է նկատել, որ ինչպես և նախորդ տարի, Արարատի, Արմավիրի և Կոտայքի մարզերի բոլոր համայնքներում առկա են այդպիսի աշխատասենյակներ: Իսկ Արագածոտնի և Տավուշի մարզերում 2014թ. 4-րդ եռամսյակի տվյալներով ավագանու գործունեության համար առանձնացված աշխատասենյակ ունեցող համայնքների տեսակարար կշիռն ամենացածրն է եղել՝ 43%: 4-րդ եռամսյակի տվյալներով մնան աշխատասենյակներ չունեցող համայնքներից բոլորը գյուղական համայնքներ են, քաղաքային համայնքներում դրանք առկա են¹³:

2014-ին համայնքների ղեկավարների և ավագանու անդամների մոտ քաղաքացիների ընդունելության վիճակագրությունն ունի հետևյալ պատկերը. 2014-ին ՀՀ մարզերում համայնքի ղեկավարների մոտ ընդունելության են մասնակցել 119030 քաղաքացիներ, իսկ ավագանու անդամների մոտ՝ 24466 քաղաքացիներ (հավելված 2): Համայնքի ղեկավարների մոտ ընդունելության են մասնակցել ընդունելության դիմած քաղաքացիների 98,2%-ը, իսկ ավագանու անդամների մոտ՝ 90,7%-ը: 2014թ. ընդունելություն կազմակերպած համայնքների թիվը նախորդ տարվա համեմատ նվազել է՝ տարբեր եռամսյակներում տատանվելով 802-ից մինչև 830-ի սահմաններում: Ինչպես և նախորդ տարի, 2014-ին ընդունելություն կազմակերպած համայնքների թիվը ամենացածրն է եղել Սյունիքի մարզում՝ տարբեր եռամսյակ-

¹² Աղյուրը՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարության 2014 թվականի գործունեության հաշվետվություն (նախկին ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության գործունեության բնագավառի վերաբերյալ), Երևան 2015:

¹³ Աղբյուրը՝ www.mta.gov.am, Ամփոփ տեղեկանքներ 2014թ. 1-ին, 2-րդ, 3-րդ և 4-րդ եռամսյակներում ՀՀ համայնքներում տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության հրապարակայնության և թափանցիկության վերաբերյալ:

ներում կազմելով մարզի համայնքների թվի 16.5%-ից 41.3%-ը:

2014-ին, ինչպես և նախորդ տարիներին, Հայաստանում տեղական հանրաքվե չի անցկացվել: Տեղական հանրաքվե չանցկացնելու պատճառներից մեկը եղել է գործնականում տեղական հանրաքվեի համար օրենսդրական կարգավորումների ոչ լիարժեքությունը: ՀՀ Սահմանադրության 110-րդ հոդվածում նշվում է, որ համայնքների միավորման կամ բաժանման գործընթաց իրականացնելու համար համայնքներում պետք է անցկացվեն տեղական հանրաքվեներ: Սահմանադրական դրույթն իրականացնելու և առկա բացերը լրացնելու համար 2014թ. դեկտեմբերի 17-ին ընդունվել է «Տեղական հանրաքվեի մասին ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը՝ ապահովելով տեղական հանրաքվե անցկացնելու համար անհրաժեշտ օրենսդրական հիմքերը: Մասնավորապես, վերաշարադրվել են տեղական հանրաքվեին մասնակցելու իրավունքը, ընտրատարածքային հանձնաժողովների, տեղամասային հանձնաժողովների լիազորությունները, տեղական հանրաքվեի հանձնաժողովների աշխատանքներում հրապարակայնությունը սահմանող հոդվածներ, տեղական հանրաքվեի հանձնաժողովների համակարգում ավելացվել է կենտրոնական հանձնաժողովը, վերջինիս համար սահմանվել են լիազորություններ և այլն:

2014թ. ՀՀ մարզերում վարչական հսկողություն է իրականացվել 232 համայնքներում: Արձանագրված խախտումները հիմնականում վերաբերել են «Տեղական ինքնակառավարման մասին», «Տեղական տուրքերի և վճարների մասին», «Քաղաքաշինության մասին» և ՀՀ այլ օրենքների և ենթաօրենսդրական ակտերի պահանջների չկատարմանը¹⁴:

Տեղական ինքնակառավարման ոլորտում դեռևս մամուլում նշվում են կոռուպցիայի դեպքեր՝ կապված հողատարածքներ վաճառելու դիմաց ապօրինի գումար պահանջելու, հարկերը, տուրքերը և վճարները անհիմն կերպով զիջելու և պաշտոնական դիրքի այլ չարաշահումների հետ¹⁵:

3.2 Քաղաքացիական հասարակության մասնակցությունը տեղական ինքնակառավարմանը

ՀՀ արդարադատության նախարարության իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրում 2015թ. հունվարի 1-ի դրությամբ գրանցված են եղել քաղաքացիական հասարակության սուբյեկտներ հանդիսացող 4129 հասարակական կազմակերպություն (նախորդ տարվա համեմատ ավելացել է 7.6 %-ով), 917 հիմնադրամ (նախորդ տարվա համեմատ ավելացել է 9.8 %-ով), 741 արհեստակցա-

¹⁴ Այդուրդ՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարության 2014 թվականի գործունեության հաշվետվություն (նախկին ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության գործունեության բնագավառի վերաբերյալ), Երևան 2015:

¹⁵ <http://www.yerkirmedia.am/?act=news&lan=hy&id=25714>,

<http://www.a1plus.am/1352514.html>:

<http://www.azatutyun.am/archive/news/20141119/2031/2031.html?id=26699381>:

կան կազմակերպություն (նախորդ տարվա համեմատ ավելացել է 2.9 %-ով) և 77 կուսակցություն (նախորդ տարվա համեմատ ավելացել է 4.1 %-ով)¹⁶:

Տեղական ինքնակառավարման ոլորտում գործող հասարակական կազմակերպությունների թվի և տարածքային տեղաբաշխվածության վերաբերյալ պաշտոնական տեղեկատվություն չկա: 2014թ. ոլորտում շարունակել են գործել նախորդ տարիների զեկույցներում նշված կազմակերպությունները:

Երևանի մամուլի ակումբի պաշտոնական կայքում տեղադրված տվյալների համաձայն՝ Հայաստանի ՁԼՄ-ները, ինչպես և նախորդ տարի, հիմնականում տեղաբաշխված են Երևանում: Տարածականորեն համեմատաբար ընդգրկուն աշխարհագրություն ունեն դարձյալ հեռուստաընկերությունները: Հայաստանում օտարերկրյա ՁԼՄ-ների թղթակիցները և գրասենյակաները, ինչպես նաև լրատվական գործակալություններն ու ինտերնետային հրատարակությունները գտնվում են միայն Երևանում (աղյուսակ 7):

Աղյուսակ 7. Հայաստանի ՁԼՄ-ները և նրանց տարածքային բաշխվածությունը¹⁷ (2015 թ. օգոստոսի 1-ի դրությամբ)

Հ/հ	Մարզ	Մամուլ	Հեռուստաընկերություններ	Ռ-ալիքնայինություններ	Օտարերկրյա ՁԼՄ-ների թղթակիցները և գրասենյակաները Հայաստանում	Լրատվական գործակալություններ և ինտերնետային հրատարակություններ	Լրագրողական միավորումներ
	Երևան	59	23	13	14	26	14
1	Արագածոտն	1	1	-	-	-	-
2	Արարատ	-	1	-	-	-	-
3	Արմավիր	-	3	-	-	-	-
4	Գեղարքունիք	1	5	-	-	-	-
5	Կոտայք	1	4	-	-	-	-
6	Լոռի	2	6	1	-	-	1
7	Շիրակ	5	4	2	-	-	1
8	Սյունիք	2	6	2	-	-	1
9	Վայոց Ձոր	-	-	1	-	-	-
10	Տավուշ	-	4	-	-	-	-
Ընդամենը		71	57	19	14	26	17

¹⁶ Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՆ Իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրի գործակալություն:

¹⁷ Աղբյուրը՝ www.ypc.am:

«Ֆրիդոմ Հաուս» իրավապաշտպան կազմակերպության զեկույցի համաձայն, Հայաստանի ժողովրդավարության առաջընթացի գնահատականը նախորդ տարվա համեմատ մնացել է անփոփոխ՝ 2014թ. նույնպես կազմելով 5.36 միավոր (գնահատականները տրված են 7 բալանոց սանդղակով, որտեղ ամենալավ ցուցանիշը 1-ն է, իսկ ամենավատը՝ 7-ը): 2014թ. անփոփոխ են մնացել նաև «Տեղական ժողովրդավարական կառավարում» և «քաղաքացիական հասարակություն» բաժինների գնահատականները՝ կազմելով համապատասխանաբար 5.75 և 3.75 միավոր¹⁸:

«Քաունթերփարթ ինթերնեշնլ» կազմակերպության կողմից իրականացվող քաղաքացիական հասարակության և տեղական ինքնակառավարման աջակցության ծրագրի միջոցով 2014թ. կազմակերպության գործընկեր 43 համայնքներում անց են կացվել հաշվետու ժողովներ՝ շուրջ 3000 բնակիչների մասնակից դարձնելով նախորդ տարվա գործունեության և իրականացված ծրագրերի և ընթացիկ տարվա պլանների քննարկմանը և որոշումների կայացմանը: Ծրագրի շրջանակներում ձևավորվել է մշակույթ, որը թե՛ ՏԻՄ-երին և թե՛ համայնքի բնակչությանը դարձնում է ավելի պատասխանատու միմյանց նկատմամբ¹⁹:

«Թրանսփարենսի ինթերնեշնլ» հակակոռուպցիոն կենտրոնի կողմից 2015թ. հրապարակվել է «Ինչպես մասնակցել տեղական ինքնակառավարմանը» գրքույկը, որը ներառում է ընտրելու և ընտրվելու, տեղական հանրաքվեի իրավունքները, քվերակության և բողոքարկման կարգերը, պատասխանատվությունը հանրաքվեի և ընտրական իրավունքների խախտման համար, համայնքի ղեկավարի և ավագանու իրավասությունները և մասնակցությունը տեղական ինքնակառավարմանը՝ արտացոլելով 2014թ. տարեվերջի դրությամբ գործող օրենսդրական պահանջները²⁰:

Վերջին 5 տարիների ընթացքում նկատվում են ՔՀԿ-ների մասնակցության ընդլայնում և համայնքային որոշումների կայացման գործընթացում ազդեցության աճ: Մի շարք քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններ գործընկերային հարաբերություններ են ձևավորել ՏԻՄ-երի հետ, նրանց հետ խորհրդակցում են առանձին հարցերի շուրջ՝ որոշումների ընդունման ժամանակ, մասնակցում են ռազմավարական պլանավորման գործընթացին և այլն: Ընդհանուր առմամբ, իշխանությունները գնահատում են ծառայություն մատուցող ՔՀԿ-ների աշխատանքը և ավելի շատ են հակված նրանց հետ համագործակցելու՝ ի տարբերություն իրավապաշտպան խմբերի: Տեղական իշխանությունների կողմից կազմակերպվող ձևական բնույթ կրող քննարկումներից և անձնական կապերի միջոցով լուծվող հարցերից անցում է կատարվում դեպի մասնակցության ավելի ինստիտուցիոնալ և արդյունավետ մեխանիզմների կիրառում, թեև այս ուղղությամբ դեռևս երկար ճանապարհ կա անցնելու: Այս փոփոխությունը կատարվում է մեծ մասամբ միջազգային կազմակերպությունների կամ նրանց կողմից ֆինանսավորվող

¹⁸ Աղբյուրը՝ www.freedomhouse.org, Nations in Transit 2014:

¹⁹ Աղբյուրը՝ www.program.counterpart.org, Քաունթերփարթի գործընկեր համայնքների ավելի քան 3000 բնակիչներ համայնքային հաշվետու ժողովների շրջանակներում մասնակցեցին ՏԻՄ որոշումների կայացման գործընթացին:

²⁰ Աղբյուրը՝ www.transparency.am:

դրամաշնորհային ծրագրերի շնորհիվ, միևնույն ժամանակ այն աստիճանաբար նպաստում է տեղական ինքնակառավարման ոլորտում գործելակերպի և մշակույթի փոփոխությանը²¹:

ՏԻՄ-երի գործունեության վերաբերյալ տեղեկատվության մասշտիբությունը

2014թ. ընթացքում զգալիորեն ավելացել է համացանցային պաշտոնական կայքեր ունեցող համայնքների թիվը: 2015թ. ապրիլի 1-ի դրությամբ նման համայնքների թիվը կազմել է 247 (2013թ. տարեվերջի դրությամբ՝ 150)²²:

ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարության և Հայաստանի համայնքների միության կողմից համատեղ անցկացված «Լավագույն համայնք-2014» մրցանակաբաշխության արդյունքներով 2014թ. «Տարվա լավագույն համայնքային կայք» մրցանակին է արժանացել Շիրակի մարզի Գյումրի քաղաքը²³:

ՀՀ մարզերում համայնքների բյուջեների հրապարակայնության ցուցանիշների դիտարկումը ցույց է տալիս, որ 2014թ. համայնքների բյուջեների ցուցանիշները ցուցատախտակներում և այլ տեսանելի վայրերում տեղադրել են ՀՀ բոլոր համայնքները (հավելված 3): Այդ ցուցանիշները հեռուստատեսությամբ հեռարձակող և թերթերում տպագրող համայնքների թիվը, ինչպես և 2013-ին, շարունակել է մնալ ցածր: 2014 թվականին զգալիորեն ավելացել է ինտերնետային կայք էջերում նյութեր տեղադրող համայնքների թիվը՝ տարվա տարբեր եռամսյակներում կազմելով 568-585 (2013-ին՝ 450-461):

Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն ՀԿ-ի կողմից 2014թ. անց կացված տեղեկատվության ազատության հերթական մրցանակաբաշխության արդյունքներով տեղական ինքնակառավարման մարմիններին բաժին չեն հասել ոչ «ուսկե բանալի» և ոչ էլ «Ժանգոտ կողպեք» մրցանակները²⁴: Նույն ՀԿ-ի կողմից հրապարակված «սև ցուցակում» ՏԻՄ-երի ներկայացուցիչներից ընդգրկվել են Մեծամոր, Նոյեմբերյան, Ջերմուկ, Նոր Հաճն, Էջմիածին, Գյումրի և Արտաշատ համայնքների ղեկավարները²⁵:

2013թ. սեպտեմբերից ՄԱԿ-ի Ջարգացման ծրագրի հայաստանյան գրասենյակը և ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը համատեղ սկսել են իրականացնել «Համայնքային միկրոհարցում» ծրագիրը, որի շրջանակներում Հայաստանի մի քանի համայնքներում փորձարկվում է կարճ հաղորդագրությունների (SMS) միջոցով համայնքային որոշումների կայացմանը մասնակցելու մեխանիզմը: 2013թ. դեկտեմբերի վերջին Հայաստանում առաջին միկրոհարցումներն են

²¹ Աղբյուրը՝ ՔՀԿ-ների ներգրավվածությունը քաղաքականության մշակման և իրականացման մոնիթորինգի գործում. կարիքներ և կարողություններ, Երևան 2015:

²² Աղբյուրը՝ www.mta.gov.am, Ամփոփ տեղեկատվություն ՀՀ համայնքապետարաններում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառության վերաբերյալ (01.04.2015թ. դրությամբ):

²³ Աղբյուրը՝ www.mta.gov.am, Նշվեց Հայաստանում տեղական ինքնակառավարման մարմինների օրը:

²⁴ Աղբյուրը՝ www.foi.am:

²⁵ Աղբյուրը՝ www.foi.am:

անցկացվել Արենի, Գորիս, Թումանյան, Նոր Երզնկա և Ջանֆիղա համայնքներում: SMS հարցումները հնարավորություն են տվել նախապես գրանցված 2656 բնակիչների արտահայտելու իրենց կարծիքը իրենց իսկ համայնքի առաջնային խնդիրների վերաբերյալ (օրինակ՝ քաղաքային տրանսպորտի սակագնի փոփոխում, քաղաքային լուսավորության ընդլայնում, խաղահրապարակների կառուցում, գյուղամիջյան ճանապարհների բարեկարգում, ժամանցի գոտու ստեղծում): Հինգ նշված համայնքներից, ընդհանուր առմամբ, 612 բնակիչ արձագանքել է հարցմանը: Հարցման արդյունքները պետք է հաշվի առնվեին 2014թ. ընթացքում որոշումների ընդունման ժամանակ²⁶:

ՏԻՄ-երի գործունեության վերաբերյալ դիմում-բողոքները

2014թ. բնակչության կողմից մարդու իրավունքների պաշտպանին ուղղված դիմում-բողոքների մի մասը վերաբերել է ՏԻՄ-երի գործունեությանը: Վարույթ ընդունած գործերի թիվն ըստ քաղաքապետարանների և գյուղապետարանների կազմում է²⁷.

- ✓ Երևանի քաղաքապետարան՝ 125,
- ✓ Մնացած քաղաքապետարաններ՝ 49,
- ✓ Գյուղապետարաններ՝ 39:

2014թ. ՏԻՄ-երի գործունեության դեմ ուղղված դիմում-բողոքները հիմնականում վերաբերել են համատիրությունների գործունեությանը, հասարակական տրանսպորտի աշխատանքին, ինքնակամ շինությունների օրինականացմանը և այլ հարցերին:

2014թ. ընթացքում Երևանի քաղաքապետարանում և նրա ենթակայության տակ գտնվող մարմիններում համատիրությունների դեմ ստացվել են 2430 բողոքներ, որոնք վերաբերել են բազմաբնակարան շենքերում տանիքների (577) և մուտքերի (306) վերանորոգմանը, վերելակի անսարքության վերացման աշխատանքների կազմակերպմանը (359), ծառերի էտմանը (514), վնասատուների դեմ պայքարի աշխատանքների կազմակերպմանը (417), բակային տարածքներում արտաքին լուսավորության համակարգի տեղադրմանը (257)²⁸:

²⁶ Աղբյուրը՝ www.mta.gov.am, Համայնքային միկրոհարցումներ կարճ հաղորդագրությունների (SMS) միջոցով:

²⁷ Աղբյուրը՝ 2014թ. ընթացքում ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության և երկրում մարդու իրավունքների ու հիմնարար ազատությունների խախտման մասին տարեկան զեկույց:

²⁸ Աղբյուրը՝ 2014 թվականի ընթացքում ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության և երկրում մարդու իրավունքների ու հիմնարար ազատությունների խախտման մասին տարեկան զեկույց:

4. Համայնքների սեփականությունը, զարգացման ծառայերը և ֆինանսական անկախությունը

2014թ. ընթացքում համայնքների ֆինանսներին և սեփականությանը վերաբերող օրենքներից փոփոխություններ են կատարվել «Ֆինանսական համահարթեցման մասին» ՀՀ օրենքում՝ նույն օրն ընդունված երկու օրենքներով (01.12.2014թ.): Դրանցից մեկով սահմանվել է, որ «ա» գործոնով և 300-ից ոչ ավելի բնակիչ ունեցող, ինչպես նաև 300-ից ավելի բնակիչ ունեցող, սակայն «ա» և «բ» գործոններով դրոշագիայի հաշվարկման արդյունքում 300-ից ոչ ավելի բնակիչ ունեցող համայնքի համար սահմանված դրոշագիայի գումարից տվյալ տարում պակաս չափով դրոշագիա ստացող համայնքների բյուջեներին նախատեսվող դրոշագիայի ընդհանուր գումարը չպետք է պակաս լինի հաշվարկվող տարվա համար նախատեսվող դրոշագիայի ընդհանուր գումարի 50 տոկոսից, իսկ «բ» գործոնով համայնքների բյուջեներին նախատեսվող դրոշագիայի ընդհանուր գումարը՝ 30 տոկոսից: Մյուս օրենքով փոփոխվել են դրոշագիաների հաշվարկման համար համայնքների բնակչության թիվը հաշվի առնող տարեթվերը:

2014թ. դեկտեմբերի 1-ին ընդունվել է «Սահմանամերձ համայնքների սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքը, որը կարգավորում է ՀՀ կառավարության հաստատած ցանկում ներառված սահմանամերձ համայնքներին աջակցություն ցուցաբերելու գործընթացը՝ այդ թվում սահմանված է, որ սահմանամերձ համայնքների վարչական տարածքում գտնվող, մարտական գործողությունների հետևանքով չօգտագործվող և հակառակորդի կողմից հողատարածքների գնդակոծման դեպքեր ունեցող գյուղատնտեսական նշանակության և բնակավայրերի բնակելի կառուցապատման հողատարածքների համար վճարման ենթակա հողի հարկի և այդ հողերի վրա ունեցած անշարժ գույքի գույքահարկի տարեկան գումարը հարկ վճարող ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց անունից նրանց փոխարեն համապատասխան համայնքի բյուջե վճարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:

4.1 Համայնքների սեփականությունը

2014թ. նույնպես, ինչպես նախորդ տարիներին, համայնքային սեփականությունը հիմնականում համարվել է համայնքների կատարած կապիտալ կամ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հաշվին (աղյուսակ 8): Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծավալը նախորդ տարվա համեմատությամբ ավելացել է 4381.8 մլն դրամով, կամ 18.9%-ով, կազմելով՝ 27522.5 մլն. դրամ (2013թ.՝ 23140.7 մլն. դրամ): Այդ ծախսերի 99.4%-ը, ինչպես նախորդ տարիներին (2012թ.՝ 99.8%, 2013թ.՝ 99.9%), կազմել են հիմնական միջոցների գծով կատարված ծախսերը, որոնց կազմում շարունակում է բարձր մնալ շենքերի և շինությունների բաժինը՝ 86.9% (2012թ.՝ 90.8%, 2013թ.՝ 84.4%): 2014թ. թե գումարային արտահայտությամբ, թե տեսակարար կշռով ավելացել են շենքերի և շինությունների ձեռքբերման և կա-

ռուցման ծախսերը՝ 8.0% ու 34.1% (2013թ.՝ 5.3% ու 16.1%): Իսկ շենքերի և շինությունների վերանորոգման ծախսերը նվազել են՝ կազմելով 44.8% (2013թ.՝ 63.0%): Նվազել է նաև մեքենաների և սարքավորումների բաժինը՝ կազմելով 10.4%, նախորդ տարվա 12.7%-ի փոխարեն՝ նվազելով նաև գումարային արտահայտությամբ: Չնայած մի փոքր աճին՝ 0.5% (2013թ.՝ 0.1%) դեռևս շատ փոքր են մնում պաշարների և չարտադրված ակտիվների վրա կատարված ծախսերը:

ՀՀ կառավարության մի շարք որոշումներով գույք և դրամական միջոցներ են նվիրաբերվել համայնքներին²⁹:

²⁹ 13.02.2014, 138-Ս որոշմամբ Լոռու մարզի Ալավերդու քաղաքային համայնքի վարչական տարածքում գտնվող, պետական սեփականություն համարվող անշարժ գույքի մասնավորեցման արդյունքում Ալավերդու քաղաքային համայնքի ֆոնդային բյուջե մուտքագրված 435.0 հազ. դրամն ուղղվել է Ալավերդու քաղաքային համայնքի թիվ 1 նախադպրոցական ուսումնական հաստատության կարիքների համար գույքի ձեռքբերմանը, 10.04.2014, 376-Ս որոշմամբ Շիրակի մարզի Գյումրի քաղաքում գտնվող կաթսայատան 44000.0 հազ. դրամ գնահատված արժեքով սարքավորումները և արտաքին ջերմոցանք նվիրաբերվել է Լոռու մարզի Սպիտակի քաղաքային համայնքին՝ ջերմոցային տնտեսություն հիմնելու պայմանով, 10.04.2014, 388-Ս որոշմամբ Շիրակի մարզի Ախուրիկի գյուղական համայնքի տարածքում գտնվող 781.43 քառ. մետր մակերեսով, 4139333.0 դրամ հաշվեկշռային արժեքով շենքը և դրա սպասարկման համար անհրաժեշտ՝ 0.23 հեկտար մակերեսով հողամասը նվիրաբերվել է համայնքին՝ այն որպես մանկապարտեզ օգտագործելու պայմանով, 10.07.2014, 691-Ս որոշմամբ Արագածոտնի մարզի Օրգովի գյուղական համայնքի տարածքում գտնվող՝ 1218200 դրամ սկզբնական արժեքով ու 84.1 քառ. մետր մակերեսով կարսայատունը և դրա զբաղեցրած, օգտագործման ու սպասարկման համար անհրաժեշտ 0.1936 հեկտար հողամասը նվիրաբերվել է Արագածոտնի մարզի Օրգովի գյուղական համայնքին՝ գյուղատնտեսության շենք կառուցելու պայմանով, 24.07.2014, 819-Ս որոշմամբ Երևան քաղաքի Ծարավ Աղբյուրի 55ա հասցեում գտնվող՝ 181800000 դրամ սկզբնական արժեքով շենքերն ու շինությունները, դրանցով զբաղեցված և սպասարկման ու օգտագործման համար անհրաժեշտ պետական սեփականություն հանդիսացող 4.2091 հեկտար հողամասը անհատույց սեփականության իրավունքով հանձնվել է Երևանի քաղաքային համայնքին, 07.08.2014, 1008-Ս որոշմամբ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության աշխատակազմ պետական կառավարչական հիմնարկին ամրացված՝ Դազանշի կաթնահամալիրի լուծարումից հետո մնացած 8002778 դրամ սկզբնական արժեքով հիմնական և տրանսպորտային միջոցները նվիրաբերվել է Շիրակի մարզի Դազանշի գյուղական համայնքին՝ գյուղական համայնքի բնակչության սոցիալական խնդիրները լուծելու նպատակով, 14.08.2014, 0846-Ս որոշմամբ թույլատրվել է Գեղարքունիքի մարզի «Դոմաշենի բժշկական ամբուլատորիա» պետական ՓԲԸ սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող՝ 5210391.0 դրամ արժողությամբ, 638.59 քառ. մետր մակերեսով չահագործվող նախկին շենքը և դրա օգտագործման ու սպասարկման համար առանձնացված 1510.3 քառ. մետր մակերեսով հողամասն անհատույց, սեփականության իրավունքով նվիրաբերել Դոմաշենի գյուղական համայնքին՝ շենքը որպես հանդիսությունների արահ ծառայեցնելու պայմանով, 14.08.2014, 850-Ս որոշմամբ համաձայնություն է տրվել Երևան քաղաքի վարչական տարածքում գտնվող անշարժ գույքի, իրավաբանական անձանց կանոնադրական կապիտալում պետական մասնակցության մասնավորեցումից՝ Երևանի քաղաքապետարանի անվամբ բացված հատուկ հաշվում կուտակված միջոցների մնացորդից 229275.0 հազ. դրամը Երևան քաղաքի Վիլյուսի փողոցի շարունակության հատվածի կառուցման աշխատանքների իրականացմանն ուղղված, 21.08.2014, 869-Ս որոշմամբ համաձայնություն է տրվել Տավուշի մարզի Գլխիջանի քաղաքային համայնքի տարածքում գտնվող՝ 922.9 քառ. մետր մակերեսով պետական սեփականություն համարվող անշարժ գույքի և դրա օգտագործման ու սպասարկման համար անհրաժեշտ հողամասի օտարման արդյունքում Գլխիջանի քաղաքային համայնքի ֆոնդային բյուջե մուտքագրված 3180.0 հազ. դրամն ուղղել Գլխիջանի «Հովի. Շարսնբեյանի անվան գեղարվեստի դպրոց» համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպության դասիլիճի վերանորոգման աշխատանքների իրականացմանը, 28.08.2014, 928-Ս որոշմամբ Լոռու մարզի Գարպասի գյուղական համայնքի վարչական տարածքում գտնվող՝ ՀՀ էլեոնոմիկայի նախարարության «Գուգարք» կարի ԱՄ՝ 2197.45 քառ. մետր մակերեսով անշարժ գույքի՝ ուղղակի վաճառքի ձևով մասնավորեցման արդյունքում համայնքի ֆոնդային բյուջե մուտքագրված 4500.0 հազ. դրամն ուղղվել է համայնքի հեղեղատարի կառուցմանը, 18.09.2014, 983-Ս որոշմամբ Գեղարքունիքի մարզի Նորատուսի գյուղական համայնքի վարչական տարածքում գտնվող՝ պետական սեփականություն համարվող «Ռալիտ» ՓԲԸ բաժնետոմսերի ուղղակի վաճառքի արդյունքում Նորատուսի ֆոնդային բյուջե մուտքագրված 30849.3 հազ. դրամն ուղղվել է համայնքի Վարդան Մամիկոնյան փողոցի հիմնանորոգման աշխատանքների իրականացմանը, 16.10.2014, 1131-Ս որոշմամբ Շիրակի մարզի Գեղարքունի գյուղական համայնքի 1-ին փողոցի թիվ 6/1 հասցեում գտնվող՝ 1598400.0 դրամ կադաստրային արժեքով, 0.72 հեկտար մակերեսով առանձնացված հողատարածքը նվիրաբերվել է համայնքին՝ մանկապարտեզ և մարզադասիլիճ կառուցելու պայմանով, 27.11.2014, 1330-Ս որոշմամբ «Գյուղական տարածքների տնտեսական զարգացում», «Արտադրական ենթակառուցվածքների վերակազմում» և «Շուկայավարման հնարավորություն ֆերմերներին» ծրագրերի հիմնադրամի հետ 2009թ. սեպտեմբերի 15-ին և 2010թ. օգոստոսի 20-ին կնքված համագործակցության համաձայնագրերի հիման վրա իրականացված աշխատանքների, ինչպես նաև Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի միջև 2010թ. նոյեմբերի 30-ին ստորագրված N 817-AM, ՀՀ և Միջազգային զարգացման ՕՊԵԿ հիմնադրամի միջև 2011թ. հունիսի 8-ին ստորագրված N 1390Փ փոխառության համաձայնագրերով իրականացված «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» ծրագրերի շրջանակներում ձեռք բերված՝ պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի կազմից ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով՝ 4920545095 դրամ և 303049278 դրամ արժողությամբ գույքը նպատակային նշանակությամբ օգտագործելու համար նվիրաբերվել է Լոռու, Արագածոտնի, Սևունիքի ու Տավուշի մարզերի համայնքներին:

**Աղյուսակ 8. ՀՀ համայնքների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը³⁰
2012-2014թթ. (մլն. դրամ)**

Տող	Բովանդակություն	2012թ.		2013թ.		2014թ.	
		Գու- մարդ	Տես. կշիռը (%)	Գու- մարդ	Տես. կշիռը (%)	Գու- մարդ	Տես. կշիռը (%)
1	2	3	4	5	6	7	8
5000	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ	24573.4	100	23140.7	100	27522.5	100
5100	այդ թվում՝ 1.Հիմնական միջոցներ	24520.3	99.8	23112.7	99.9	27370.9	99.4
5110	այդ թվում՝ Շենքեր և շինություններ	22301.8	90.8	19540.4	84.4	23916.5	86.9
5111	որից՝ -Շենքերի և շինությունների դեմոնտաժի և ձեռքբերում	147.5	0.6	1230.2	5.3	2210.9	8.0
5112	-Շենքերի և շինությունների կառուցում	4556.4	18.5	3730.9	16.1	9376.8	34.1
5113	-Շենքերի և շինությունների կապիտալ վերանորոգում	17597.9	71.7	14579.2	63.0	12328.8	44.8
5120	Սեբեմաներ և սարքավորումներ	1647.2	6.7	2933.0	12.7	2862.6	10.4
5121	որից՝ -Տրանսպորտային սարքավորումներ	586.0	2.4	734.4	3.2	853.4	3.0
5122	-Վարչական սարքավորումներ	678.3	2.8	758.2	3.3	633.1	2.3
5123	-Այլ մեքենաներ և սարքավորումներ	382.9	1.6	1440.4	6.2	1394.1	5.1
5130	Այլ հիմնական միջոցներ	571.3	2.3	639.3	2.8	591.8	2.2
5200	1.2.Պաշարներ	45.2	0.2	26.8	0.1	140.9	0.5
5300	1.3.Բարձրարժեք ակտիվներ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
5400	1.4.Չարտադրված ակտիվներ	7.9	0.0	1.3	0.0	10.7	0.0
5411	Այդ թվում՝ հող	7.9	0.0	1.3	0.0	10.7	0.0

³⁰Աղբյուրը՝ www.minfin.am:

Կայացվել են համայնքային սեփականության վերաբերյալ նորմատիվներ սահմանելու, հողի հարկից և գույքահարկից ազատվող շինությունների ցանկերը հաստատելու և այլ որոշումներ:

Համայնքները հաճախ իրենց սեփականությունը հանդիսացող գույքի իրացումից ստացված միջոցներով համալրում են ֆոնդային բյուջեն (աղյուսակ 9), որն արտացոլվում է բյուջեի ելքային մասում՝ բացասական նշանով: 2014թ. համայնքների ոչ ֆինանսական ակտիվների իրացումից մուտքերը նախորդ տարվա համեմատ ավելացել են 3272.6 հազ. դրամով, կամ 27.1%-ով: Ինչպես նախորդ տարիներին, այնպես էլ 2014թ. ոչ ֆինանսական ակտիվների իրացումից մուտքերը ամբողջությամբ ստացվել են հիմնական միջոցների (7.7%) և հողի (92.3%) իրացումից: Նախորդ տարիների համեմատ նվազել են հիմնական միջոցների իրացումից մուտքերը, իսկ հողի իրացումից մուտքերը ավելացել են, ավելացնելով նաև նրանց տեսակարար կշիռը ընդհանուր մուտքերի մեջ:

2015թ. հունվարի 1-ի դրությամբ գրանցված համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպությունների (ՀՈԱԿ) թիվը կազմել է 1311, որը 110-ով ավելի է նախորդ տարվա համեմատությամբ: 100% համայնքային սեփականությամբ բաժնետոմսերով առևտրային իրավաբանական անձանց թիվը ավելացել է 1-ով և կազմել է՝ 426, իսկ պետություն-համայնք մասնակցությամբ առևտրային իրավաբանական անձանց թիվը նվազել է 1-ով և կազմել է՝ 218:

Աղյուսակ 9. ՀՀ համայնքների ոչ ֆինանսական ակտիվների իրացումից մուտքերը 2012 – 2014թթ. (մլն դրամ)³¹

Տող	Բովանդակություն	2012թ.	2013թ.	2014թ.
1	2	3	4	5
6000	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ Ց ՍՈՒՏՔԵՐ	12621.3	12081.7	15354.3
6100	այդ թվում՝ Հիմնական միջոցների իրացումից մուտքեր	2407.0	1838.1	1177.6
6110	այդ թվում՝ Անշարժ գույքի իրացումից մուտքեր	2167.4	1581.8	936.0
6120	Շարժական գույքի իրացումից մուտքեր	2.3	19.0	1.0
6130	Այլ հիմնական միջոցների իրացումից մուտքեր	237.3	237.3	240.6
6200	Պաշարների իրացումից մուտքեր	0.0	0.0	0.0
6300	Բարձրարժեք ակտիվների իրացումից մուտքեր	5.0	0.1	0.0
6400	Զարտադրված ակտիվների իրացումից մուտքեր	10209.3	10242.7	14176.7
6410	այդ թվում՝ Հողի իրացումից մուտքեր	10209.3	10242.4	14176.7

³¹ Աղբյուրը՝ minfin.am:

Ինչպես արդեն բազմիցս նշվել է, համայնքային սեփականության հիմնական մասը կառուցվել, կամ ձեռք է բերվել տասնամյակներ առաջ և անցած տարիների ընթացքում ենթարկվել է ֆիզիկական և բարոյական մաշվածության: Վիճակը 2014թ. առանձնապես չի փոխվել և գույքի հիմնական մասը վերանորոգման խիստ կարիք ունի, իսկ համայնքների մեծ մասը դեռևս անհրաժեշտ միջոցներ չունի վերանորոգման համար: ՏԻՄ-երի մեծ մասն իրենց լիազորություններն իրականացնելու համար գույքի/հատկապես տեխնիկայի/ խիստ կարիք ունի:

4.2 Համայնքների զարգացման ծրագիրը և բյուջեսավարմը

«Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքը համայնքների զարգացման քառամյա ծրագրերի մշակման և կառավարման վերաբերյալ որոշ դրույթներ է պարունակում: Ըստ այդ օրենքի, համայնքի ղեկավարը մշակում և համայնքի ավագանու հաստատմանն է ներկայացնում համայնքի զարգացման քառամյա ծրագիրը (ՀԶԲԾ): Ծրագիրը պետք է ներառի համայնքի տարածական զարգացումը սահմանող՝ քաղաքաշինական ծրագրային փաստաթղթերի մշակման կամ դրանց փոփոխման մասին դրույթներ, համայնքի սեփականություն համարվող շենքերի, շինությունների (հոդված 37) ու հողամասերի (հոդված 38) օտարման քառամյա ծրագրերը՝ տարեկան կտրվածքով: Այլ պահանջներ ՀԶԲԾ-ի մշակման վերաբերյալ օրենքը չի ներառում:

Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման համակարգում երկարաժամկետ պլանավորումը լայնորեն չի օգտագործվում, ինչը պայմանավորված է՝ տեղական ինքնակառավարման ոլորտում տիրող իրավիճակով, համայնքների ֆինանսական ռեսուրսների խիստ սահմանափակվածությամբ, մեծ թվով համայնքներում որակյալ կադրերի բացակայությամբ, անտեղյակությամբ, ծրագրերի կազմման միասնական մեթոդաբանություն չլինելու և այլ պատճառներով: Ի տարբերություն երկարաժամկետ պլանավորման, միջնաժամկետ զարգացման ծրագրեր կազմվում են բոլոր համայնքներում, քանի որ դա օրենքի պահանջ է: Հարկ է նշել, որ դեռևս շատ համայնքներում այդ ծրագրերի կազմմանը լուրջ ուշադրություն չի դարձվում և դրանք հիմնականում ձևական բնույթ են կրում:

2014թ. Համայնքների ֆինանսիստների միավորում և Վորլդ Վիժն Հայաստան կազմակերպությունների փորձագետները համատեղ ստեղծել են մի փաստաթուղթ՝ «Համայնքի զարգացման քառամյա ծրագրերի մշակման և կառավարման մեթոդաբանություն», որը սահմանում է համայնքի զարգացման քառամյա ծրագրի մշակման և կառավարման հիմնական սկզբունքները, մեթոդները, կառուցակարգերն ու ընթացակարգերը, նպատակաուղղված է համայնքում առկա կարիքների գնահատմանը, հիմնախնդիրների բացահայտմանը, միջնաժամկետ ծրագրերի պլանավորման ու իրականացման միջոցով դրանց լուծմանը և համայնքի զարգացման ապահովմանը: Այն հնարավորություն կտա համայնքների զարգացման ծրագրերի ճիշտ մշակմանը և կառավարմանը:

Չնայած այդ ուղղությամբ կատարված որոշ աշխատանքների, 2014թ. նույնպես, նախորդ տարիների նման համայնքների մեծ մասի համար քառամյա ծրագրերը մնում են որպես ձևական փաստաթղթեր, որոնք էական դերակատարում չունեն համայնքների բյուջեների կազմման ժամանակ:

2014թ. նույնպես բյուջետային գործընթացներին վերաբերող էական փոփոխություններ չեն եղել: Համայնքների մի մասը (հատկապես փոքր գյուղական համայնքները) բյուջետային գործընթացը շարունակում է իրականացնել իմիջիայլոց, թերութուններով, ժամկետների ու նախատեսված հերթականությունների խախտումներով: Նման դեպքերում չեն ապահովվում այդ գործընթացի հրապարակայնությունն ու թափանցիկությունը, անտեսվում է բնակիչների մասնակցության նշանակությունը:

2014թ. ընթացքում շարունակվել են աշխատանքները գանձապետական հաշիվների կառավարման էլեկտրոնային համակարգում մարզային և համայնքային հիմնարկների ընդգրկման ուղղությամբ: Մեծ թվով համայնքներ արդեն հնարավորություն ունեն հրապարակելու իրենց ամսական և եռամսյակային հաշվետվությունները:

Դեռևս շատ են այն համայնքների թիվը, որոնց բյուջետային միջոցները բավարարում են միայն աշխատակազմի պահպանման ծախսերին: Սովորաբար այդ համայնքներում չկան համապատասխան մասնագետներ, իսկ բյուջեները կազմում են որպես եկամուտների և ծախսերի նախահաշիվ, առանց լուրջ վերլուծությունների և զարգացման ծրագրերի: Վերջին տարիներին համայնքների մի մասը (հիմնականում քաղաքային) համալրվել է բարձրորակ մասնագետներով, որոնք էլ իրականացնում են բյուջետավարման նոր ժամանակակից մեթոդներ՝ օգտագործելով ինչպես ծրագրային, այնպես էլ ըստ աշխատանքների կատարման բյուջետավարման ձևաչափերը:

4.3 Համայնքի բյուջեի եկամուսները

2014թ. Հայաստանի համայնքների բյուջեների ընդհանուր եկամուտները կազմել են 114359.1 մլն. դրամ (2012թ.՝ 95515.8 մլն. դրամ, 2013թ.՝ 105502.4 մլն. դրամ), ինչը նախորդ տարվա համեմատ ավելացել է 8856.7 մլն. դրամով կամ 8.4%-ով (աղյուսակ 10): 5578.5 մլն. դրամով ավելացել են այլ եկամուտները, ինչը հիմնականում պայմանավորված է պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից ստացվող միջոցներով, ավելացել է նաև նրա տեսակարար կշիռը՝ 31% (2013թ՝ 28.2%):

Աղյուսակ 10. ՀՀ համայնքների բյուջեների եկամուտները և նրանց տեսակարար կշիռը 2012-2014թթ. (մլն ՀՀ դրամ)³²

Տող	Եկամտատեսակները	2012թ.		2013թ.		2014թ.	
		Գումարը	Կշիռը ընդհ. մեջ(%)	Գումարը	Կշիռը ընդհ. մեջ(%)	Գումարը	Կշիռը ընդհ. մեջ(%)
1	2	3	4	5	6	7	8
1000	ԸՆԴԱՍԵՆԸ ԵԿԱՍՈՒՏՆԵՐ	95515.8	100	105802.4	100	114359.1	100
1100	այդ թվում՝ 1.Հարկեր և տուրքեր	20034.5	21,0	21121.5	20.0	23260.1	20.3
1110	այդ թվում՝ 1.1.Գույքային հարկեր անշարժ գույքից /այդ թվում հողի հարկ/	9536.4	10,0	9463.9	8.9	9488.4	8.3
1121	1.2.Գույքային հարկեր փոխադրամիջոցներից	6761.7	7,1	7462.6	7.1	9122.0	8.0
1131	1.3.Տեղական տուրքեր	3020.9	3,2	3492.8	3.3	3892.7	3.4
1151	1.4.Պետական տուրքեր	715.1	0,7	702.1	0.7	756.4	0.7
1160	1.5.Այլ հարկային եկամուտներ	0.4	0.0	0.1	0.0	0.5	0.0
1200	2.ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԱՇՆՈՐՀՆԵՐ	48799.7	51,1	54799.5	51.8	55639.1	48.7
1300	3.ԱՅԼ ԵԿԱՍՈՒՏՆԵՐ	26681.6	27,9	29881.4	28.2	35459.9	31.0
1342	Այդ թվում՝ պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից ստացվող միջոցներ	17823.5	18,7	20644.4	19.5	25301.8	22.1
1392	Վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարվող հատկացումներից մուտքեր	5132.3	5,4	8478.2	8.0	7220.4	6.3

³² www.Աղբյուրը՝ minfin.am:

Աղյուսակ 11. Երևանի բյուջեի եկամուտների տեսակարար կշիռները ՀՀ համայնքների բյուջեների ընդհանուր եկամուտների կազմում 2014թ. (մլն դրամ)³³

	Եկամտատեսակները	Ընդամենը ՀՀ համայնքների բյուջեների եկամուտները	Այդ թվում՝ Երևանի բյուջեի եկամուտները	Երևանի բյուջեի եկամուտների տեսակարար կշիռը ընդհանուրի մեջ (%)
1	2	3	4	5
1000	ԸՆԴԱՍԵՆԸ ԵԿԱՍՈՒՏՆԵՐ	114359.1	68013.1	59.5
1100	այդ թվում՝ 1.Հարկեր և տուրքեր	23260.1	13354.9	57.4
1110	այդ թվում՝ 1.1.Գույքային հարկեր անշարժ գույքից	9488.4	4629.8	48.8
1111	Այդ թվում՝ Գույքահարկ շենքերի և շինությունների համար	5380.5	4043.0	75.1
1112	Հողի հարկ	4107.9	586.8	14.3
1120	1.2.Գույքային հարկեր այլ գույքից	9122.0	5133.7	56.3
1121	Այդ թվում փոխադրամիջոցներից	9122.0	5133.7	56.3
1131	1.3.Ապրանքների օգտագործման կամ գործունեության իրականացման թույլտվության վճարներ այդ թվում՝ տեղական տուրքեր	3892.7	3185.6	81.8
1151	1.4.Ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից այլ պարտադիր վճարներ այդ թվում՝ պետական տուրքեր	756.4	405.7	53.6
1160	1.5.Այլ հարկային եկամուտներ	0.5	0.0	0.0
1200	2.ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԴՐԱՍԱՇՆՈՐՀՆԵՐ	55639.1	24207.8	43.5
1300	3.ԱՅԼ ԵԿԱՍՈՒՏՆԵՐ	35459.9	30450.4	85.9
1342	Այդ թվում՝ պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից ստացվող միջոցներ	25301.8	25006.2	98.8
1392	Վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարվող հատկացումներից մուտքեր	7220.4	6014.2	83.3

³³ Աղբյուրը՝ www.minfin.am, www.yerevan.am:

Նախորդ տարվա համեմատ որոշակի աճ է գրանցվել հարկեր և տուրքեր բաժնի բոլոր հոդվածների գծով, որոնց մեջ զգալի են գույքային հարկերը փոխադրամիջոցներից և տեղական տուրքերը: Նվազել են վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարվող հատկացումներից մուտքերը, նվազել է նաև նրա տեսակարար կշիռը:

Համայնքների բյուջեների սեփական եկամուտները 2014թ. կազմել են 33418.2 մլն դրամ կամ ամբողջ եկամուտների 29.2%-ը (2013թ. 30358.5 մլն. դրամի կամ 28.7%-ի փոխարեն): Չնայած սեփական եկամուտների և նրա տեսակարար կշռի նախորդ տարվա համեմատ որոշակի աճին (3059.7 մլն դրամ, կամ 0.5%), դեռևս մեծ է մնում համայնքների կախվածությունը պաշտոնական դրամաշնորհներից:

ՀՀ համայնքների բյուջեների հանրագումարի մեջ զգալի է մնում Երևան համայնքի բյուջեի եկամուտների տեսակարար կշիռը՝ 2014թ. կազմելով՝ 59.2% (2013թ.՝ 60.2%), այդ թվում՝ շենքերի և շինությունների գույքահարկ՝ 75.1%, գույքային հարկեր փոխադրամիջոցներից՝ 56.3%, տեղական տուրքեր՝ 81.8%, պաշտոնական դրամաշնորհներ՝ 43.5%, իսկ պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից ստացվող միջոցները՝ 98.8% (աղյուսակ 11):

2014թ. նախորդ տարվա համեմատությամբ 1445.1 մլն. դրամով նվազել են ֆոնդային բյուջեի եկամուտները, նվազել է նաև նրա տեսակարար կշիռը՝ 6.7% (2013թ.՝ 8.6%): Ֆոնդային բյուջեի եկամուտների հիմնական մասը՝ 94.0%-ը, ինչպես նախորդ տարիներին բաժին է ընկնում վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարվող հատկացումներից մուտքերին: Ֆոնդային բյուջեի 78.3%-ը (2013թ.՝ 81.2%-ը) բաժին է ընկնում Երևան համայնքին (աղյուսակ 12):

Աղյուսակ 12. ՀՀ Համայնքների ֆոնդային բյուջեի եկամուտները և Երևանի տեսակարար կշիռը 2014թ. (մլն դրամ)³⁴

Տող	Եկամուտները	Ընդամենը համայնքների	Այդ թվում՝ Երևանի	Երևանի տեսակարար կշիռը (%)
1	2	3	4	5
1000	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ	7682.3	6016.2	78.3
1200	2.ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՇՆՈՐՀՆԵՐ	409.4	0.0	0.0
1300	3.ԱՅԼ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ	7272.9	6016.2	82.7
1380	3.8 Կապիտալ ոչ պաշտոնական դրամաշնորհներ	49.8	0.0	0.0
1392	Վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարվող հատկացումներից մուտքեր	7220.5	6014.2	83.3

³⁴Աղբյուրը՝ www.minfin.am, www.yerevan.am:

2014 թվականին նախորդ տարիների համեմատ ավելացել են պաշտոնական դրամաշնորհները, որոնց հիմնական մասը՝ 99,3%-ը, ինչպես նախորդ տարիներին (2012թ.՝ 95,6%-ը, 2013թ.՝ 98,9%-ը) կազմել են ընթացիկ ներքին պաշտոնական դրամաշնորհները (աղյուսակ 13):

Աղյուսակ 13. Համայնքների բյուջեի եկամուտների պաշտոնական դրամաշնորհները 2012-2014թթ. (մլն. դրամ)³⁵

	Եկամտատեսակները	2012թ.		2013թ.		2014թ.	
		Գումարը	Կշիռը ընդհ. մեջ(%)	Գումարը	Կշիռը ընդհ. մեջ(%)	Գումարը	Կշիռը ընդհ. մեջ(%)
1	2	3	4	5	6	7	8
1200	2.ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՄԱՇՆՈՐՀՆԵՐ	48799.7	100	54799,5	100	55639.1	100
1210	Այդ թվում՝ 2.1 Ընթացիկ արտաքին պաշտոնական դրամաշնորհներ՝ ստացված այլ պետություններից	4.2	0	0	0	826.6	1.5
1220	2.2 Կապիտալ արտաքին պաշտոնական դրամաշնորհներ՝ ստացված այլ պետություններից	0	0	0	0	0	0
1230	2.3 Ընթացիկ արտաքին պաշտոնական դրամաշնորհներ՝ ստացված միջազգային կազմակերպություններից	1,7	0	0	0	4964.0	8.9
1240	2.4 Կապիտալ արտաքին պաշտոնական դրամաշնորհներ՝ ստացված միջազգային կազմակերպություններից	0	0	0	0	1842.0	3.3
1250	2.5. Ընթացիկ ներքին պաշտոնական դրամաշնորհներ՝ ստացված կառավարման այլ մակարդակներից	46641,1	95,6	54176,7	98,9	55224.0	99.3
1251	Որից՝ Ա) Պետական բյուջեից ֆինանսական համահարթեցման սկզբունքով տրամադրվող դրուտացիաներ	32435.5	66,5	36191,0	66,0	38957.7	70.0
1254	Բ) Պետական բյուջեից տրամադրվող այլ դրուտացիաներ	7287,1	14,9	9256,0	16,9	8029.7	14.4
1257	Գ) Պետական բյուջեից տրամադրվող նպատակային հատկացումներ (սուբվենցիաներ)	6918.4	14,2	8729,6	15,9	8236.5	14.8

³⁵ Աղբյուրը՝ www.minfin.am:

1260	2.6.Կապիտալ ներքին պաշտոնական դրամաշնորհներ՝ ստացված կառավարման այլ մակարդակներից	2152,7	4,4	622,8	1,1	407.5	0.7
1261	Այդ թվում՝ Ա)Պետական բյուջեից կապիտալ ծախսերի ֆինանսավորման նպատակային հատկացումներ (սուբվենցիաներ)	2148,2	4,4	622,8	1,1	407.5	0.7
1262	Բ)ՀՀ այլ համայնքներից կապիտալ ծախսերի ֆինանսավորման նպատակով ստացվող պաշտոնական դրամաշնորհներ	4,5	0	0	0	0	0

Ավելացել են պետական բյուջեից ֆինանսական համահարթեցման սկզբունքով տրամադրվող դոտացիաները, ավելացել է նաև նրա տեսակարար կշիռը պաշտոնական դրամաշնորհներում, կազմելով՝ 70% (2013թ.՝ 66%, 2012թ.՝ 66,5%): Նվազել են պետական բյուջեից տրամադրվող այլ դոտացիաները՝ 8029.7 մլն. դրամ (2013թ.՝ 9256,1 մլն. դրամ), սուբվենցիաները՝ 8236.5 մլն. դրամ (2013թ.՝ 8729,6 մլն. դրամ) և պետական բյուջեից կապիտալ ծախսերի ֆինանսավորման նպատակային հատկացումները (սուբվենցիաները)՝ 407.5 մլն. դրամ (2013թ՝ 622.8 մլն. դրամ), նվազել է նաև դրանց տեսակարար կշիռները:

Հաշվի առնելով, որ 2013թ. ընթացքում այլ պետություններից և միջազգային կազմակերպություններից ընթացիկ և կապիտալ արտաքին պաշտոնական դրամաշնորհներ չեն ստացվել, իսկ 2012թ. այդ թվերը շատ փոքր են եղել, ապա 2014թ. զգալի կարելի է համարել այդ հոդվածների գծով եկամուտները (աղյուսակ 13): ՀՀ այլ համայնքներից կապիտալ ծախսերի ֆինանսավորման նպատակով պաշտոնական դրամաշնորհներ չեն ստացվել:

2014թ. համայնքների բյուջեների եկամուտների հանրագումարի կառուցվածքը էական փոփոխությունների չի ենթարկվել:

Ինչպես նախորդ տարիներին, 2014թ. ևս պետական բյուջեին ամրագրվող եկամտահարկից և շահութահարկից համայնքներին մասհանումներ չեն կատարվել:

2014թ. համայնքների բյուջեների միջոցների տարեսկզբի ազատ մնացորդը կազմել է 8381.6 մլն. դրամ, այդ թվում՝ վարչական բյուջե՝ 241.4 մլն. դրամ և ֆոնդային բյուջե՝ 8140.2 մլն. դրամ: Այն հիմնականում ուղղվել է բյուջեների նախորդ տարում ֆինանսավորման ենթակա, սակայն չֆինանսավորված առկա պարտավորությունների կատարմանը: 2014թ. համայնքների բյուջեների հանրագումարի դեֆիցիտը (պակասորդը) կազմել է 278.2 մլն. դրամ, որից վարչական բյուջեի հավելուրդը կազմել է 4211.3 մլն. դրամ, իսկ ֆոնդային բյուջեի դեֆիցիտը (պակասորդը)՝ 4889.5 մլն. դրամ: Այդ պակասորդը ֆինանսավորվել է հիմնականում ի հաշիվ համայնքների բյուջեների տարեսկզբի ազատ մնացորդների:

Անցած տարիների փորձը ցույց է տալիս, որ համայնքների գերակշիռ մասում ավագանիների ինստիտուտը դեռևս թույլ է և լուրջ հակակշիռ չի հանդիսանում համայն-

քի ղեկավարին: Նրանց դերը հաճախ սահմանափակվում է բյուջեի ընդունումով և բյուջեում կատարվող փոփոխությունների հաստատումով: Դեռևս կան առանձին ղեպքեր, երբ որոշ համայնքներում բյուջեների կազմման ժամանակ որոշ հողվածներում չհիմնավորված ուժճացումներ և նվազեցումներ են կատարվում: Երբեմն բյուջեի եկամտային մասում ներառում են այնպիսի եկամուտներ, որոնք ի սկզբանե պարզ է, որ չեն կատարվելու: Այդ անիրատեսական մուտքերի դիմաց նախատեսվում են նաև չհիմնավորված ծախսեր, որոնք կոռուպցիոն ռիսկեր են պարունակում:

4.4 Պարսփի կառավարումը

2014թ. ընթացքում համայնքները արտաքին աղբյուրներից վարկեր և այլ համայնքներից փոխատվություններ չեն ստացել:

Տարվա ընթացքում ՀՀ կառավարության մի քանի որոշումներով մի քանի համայնքների թույլատրվել է ֆոնդային բյուջեի ժամանակավոր ազատ միջոցներն ուղղել վարչական բյուջեի ղեֆիցիտի ֆինանսավորման նպատակով նույն տարում ֆոնդային բյուջե վերադարձնելու պայմանով: Այսպես, 07.08.2014թ. 804-Ա որոշմամբ թույլատրվել է Արմավիրի մարզի Հուշակերտի գյուղական համայնքի վարչական բյուջեի ղեֆիցիտի ֆինանսավորման նպատակով՝ ֆոնդային բյուջեի ժամանակավոր ազատ միջոցների 1450.0 հազ. դրամը փոխանցել վարչական բյուջե՝ մինչև 01.11.2014թ. ֆոնդային բյուջե վերադարձնելու պայմանով, 18.09.2014թ. 988-Ա որոշմամբ թույլատրվել է Արմավիրի մարզի Նորապատի համայնքի վարչական բյուջեի ղեֆիցիտի ֆինանսավորման նպատակով՝ ֆոնդային բյուջեի ժամանակավոր ազատ միջոցների 3500.0 հազ. դրամը փոխանցել վարչական բյուջե՝ մինչև 11.12.2014թ. ֆոնդային բյուջե վերադարձնելու պայմանով, 02.11.2014թ. 1078-Ա որոշմամբ թույլատրվել է Արմավիրի մարզի Արմավիրի համայնքի վարչական բյուջեի ղեֆիցիտի ֆինանսավորման նպատակով՝ ֆոնդային բյուջեի ժամանակավոր ազատ միջոցների 4000.0 հազ. դրամը փոխանցել վարչական բյուջե՝ մինչև 24.12.2014թ. ֆոնդային բյուջե վերադարձնելու պայմանով: Արդյունքում, համայնքների բյուջեների ֆոնդային մասի ժամանակավոր ազատ միջոցներից վարչական մասին փաստացի տրամադրվել է 8950.0 հազ. դրամ, որն ամբողջությամբ հետ է վերադարձվել:

2014թ. ևս համայնքների կողմից պարտատոմսեր թողարկելու և տեղաբաշխելու կարգ չի սահմանվել և համայնքները այդ ընթացքում պարտատոմսեր չեն թողարկել:

4.5 Ֆինանսական հաշվետվողականությունը

2014թ. համայնքների հաշվետվությունները սահմանված ձևով և հիմնականում նշված ժամկետներում (եղել են առանձին ուշացման ղեպքեր) ներկայացվել են համապատասխան մարմիններին (համայնքի ավագանուն, մարզպետին, գանձապետարանին և այլն):

2014թ. 4-րդ եռամսյակում, համայնքների բյուջեների հրապարակայնությունն ու քափանցիկությունը ապահովելու նպատակով, համայնքային բյուջեի եռամսյակային և տարեկան հաշվետվությունները, հաստատված բյուջեն և նրանում կատարված փոփոխությունները 915 համայնքներից 914-ը տեղադրել է ցուցատախտակներին և տեսանելի վայրերում, 57-ը հեռարձակվել է հեռուստատեսությամբ, 99-ը տպագրվել է թերթերում, իսկ 580-ը տեղադրվել է ինտերնետային կայք էջում: Չնայած այս ոլորտում առկա առաջընթացին, դեռևս կան փոքր գյուղական համայնքներ, որոնք չեն հրապարակում ոչ միայն իրեց հաշվետվությունները, այլև հաստատված բյուջեները:

2014թ. ընթացքում, 49 քաղաքային համայնքներից 45-ում արդեն գործում են ներքին աուդիտի ստորաբաժանումներ, իսկ մնացած 4 քաղաքային համայնքները (Ալբալա, Թումանյան, Շամլոխ, Դաստակերտ) իրենց ներքին աուդիտը իրականացնում են մարզպետարանների միջոցով, որոնց տարածքում գտնվում է տվյալ քաղաքային համայնքը: Ինչ վերաբերվում է գյուղական համայնքներին, ապա նրանց մի մասը (հատկապես փոքր համայնքները) 2014թ. նույնպես չեն անցել ներքին աուդիտ և շարունակում են աուդիտորի հաստիք չունենալ: Բացատրությունը նույնն է՝ մասնագետներ չկան, միջոցներ նույնպես: Շարունակվել են ներքին աուդիտի աշխատանքների ավտոմատացման, միասնական տեղեկատվական բազա ստեղծելու և ներդնելու ուղղությամբ աշխատանքները:

Դեռևս շատ քիչ են արտաքին աուդիտ անցկացնող համայնքները:

5. ՏԻՄ-երի լիազորությունների և համայնքի ֆինանսական միջոցների համադասախաձուրթունքը

ՏԻՄ-երի լիազորությունների և համայնքի ֆինանսական միջոցների համապատասխանության գնահատման ֆինանսական ցուցանիշները 2014թ. համար բերված են ստորև:

Տեղական բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռները տվյալ երկրի հանրային ծախսերում և համախառն ներքին արդյունքում (ՀՆԱ-ում) բնութագրում են այդ երկրում իշխանության ապակենտրոնացման աստիճանը³⁶: Եվրամիության երկրներում, 2011թ. տվյալներով, տեղական ինքնակառավարման բոլոր մակարդակների՝ տեղական և տարածաշրջանային, բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռների միջինը հանրային ծախսերում կազմել է 34.0%, իսկ ՀՆԱ-ում՝ 16.7%, միայն տեղական բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռների միջինը հանրային ծախսերում կազմել է 24.3%, իսկ ՀՆԱ-ում՝ 11.9% (տե՛ս 2012թ. զեկույցի աղյուսակ 15): Նոր տվյալներ այս ֆինանսական ցուցանիշների գնահատման արդյունքների վերաբերյալ առայժմ հրապարակված չեն:

³⁶ Հայաստանում հանրային ծախսերի տակ դիտարկվում են ՀՀ համախառն բյուջեի ծախսերը, իսկ ՀՆԱ-ի տակ դիտարկվում է անվանական ՀՆԱ-ն:

ՀՀ համայնքների բյուջեների հանրագումարի տեսակարար կշիռը ՀՀ 2014թ. համախմբված բյուջեում եկամուտների գծով կազմել է 9.7%, իսկ ծախսերի գծով՝ 9.0% (հավելված 4): Նախորդ տարվա համեմատ, 2014-ին այս ցուցանիշը եկամուտների գծով աճել է մոտ 0.1%-ով, իսկ ծախսերի գծով՝ մոտ 0.2%-ով: Հայաստանն այդ ցուցանիշներով դեռևս էականորեն զիջում է Եվրամիության երկրներին՝ մոտ 3.8 անգամ փոքր լինելով այդ երկրների միջին ցուցանիշից, և գերազանցում է միայն Հունաստանին, Կիպրոսին ու Մալթային:

Համայնքների բյուջեների ծախսերի հանրագումարի տեսակարար կշիռը երկրի ՀՆԱ-ում 2010-2013թթ. տատանվել է 2.3-2.45%-ի սահմաններում, իսկ 2014-ին այն աճել է՝ կազմելով 2.53%³⁷: Սակայն, վերջին ցուցանիշը մոտ 6.6 անգամ փոքր է Եվրամիության երկրների միջին ցուցանիշից և գերազանցում է միայն Կիպրոսի ու Մալթայի նույն ցուցանիշին:

Այսպիսով, կարելի է արձանագրել, որ Հայաստանում իշխանության ապակենտրոնացման աստիճանը շարունակում է էականորեն ցածր մնալ Եվրամիության երկրներից:

ՀՀ համայնքների 2014թ. բյուջեների ամփոփ եկամուտների և ծախսերի փաստացի կատարողականները տարեկան հաստատված պլանի նկատմամբ ավելի բարձր են, քան տարեկան ճշտված պլանի նկատմամբ (աղյուսակ 14): Այսպես, եկամուտների գծով, ՀՀ բոլոր համայնքների (ներառյալ՝ Երևան քաղաքի) 2014թ. բյուջեների կատարումը տարեկան հաստատված պլանի նկատմամբ կազմել է 99.8%, իսկ տարեկան ճշտված պլանի նկատմամբ՝ 99.1%: Ծախսերի գծով, ՀՀ բոլոր համայնքների (ներառյալ՝ Երևան քաղաքի) 2014թ. բյուջեների կատարումը տարեկան հաստատված պլանի նկատմամբ կազմել է 95.4%, իսկ տարեկան ճշտված պլանի նկատմամբ՝ 92.7%: Սա նշանակում է, որ ՀՀ համայնքներում դեռևս կան որոշակի խնդիրներ՝ կապված բյուջեների եկամուտների և ծախսերի ճշգրիտ կանխատեսումների, պլանավորման և, հետագայում նաև, դրանց ճշտման և պատշաճ կատարման հետ:

Համեմատելով ՀՀ բոլոր համայնքների (ներառյալ՝ Երևան քաղաքի) 2014թ. բյուջեների եկամուտների և ծախսերի փաստացի կատարողականները 2013թ. նույն ցուցանիշների հետ, կարելի է նկատել, որ, եթե ՀՀ բոլոր համայնքների 2014թ. բյուջեների եկամտային մասերի կատարման տոկոսները (99.8% և 99.1%) որոշ չափով բարձր են (համապատասխանաբար 0.1%-ով և 0.7%-ով) համայնքների 2013թ. բյուջեների եկամտային մասերի կատարման տոկոսներից (99.7% և 98.4%), ապա ՀՀ բոլոր համայնքների 2014թ. բյուջեների ծախսային մասերի կատարման տոկոսները (95.4% և 92.7%) համայնքների 2013թ. բյուջեների ծախսային մասերի կատարման տոկոսներից (93.3% և 91.1%) ավելի բարձր են (համապատասխանաբար 2.1%-ով և 1.6%-ով): Սա նշանակում է, որ, նախորդ տարիների համեմատ, 2014-ին նկատելիորեն բարելավվել է համայնքների բյուջեների եկամուտների և ծախսերի կատարողական կարգապահությունը, ընդ որում այդ բարելավումը տպավորիչ է հատկապես ծախսերի մասով:

³⁷ Հայաստանի 2014թ. տարեկան անվանական ՀՆԱ-ն ընթացիկ գներով կազմել է 4,524.5 մլրդ դրամ, աղբյուրը՝ www.armstat.am:

Աղյուսակ 14. ՀՀ համայնքների 2014թ. բյուջեների ընդհանուր եկամուտների, ծախսերի և հավելուրդի /պակասուրդի տարեկան հաստատված, ճշտված պլանները և փաստացի կատարումը (հազար դրամ)³⁸

Հ/հ	Հոդվածի անվանումը	2014թ.				
		Տարեկան հաստատված պլան	Տարեկան ճշտված պլան	Փաստացի	Կատարման տոկոսը հաստատված պլանի նկատմամբ, %	Կատարման տոկոսը ճշտված պլանի նկատմամբ, %
	ՀՀ բոլոր համայնքների բյուջեների					
1	Եկամուտներ, ընդամենը	114,562,780.3	115,351,765.2	114,359,115.1	99.8	99.1
2	Ծախսեր, ընդամենը	120,196,964.3	123,727,488.1	114,637,363.0	95.4	92.7
3	Հավելուրդ (+) կամ պակասուրդ (-)	-5,634,184.1	-8,375,722.9	-278,247.9	x	x
	այդ թվում՝ Երևան քաղաքի բյուջեի					
1	Եկամուտներ, ընդամենը	69,091,815.9	68,980,812.8	68,013,073.5	98.4	98.6
2	Ծախսեր, ընդամենը	69,491,815.9	71,003,506.1	69,094,291.2	99.4	97.3
3	Հավելուրդ (+) կամ պակասուրդ (-)	-400,000.0	-2,022,693.3	-1,081,217.7	x	x
	այդ թվում՝ ՀՀ բոլոր համայնքների՝ առանց Երևան քաղաքի, բյուջեների					
1	Եկամուտներ, ընդամենը	45,470,964.4	46,370,952.4	46,346,041.6	101.9	99.9
2	Ծախսեր, ընդամենը	50,705,148.4	52,723,982.0	45,543,071.8	89.8	86.4
3	Հավելուրդ (+) կամ պակասուրդ (-)	-5,234,184.1	-6,353,029.6	+802,969.8	x	x

Երևան քաղաքի 2014թ. բյուջեի եկամուտների գծով հաստատված և ճշտված պլանները կատարվել են համապատասխանաբար 98.4%-ով և 98.6%-ով, իսկ ծախսերի գծով՝ համապատասխանաբար 99.4%-ով և 97.3%-ով (աղյուսակ 14): Փաստորեն, Երևան քաղաքի 2014թ. հաստատված և ճշտված բյուջեների եկամուտների կատարման մակարդակները համապատասխանաբար մոտ 0.4%-ով և 1.8%-ով ավելի ցածր են, քան ՀՀ բոլոր համայնքների (ներառյալ՝ Երևանի) 2014թ. հաստատված և ճշտված բյուջեների եկամուտների կատարման մակարդակները: Իսկ Երևան քաղաքի 2014թ. հաստատված և ճշտված բյուջեների ծախսերի կատարման մա-

³⁸ Աղբյուրները՝ www.minfin.am և www.yerevan.am:

կարդակներն, ընդհակառակը, համապատասխանաբար մոտ 4.0%-ով և 4.6%-ով ավելի բարձր են, քան ՀՀ բոլոր համայնքների (ներառյալ՝ Երևանի) 2014թ. հաստատված և ճշտված բյուջեների ծախսերի կատարման մակարդակները:

Համեմատելով Երևանի 2014թ. հաստատված և ճշտված բյուջեների եկամուտների և ծախսերի փաստացի կատարողականները 2013թ. նույն ցուցանիշների հետ, կարելի է նկատել, որ Երևանի 2014թ. հաստատված և ճշտված բյուջեների և՛ եկամտային (98.4% և 98.6%), և՛ ծախսային (99.4% և 97.3%) մասերի կատարման տոկոսները համապատասխանաբար մոտ 1.4%-ով և 0.5%-ով, 5.3%-ով և 2.3%-ով աճել են՝ Երևանի 2013թ. հաստատված և ճշտված բյուջեների եկամտային (97.0% և 98.1%) և ծախսային (94.1% և 95.0%) մասերի կատարման տոկոսների համեմատ: Ինչպես երևում է, Երևանի 2014թ. բյուջեի կատարողական բարելավումը տպավորիչ է հատկապես ծախսերի մասով:

Համայնքների ֆինանսական ապահովվածության կարևոր հարաբերական ցուցանիշներից են բնակչության մեկ շնչին ընկնող՝ համայնքների բյուջեների եկամուտը և ծախսը: ՀՀ համայնքների (ներառյալ՝ Երևանի) 2010-2014թթ. բյուջեների փաստացի եկամուտը մեկ շնչի հաշվով (աղյուսակ 15, գծապատկեր 1) բացարձակ արժեքով տարեցտարի զգալիորեն աճել է՝ 2010թ. 26,033 ՀՀ դրամից (մոտ 69.6 ԱՄՆ դոլարից) 2014-ին հասնելով 37,985 դրամի (մոտ 91.3 դոլարի): Համապատասխանաբար, ՀՀ համայնքների (ներառյալ՝ Երևանի) 2010-2014թթ. բյուջեների փաստացի ծախսը մեկ շնչի հաշվով (աղյուսակ 15, գծապատկեր 2)

Աղյուսակ 15. ՀՀ համայնքների 2010-2014թթ. բյուջեների՝ բնակչության մեկ շնչին ընկնող եկամուտը և ծախսը (ՀՀ դրամով և ԱՄՆ դոլարով)³⁹

Ցուցանիշի անվանումը	2010	2011	2012	2013	2014
ՀՀ (ներառյալ՝ Երևանի) բնակչության ընդհանուր թիվը տվյալ տարվա տարեվերջի դրությամբ (հազ. մարդ)	3,262.6	3,021.4	3,026.9	3,017.1	3,010.6
Երևանի բնակչության ընդհանուր թիվը տվյալ տարվա տարեվերջի դրությամբ (հազ. մարդ)	1,060.1	1,061.1	1,066.3	1,068.3	1,071.5
ՀՀ (առանց Երևանի) բնակչության ընդհանուր թիվը տվյալ տարվա տարեվերջի դրությամբ (հազ. մարդ)	2,202.5	1,960.3	1,960.6	1,948.8	1,939.1
Մեկ ԱՄՆ դոլարի տարվա միջին փոխարժեքը (ՀՀ դրամ)	374	373	402	410	416
Տարեկան միջին գնաճը (%)	108.2	107.7	102.6	105.8	103.0
ՀՀ համայնքների (ներառյալ՝ Երևանի) բյուջեների փաստացի եկամուտը մեկ շնչի հաշվով (ՀՀ դրամ)	26,033	28,908	31,556	35,068	37,985
Երևանի բյուջեի փաստացի եկամուտը մեկ շնչի հաշվով (ՀՀ դրամ)	46,019	48,203	53,688	59,597	63,475

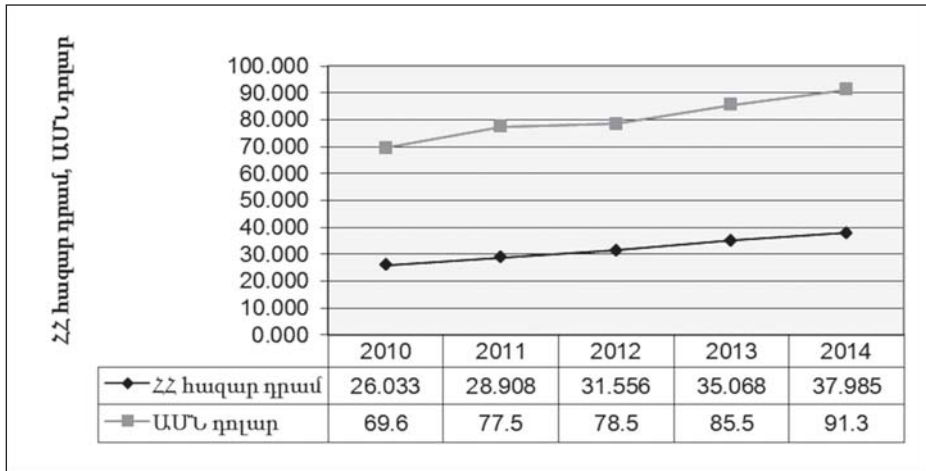
³⁹ Աղբյուրները՝ www.armstat.am և www.minfin.am:

ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) բյուջեների փաստացի եկամուտը մեկ շնչի հաշվով (ՀՀ դրամ)	16,413	18,464	19,519	21,621	23,901
ՀՀ համայնքների (ներառյալ՝ Երևանի) բյուջեների փաստացի եկամուտը մեկ շնչի հաշվով (ԱՄՆ դոլար)	69.6	77.5	78.5	85.5	91.3
Երևանի բյուջեի փաստացի եկամուտը մեկ շնչի հաշվով (ԱՄՆ դոլար)	123.0	129.2	133.6	145.4	152.6
ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) բյուջեների փաստացի եկամուտը մեկ շնչի հաշվով (ԱՄՆ դոլար)	43.9	49.5	48.6	52.7	57.5
ՀՀ համայնքների (ներառյալ՝ Երևանի) բյուջեների փաստացի ծախսը մեկ շնչի հաշվով (ՀՀ դրամ)	25,325	29,494	32,196	34,182	38,078
Երևանի բյուջեի փաստացի ծախսը մեկ շնչի հաշվով (ՀՀ դրամ)	45,175	49,472	55,412	58,187	64,484
ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) բյուջեների փաստացի ծախսը մեկ շնչի հաշվով (ՀՀ դրամ)	15,770	18,680	19,570	21,022	23,487
ՀՀ համայնքների (ներառյալ՝ Երևանի) բյուջեների փաստացի ծախսը մեկ շնչի հաշվով (ԱՄՆ դոլար)	67.7	79.1	80.1	83.4	91.5
Երևանի բյուջեի փաստացի ծախսը մեկ շնչի հաշվով (ԱՄՆ դոլար)	120.8	132.6	137.8	141.9	155.0
ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) բյուջեների փաստացի ծախսը մեկ շնչի հաշվով (ԱՄՆ դոլար)	42.2	50.1	48.9	51.3	56.5

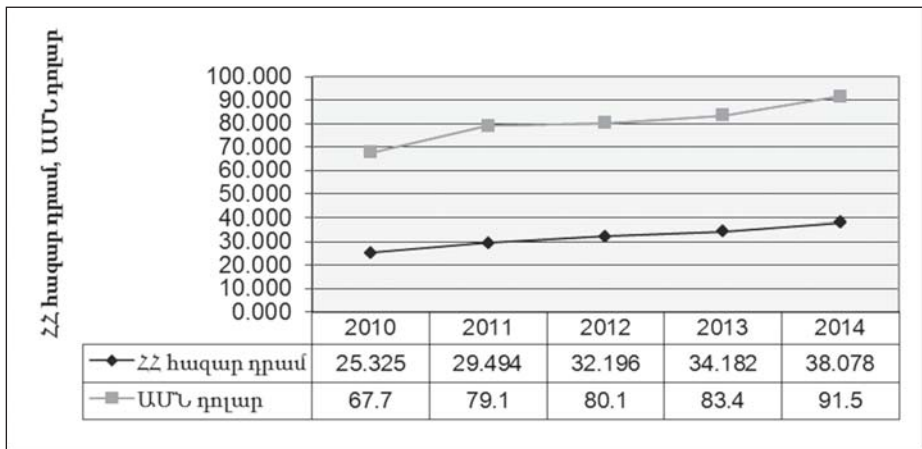
2010թ. 25,325 դրամից (մոտ 67.7 դոլարից) 2014-ին հասել է 38,078 դրամի (մոտ 91.5 դոլարի):

Երևանի 2010-2014թթ. բյուջեների փաստացի եկամուտը մեկ շնչի հաշվով (աղ-յուսակ 15) բացարձակ արժեքով տարեցտարի զգալիորեն աճել է՝ 2010թ. 46,019 դրամից (մոտ 123.0 դոլարից) 2014-ին հասնելով 63,475 դրամի (մոտ 152.6 դոլարի): Համապատասխանաբար, Երևանի 2010-2014թթ. բյուջեների փաստացի ծախսը մեկ շնչի հաշվով 2010թ. 45,175 դրամից (մոտ 120.8 դոլարից) 2014-ին հասել է 64,484 դրամի (մոտ 155.0 դոլարի):

Գծապատկեր 1. ՀՀ համայնքների 2010-2014թթ. բյուջեների՝ բնակչության մեկ շնչին ընկնող փաստացի եկամուտը (ՀՀ դրամով և ԱՄՆ դոլարով)

Գծապատկեր 2. ՀՀ համայնքների 2010-2014թթ. բյուջեների՝ բնակչության մեկ շնչին ընկնող փաստացի ծախսը (ՀՀ դրամով և ԱՄՆ դոլարով)

ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) 2010-2014թթ. բյուջեների փաստացի եկամուտը մեկ շնչի հաշվով (աղյուսակ 15) բացարձակ արժեքով՝ արտահայտված ՀՀ դրամով (ԱՄՆ դոլարով), տարեցտարի նկատելիորոն աճել է՝ 2010թ. 16,413 դրամից (մոտ 43.9 դոլարից) 2014-ին հասնելով 23,901 դրամի (մոտ 57.5 դոլարի): Համապատասխանաբար, ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) 2010-2014թթ.

բյուջեների փաստացի ծախսը մեկ շնչի հաշվով 2010թ. 15,770 դրամից (մոտ 42.2 դոլարից) 2014-ին հասել է 23,487 դրամի (մոտ 56.5 դոլարի):

Մակայն դրա հետ մեկտեղ, եթե հաշվի առնենք նաև Հայաստանում տարեցուտարի տեղի ունեցած զգալի գնաճը, ապա բնակչության մեկ շնչին մատուցվող համայնքային ծառայությունների ընդհանուր ծախսերի չափը տարիների ընթացքում զգալի փոփոխության չի ենթարկվել և նկատելի դրական ազդեցություն չի ունեցել բնակչության ընդհանուր կենսամակարդակի վրա, իսկ գյուղական և փոքր ու միջին քաղաքային համայնքների բնակչության կենսամակարդակի վրա, ընդհակառակը, այն նույնիսկ բացասական ազդեցություն է ունեցել:

Ցուցանիշների առանձին խումբ են կազմում ՏԻՄ-երին օրենքով տրված լիազորությունների ֆինանսական ապահովումն ըստ նրանց գործունեության բնագավառների կամ **համայնքների բյուջեների ծախսերն ըստ գործառական դասակարգման** (աղյուսակ 16):

2014-ին ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերի տեսակարար կշիռը **ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևան քաղաքի) բյուջեների** ընդհանուր ծախսերում (զծապատկեր 3) կազմել է 22.7%, որը 1.1%-ով ցածր է 2013-ի նույն ցուցանիշից (23.8%):

Համայնքների 2014թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում ամենամեծ տեսակարար կշիռն ունեն կրթության ոլորտի ծախսերը՝ 30.2% (2013-ին՝ 30.4%), այդ թվում՝ նախադպրոցական կրթություն՝ 12.2%, տարրական ընդհանուր կրթություն՝ 5.5%, միջնակարգ ընդհանուր կրթություն՝ 6.2%, արտադպրոցական դաստիարակություն՝ 5.7% և այլ դասերին չպատկանող կրթություն՝ 0.6%:

2013-ի համեմատ մոտ 0.5%-ով աճել է հանգիստ, մշակույթ և կրոնի ոլորտին հատկացված ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևան քաղաքի) 2014թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում՝ 7.0% (2013-ին՝ 6.5%): Սոցիալական ուղղվածություն ունեցող մյուս ոլորտներին ՀՀ համայնքների 2014թ. բյուջեներից հատկացված ծախսերի տեսակարար կշիռներն առանձնապես մեծ տեսակարար կշիռ չունեն ընդհանուր ծախսերում և կազմում են համապատասխանաբար՝ սոցիալական պաշտպանություն՝ 3.5% (2013-ին՝ 3.4%), առողջապահություն՝ 0.1% (2013-ին՝ 0.2%):

ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևան քաղաքի) 2014թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում տնտեսական ուղղվածություն ունեցող հանրային ծառայությունների մատուցման ծախսերի տեսակարար կշիռները, 2013-ի համեմատ, զգալիորեն փոխվել են: Այսպես, այդ ցուցանիշը նկատելիորեն նվազել է տրանսպորտի ոլորտում՝ կազմելով 21.1% (2013-ին՝ 23.6%), որը պայմանավորված է Երևանի բյուջեում նույն ցուցանիշի զգալի նվազմամբ՝ 30.8% (2013-ին՝ 34.8%), ինչպես նաև շրջակա միջավայրի պաշտպանության ոլորտում (աղբահանում, կեղտաջրերի հեռացում և այլն)՝ կազմելով 9.6% (2013-ին՝ 10.5%): Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայությունների ոլորտում (ջրամատակարարում, փողոցների լուսավորում, համայնքային զարգացում և այլն) այդ ցուցանիշն, ընդհակառակը, զգալիորեն աճել է՝ կազմելով 12.6% (2013-ին՝ 9.7%):

Երևան քաղաքի 2014թ. բյուջեում ըստ գործառական դասակարգման ծախսերի տեսակարար կշիռները զգալիորեն տարբերվում են ՀՀ բոլոր համայնքների բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշիռներից (աղյուսակ 16): Այսպես, Երևանի 2014թ. բյուջեում ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերի տեսակարար կշիռը 2 անգամից ավելի ցածր է ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի) բյուջեների նույն ցուցանիշից՝ կազմելով 10.1% (2013-ին՝ 10.6%), իսկ ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) բյուջեների նույն ցուցանիշից (41.7%) այն ցածր է ավելի քան 4 անգամ:

Կրթության ոլորտի ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում, ընդհակառակը, ավելի բարձր է Երևանի 2014թ. բյուջեում, քան ՀՀ բոլոր համայնքների բյուջեներում՝ կազմելով 33.6% (2013-ին՝ 34.0%), այդ թվում՝ նախադպրոցական կրթություն՝ 9.7%, տարրական ընդհանուր կրթություն՝ 9.0%, միջնակարգ ընդհանուր կրթություն՝ 10.1%, արտադպրոցական դաստիարակություն՝ 4.1% և այլ դասերին չպատկանող կրթություն՝ 0.7%: Սա հիմնականում պայմանավորված է Երևանում հիմնական և միջնակարգ ընդհանուր կրթության ոլորտում պետության կողմից համապատասխան պատվիրակված լիազորությունների իրականացմամբ և դրանց համար ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորմամբ:

Սոցիալական ուղղվածություն ունեցող մյուս ոլորտներին Երևանի 2014թ. բյուջեից հատկացված ծախսերի տեսակարար կշիռները, նախորդ տարվա համեմատ, աննշան չափով փոփոխվել են՝ հանգիստ, մշակույթ և կրոն՝ 5.0% (2013-ին՝ 4.4%)՝ սոցիալական պաշտպանություն՝ 3.2% (2013-ին՝ 3.1%), առողջապահություն՝ 0.2% (2013-ին՝ 0.2%):

Երևան քաղաքի 2014թ. բյուջեի ընդհանուր ծախսերում տնտեսական ուղղվածություն ունեցող հանրային ծառայությունների մատուցման ծախսերի տեսակարար կշիռները, նախորդ տարվա համեմատ, զգալի չափով փոփոխվել են և համապատասխանաբար կազմել են՝ տրանսպորտի ոլորտում՝ 30.8% (2013-ին՝ 34.8%), բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայությունների ոլորտում (ջրամատակարարում, փողոցների լուսավորում, համայնքային զարգացում և այլն)՝ 14.9% (2013-ին՝ 11.0%), շրջակա միջավայրի պաշտպանության ոլորտում (աղբահանում, կանաչապատում և այլն)՝ 10.5% (2013-ին՝ 11.5%) և այլն:

ՀՀ համայնքների (առանց Երևան քաղաքի) 2014թ. բյուջեների ըստ գործառական դասակարգման ծախսերի տեսակարար կշիռներն էականորեն տարբերվում են ինչպես ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի) 2014թ. բյուջեների, այնպես էլ Երևանի 2014թ. բյուջեի ծախսերի տեսակարար կշիռներից ընդհանուր ծախսերում (աղյուսակ 16): Այսպես, ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) 2014թ. բյուջեներում ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերի տեսակարար կշիռը դեռևս ամենաբարձրն է և կազմում է ընդհանուր ծախսերի մոտ 41.7% (2013-ին՝ 43.7%):

Ընդհանուր ծախսերում երկրորդ բարձր տեսակարար կշիռն ունեն կրթության ոլորտի ծախսերը՝ կազմելով 25.1% (2013-ին՝ 24.9%), այդ թվում՝ նախադպրոցական կրթություն՝ 15.9% (2013-ին 15.6%), տարրական ընդհանուր կրթություն՝ 0.2%,

միջնակարգ ընդհանուր կրթություն՝ 0.2%, արտադպրոցական դաստիարակություն՝ 8.2% և այլ դասերին չպատկանող կրթություն՝ 0.6%:

Սոցիալական ուղղվածություն ունեցող մյուս ոլորտներին ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) 2014թ. բյուջեներից հատկացված ծախսերի տեսակարար կշիռները, նախորդ տարվա համեմատ, մնացել են մոտավորապես նույն մակարդակի վրա՝ հանգիստ, մշակույթ և կրոն՝ 10.1% (2013-ին՝ 9.7%), սոցիալական պաշտպանություն՝ 4.0% (2013-ին՝ 4.0%), առողջապահություն՝ 0.1% (2013-ին՝ 0.2%):

ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) 2014թ. բյուջեների ընդհանուր ծախսերում տնտեսական ուղղվածություն ունեցող հանրային ծառայությունների մատուցման ծախսերի տեսակարար կշիռները համապատասխանաբար կազմել են՝ բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայությունների ոլորտում (փողոցների լուսավորում, ջրամատակարարում, համայնքային զարգացում և այլն)՝ 9.2% (2013-ին՝ 7.8%), շրջակա միջավայրի պաշտպանության ոլորտում (աղբահանում, կեղտաջրերի հեռացում և այլն)՝ 8.3% (2013-ին՝ 8.9%), տրանսպորտի ոլորտում՝ 6.4% (2013-ին՝ 6.6%), և այլն:

ՏԻՄ-երի լիազորությունների և համայնքների ֆինանսական միջոցների համապատասխանության ցուցանիշներից է նաև «**Ֆինանսավորվող կամ թերի ֆինանսավորվող լիազորությունների**» առկայությունը: Կան ՏԻՄ-երի գործունեության՝ ըստ բնագավառների (ոլորտների), օրենքով սահմանված բազմաթիվ լիազորություններ (այդ թվում՝ հանրային ծառայությունների մատուցման), որոնք ՀՀ շատ համայնքներում (հատկապես գյուղական ու փոքր քաղաքային) ընդհանրապես չեն իրականացվում կամ իրականացվում են մասնակիորեն (հիմնականում՝ ֆինանսական միջոցների սղության, բայց նաև՝ այլ պատճառներով): Այդպիսի լիազորությունների թվին են դասվում կենսական նշանակություն ունեցող այնպիսի հանրային ծառայությունների մատուցումը, ինչպիսիք են, մասնավորապես, աղբահանությունը, կանաչապատումը, ջրամատակարարումը և ջրահեռացումը, շրջակա միջավայրի պաշտպանությունը, բնակարանային շինարարությունը և կոմունալ ծառայությունները, համայնքային զարգացումը և այլն:

Համայնքների բյուջեների ծախսերի տեսակների (ընթացիկ և կապիտալ/ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով) հարաբերակցությունների մասին կարելի է պատկերացում կազմել՝ **դիտարկելով բյուջետային ծախսերն ըստ տնտեսագիտական դասակարգման**: ՀՀ բոլոր համայնքների (ներառյալ Երևանի) 2014թ. բյուջեների կապիտալ / ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմել է 10.6%, սակայն, եթե հաշվի առնենք նաև ոչ ֆինանսական ակտիվների իրացումից մուտքերի (15,354,293.2 հազ. դրամ կամ 13.4%) հաշվին կատարված կապիտալ ծախսերը, ապա կապիտալ ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմել է 24.0% (աղյուսակ 17):

Աղյուսակ 16. ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի և առանց Երևանի) և Երևանի 2014թ. բյուջեների փաստացի ծախսերն՝ ըստ գործառական դասակարգման

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2014թ.					
		ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի) բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Երևանի բյուջեի փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %
	Ընդամենը ծախսեր*, այդ թվում՝	114,637,363.0	100	69,094,291.2	100	45,543,071.8	100
	Վարչական բյուջե	109,685,976.2	95.7	67,096,294.4	97.1	42,589,681.8	93.5
	Ֆոնդային բյուջե	12,171,839.6	10.6	8,012,196.9	11.6	4,159,642.7	9.1
1	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ	25,976,680.9	22.7	6,978,607.5	10.1	18,998,073.4	41.7
2	Պաշտպանություն	43,594.6	0.0	41,600.0	0.1	1,994.6	0.0
3	Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն	2,670.0	0.0	0.0	0.0	2,670.0	0.0
4	Տնտեսական հարաբերություններ, այդ թվում՝	10,988,004.3	9.6	10,589,647.2	15.3	398,357.1	0.9
4.1	Ընդհանուր բնույթի տնտեսական, առևտրային և աշխատանքի գծով հարաբերություններ	19,197.4	0.0	0.0	0.0	19,197.4	0.0
4.2	Գյուղատնտեսություն, անտառային տնտեսություն, ձկնորսություն և որսորդություն	811,281.8	0.7	190,468.4	0.3	620,813.4	1.4
4.3	Վառելիք և էներգետիկա	135,803.3	0.1	0.0	0.0	135,803.3	0.3
4.4	Լեռնաարդյունահանում, արդյունաբերություն և շինարարություն	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4.5	Տրանսպորտ	24,239,336.0	21.1	21,314,923.8	30.8	2,924,412.2	6.4

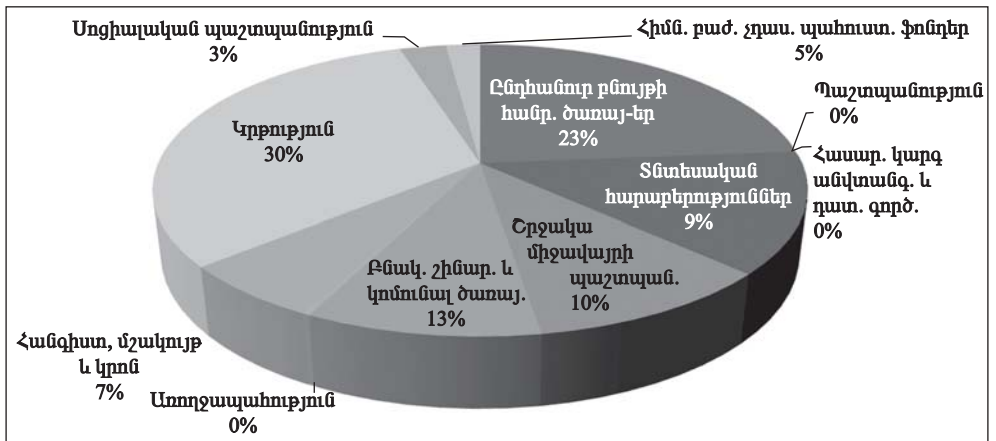
4.6	Կապ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4.7	Այլ բնագավառներ	14,826.7	0.0	6,000.0	0.0	8,826.7	0.0
4.8	Տնտեսական հարաբերությունների գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ	20,186.0	0.0	0.0	0.0	20,186.0	0.0
4.9	Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	-14,252,626.9	-12.4	-10,921,745.1	-15.8	-3,330,881.8	-7.3
5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն, այդ թվում՝	11,043,866.9	9.6	7,248,431.3	10.5	3,795,435.6	8.3
5.1	Աղբահանում	8,290,227.8	7.2	5,098,745.7	7.4	3,191,482.1	7.0
5.2	Կեղտաջրերի հեռացում	138,013.9	0.1	0.0	0.0	138,013.9	0.3
5.3	Շրջակա միջավայրի աղտոտման դեմ պայքար	36,225.6	0.0	20,560.9	0.0	15,664.7	0.0
5.4	Կենսաբազմազանության և բնության պաշտպանություն	59,171.8	0.1	0.0	0.0	59,171.8	0.1
5.5	Շրջակա միջավայրի պաշտպանության գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ	7,649.5	0.0	0.0	0.0	7,649.5	0.0
5.6	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	2,512,578.3	2.2	2,129,124.7	3.1	383,453.6	0.8
6	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություն, այդ թվում՝	14,475,909.1	12.6	10,263,409.3	14.9	4,212,499.8	9.2
6.1	Բնակարանային շինարարություն	2,571,947.4	2.2	2,145,689.5	3.1	426,257.9	0.9
6.2	Համայնքային զարգացում	463,040.4	0.4	0.0	0.0	463,040.4	1.0
6.3	Ջրամատակարարում	3,623,987.6	3.2	2,875,169.1	4.2	748,818.5	1.6
6.4	Փողոցների լուսավորում	3,666,697.7	3.2	2,221,948.2	3.2	1,444,749.5	3.2
6.5	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայությունների գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ	28,800.8	0.0	9,958.6	0.0	18,842.2	0.0
6.6	Բնակարանային շինարարության և կոմունալ ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	4,121,435.1	3.6	3,010,643.8	4.4	1,110,791.3	2.4

7	Առողջապահություն	158,530.2	0.1	121,999.3	0.2	36,530.9	0.1
8	Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	8,030,628.5	7.0	3,436,443.8	5.0	4,594,184.7	10.1
9	Կրթություն	34,636,593.1	30.2	23,219,482.0	33.6	11,417,111.1	25.1
9.1	Նախադպրոցական կրթություն	13,948,463.0	12.2	6,709,671.8	9.7	7,238,791.2	15.9
9.2	Տարրական ընդհանուր կրթություն	6,305,009.2	5.5	6,221,314.8	9.0	83,694.4	0.2
9.3	Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	7,076,925.7	6.2	6,983,152.0	10.1	93,773.7	0.2
9.4	Արտադպրոցական դաստիարակություն	6,577,499.8	5.7	2,828,435.7	4.1	3,749,064.1	8.2
9.5	Կրթություն (այլ դասերին չպատկանող)	728,695.4	0.6	476,907.7	0.7	251,787.7	0.6
10	Սոցիալական պաշտպանություն	4,021,334.6	3.5	2,198,899.5	3.2	1,822,435.1	4.0
11	Հիմնական բաժիններին չդասվող պահուստային ֆոնդեր*	5,259,550.9	4.6	4,995,771.4	7.2	263,779.5	0.6

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների.

ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի) բյուջեներում՝ 7,220,452.8 հազ. դրամ, Երևանի բյուջեում՝ 6,014,200.1 հազ. դրամ, ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) բյուջեներում՝ 1,206,252.7 հազ. դրամ:

Գծապատկեր 3. ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի) 2014թ. բյուջեների փաստացի ծախսերի տեսակարար կշիռներն ընդհանուր ծախսերում (ըստ գործառնական դասակարգման)

Գիտարկելով ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի) բյուջեների ընթացիկ և կապիտալ ծախսերի հարաբերակցություններն ընդհանուր ծախսերում վերջին 5 տարիների՝ 2010-2014թթ. համար (զժապատկեր 4), տեսնում ենք, որ եթե 2010-2011թթ. ժամանակահատվածում կապիտալ ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում 24.3%-ից աճել է՝ հասնելով մինչև 28.9%-ի, ապա 2012-2013թթ. ընթացքում այն դրսևորել է նվազման միտում՝ իջնելով մինչև 22.4%-ի, իսկ 2014-ին այն նորից դրսևորել է աճի միտում՝ հասնելով մինչև 24%-ի:

Ընթացիկ և կապիտալ ծախսերի հարաբերակցությունների պատկերն այլ է Երևան քաղաքի 2010-2014թթ. բյուջեներում: Այդ բյուջեների ընդհանուր ծախսերում կապիտալ ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմել է համապատասխանաբար 8.7%, 7.6%, 12.6%, 11.4% և 11.6%: Սակայն, եթե հաշվի առնենք նաև ոչ ֆինանսական ակտիվների իրացումից մուտքերի հաշվին կատարված կապիտալ ծախսերը, ապա կապիտալ ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմել է համապատասխանաբար 26.1%, 32.8%, 28.0%, 26.8% և 29% (աղյուսակ 17, զժապատկեր 5), որոնք զգալիորեն ավելի բարձր են ՀՀ բոլոր համայնքների (ներառյալ Երևանի) բյուջեների նույն ցուցանիշներից և էականորեն բարձր են ՀՀ բոլոր համայնքների (առանց Երևանի) բյուջեների նույն ցուցանիշներից:

ՏԻՄ-երի գոծունեության արդյունավետ կազմակերպման տեսանկյունից, կարևոր ֆինանսական ցուցանիշներից է նաև համայնքային աշխատողների աշխատանքի վարձատրության՝ **աշխատավարձերի և հավելավճարների տեսակարար կշիռը համայնքի բյուջեի ընդհանուր ծախսերում**: 2014-ին ՀՀ բոլոր համայնքների (ներառյալ Երևանի) ՏԻՄ-երի, դրանց ենթակա բյուջետային և ոչ առևտրային կազմակերպությունների աշխատողների աշխատավարձերի ու հավելավճարների փաստացի ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմել է 17.7% (աղյուսակ 17): Համեմատելով վերջին ցուցանիշը 2012-2013թթ.-ի նույն ցուցանիշների հետ (համապատասխանաբար 2012թ.՝ 18.8%, և 2013թ.՝ 19.0%), պետք է արձանագրել 2014-ին դրա նվազման դրական միտումը:

Երևան քաղաքի 2014թ. բյուջեում այդ ցուցանիշը կազմել է 7.2% (աղյուսակ 17), որը 2012-2013թթ.-ի համեմատ (համապատասխանաբար 7.8% և 7.6%) նորից դրսևորել է նվազման դրական միտում:

2014-ին ՀՀ բոլոր համայնքների (առանց Երևանի) ՏԻՄ-երի, դրանց ենթակա բյուջետային և ոչ առևտրային կազմակերպությունների աշխատողների աշխատավարձերի ու հավելավճարների փաստացի ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում կազմել է 33.7% (աղյուսակ 17): Համեմատելով վերջին ցուցանիշը 2012-2013թթ.-ի նույն ցուցանիշների հետ (համապատասխանաբար 35.8% և 36.2%)՝ պետք է նորից արձանագրել 2014-ին դրա նվազման դրական միտումը:

Պետք է նաև նկատել, որ ՀՀ բոլոր համայնքների (առանց Երևանի) համար հաշվարկված վերջին ցուցանիշն էականորեն բարձր է Երևան քաղաքի համար հաշվարկված նույն ցուցանիշից: Դա պայմանավորված է հիմնականում երկու հանգամանքներով՝ համայնքների (առանց Երևանի) աշխատակազմերի ու ենթա-

կա կազմակերպությունների աստիճանական ուռճացումով և համայնքների բյուջեների եկամուտների անբավարարությամբ: Անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռնարկել՝ օպտիմալացնելու համայնքային աշխատողների թվաքանակը և դրա հաշվին նաև բարձրացնելու նրանց աշխատավարձերի չափերը:

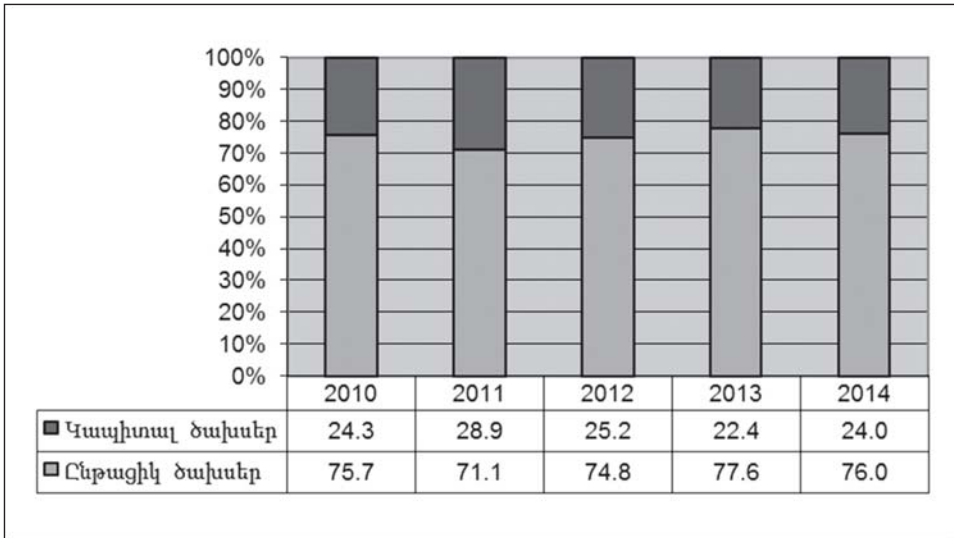
Աղյուսակ 17. ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի և առանց Երևանի) և Երևանի 2014թ. բյուջեների փաստացի ծախսերն՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման

Հ/հ	Ծախսի անվանումը	2014թ.					
		ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի) բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	Երևանի բյուջեի փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %	ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) բյուջեների փաստացի ծախսերը, հազ. դրամ	Տեսակարար կշիռը, %
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ* (Ա+Բ+Գ)	114,637,363.0	100	69,094,291.2	100	45,543,071.8	100
Ա	ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ*	102,469,164.8	89.4	61,082,094.4	88.4	41,387,070.4	90.9
1	Աշխատանքի վարձատրություն, այդ թվում՝	20,338,681.3	17.7	4,990,604.0	7.2	15,348,077.3	33.7
	<i>Աշխատողների աշխատավարձեր և հավելավճարներ</i>	20,337,578.1	17.7	4,990,604.0	7.2	15,346,974.1	33.7
	<i>Փաստացի սոցիալական ապահովության վճարներ</i>	1,103.2	0.0	0.0	0.0	1,103.2	0.0
2	Ծառայությունների և ապրանքների ձեռք բերում	38,073,376.5	33.2	27,289,351.5	39.5	10,784,025.0	23.7
3	Տոկոսավճարներ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Սուբսիդիաներ	23,118,526.1	20.2	13,304,390.3	19.3	9,814,135.8	21.5
5	Դրամաշնորհներ	4,838,550.0	4.2	1,798,257.6	2.6	3,040,292.4	6.7
6	Մոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	3,022,209.6	2.6	1,235,026.4	1.9	1,787,183.2	3.9
7	Այլ ծախսեր*, այդ թվում՝	13,077,821.4	11.4	12,464,464.5	18.0	613,356.9	1.3
	<i>Պահուստային միջոցներ*</i>	5,259,550.9	4.9	4,995,771.4	7.2	263,779.5	0.6

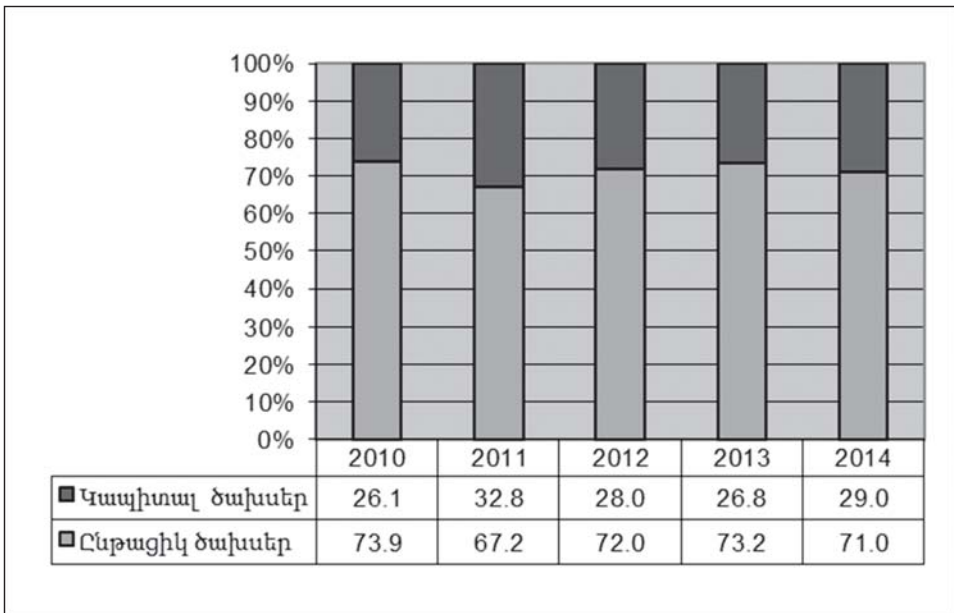
	Համայնքի բյուջեի վարչական մասի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային մաս կատարվող հատկացումներ	7,220,452.8	6.3	6,014,200.0	8.7	1,206,252.8	2.6
Բ	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ	27,522,491.4	24.0	20,029,666.7	29.0	7,492,824.7	16.5
1	Հիմնական միջոցներ	27,370,885.2	23.9	19,900,119.7	28.8	7,470,765.5	16.4
2	Պաշարներ	140,904.7	0.1	129,547.0	0.2	11,357.7	0.0
3	Բարձրարժեք ակտիվներ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Չարտադրված ակտիվներ	10,701.5	0.0	0.0	0.0	10,701.5	0.0
Գ	ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԻՐԱՑՈՒՄԻՑ ՍՈՒՏՔԵՐ	-15,354,293.2	-13.4	-12,017,469.8	-17.4	-3,336,823.4	-7.3
1	Հիմնական միջոցների իրացումից մուտքեր	-1,177,565.4	-1.0	-902,088.8	-1.3	-275,476.6	-0.6
2	Պաշարների իրացումից մուտքեր	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
3	Բարձրարժեք ակտիվների իրացումից մուտքեր	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Չարտադրված ակտիվների իրացումից մուտքեր	-14,176,727.8	-12.4	-11,115,381.0	-16.1	-3,061,346.8	-6.7

*) Առանց վարչական բյուջեի պահուստային ֆոնդից ֆոնդային բյուջե կատարված հատկացումների

Պժապատկեր 4. ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի) 2010-2014թթ. բյուջեների ընթացիկ և կապիտալ ծախսերի տեսակարար կշիռներն ընդհանուր ծախսերում, %

Պժապատկեր 5. Երևանի քաղաքի 2010-2014թթ. բյուջեների ընթացիկ և կապիտալ ծախսերի տեսակարար կշիռներն ընդհանուր ծախսերում, %

Ընդհանրապես, անհրաժեշտ է հետևողական աշխատանքներ տանել՝ ընդլայնելու համայնքների բյուջեների եկամուտների աղբյուրները և բարձրացնելու սեփական եկամուտների հավաքագրման մակարդակներն ու բյուջետային ծախսերի կատարման արդյունավետությունը:

Համաձայն «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 7¹ գլխում սահմանված վարչական հսկողության դրույթների, ՏԻՄ-երի լիազորությունների իրականացման նկատմամբ իրավական և մասնագիտական հսկողություն իրականացնող մարմինները մարզպետներն են, իսկ Երևան քաղաքի ՏԻՄ-երի լիազորությունների իրականացման նկատմամբ՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարությունը: ՏԻՄ-երի նորմատիվ իրավական ակտերի նկատմամբ իրավական հսկողություն իրականացնող բարձրագույն մարմինը ՀՀ արդարադատության նախարարությունն է, իսկ օրենքով սահմանված դեպքերում մասնագիտական հսկողության բարձրագույն մարմինն այն պետական մարմինն է, որի իրավասության շրջանակներում է տվյալ լիազորությունը:

Մասնավորապես, համայնքային աշխատողների աշխատավարձերի գծով ՀՀ օրենսդրության պահանջների կատարման նկատմամբ, բացի մարզպետներից, վարչական հսկողություն կարող են իրականացնել նաև ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ՀՀ աշխատանքի պետական տեսչությունը՝ իր լիազորությունների սահմաններում, ինչպես նաև ՀՀ վերահսկիչ պալատը՝ համայնքներում պարբերական ստուգումներ անցկացնելու ընթացքում: ՀՀ աշխատանքի պետական տեսչությունն օրենքով սահմանված կարգով իրականացնում է պետական վերահսկողություն ՀՀ աշխատանքային օրենսդրության և աշխատանքի իրավունքի նորմեր պարունակող այլ նորմատիվ իրավական ակտերի պահանջների կատարման նկատմամբ: Համաձայն «Աշխատանքի պետական տեսչության մասին» ՀՀ օրենքի, համայնքների աշխատակազմերը և համայնքային այլ կազմակերպությունները, որպես գործատուներ, պարտավոր են ՀՀ աշխատանքի պետական տեսչություն ներկայացնել եռամսյակային և տարեկան հաշվետվություններ՝ իրենց աշխատողների թվի, աշխատավարձի (ըստ մասնագիտությունների), աշխատավայրում տեղի ունեցած դժբախտ դեպքերի և մասնագիտական հիվանդությունների մասին:

6. Համայնքի խնդիրներին վարչական կառուցվածքների, մարդկային և տեղեկատվական ռեսուրսների համառոտասաս-խանությունը, միջազգային աջակցությունը

6.1 ՏԻՄ-երի և համայնքների աշխատակազմերի ընդհանուր կարողությունները

ՏԻՄ-երին վերապահված լիազորությունների պատշաճ կատարումը մեծապես պայմանավորված է ՏԻՄ-երի և համայնքի աշխատակազմի կադրային ներուժով, ինչը անհնար է ապահովել հատկապես փոքր բնակչություն ունեցող համայնքներում: Նման համայնքներում ոչ միայն համայնքների աշխատակազմերն են փոքրաթիվ, այլև, սովորաբար, դրանք դժվար են համալրվում անհրաժեշտ կրթական ու մասնագիտական կարողությունների տեր կադրերով:

Չնայած ՏԻՄ-երի կարողությունների բարձրացմանն ուղղված բազմաթիվ ծրագրեր են իրականացվում սակայն 2014-ին էլ այդ կարողությունները բավարար մակարդակի չբերվեցին:

Համայնքների աշխատակազմերում գերակշռող է համայնքային ծառայողների տեսակարար կշիռը: Համայնքային ծառայության թափուր պաշտոնները զբաղեցվում են մրցույթով, որը ենթադրում է ավելի որակյալ կադրերով համալրում: Սակայն դա այդպես է համեմատաբար մեծաթիվ բնակչություն ունեցող համայնքներում, իսկ փոքրաթիվ բնակչություն ունեցող շատ համայնքներում մույնիսկ մրցույթները չեն կայանում:

2014-ին թափուր պաշտոններ զբաղեցնելու համար հայտարարվել են 1308 մրցույթներ, որոնցից կայացել է 1023-ը կամ շուրջ 78%-ը: Հրապարակայնությունն ապահովելու նպատակով մրցույթների մասին հայտարարությունները տեղադրվել են ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության հայտարարությունների վահանակում և ինտերնետային կայքում: Մրցույթների մասին տեղեկությունները տրամադրվել են նաև ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության «Զբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալությանը⁴⁰:

2014 թվականի ընթացքում համայնքային ծառայության կադրերի ռեզերվում գրանցվել է 5 անձ: Համայնքների ղեկավարների և աշխատակազմերի քարտուղարների կողմից կադրերի ռեզերվ 388 հարցում է կատարվել շուրջ 800 ժամանակավոր թափուր պաշտոններ ժամկետային աշխատանքային պայմանագրերով համալրելու համար, որոնց մասին կազմված հայտարարությունները տեղադրվել են ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության հայտարարությունների վահանակում և ինտերնետային կայքում: Հարցում արված պաշտոններից 2-ի համար կադրերի ռեզերվից ներկայացվել են համապատասխան թեկնածուներ, որի արդյունքում նշված անձինք օրենքով սահմանված կարգով հանվել են կադրերի ռեզերվից՝ նրանց հետ համայնքային ծառայության պաշտոններում ժամկետային

⁴⁰ www.mta.gov.am:

աշխատանքային պայմանագրեր կնքելու հիմքով⁴¹:

Որպեսզի համայնքների աշխատակազմերը մշտապես հնարավորություն ունենան բարձրացնելու իրենց աշխատանքային կարողությունները, երեք տարին մեկ անգամ համայնքային ծառայողների համար անցկացվում է ատեստավորում: 2014 թվականի ընթացքում ատեստավորվել են 1529 համայնքային ծառայողներ: Ատեստավորման արդյունքներով 13 համայնքային ծառայողներ ազատվել են զբաղեցրած պաշտոններից՝ այդ պաշտոններին չհամապատասխանելու հիմքով:

Համայնքների ղեկավարների մեծ մասն ունի բարձրագույն կրթություն: Ի տարբերություն 2013 թվականի, 2014 թվականին մարզային կտրվածքով համայնքների ղեկավարների կրթության վերաբերյալ պաշտոնական վիճակագրական տվյալներ չկան: Վիճակագրական տվյալներ չկան նաև համայնքների ավագանիների կրթության վերաբերյալ:

Թեև «Համայնքային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքը կոչված է համայնքային ծառայողներին պաշտպանելու իրավիճակային փոփոխություններից, գործնական կյանքում նրանք շարունակում են մեծապես կախված մնալ համայնքի ղեկավարների կամայական որոշումներից:

Համայնքի աշխատակազմի ֆունկցիոնալ կառուցվածքը

Համայնքի աշխատակազմի ֆունկցիոնալ կառուցվածքը մեծապես կախված է համայնքի մեծությունից: Փոքրաթիվ բնակչություն ունեցող համայնքների աշխատակազմերը փոքր են, իսկ կառուցվածքը շատ պարզագույն:

2014 թվականին համայնքի աշխատակազմի ֆունկցիոնալ կառուցվածքի առումով փոփոխություններ չեն եղել:

Գործակալության, փաստաթղթաշրջանառության և ռեզիսրների համակարգ

Տարվա ընթացքում 150 ՏԻՄ-երում աշխատանքներ են տարվել էլեկտրոնային փաստաթղթաշարժի ներդրման ուղղությամբ, որոնց արդյունքում բոլոր 48 քաղաքապետարաններում և շուրջ 455 գյուղապետարաններում (ընդհանուր թվով ավելի քան 503 համայնքներում) շահագործվող համայնքային կառավարման տեղեկատվական համակարգերն (ՀԿՏՀ) իրենց փաստաթղթաշարժի բաղադրիչի միջոցով հնարավորություն ունեն էլեկտրոնային փաստաթղթեր փոխանակելու պետական կառավարման մարմիններում շահագործվող փաստաթղթաշրջանառության Mulberry համակարգի հետ: Տարվա ընթացքում 90 համայնքներում գործարկվել են համացանցային պաշտոնական կայքեր, իսկ նման կայքեր շահագործող համայնքների թիվը 240-ն է:

ՀՀ բոլոր համայնքները ներառվել են ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության կողմից շահագործվող պաշտոնական էլեկտրոնային փոստի ծառա-

⁴¹ www.mta.gov.am:

յության՝ @mta.gov.am դոմենային տիրույթում, ինչի արդյունքում բոլոր քաղաքապետարանները և գյուղապետարաններն ունեն էլեկտրոնային փոստի միասնական սկզբունքների վրա ձևավորված հասցեներ⁴²:

Պայմանավորված «Հողի հարկի և գույքահարկի գծով առաջացած ապառքների մասին», «Գույքահարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին», «Հողի հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին» և «Հարկերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքների փաթեթի ընդունմամբ՝ անհրաժեշտություն էր առաջացել համապատասխան փոփոխություններ իրականացնելու ՀՀ համայնքների կողմից վարվող հողի հարկի և գույքահարկի շտեմարաններում (բազաներում), ինչպես նաև միասնական տեղեկատվական համակարգում:

«Վեկտոր Պլյուս» կազմակերպության կողմից մշակվել էին վերը նշված օրենքների փոփոխությունների հետ կապված ծրագրային փոփոխությունների 1-ին փուլը և այդ փոփոխությունները 2014 թվականին տեղայնացվեցին թվով 570 հաշվառող մարմիններում:

Որպես հետևանք՝ համապատասխան փոփոխությունների անհրաժեշտություն առաջացավ նաև մարզային և կենտրոնական տեղեկատվական միասնական շտեմարաններում: Այդ փոփոխությունները «Վեկտոր Պլյուս» կազմակերպության կողմից նույնպես կատարվել են և տեղայնացվել մարզկենտրոններում և ՏԿԱԻՆ –ում:

Ծրագրային փոփոխությունների 2-րդ փուլը «Վեկտոր Պլյուս» կազմակերպության կողմից նույնպես մշակվել է, սակայն տեղայնացումը չի կատարվել, քանի որ «Անշարժ գույքի հարկի մասին» և «Փոխադրամիջոցների գույքահարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության նոր օրենքների ընդունումը, որը նախատեսված էր 2014 թվականին, ՀՀ Ազգային Ժողովի կողմից տեղի չի ունեցել⁴³:

Համայնքի կառավարման տեղեկատվական համակարգերի զարգացումը

2014 թվականի ընթացքում շարունակվել է ՀԿՏՀ-ի ներդնումը համայնքներում (աղյուսակ 18): Ընդհանուր առմամբ տեղեկատվական համակարգը ներկայումս շահագործվում է ՀՀ 586 համայնքներում:

Գնահատելով համայնքների վերաբերյալ տեղեկատվական բազայի կարևորությունը՝ հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ փոխվարչապետ, տարածքային կառավարման նախարարի 2013 թվականի մայիսի 2-ի թիվ 54-Ա հրամանի համաձայն՝ ՀՀ մարզպետարանների միջոցով հավաքագրվել են համայնքների վերաբերյալ տեղեկատվությունները, ամփոփվել և նախարարության միջոցով մուտքագրվել են ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից սպասարկվող Armdevinfo էլեկտրոնային ծրագիր: Իրականացված աշխատանքների արդյունքում յուրաքանչյուր համայնքի վերաբերյալ էլեկտրոնային բազան տեղադրվել է

⁴² www.mta.gov.am:

⁴³ www.mta.gov.am:

<http://www.armdevinfo.am/> կայքում⁴⁴:

2014 թ. դեկտեմբերին թողարկվել է «**Հանրային մասնակցություն տեղական ինքնակառավարմանը**» (ՀԱՄԱՏԵՂ) ծրագրի ֆեյսբուքյան էջը, որը հնարավորություն է տալիս համացանցում լուսաբանել կոնսուրցիումի կողմից իրականացվող «Հանրային մասնակցությունը տեղական ինքնակառավարմանը» ծրագրի ընթացքն ու արդյունքները, ինչպես նաև ապահովել հանրային մասնակցության առցանց հնարավորություններ տեղական ինքնակառավարման ոլորտում իրականացվող բարեփոխումներին:

Համայնների սեխնիկական և սեղեկասվական միջոցներով արտահովածության զնահատում

Ի տարբերություն 2012 թվականի, 2014 թվականին համայնքապետարաններում առկա համակարգիչների, տպող սարքերի, պատկերամուտների և անխափան սնուցման սարքերի քանակի վերաբերյալ պաշտոնական տեղեկատվություն չկա:

Աղյուսակ 18. Համայնքները, որտեղ 2014 թ. ընթացքում տեղադրվել և գործարկվել է համայնքային կառավարման տեղեկատվական համակարգ (ՀԿՏՀ) ըստ մարզերի⁴⁵

Հ/Հ	ՄԱՐԶԸ	Համայնքները	Ընդամենը
1.	Արագածոտն	Օշական, Կաքավաձոր, Երնջատափ, Հարթավան, Լուսագյուղ (Արագածոտն), Վարդաբլուր (Արագածոտն), Ափնագյուղ, Նիգավան, Թաթուլ, Դավթաշեն, Վարդենուտ, Արա, Օրգով, Նոր Ամանոս, Իրինդ, Չարինջա, Քուչակ	17
2.	Արարատ	Չանգակատուն, Մասիս, Բարձրաշեն, Երասխ, Վարդաշեն, Նարեկ, Բերդիկ, Բյուրավան, Արաքսավան	9
3.	Արմավիր	Բաղրամյան (Բաղրամյանի), Շենավան(Արարատի), Դաշտ, Մայիսյան (Արմավիրի), Լուսագյուղ(Արմավիրի), Արգինա, Երվանդաշատ, Չարթոնք, Շահումյան (Թոշ. ֆաբ.), Արտաշար, Նոր Արմավիր, Ծիածան, Այգևան, Ամասիա (Արմավիրի), Ծաղկալանջ, Եղեգնուտ, Լեռնագոգ, Տանձուտ, Վանանդ, Այգեձատ (Էջմիածնի)	20
4.	Գեղարքունիք	Այգուտ, Հայրավանք, Շատջրեք, Փոքր Մասրիկ, Արտանիշ	5

⁴⁴ www.mta.gov.am/:

⁴⁵ Աղբյուրը՝ «Տեղեկատվական համակարգերի զարգացման և վերապատրաստման կենտրոն» ՀԿ:

5.	Լոռի	Դարպաս (Լոռի), Կաթնաջուր, Դերետ, Թեղուտ(Լոռի), Լեռնանցք, Միխայելովկա, Մեղվահովիտ, Սվերդլով, Մեծ Պարնի, Նոր Խաչակապ, Հարթագյուղ, Լեռնավան, Գեղասար, Սարամեջ, Արջուտ, Բագում	16
6.	Կոտայք	Թեղենիք, Ջրառատ (Կոտայք), Սևաբերդ, Գեղարդ	4
7.	Շիրակ	Քեթի, Ջրափի, Կապս, Ախուրիկ, Մեծ Սեպասար, Արեգնադեն, Հայկաձոր, Հայրենյաց, Շիրակական, Հովիտ, Այգաբաց, Շիրակ, Վահրամաբերդ, Գեղանիստ (Շիրակ), Լեռնակերտ, Առափի, Հացիկ (Շիրակ), Գետափ (Շիրակ), Գոգհովիտ	19
8.	Սյունիք	Լեհվազ, Վարդանիձոր, Լեռնաձոր, Սյունիք	4
9.	Վայոց Ձոր	Կարմրաշեն, Հերիեր, Արտաբույնք, Շատին, Ջառիթափ, Ագատեկ, Չիվա, Գնդեվազ	8
10.	Տավուշ	Ոսկեվան, Ներքին Ծաղկավան, Կիրանց, Բերքաբեր, Թեղուտ(Տավուշ), Գոշ, Նավուր, Վերին Կարմիրաղբյուր	9
ԸՆԴԱՍԵՆԸ			118

Բջջային կապ առկա է բոլոր համայնքներում: Տեղեկատվական ցուցատախտակներ ունեն գրեթե բոլոր համայնքները: Սակայն, հանրային իրազեկման այլ միջոցներով (թերթ, տեղական հեռուստահաղորդում) ապահովվածության տեսակետից, վիճակը հեռու է բավարար լինելուց:

Համայնքները տեխնիկական ապահովվածության տեսանկյունից դեռևս բավարար մակարդակի վրա չեն գտնվում: Նորագույն տեխնոլոգիաները բացակայում են համայնքների մեծ մասում: Հատկապես լրջագույն հարց է սերվերների բացակայությունը: Շատ համայնքներում հնացած են սարքավորումները և այլ տեխնիկական միջոցները:

6.2 Համայնֆային ծառայություն

ՀՀ համայնֆային ծառայության օրենսդրական հիմքերը

«Համայնքային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով ամրագրվում են համայնքային ծառայության հիմնական սկզբունքները, կարգավորվում են համայնքային ծառայության պաշտոնների և դասային աստիճանների դասակարգման, համայնքային ծառայության պաշտոնի նշանակման, վերապատրաստման, համայնքային ծառայության կադրերի ռեզերվի, համայնքային ծառայողների իրավական վիճակի, համայնքային ծառայության կազմակերպման և ղեկավարման, ինչպես նաև դրանց հետ կապված այլ հարաբերություններ:

2014 թվականի ընթացքում «Համայնքային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ չեն կատարվել: Ընդհանուր առմամբ, տարվա կտրվածքով, համայնքային ծառայության ինստիտուտի զարգացման առումով էական առաջընթաց չի գրանցվել:

ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարության կողմից վարվում է համայնքային ծառայողների վերաբերյալ տվյալների միասնական գրանցամատյան, որում, կարգով սահմանված ձևերին համապատասխան, ներառված են համայնքներից 6156 անձանց վերաբերյալ ստացված տվյալները:

Գրանցամատյանի տվյալների համաձայն՝ 2014թ.-ի դեկտեմբերի 16-ի դրությամբ համայնքային ծառայության պաշտոնները 6664-ն են, որոնցից զբաղեցված է 6156-ը կամ 92 %-ը: Համայնքային ծառայության պաշտոններ զբաղեցնող անձանցից կանայք կազմում են 52.7%-ը, տղամարդիկ՝ 47.3%-ը (համայնքային ծառայողների վերաբերյալ առավել մանրամասն տվյալները ներկայացված են հավելված 5-ում):

2014թ. ընթացքում, օրենքով նախարարությանը վերապահված լիազորությունների շրջանակներում, մինչև 1000 բնակչություն ունեցող համայնքներում աշխատակազմերի քարտուղարների պաշտոնները անձնագրերում բարձրագույն կրթության և (կամ) աշխատանքային ստաժի չափանիշները չներառելու մասին համաձայնություն է տրվել միայն 6 համայնքների: Ընդհանուր առմամբ, մինչև 1000 բնակչություն ունեցող 441 համայնքներից համաձայնություն է տրվել 285 համայնքներին⁴⁶:

2014թ.-ի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ համայնքային ծառայության պաշտոնները 6658-ն են, որոնցից զբաղեցված է 6156-ը, կամ 92,5 %-ը (աղյուսակ 19):

⁴⁶ www.mta.gov.am:

Համայնքային ծառայողների թվաքանակի հարաբերակցությունը համայնքի բնակչությանը

Համայնքային ծառայողների թվի բացարձակ մեծությունը դեռևս ոչինչ չի վկայում համայնքի մեծ կամ փոքր լինելու մասին: Աղյուսակ 20-ը բավարար պատկերացում է տալիս ըստ բնակչության թվի համայնքային ծառայողների պաշտոնների տեսակարար կշիռների վերաբերյալ: 2014-ին, նախորդ տարվա համեմատությամբ, փոփոխություն չի գրանցվել համայնքային ծառայողների փաստացի թվաքանակի և բնակչության թվի հարաբերակցության գործակցում:

2014 թ. ընթացքում համայնքների աշխատակազմերում հաճախակի և չհիմնավորված հաստիքային փոփոխությունների դեպքերի վերաբերյալ տեղեկատվություն չկա:

Աղյուսակ 19. Համայնքային ծառայության պաշտոնների թիվը 2014 թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ⁴⁷

N	Անվանումը	Գլխավոր		Առաջատար		Կրտսեր		Ընդամենը	
		հաստատված	զբաղեցված	հաստատված	զբաղեցված	հաստատված	զբաղեցված	հաստատված	զբաղեցված
1.	Երևան	90	89	628	610	909	789	1627	1578
2.	Արագածոտն	118	112	44	40	302	280	467	432
3.	Արարատ	102	92	125	112	328	294	555	498
4.	Արմավիր	99	85	76	69	455	416	630	574
5.	Գեղարքունիք	97	87	116	102	347	294	560	483
6.	Լոռի	119	98	135	128	429	402	683	628
7.	Կոտայք	71	65	138	124	377	356	586	545
8.	Շիրակ	127	112	188	170	296	264	611	546
9.	Սյունիք	114	97	74	65	202	191	390	353
10.	Վայոց Ձոր	48	47	53	51	86	86	187	184
11.	Տավուշ	66	61	70	67	226	207	362	335
	Ընդամենը	1051	949	1647	1538	3960	3669	6658	6156

Ծանոթություն. Աղյուսակով ներկայացված զբաղեցված պաշտոնների թվերը ներառում են ժամկետային աշխատանքային պայմանագրերով զբաղեցված համայնքային ծառայության պաշտոնների թիվը:

⁴⁷ www.mta.gov.am:

Աղյուսակ 20. 2014թ. ՀՀ համայնքների աշխատակազմերում համայնքային ծառայության պաշտոնների թվի տեսակարար կշիռը բնակչության թվի կազմում ըստ Երևան քաղաքի և մարզերի⁴⁸

N	Անվանումը	Համայնքային ծառայության պաշտոնների թիվը (հաստատված)	Փաստացի զբաղեցված համայնքային ծառայողների ընդհանուր թիվը (ՓԾԹ)	Բնակչության թիվը, հազար մարդ, տարեսկզբի դրությամբ ⁴⁹ (ԲԹ)	ՀՊԹ/ ԲԹ, %	ՓԾԹ/ ԲԹ, %
1	Երևան	1627	1578	1 068.3	0,152	0,148
2	Արագածոտն	467	432	132.3	0,352	0,326
3	Արարատ	555	498	260.8	0,212	0,190
4	Արմավիր	630	574	267.2	0,236	0,215
5	Գեղարքունիք	560	483	234.1	0,239	0,206
6	Լոռու	683	628	230.8	0,296	0,272
7	Կոտայք	586	545	255.0	0,220	0,214
8	Շիրակ	611	546	248.3	0,246	0,220
9	Սյունիք	390	353	141.0	0,277	0,250
10	Վայոց Ձոր	187	184	51.7	0,361	0,356
11	Տավուշ	362	335	127.6	0,287	0,263
	Ընդամենը	6658	6156	3 017.1	0,221	0,204

6.3. Համայնքային ծառայողների վերադասարանում

Համայնքային ծառայողների վերադասարանում համակարգի զնահատում

Յուրաքանչյուր համայնքային ծառայող առնվազն երեք տարին մեկ ենթակա է պարտադիր վերապատրաստման: Վերապատրաստումն անցկացվում է նաև համայնքային ծառայության տվյալ պաշտոնի անձնագրով համայնքային ծառայողի իրավունքների ու պարտականությունների, մասնագիտական գիտելիքների և աշխատանքային ունակությունների տիրապետման կոնկրետ պահանջների կատարելագործման կամ այդ պահանջների փոփոխության դեպքում՝ համայնքային ծառայողի կամ համայնքի ղեկավարի նախաձեռնությամբ: Համայնքային ծառա-

⁴⁸ www.mta.gov.am:

⁴⁹ ՀՀ ԱՎԾ, Հրապարակումներ, ՀՀ մարզերը և Երևան քաղաքը թվերով, 2014թ.:

յողների վերապատրաստման կարգը և ծրագրերը հաստատում է ՀՀ կառավարության լիազորած պետական կառավարման մարմինը:

Համայնքային ծառայողների վերապատրաստումներն իրականացվում են մրցութային կարգով ընտրված կազմակերպությունների միջոցով: Սկսած 2010 թվականից, վերապատրաստումներն անցկացվել են առանձին մրցույթներով՝ ՏԻՄ-երի համար (համայնքների ղեկավարներ, ավագանիների անդամներ) և համայնքային ծառայողների համար:

2014 թվականի ընթացքում հերթական վերապատրաստումն անցել է 2364 համայնքային ծառայող, որից 1976-ը՝ պետական բյուջեի, 388-ը՝ համայնքի բյուջեի (Երևանի քաղաքապետարանի թվով 388 համայնքային ծառայող) միջոցներով: Պետական բյուջեի միջոցներով վերապատրաստված 1976 համայնքային ծառայողներից 1240-ը վերապատրաստվել է ընդհանուր ծրագրով (72 ժամ), իսկ 736-ը՝ գնումների գործընթացների կազմակերպման աշխատանքներով զբաղվող համայնքային ծառայողների վերապատրաստման ծրագրով (24 ժամ): 2010 թվականից ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը նախաձեռնել է տեղական ինքնակառավարման մարմինների, ինչպես նաև տարածքային կառավարման մարմինների աշխատակիցների վերապատրաստումը, որը պայմանավորված է Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարության և դրա իրականացման 2009–2012 թթ. միջոցառումների ծրագրի մի շարք կետերի կատարման արդյունավետության բարձրացմամբ:

2014 թ. ընթացքում տեղական ինքնակառավարման մարմիններից վերապատրաստվել են ընդհանուր առմամբ 763 համայնքի ղեկավարներ և ավագանիների անդամներ⁵⁰:

2014 թվականին Երևանի քաղաքապետարանի աշխատակազմի համայնքային ծառայողների վերապատրաստումն իրականացրել է Տնտեսագիտության և կառավարման ինստիտուտը, համայնքների ղեկավարների և ավագանիների անդամների վերապատրաստումը՝ ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիան, իսկ մարզերի համայնքների համայնքային ծառայողներին՝ Հայաստանի համայնքների միությունը:

6.4 Միջազգային աջակցությունը

Տեղական ինքնակառավարման ոլորտի կայացմանն ու զարգացմանը նպաստող գործոնների թվում շարունակում են մեծ դեր խաղալ Հայաստանում տարբեր առաքելություններ իրականացնող միջազգային կազմակերպությունները և նրանց հայաստանյան մասնաճյուղերը:

2014 թվականի ընթացքում շարունակվել է համագործակցությունը միջազգային կազմակերպությունների հետ, մասնավորապես՝

1) ԱՄՆ միջազգային զարգացման գործակալությունը «Քաունթերփարթ ինթե-

⁵⁰ www.mta.gov.am:

րնեշնլ» կազմակերպության միջոցով շարունակեց իրականացնել ու 2014թ. հոկտեմբերին բարեհաջող ավարտին հասցրեց «Քաղաքացիական հասարակության ու տեղական ինքնակառավարման աջակցության» քառամյա ծրագիրը, որը տեխնիկական աջակցություն ցուցաբերեց ու բազմաթիվ զարգացման ծրագրեր իրականացրեց 43 գործընկեր համայնքներում, նպաստեց քաղաքացիական հասարակության հետագա կայացմանը, խթանեց երիտասարդական կամավորական ու քաղաքացիական ակտիվ խմբերի գործունեությանը համայնքներում՝ ի նպաստ տեղական ժողովրդավարության հետագա զարգացման: Ծրագիրը կարևոր աջակցություն է ցուցաբերել ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությանը երկրում վարչատարածքային բարեփոխումները նախապատրաստելու ու մեկնարկելու գործում: Միաժամանակ գյուղի զարգացման արդի նախաձեռնության (իրականացնող՝ Ֆուլլեր տնաշինական կենտրոն) և Գործընկերություն հանուն գյուղական համայնքների բարգավաճման ծրագրի (իրականացնող՝ ՓՄՉ զարգացման ազգային կենտրոն) միջոցով շարունակվում էին իրականացվել համայնքային ենթակառուցվածքի արդիականացման, գյուղերի տնտեսական զարգացման, համայնքներում աշխատատեղերի ստեղծման աշխատանքներ:

2) GIZ (Գերմանական միջազգային համագործակցության ընկերություն) «Համայնքների զարգացում Հարավային Կովկասում ծրագրի ամփոփ հաշվետվություն» ծրագիր: Ծրագրի նպատակն է հզորացնել տեղական ինքնակառավարման համակարգը և պատշաճ տեղական ինքնակառավարումը Հարավային Կովկասում:

Ծրագրի բաղադրիչներն են՝

- ա) տարածքային բարեփոխումներ,
- բ) էլ. կառավարման համակարգ,
- գ) համայնքային բյուջետավարում,
- դ) տարածքային կառավարում:

3) Շվեյցարիայի զարգացման և համագործակցության գործակալություն «Տեղական ինքնակառավարման համակարգի բարելավում» ծրագրի վերաբերյալ համաձայնագիրը կնքվել է 2014 թվականի հունիսի 27-ին: Ծրագրի ընդհանուր նպատակն է նպաստել Հայաստանում տեղական ինքնակառավարման համակարգի հաշվետվողականության, արդյունավետության և աշխատունակության ուժեղացմանը:

4) UNDP (Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր) «Հավասար իրավունքների և հավասար հնարավորությունների խթանումը Հայաստանում. Կանայք տեղական ժողովրդավարական գործընթացներում»: Ծրագրի նպատակն է աջակցել Հայաստանի Հանրապետությունում կանանց և տղամարդկանց իրավունքների հավասարության ամրապնդմանը, իրավահավասար ժողովրդավարության կառուցմանն ու հասարակության համախմբվածության խթանմանը՝ նպաստելով տեղական մակարդակում մարդու իրավունքների իրականացմանը և ժողովրդավարական կառավարման զարգացմանը: Ծրագիրը նաև նպատակ ունի բարենպաստ միջավայր ստեղծելու հանրային կառավարման և

քաղաքականության մշակման գործընթացներում կանանց ավելի ակտիվ և նպատակային ներգրավման համար՝ լիովին գործադրելով նրանց կարողությունները և ներուժը:

5) Դանիայի կառավարության աջակցությամբ 2014 թվականի փետրվարին մեկնարկել է Եվրոպայի խորհրդի «Աջակցություն Հայաստանում տեղական ժողովրդավարության ամրապնդմանը. աջակցություն տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումներին, տեղական իշխանությունների կարողությունների զարգացում, տեղերում ընտրված ներկայացուցիչների առաջնորդության հզորացում» ծրագիրը: Ծրագիրը նպատակ է հետապնդում Եվրոպայի խորհրդի իրավական փորձագիտական կարծիքը, քաղաքական խորհրդատվությունը և աջակցությունը տրամադրելու տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների գործընթացին՝ այդ թվում՝ վարչատարածքային բարեփոխումների նախապատրաստմանը, ինչպես նաև զարգացնելու տեղական իշխանությունների կարողությունները: Առաջին բաղադրիչը (աջակցություն տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումներին) նպատակ ունի տեղական ինքնակառավարման ոլորտի հայաստանյան օրենսդրությունը ներդաշնակեցնելու եվրոպական ստանդարտներին: Երկրորդ բաղադրիչը (տեղական իշխանությունների կարողությունների զարգացում) ուղղված է տեղական իշխանությունների ինստիտուցիոնալ կարողություններին և ծառայությունների մատուցման հնարավորություններին: Երրորդ բաղադրիչը (տեղերում ընտրված ներկայացուցիչների առաջնորդության հզորացում) նպատակ ունի բարելավելու տեղական ընտրված ներկայացուցիչների առաջնորդության և կառավարման կարողությունները և համագործակցության ոգի ձևավորելու ՏԻՄ-երի միջև:

6) UNICEF (ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամ) ՀՀ Լոռու, Տավուշի, Գեղարքունիքի, և Շիրակի մարզերում համայնքային ենթածրագրերի ֆինանսավորման և իրականացման մասին փոխընթացման հուշագիր: Հուշագրի նպատակն է սահմանել կողմերի դերերը և պարտականությունները համայնքային ենթածրագրերի իրականացման ընթացքում, որոնք կազմում են Լոռու, Տավուշի, Գեղարքունիքի, և Շիրակի մարզերում մշակված տարածքային սոցիալական ծրագրերի մի մասը:

7) KfW (Գերմանական զարգացման բանկ) «Վանաձոր քաղաքի կոշտ կենցաղային թափոնների համակողմանի կառավարման համակարգի մշակման իրագործելիության հետազոտություն» ծրագիր: Պայմանագրով ամրագրված է, որ խորհրդատուի կողմից մատուցված ծառայությունների արդյունքում նրան KfW պետք է վճարի 399.00.00 Եվրո:

10.01.2014թ ստացվել է «Տարբերակների գնահատման հաշվետվությունը», որում ներառված են ամբողջ Լոռու մարզը և ՀՀ Տավուշի մարզի Դիլիջան քաղաքը և այն 20.01.2014թ. ՀՀ ՏԿԸ գրությամբ ներկայացվել է շահագրգիռ գերատեսչությունների համաձայնեցմանը:

8) ADB (Ասիական զարգացման բանկ) կոշտ կենցաղային թափոնների կառավարման (ԿԿԹԿ) ոլորտում ներդրումային դրամաշնորհային ծրագիր: Համաձայն ՀՀ կառավարության և ԱԶԲ-ի եզրակացության՝ նախապատրաստական տեխնիկական օժանդակության գործող ծրագիրը բաժանվել է երկու փուլերի.

ա. առաջին փուլով մշակվում է ոլորտի ռազմավարական զարգացման ծրագիրը, իրականացման ճանապարհային քարտեզը և երկարաժամկետ ներդրումային ծրագիրը,

բ. երկրորդ փուլի շրջանակներում կիրականացվի նախատեսվող ներդրումային փաթեթի իրագործելիության «դասական» ուսումնասիրություն (Գյումրի քաղաքը և հարակից տարածքները սպասարկող տարածաշրջանային աղբավայրի համար իրագործելիության ուսումնասիրություն):

9) ՀՀ կառավարության խնդրանքով Ասիական զարգացման բանկը (ԱԶԲ) Հայաստանին տրամադրում է քաղաքականության մշակման և խորհրդատվական տեխնիկական աջակցություն (ՏԱ)՝ մշակելու քաղաքային զարգացման/ներդրումային պլաններ (ԲԶՆՊ) չորս (երկրորդային/secondary) քաղաքներում՝ Գյումրիում, Վանաձորում, Դիլիջանում և Ջերմուկում: Բանկը ՀՀ կառավարության քննարկմանն արդեն ներկայացրել է Դիլիջանի և Գյումրու քաղաքային զարգացման պլանները:

10) EBRD (Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկ) Կոտայքի կոշտ քափոնների ծրագիր: Ծրագրի նպատակն է՝ կառուցել ԵՄ չափանիշներին համապատասխան տարածաշրջանային աղբավայր Հրազդանում՝ ՀՀ Կոտայքի 7 և ՀՀ Գեղարքունիքի Սևանի քաղաքային համայնքների վարչական տարածքների համար: ՀՀ վարչապետի հանձնարարությամբ ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարությունը նշանակվել է վարկային ծրագրի 2-րդ փուլի միջոցառումների կազմակերպման նպատակով ծրագրի պատասխանատու:

Բացի վերը նշվածներից, 2014 թվականին սկսվել կամ իրականացվել են նաև հետևյալ ծրագրերը.

2014 թվականի հոկտեմբերին Հայաստանում ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության (ՄԶԳ) աջակցությամբ մեկնարկեց «Հանրային մասնակցություն տեղական ինքնակառավարմանը» (ՀաՄաՏեղ) հնգամյա ծրագիրը, որի պաշտոնական մեկնարկի շնորհանդեսը տեղի ունեցավ 2014թ. դեկտեմբերի 2-ին «Արմենիա Մարիոք» հյուրանոցում⁵¹:

Ծրագիրն իրականացնում է Համայնքների ֆինանսիստների միավորումը (ՀՖՄ)՝ Տեղեկատվական համակարգերի զարգացման և վերապատրաստման կենտրոնի (ՏՀԶՎԿ), Երևանի մամուլի ակումբի (ԵՄԱ), Ժուռնալիստների «Ասպարեզ» ակումբի (ԺԱԱ), Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամի (ԵՀՀ) և Հետազոտական ռեսուրսների կովկասյան կենտրոնի (ՀՌԿԿ) հետ միասին:

ՀաՄաՏեղ ծրագիրը, տեղական ինքնակառավարման ոլորտում նախատեսված բարեփոխումներին զուգընթաց, հանրային լայնածավալ և էֆեկտիվ ներգրավման գործիք է, որի միջոցով քաղաքացիները գիտելիք, հմտություններ և հնարավորություն կստանան ակտիվորեն մասնակցելու իրենց համայնքների կառավարման պլանավորման, իրականացման և վերահսկման գործընթացներին:

Բովանդակային առումով ծրագիրը կարելի է բաժանել չորս հիմնական բաղադրիչի՝ ա) կայունացնել և հզորացնել տեղական ինքնակառավարման համակա-

⁵¹ <http://cfoa.am/archives/4636>:

րզի և ապակենտրոնացման բարեփոխումների իրականացման ընթացքում քաղաքացիների մասնակցությանը և շահերի ներկայացմանն ուղղված քաղաքացիական հասարակության կարողությունները, բ) ուժեղացնել քաղաքացիական հասարակության կարողությունները՝ կենտրոնական և տեղական իշխանությունների աշխատանքը և ապակենտրոնացման բարեփոխումների ընթացքը դիտարկելու նպատակով գ) բարձրացնել քաղաքացիների համար ապակենտրոնացման բարեփոխումների մասին անկախ և վստահելի տեղեկատվության հասանելիության մակարդակը, դ) բարելավել քաղաքացիական հասարակության գործունեության միջավայրը՝ ապակենտրոնացման բարեփոխումներին մասնակցության համատեքստում:

Աշխարհագրորեն և տիպաբանորեն ծրագրիչը նույնպես միատարր չէ և ներառում է համայնքների երկու խումբ: Առաջին խումբն իր մեջ ընդգրկում է 35 քաղաքային և խոշոր գյուղական համայնքներ, իսկ երկրորդը՝ 40 համայնքներ, որոնք ներառված են համայնքների խոշորացման պիլոտային ծրագրի մեջ: Ընտրված բոլոր համայնքներում նախատեսվում են բազմատեսակ գործողություններ, ներառյալ դասընթացներ համայնքների աշխատակիցների և քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների համար, մշտադիտարկման և հանրային մասնակցության փոքր ծրագրեր, քառամյա զարգացման ծրագրերի և համայնքային բյուջեների մասնակցային մշակումներ և քննարկումներ, աջակցություն տեղական քաղաքացիական նախաձեռնություններին և այլն:

Ծրագիրը մեծ ուշադրություն է դարձնելու նաև տեղական ինքնակառավարման ոլորտում տեղեկատվական համակարգի զարգացմանը: Այս նպատակով բարելավվելու է առկա տեղեկատվական համակարգը, իրականացվելու են էլեկտրոնային կառավարմանը վերաբերող մի շարք նախաձեռնություններ, ինչպես նաև ուսումնասիրվելու է միջազգային փորձը և ադապտացվելու են առավել արդյունավետ գործող տեղեկատվական գործիքները:

Շվեյցարիայի կառավարության աջակցությամբ 2014 թվականի նոյեմբերին մեկնարկել է Եվրոպայի խորհրդի «Ինստիտուցիոնալ աջակցություն Հայաստանի համայնքների միությանը» ծրագիրը⁵².

Տևողությունը՝ 30 ամիս,

Բյուջեն՝ 824,625 եվրո,

Դոնորը՝ Շվեյցարիայի կառավարություն,

Գործընկերները՝ Հայաստանի համայնքների միություն, ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարություն, տեղական ինքնակառավարման մարմիններ:

Ծրագրի նպատակն է Հայաստանի համայնքների միության (ՀՀՄ) կարողությունների ամրապնդումը, որի արդյունքում այն կդառնա Հայաստանի կառավարման համակարգում ակտիվ մասնակից՝ արդյունավետ օգտագործելով սեփական ռեսուրսներն ու կարողությունները:

Մի շարք գործողությունների, տեխնիկական և փորձագիտական աջակցության շնորհիվ ՀՀՄ-ն հնարավորություն կունենա բարելավելու իր ներքին կառավարումը,

⁵² http://www.coe.am/index.php?cat_id=59:

առաջարկելու կատարելագործված ծառայություններ իր անդամներին՝ նրանց շահագրգռելով միավորված ձայնով մասնակցել ապակենտրոնացման վերաբերյալ ներպետական քաղաքականության մշակման գործընթացին, ինչպես նաև ձևավորել կառավարման պետական մարմինների հետ խորհրդակցության մեխանիզմ:

Միջազգային կազմակերպությունների գործունեության համակարգվածության և միասնականության գնահատում

ՀՀ-ում ծրագրեր իրականացնող տարբեր միջազգային կազմակերպությունների դերը շարունակում է զգալի մնալ ՀՀ համայնքներում իրականացվող տարատեսակ ծրագրերի առումով: Նրանք հիմնականում իրենց գործունեությամբ ձգտում են անշրջելի դարձնել ժողովրդավարության և ազատական տնտեսության սկզբունքներն անցումային շրջանում գտնվող մեր երկրում: Իրենց առաքելություններն իրականացնելիս, նրանք համագործակցում են ՀՀ կառավարության, ՏԻՄ-երի, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների, հաճախ նաև՝ միմյանց հետ: Սակայն, դեռևս նրանց գործունեության արդյունավետությունը հաճախ տուժում է իրականացվող ծրագրերի և համայնքային առաջնահերթ կարիքների չհամընկնելու պատճառով: Իրականացվող ծրագրերը հաճախ կրկնում են միմյանց:

7. Համայնքային ծառայությունների մասուցումը

7.1 Համայնքների կողմից մասուցվող հանրային ծառայությունները

2014 թվականի ընթացքում համայնքների կողմից մատուցվող ծառայությունների ոլորտում տեղի են ունեցել փոփոխություններ, կատարվել են մի շարք աշխատանքներ, որոնք առավել մանրամասն ներկայացված են ըստ առանձին ոլորտների:

Կանաչադաշտում և բարեկարգում

Առկա հիմնախնդիրները լուծելու նպատակով Երևան քաղաքում արդեն ստեղծվել է 12.0 հա նոր սիզամարգ, նախորդ տարվա համեմատ սիզամարգերի տարածքն ավելացել է 1.0 հա-ով:

Կանաչ տարածքներ են վերականգնվել, բարելավվել և նորերն են ստեղծվել ներքոհիշյալ վարչական շրջաններում.

- Արաբկիր վարչական շրջան՝ Ամերիկյան համալսարանին կից զբոսայգի, Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջան՝ Իսակով-Լենինգրադյան խճուղի, Մալաթիայի զբոսայգի,

- Ավան վարչական շրջան՝ Դուրյան թաղամասի պուրակ, Ավան–Առինջ պուրակ, Սայաթ–Նովա թաղամասի պուրակ,
- Շենգավիթ վարչական շրջան՝ Ե. Թադևոսյան փողոց, Բագրատունյաց պող. (լճին հարող լանջեր),
- Նոր Նորք վարչական շրջան՝ 5-րդ զանգվածի զբոսայգի:

Մայրաքաղաքում տնկվել է շուրջ 60000 հատ ծառ և թուփ, 2200000 ծաղկասածիլ, 700000 վարդակակաչ: Տեղադրվել է գեղարվեստական 110 կոմպոզիցիա, որոնք ձևավորվել են տարբեր տիպի ծաղկասածիլներով⁵³:

2014 թվականին Երևան քաղաքում բարեկարգվել են 236 բակային տարածքներ, կառուցվել և կահավորվել են 289 խաղահրապարակներ, ինչպես նաև կառուցվել են մինի ֆուտբոլի արհեստական խոտածածկով 15 խաղադաշտեր, վերանորոգվել են նախորդ տարիներին կառուցված մինի ֆուտբոլի 60 խաղադաշտեր⁵⁴: Երևան քաղաքում կենսապայմանների հարմարավետության և մատչելիության ապահովման ծրագրերի շրջանակներում Երևանի բյուջեի միջոցներով կառուցվել է 330 թեքահարթակ, ինչպես նաև մասնավոր կառույցների սեփականատերերի համագործակցությամբ՝ 300 թեքահարթակ: 2014 թվականի չլուսավորվող 24 փողոցներ ապահովվել են արտաքին լուսավորությամբ⁵⁵:

2014 թվականի ապրիլ ամսին Ստեփանավան համայնքում մեծ ծավալի ծառատունկ է իրականացվել: Չեռք է բերվել տարբեր տեսակի շուրջ 9600 դեկորատիվ ծառ և թուփ, որոնք տնկվել են համայնքի պուրակներում, փողոցներում, կենտրոնական հրապարակում: Ծառատնկման աշխատանքներ են իրականացվում նաև մի շարք կազմակերպությունների կողմից: «Էյ-Թի-Փի» կազմակերպությունն անտառատնկման աշխատանքներ է իրականացնում Ստեփանավանը գոտեվորող հարավ-արևմտյան բլրալանջին: Ստեփանավանի «Օրիոս» բնապահպանական կենտրոնի կամավորներն էլ ծառատունկ են իրականացրել Ստեփանավանի գյուղատնտեսական քոլեջի շրջակայքում՝ տնկելով 160 սոճի⁵⁶:

«Մաքուր համայնք» անվանակարգում մրցանակը շնորհվել է Գեղարքունիքի մարզի Գավառ քաղաքային համայնքին⁵⁷: «Լավագույն կանաչապատ համայնք 2014» է ճանաչվել Էջմիածինը: Էջմիածին քաղաքում, Տերյանի եւ Արամ Մանուկյանի այգիներում, 1 տարվա ընթացքում տեղադրվել է 12 տեսակի ավելի քան 150000 ծաղկասածիլ⁵⁸:

2014թ. ընթացքում «ՀՀ Շիրակի մարզի անտառների վերականգնման համալիր ծրագրերի» շրջանակներում Գյումրու անտառտնտեսության Վարդաբլրյորի տեղամասում 10 հա տարածքի վրա ստեղծվել է նոր անտառազանգված: Կանաչ տարածքների ընդլայնման և համայնքային անտառների ստեղծման ուղղությամբ համագործակցելով «Էյ-Թի-Փի» բարեգործական հիմնադրամի հետ, Բասեն,

⁵³ <https://www.yerevan.am/am/nature-protection/> :

⁵⁴ Երևանի քաղաքապետարանի 2014 թվականի հաշվետվությունը; <https://www.yerevan.am/am/report/annual-report-2014/>:

⁵⁵ Նույն տեղում:

⁵⁶ <http://www.stepanavan.am/xorhrdakutyun2014.html>:

⁵⁷ <http://www.aravot.am/2014/11/10/514384/>:

⁵⁸ <http://ejmiatsin.am/maiin/1812—.html>:

Սարատակ, Սարալանջ և Գետափ համայնքներում հիմնվել է ընդհանուր հաշվով 7.6 հա համայնքային անտառ⁵⁹:

Աղբահանություն

Երևանում աղբահանության գործընթացը կանոնակարգելու նպատակով քաղաքապետարանի կողմից հայտարարված միջազգային մրցույթում հաղթած լիբանանյան «Sanitek s.a.r.l» ընկերությունը մայրաքաղաքում տվել է պայմանագրով պահանջվող համապատասխան ծառայությունների մատուցման մեկնարկը: Նոր մեքենասարքավորումները Շահումյան հրապարկում նախ ներկայացվել են Երևանի քաղաքապետ Տարոն Մարգարյանին: Դեռևս 2012թ.-ին հայտարարված միջազգային մրցույթին աշխարհի 8 երկրներից հայտ ներկայացրած մասնագիտացած ընկերություններից 2013-ին ընտրվեցին երկուսը՝ Արևմտյան հատվածով (Աջափնյակ, Դավթաշեն, Կենտրոն, Մալաթիա-Սեբաստիա, Շենգավիթ վարչական շրջաններ)՝ լիբանանյան «Sanitek s.a.r.l» ընկերությունը և Արևելյան հատվածով (Արաբկիր, Ավան, Էրեբունի, Քանաքեռ-Զեյթուն, Նորք-Մարաշ, Նոր Նորք և Նուբարաշեն վարչական շրջաններ)՝ հայ-շվեդական «Էկոգրուպ» և «ԼԼ Միլյոբոնսուլտ» ընկերությունների կոնսորցիումը⁶⁰:

Դիլիջան քաղաքը 2014 թվականին ձեռք է բերել աղբի տեղափոխման 4 մեքենա: Աղբահանության վերահսկողությունը կատարվում է քաղաքապետարանից էլեկտրոնային ցանցի միջոցով⁶¹:

Վանաձոր համայնքի համար լրջագույն խնդիր է աղբահանությունը: Կոմունալ և աղբահանության ծառայություններ մատուցող ընկերությունների տեխնիկան բարոյապես և ֆիզիկապես մաշված է և այդ պարագայում հնարավոր չէ արդյունավետ աղբահանություն իրականացնել: 2014 թվականի Վանաձոր քաղաքի ծրագրային նպատակների քննարկումների ընթացքում քաղաքապետն առաջարկեց համապատասխան խնդրանքով կրկին դիմել ՀՀ կառավարությանը, որպեսզի պետական աջակցությամբ և միջնորդությամբ հնարավոր լինի ցածր տոկոսադրույքով վարկավորում ստանալ, ինչի շնորհիվ քաղաքապետարանը կարող է նոր տեխնիկա զնել արդյունավետ աղբահանություն իրականացնելու նպատակով⁶²:

Ջրվեժ համայնքի ավագանին ղեկավարվելով «Տեղական տուրքերի և վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 13-րդ հոդվածով, «Աղբահանության և սանիտարական մաքրման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 6-րդ հոդվածի 3-րդ մասով Ջրվեժ համայնքում 2014 թվականի դեկտեմբերի 20-ին կայացած ավագանու վերջին նիստի ընթացքում որոշում կայացրեց ընդունել Ջրվեժ համայնքում աղբահանության իրականացման կարգը և

⁵⁹ <http://shirak.mtaes.am/files/docs/13611.pdf>, ՀՀ Շիրակի մարզի 2014 թվականի սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի և մարզպետի գործունեության մասին տարեկան հաշվետվություն:

⁶⁰ <https://www.yerevan.am/am/news/trvel-e-aghbahanowt-yan-ew-sanmak-rman-mijazgayin-operatori-ashkhatankneri-meknarke/>:

⁶¹ <http://hetq.am/arm/news/55165/verapokhvox-qaxaqy-dilijan.html>:

⁶² <http://vanadzor.am/vanadzori-kaghakapetarani-2014-tvakani-tsragrayin-npataknery/>:

սանիտարական մաքրման սխեման, որը պետք է գործի 2015 թվականի հունվարի 1-ից⁶³:

2014 թվականի ընթացքում աղբահանության վճարի հաշվարկման և գանձման կարգը հաստատելու մասին նմանատիպ որոշումներ կայացրեցին Սպիտակ համայնքի⁶⁴, Առինջ համայնքի⁶⁵, Մեղրի համայնքի⁶⁶ և այլ քաղաքային ու գյուղական համայնքների ավագանիները:

Բյուրեղավան համայնքում համանքի ավագանու 2014 թվականի դեկտեմբերի 2-ի N 117-Ա որոշման համաձայն որոշվեց աղբահանությունը կազմակերպել «Բյուրեղավան» համատիրության միջոցով և ուժը կորցրած ճանաչվեց 2014 թվականի ապրիլի 11-ի «Բյուրեղավան քաղաքի աղբահանության և սանիտարական մաքրման աշխատանքների մասին» N 32-Ա որոշումը⁶⁷:

Բնակելի և ոչ բնակելի սարածիների դաշտայնում

Վիվասել ՄՏՍ-ի կողմից հատկացված 4.5 մլն դրամ միջոցներով Երվանդաշատ համայնքում ավարտվում է 4 կիսակառույց բնակելի տների և 6 բնակելի տների տանիքների վերանորոգումը:

Բազմաբնակարան շենքերի կառավարման մարմինների հետ համատեղ 2014 թվականին իրականացվել են Երևան քաղաքի բազմաբնակարան շենքերի ավելի քան 700 շենքերի հարթ տանիքների 75028 քմ, ինչպես նաև 776 թեք տանիքներով շենքերի 49947 քմ վերանորոգման և մասնակի նորոգման աշխատանքներ: Դրանցից 19 շենքերի տանիքները վերանորոգվել են ամբողջությամբ⁶⁸: 2014 թվականին Երևան քաղաքում ամբողջությամբ վերանորոգվել է 815 շքամուտք, ինչպես նաև իրականացվել են 35 շենքերի ճակատային մասերի նորոգման և մաքրման աշխատանքներ: 4 շենքերի համար իրականացվել են թափվող սալերից պաշտպանիչ միջոցառումներ⁶⁹:

Համայնք-պետություն համագործակցության շրջանակներում սկսվել են 4 բազմաբնակարան շենքերի կառուցման աշխատանքները, որոնց ավարտը նախատեսվում է 2015 թվականին: Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է բնակարաններով ապահովել Երևան քաղաքում 01.01.2014 թվականի դրությամբ հաշվառված 4-րդ աստիճանի վթարայնություն ունեցող բոլոր բազմաբնակարան շենքերի և հանրակացարանների բնակիչներին⁷⁰: Ծրագրի առանձնահատկությունն այն է, որ բոլոր շենքերը՝ Շինարարների 6, Շինարարների 15, Մարգարյան 45,

⁶³ <http://www.jrvezh.am/am/seniors/protocol/41>:

⁶⁴ <http://spitak.am/CMIS/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=724f7a7a-52ec-4471-a2b0-5d85d8e4578a>:

⁶⁵ <http://arinj.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=2bafdaff-9ba8-4322-a690-16ba83650bf6>:

⁶⁶ <http://meghri.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=e0a75380-1bec-459e-a820-710da6bb7248>:

⁶⁷ <http://byureghavan-kotayk.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=cf9eaa0d-70c7-4bde-ac06-bba7b12b2752>:

⁶⁸ <https://www.yerevan.am/am/report/annual-report-2014/>, Երևանի քաղաքապետարանի 2014 թվականի հաշվետվությունը:

⁶⁹ Նույն տեղում:

⁷⁰ <https://www.yerevan.am/am/report/annual-report-2014/>, Երևանի քաղաքապետարանի 2014 թվականի հաշվետվությունը:

Սիսակյան 16 հասցեներում կառուցվում են նախկին վթարային շենքերի տեղում⁷¹:

Ագարակ քաղաքում 2014 թվականին շարունակվել է բնակելի շենքերի կառուցումը: Տարվա ընթացքում իրականացվել են 100.3 մլն դրամի աշխատանքներ: Հայաստանի սոցիալական ներդրումների հիմնադրամի կողմից հատկացված 85 մլն. դրամով վերակառուցվել է Ագարակի արվեստի դպրոցը, կառուցվել է ջեռուցման համակարգ⁷²:

«Լեռնահայաստան» բարեգործական հիմնադրամի կողմից հատկացված 15.3 մլն. դրամով վերանորոգվել են «Կապանի մշակույթի կենտրոն» ՀՈԱԿ-ի սանհանգույցները, մասնակի վերանորոգվել է Հալիձորի համայնքի մշակույթի տունը: «Վորլդ Վիժն ինթերնեյշնլ» միջազգային բարեգործական կազմակերպության ֆինասավորմամբ 2014 թվականին վերանորոգման աշխատանքներ են կատարվել Անտառաշատ գյուղական համայնքի հանդիսությունների սրահում⁷³:

«Դանդի փրիշս մետալս Կապան» ՓԲԸ-ի կողմի 7.3 մլն. դրամ հատկացվել է Գեղանուշ գյուղական համայնքի ակումբի շենքի վերանորոգման աշխատանքների համար⁷⁴:

Աղյուսակ 21. 2014 թվականի դրությամբ բնակ-կոմունալ տնտեսության ամփոփ տվյալները⁷⁵

	Բազմանակարան շենքերի բնակարանային ֆոնդի բնակարանների քանակը (առանց չսեփականաշնորհված համրակացարանների)	Ընդհանուր մակերեսը մ ²	Համայնքի կողմից կառավարվող բազմաբնակարան շենքերի բնակարանների քանակը	Համատիրության, հավատարմագրային և լիազորագրային կառավարիչների կողմից կառավարվող բազմաբնակարան շենքերի բնակարանների քանակը
Տող 1	Տող 2	Տող 3	Տող 4	Տող 5
Ընդամենը	435 348	95 023 632	105 397	329 309
Քաղաքային	410 227	51 380 114	82 201	328 026
Գյուղական	24 479	43 643 518	23 196	1 283

ՀՀ-ում բազմաբնակարան շենքերի բնակարանների միջին քանակը 2014 թվականի ընթացքում եղել է 435 348, որից 24.2%-ը (105 397) կազմել են համայնքի կողմից կառավարվող բնակարանները, իսկ մնացած 75.8%-ը՝ համատիրության,

⁷¹ Նույն տեղում:

⁷² <http://syunik.mtaes.am/files/docs/13186.pdf>, ՀՀ Սյունիքի մարզպետի 2014 թվականի գործունեության և մարզի սոցիալ-տնտեսական վիճակի մասին հաշվետվություն:

⁷³ Նույն տեղում:

⁷⁴ Նույն տեղում:

⁷⁵ http://armstat.am/file/article/sv_06_15a_5270.pdf, Բնակարանային ֆոնդը 2014 թվականին:

հավատարմագրային և լիազորագրային կառավարիչների կողմից կառավարվող բնակարաններն են (աղյուսակ 21): Պետք է նշել, որ համայնքի կողմից կառավարվող բազմաբնակարան շենքերի բնակարանների բաշխվածությունը ըստ քաղաքային և գյուղական համայնքների կազմում է համապատասխանաբար 77.9% և 22.1%, որը մեծամասամբ պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ գյուղական համայնքներում քիչ են բազմաբնակարան շենքերը: Հատկանշական է, որ գյուղական համայնքների բազմաբնակարան շենքերի բնակարանների 94.7%-ը (տող 4/տող 2) կառավարվում է համայնքի կողմից, մինչդեռ քաղաքային համայնքներում բազմաբնակարան շենքերի բնակարանների 20%-ը (տող 4/տող 2) կառավարվում է համայնքի կողմից, իսկ մնացած մասը համատիրության, հավատարմագրային և լիազորագրային կառավարիչների կողմից: Ընդհանուր առմամբ համատիրության, հավատարմագրային և լիազորագրային կառավարիչների կողմից կառավարվում է ՀՀ համայնքների բնակարանների 75.6 %-ը:

Ջրամատակարարում և ջրահեռացում

2014 թվականին Երևան քաղաքում իրականացվել են 34883 գծամետր ջրամատակարարման և կոյուղատար համակարգերի վերանորոգման աշխատանքներ: Ֆրանսիական կառավարության աջակցությամբ իրականացվող ծրագրի շրջանակներում սկսվել են շուրջ 18 կմ ջրամատակարարման, ջրահեռացման ցանցի հիմնանորոգումը, շուրջ 10000 կետերում ջրամիացումների առանձնացման և 15 կմ մայր ջրատարների վերակառուցման աշխատանքները⁷⁶:

Ռինդ գյուղում վերանորոգվել է ջրամատակարարման ողջ համակարգը: Ծրագրի ընդհանուր արժեքը կազմել է 123 մլն 139 հազար 180 ՀՀ դրամ, համայնքի ներդրումը՝ 12 մլն 622 հազար 168 ՀՀ դրամ, որից 6 մլն 422 հազար 168 ՀՀ դրամին համարժեք ներդրում է կատարել AGBU (Սարաֆյաններ) կազմակերպությունը⁷⁷: Ռինդ համայնքի ջրի համակարգի վերակառուցման արդյունքում գյուղի բոլոր տնտեսություններն ապահովվել են շուրջօրյա ջրամատակարարմամբ: Ռինդ գյուղի ջրամատակարարման ցանցը կառուցվել էր 1960-ական թվականներին և ամբողջ երկարությամբ՝ շուրջ 9 կմ, գտնվում էր քայքայված վիճակում: ՀՄՆՀ ծրագրով վերակառուցման աշխատանքներն իրականացվել են «Մոնիկասար» կոչվող տարածքում: Կառուցվել է նաև մոտ 1 կմ երկարությամբ ներքին ցանց, որն ապահովում է գյուղի նորակառույց թաղամասի 46 տնային տնտեսությունների ջրամատակարարումը: Վերացվել է ջրի կորուստը՝ շուրջ 50 %-ով ավելացել է ջրի քանակը, բարելավվել է ջրի որակը⁷⁸:

Ասիական զարգացման բանկի կողմից տրամադրված վարկային ծրագրով 192 մլն դրամի աշխատանքներ են կատարվել Գորիս քաղաքի և Բոնակոթ գյուղի ջրամատակարարման համակարգերի բարելավման նպատակով: Կապան քաղա-

⁷⁶ <https://www.yerevan.am/am/report/annual-report-2014/>, Երևանի քաղաքապետարանի 2014 թվականի հաշվետվությունը:

⁷⁷ <http://www.aravot.am/2014/05/27/464495/>:

⁷⁸ Նույն տեղում:

քի, Սյունիք ու Աճանան գյուղերի ջրամատակարարման բարելավման համար ծախսվել է 383 մլն դրամ⁷⁹:

Ձեռուցում

Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամը (FPWC) և հիմնադրամի գլխավոր գործընկեր ՎիվաՍել-ՄՏՄ-ն ամփոփել և ներկայացրել են «Այլընտրանքային էներգիա» ծրագրի շրջանակում համատեղ իրականացվող հերթական նախագծի արդյունքները: Նախագծի շրջանակում Պարույր Սևակ գյուղի նախակրթարանում տեղադրվել է արևային ջրատաքացուցիչ և էլեկտրական ջեռուցման համակարգ: Շնորհանդեսը կայացավ գյուղի նախակրթարանում, որն ունի 2 սենյակ և սպասարկում է 16 երեխայի: Նախակրթարանում տեղադրված արևային ջրատաքացուցիչը ջեռուցման էներգաարդյունավետ և բնապահպանական տեսանկյունից արդարացված միջոց է: Այս համակարգը ձմռանը 50-60%-ով նվազեցնում է ջեռուցման ծախսը, իսկ ամռանը՝ 100%-ով տաք ջրի ծախսը: Ծրագրի շնորհիվ սպասվում է նաև նախակրթարան հաճախող երեխաների քանակի աճ⁸⁰:

«Վորլդ Վիժն Հայաստան» Թալինի ՏՁԾ-ի կոմից ֆինանսավորվել են Թաթուլ համայնքի նախակրթարանի ջեռուցման համակարգի տեղադրման աշխատանքները: Աշխատանքներն իրականացվել են 2014 թվականի մայիս-հունիս ամիսներին, իսկ աշխատանքների ընդհանուր արժեքը կազմել է 1,217,150 դրամ⁸¹:

Հայաստանի սոցիալական ներդրումների հիմնադրամի կողմից 2014 թվականին հատկացված ֆինանսավորման միջոցներով իրականացվել են Նորաշենի մանկապարտեզի վերակառուցման, ջեռուցման համակարգի տեղադրման աշխատանքները՝ 71,673,903 դրամ արժեքով, Թալինի մանկական գեղարվեստի դպրոցի վերակառուցման, ջեռուցման համակարգի կառուցման աշխատանքները՝ 102,635,383 դրամ արժեքով, Արարատ գյուղի մանկապարտեզի 2 մասնաշենքերի վերակառուցման, ջեռուցման համակարգի անցկացման աշխատանքները՝ 78,708,700 դրամ արժեքով, Գեղամավանի մանկապարտեզի երկու մասնաշենքերի և տաք անցումների հիմնանորոգման, ջեռուցման համակարգի կառուցման աշխատանքները՝ 98,545,150 դրամ արժեքով, Գլաձորի մանկապարտեզի վերակառուցման և ջեռուցման աշխատանքները՝ 109,724,254 դրամ արժեքով, Մալիշկայի թիվ 2 մանկապարտեզի տանիքների և 2 մասնաշենքերի վերակառուցման, ջեռուցման համակարգի կառուցման աշխատանքները 111,914,922 դրամ արժեքով⁸²:

⁷⁹ <http://syunik.mtaes.am/files/docs/13186.pdf> , ՀՀ Սյունիքի մարզպետի 2014 թվականի գործունեության և մարզի սոցիալ-տնտեսական վիճակի մասին հաշվետվություն:

⁸⁰ <http://www.aysor.am/am/news/2014/12/23/%D5%BE%D5%AB%D5%BE%D5%A1-%D5%BD%D5%A5%D5%AC-%D5%B4%D5%BF%D5%BD-%D5%BE%D5%A1%D5%B5%D6%80%D5%AB-%D5%A2%D5%B6%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%A1%D5%B6-%D5%B0%D5%AB%D5%B4%D5%B6%D5%A1%D5%A4%D6%80%D5%A1%D5%B4/888940>:

⁸² <http://aragatsotn.mtaes.am/news//docs/10073.xls>:

⁸² <http://www.armeniasif.am/index.php> , Հաշվետվություն Հայաստանի Սոցիալական Ներդրումների Հիմնադրամի 2014 թվականի գործունեության մասին:

Հասարակական տրանսպորտի և ճանապարհաշինություն

2014 թվականին Գյումրու ներքաղաքային ավտոբուսային երթուղային ցանցը կազմված է ավտոբուսային և միկրոավտոբուսային երթուղիներից:

Գյումրու ներքաղաքային ավտոբուսային երթուղային ցանցում ներառված են 4 երթուղիներ: Երթուղին սպասարկող մեքենաների պահանջվող միջին քանակը կազմում է 5 մեքենա, երթուղու շրջապատույտի միջին երկարությունը կազմում է 16,75 կմ՝ ընդ որում ամենաերկար շրջապատույտի երկարությունը կազմում է 25 կմ, իսկ ամենակարճը՝ 12 կմ: Երթուղու շրջապատույտի միջին տևողությունը 54 րոպե է՝ ընդ որում ամենաերկար տևողությունը՝ 80 րոպե է: 2 անգամ մեծ է ամենակարճի տևողությունից (40ր): Երթուղու միջին ինտերվալը 10 րոպե է, ամենամեծ ինտերվալը 1,5 անգամ ավելի է ամենափոքր ինտերվալից (համապատասխանաբար 15 և 10ր): Բոլոր երթուղիների աշխատաժամերի սկիզբը 08:00-ն է, իսկ ավարտը՝ 20:00-ն:

Գյումրու ներքաղաքային միկրոավտոբուսային երթուղային ցանցը ներառում է 11 երթուղիներ: Երթուղին սպասարկող մեքենաների պահանջվող միջին քանակը կազմում է 9-10 մեքենա, երթուղու շրջապատույտի միջին երկարությունը կազմում է 23,3 կմ՝ ընդ որում ամենաերկար շրջապատույտի երկարությունը կազմում է 36 կմ, իսկ ամենակարճը՝ 11 կմ: Երթուղու շրջապատույտի միջին տևողությունը 59,3 րոպե է՝ ընդ որում ամենաերկար տևողությունը 88 րոպե է՝ 3,4 անգամ մեծ է ամենակարճ տևողությունից (26 ր): Երթուղու միջին ինտերվալը 8,7 րոպե է, ամենամեծ ինտերվալը 3 անգամ ավելի է ամենափոքր ինտերվալից (համապատասխանաբար 15 և 5ր): Բոլոր երթուղիների աշխատաժամերի սկիզբը 07:30-ն է, իսկ ավարտը՝ հիմնականում՝ 21:00-ն է, բացառությամբ որոշ երթուղիների, օրինակ՝ թիվ 22 երթուղու դեպքում՝ այն 22:00-ն է, իսկ թիվ 12 և թիվ 25 երթուղիների համար այն 21:30-ն է⁸³:

2014 թվականի ընթացքում Երևան քաղաքում իրականացվել են շուրջ 500,000 քմ ասֆալտբետոնե ծածկի, շուրջ 100,000 մայթերի հիմնանորոգման և 50,000 գծամետր եզրաքարերի փոխարինման աշխատանքներ:

Համայնք-մասնավոր հատված համագորակցության արդյունքում ավարտվել է Լենինգրադյան փողոցից մինչև Իսակովի պողոտա ձգվող 5.2կմ երկարությամբ ավտոմայրուղու շինարարությունը: Մայրուղու երթևեկելի մասի լայնությունը կազմում է 15 մ (2 x 3.75 x 2), բաժանարար գոտու լայնությունը՝ 4 մ, իսկ մայթերի լայնությունը՝ 2.25 մ և 2.5 մ: Կառուցվել են տարբեր մակարդակների տրանսպորտային երկու հանգույցներ՝ Ծովակալ Իսակովի պողոտայի և Լենինգրադյան փողոցի հատումներում: Ծովակալ Իսակովի պողոտայի հանգույցն ապահովում է առանց հատումների մեքենաների երթևեկությունն ու ստեղծում տրանսպորտային կապ՝ Ծովակալ Իսակովի պողոտայի և նոր մայրուղու միջև: Լենինգրադյան փողոցում կառուցվել է թունելային անցում՝ համապատասխան թեքանցներով: Թունելի երկարությունը 46 մ է, լայնությունը՝ 16 մ, բարձրությունը՝ 5.1 մ⁸⁴:

Շահագործման է հանձնվել նաև Ուլնեցի-Ռուբինյանց փողոցը իրար կապող ճանապարհը: Նոր ավտոմայրուղին զգալիորեն բեռնաթափում է Դավիթ Անհաղթ-

⁸³ <http://progressgyumri.am/analysis-and-survey/1562>:

⁸⁴ <http://www.1in.am/1329822.html>:

Ռուբինյանց և Ռուբինյանց-Մեակ փողոցների երթևեկությունը⁸⁵: Ծրագրի շրջանակում վերակառուցվել և լայնացվել է երկաթգծի գոյություն ունեցող կամուրջը, որն այժմ ունի 66 մ երկարություն, 7.5 մ լայնությամբ երթևեկելի մաս և 1մ լայնությամբ երկկողմանի հետիոտն մայթեր: Շահագործման է հանձնվել նաև Գլինկայի փողոցը Տիգրան Մեծ պողոտային միացնող ճանապարհային հատվածը, որը հանդիսանում է Մարալանջի փողոցի շարունակությունը:

2014 թվականի դրությամբ Գյումրի, Արթիկ և Մարալիկ քաղաքները ապահովված են Երևան քաղաքի հետ ուղևորափոխադրումներ իրականացնող ավտոբուսային և միկրոավտոբուսային երթուղիներով: Շիրակի մարզի քաղաքները կապված են նաև Վանաձոր, Սպիտակ, Արմավիր, Վաղարշապատ, Ստեփանավան, Ապարան և Թալին քաղաքների հետ⁸⁶:

Համաշխարհային բանկի միջոցներով իրականացվել է Մ-10 Ներքին Գետաշեն – Վերին Գետաշեն – Մաղինա 3.6կմ երկարությամբ ավտոճանապարհի հիմնանորոգման աշխատանքները⁸⁷:

Կրթություն և մշակույթ

2014 թվականին Փոքր Վեդի համայնքի և Ֆրանսիայի Սեն Մարտեն Դեր քաղաքի, Արտաշատ և Ֆրանսիայի Քլամարի քաղաքների միջև ձեռք են բերվել եղբայրացման և համագործակցության վերաբերյալ համաձայնություններ:

2014 թվականին ավարտին հասցվեց դեռևս 2012 թվականին սկսված Հայաստանի սոցիալական ներդրումների հիմնադրամի միջոցներով իրականացվող Ոսկեվան գյուղի նոր երկհարկանի մանկապարտեզի կառուցումը: Այն նախատեսված է երկու խմբի համար՝ 50 սան, ինչը բավարարում է գյուղի կարիքները: Ծրագրի ընդհանուր արժեքը կազմել է 117 մլն 929 հազար 627 դրամ, որից համայնքի ներդրումը՝ 6 մլն 285 հազար 289 դրամին համարժեք ներդրումն իրականացրել է АGBU (Մարաֆյաններ) կազմակերպությունը⁸⁸:

«Տարվա լավագույն տնօրեն», «Տարվա լավագույն դաստիարակ» մրցույթին Կապանի թիվ 6 ՆՈՒՀ-ի տնօրենը ճանաչվել է լավագույնը, նույն նախակրթարանի ինչպես նաև Գորիսի թիվ 2 ՆՈՒՀ-ի մեկական դաստիարակ արժանացել են մրցանակների⁸⁹:

«Տաթևի վերածնունդ», «Հայրենիքի զարգացման նախաձեռնություն» և Հայաստանի զարգացման նախաձեռնություններ» հիմնադրամները մայիսի 3-ին «Տաթևեր» ճոպանուղու «Հալիձոր» կայարանի մոտ Հայաստանում առաջին անգամ «Ոչխարի խուզում 2014» փառատոնն էին կազմակերպել⁹⁰: Փառատոնին

⁸⁵ www.yerevan.am , Երևան քաղաքի 2014 թվականի տարեկան հաշվետվություն:

⁸⁶ <http://shirak.mtaes.am/files/docs/13611.pdf> , ՀՀ Շիրակի մարզի 2014 թվականի սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի և մարզպետի գործունեության մասին տարեկան հաշվետվություն:

⁸⁷ <http://gegharkunik.mtaes.am/files/docs/14322.pdf> ՀՀ Գեղարքունիայի մարզպետ Ռաֆիկ Գրիգորյանի հաշվետվությունը 2013 թվականի գործունեության և մարզի սոցիալ-տնտեսական վիճակի մասին:

⁸⁸ <http://www.aravot.am/2014/05/27/464495/>:

⁸⁹ <http://syunik.mtaes.am/files/docs/13186.pdf> , ՀՀ Սյունիքի մարզպետի 2014 թվականի գործունեության և մարզի սոցիալ-տնտեսական վիճակի մասին հաշվետվություն:

⁹⁰ <http://news.am/arm/news/207455.html>:

սեփական տաղավարներով հանդես են եկել Խոտ, Շինուհայր, Հալիձոր, Տաթև, Սվարանց, Տանձատափ, Հարժիս գյուղական համայնքները՝ ցուցադրելով գյուղական սեփական արտադրության ապրանքներ, մթերքներ ու խմիչքներ, ինչպես նաև ապահովելով համայնքի բնակիչների մասնակցությունը ոչխարների խուզման մրցույթին:

Փառատոնի նպատակն էր զարգացնել ներքին տուրիզմը: Ոչխարների խուզը նախատեսված էր 3 փուլով: Երկրորդ փուլից հետո, սակայն, եղանակը բարեհաճ չի գտնվել և ուժեղ քամու և անձրևի պատճառով մարդիկ ստիպված լքել են տարածքը⁹¹:

2014 թվականի օգոստոսի 23-ին, Սյունիքի մարզի Գորիս քաղաքում առաջին անգամ անցկացվել է Գորիսի թփի փառատոնը: Փառատոնի մասնակիցները ներկայացրել են իրենց ձեռքի աշխատանքները, իրենց կողմից մշակված բերք ու բարիքը, և, որ ամենակարևորն է, հանրությանը հայտնի Քարահունջի թփի օղին⁹²: Քաղաքի մանկական զբոսայգում Գորիսի և Սյունիքի մարզի համայնքները ի ցույց են դրել իրենց համայնքներին բնորոշ ավանդական ճաշատեսակները, միրգն ու բանջարեղենը⁹³:

«Հայաստանի 2014 թվականի երիտասարդական մայրաքաղաք» մրցույթի կազմկոմիտեի ամփոփիչ բաց նիստի արդյունքում Սիսիան քաղաքը ճանաչվել է 2014 թվականի երիտասարդական մայրաքաղաք: Մրցույթի արդյունքներն ամփոփվել են կազմկոմիտեի կողմից՝ փորձագիտական գնահատման և առցանց քվեարկության արդյունքների համադրմամբ⁹⁴: Մարտի 18-ին ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի փոխնախարար Արսեն Քարամյանը Սիսիանի քաղաքապետ Աղասի Հակոբջանյանին հանդիսավոր պայմաններում հանձնեց տարվա երիտասարդական մայրաքաղաքի խորհրդանշական բանալին⁹⁵:

2014 թվականին վերանորոգման աշխատանքներ են կատարվել Լորի Համո Սահյանի և Գորիսի Ակսել Բակունցի տուն թանգարաններում:

Հունիսի 28-ին Արփենի գյուղում Հայրենիքի զարգացման նախաձեռնություն հիմնադրամի կողմից կազմակերպվել և անց է կացվել «Տարազի փառատոն»-ը: Մեկտեմբերի 5-ին Գյումրու «Հոկտեմբեր» կինոթատրոնում «Ոսկե Ծիրան» միջազգային կինոփառատոնի շրջանակներում կազմակերպվել է «Կինոէքսպրես Հայաստան-Վրաստան» ծրագրի հերթական միջոցառումը⁹⁶:

Ցեղասպանության 100-ամյակին ընդառաջ կազմակերպված փառատոնին հոգևոր երգի կատարումներով մասնակցել են Գյումրի, Արթիկ, Ախուրյան, Ագատան, Ամասիա համայնքների երաժշտական, արվեստի և հանրակրթական դպրոցների մանկական երգչախմբերը⁹⁷:

⁹¹ <http://www.kentron.tv/index.php/news/item/4714-news-05052014.html>:

⁹² <http://shamshyan.com/hy/article/2014/08/23/24131/>:

⁹³ <http://www.aravot.am/2014/08/23/490892/>:

⁹⁴ <http://gorispres.am/?p=1151>:

⁹⁵ <http://sisian.info/video.html>:

⁹⁶ <http://shirak.mtaes.am/files/docs/13611.pdf> , ՀՀ Շիրակի մարզի 2014 թվականի սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի և մարզպետի գործունեության մասին տարեկան հաշվետվություն:

⁹⁷ Նույն տեղում:

«Գյումրու օր» տոնակատարությունը հետաձգվեց հոկտեմբերի 5-ից⁹⁸ 25-ը⁹⁹: Տոնակատարության ընթացում տեղի ունեցավ թիվ 6 երաժշտական դպրոցի Միմֆո-ջազ նվագախմբի համերգը, իսկ բոլոր քաղաքային թանգարաններում իրականացվեցին բաց դռների օրեր:

Աղավաճող գյուղական համայնքի մանկապարտեզի շենքի շինարարությունը ընթացքի մեջ է, այն ամբողջությամբ վերակառուցվում է¹⁰⁰:

2014 թվականին Հրազդանի դրամատիկական և Արովյանի մշակույթի տան թատրոնները ներկայացրել են նոր բեմադրություններ: «Կինոաշուն» ծրագրի շրջանակներում Հրազդան, Չարենցավան և Եղվարդ համայնքներում կազմակերպվել են հայկական հին ու նոր ֆիլմերի դիտումներ¹⁰¹:

Ռ-Գ Կրասնոդարի երկրամասի Նովոռոսիյսկ և ՀՀ Գավառ քաղաքների միջև կնքվել է համագործակցության հուշագիր¹⁰²:

Գավառ քաղաքում Գեղարքունյաց թեմի աջակցությամբ նշվել է «Համբարձման տոնը», իսկ Սևան և Մարտունի քաղաքներում անցկացվել են մասսայական թատերականացված տոնախմբություններ¹⁰³:

Առողջապահություն

Ոչ պետական միջոցներով առողջապահության ոլորտում 2014 թվականին իրականացվել են վերանորոգման աշխատանքներ՝ Համաշխարհային բանկի վարկային ծրագրով ՀՀ առողջապահության նախարարության ծրագրերի իրականացման գրասենյակի համագործակցությամբ և գյուղապետարանների 5% համաֆինանսավորմամբ: Կառուցվել և շահագործման է հանձնվել «Քաղցրաշենի ԱԱՊԿ» ՓԲԸ-ի տիպային շենքը շուրջ 46 մլն. ընդհանուր գումարով: Դուկասավան համայնքի միջոցներով կառուցվել է Դուկասավան գյուղի բուժամանկաբարձական կետը՝ 35 մլն. դրամ արժողությամբ¹⁰⁴:

«Վորլդ Վիժն Ինթերնեյշնլ» միջազգային բարեգործական կազմակերպության ֆինանսավորմամբ 2014 թվականին վերանորոգման աշխատանքներ են կատարվել Սիսիանի, Բռնակոթի, Շինուհայրի և Անգեղակոթի առողջապահական հաստատություններում¹⁰⁵:

Փարպի համայնքում համայնքի ղեկավարի 2014 թվականի նոյեմբերի 18-ի N 313 որոշմամբ «Փարպիի բժշկական ամբուլատորիա» փակ բաժնետիրական ընկե-

⁹⁸ <http://galatv.am/hy/news/ys-tarvany-aravel-tpavorich-ncho-w-e-ushanum-yumru-or-y/>:

⁹⁹ <http://www.asparez.am/gyumri-hy/gyumri-da/>:

¹⁰⁰ <http://kotayk.mtaes.am/files/docs/14323.pdf>, ՀՀ Կոտայքի մարզպետի 2014 թվականի հաշվետվությունը մարզի սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի վերաբերյալ:

¹⁰¹ Նույն տեղում:

¹⁰² <http://gegharkunik.mtaes.am/files/docs/14322.pdf> ՀՀ Գեղարքունիաի մարզպետ Ռաֆիկ Գրիգորյանի հաշվետվությունը 2013 թվականի գործունեության և մարզի սոցիալ-տնտեսական վիճակի մասին:

¹⁰³ Նույն տեղում:

¹⁰⁴ <http://ararat.mtaes.am/reports/>, ՀՀ Արարատ մարզի 2014 թվականի սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի մասին հաշվետվություն:

¹⁰⁵ <http://syunik.mtaes.am/files/docs/13186.pdf>, ՀՀ Սյունիքի մարզպետի 2014 թվականի գործունեության և մարզի սոցիալ-տնտեսական վիճակի մասին հաշվետվություն:

րությունը (ՓԲԸ) վերակազմավորվեց որպես «Փարպիի բժշկական ամբուլատորիա» համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպության (ՀՈԱԿ): ՓԲԸ-ի կողմից օգտագործվող համայնքային սեփականություն հանդիսացող շենքը անհատույց օգտագործման իրավունքով տրամադրվեց ՀՈԱԿ-ին՝ համապատասխան նպատակային նշանակությամբ օգտագործելու պայմանով և հիմք ընդունելով Փարպի համայնքի ղեկավարի հետ կնքված պայմանագիրը: Իսկ «Փարպիի բժշկական ամբուլատորիա» ՓԲԸ-ի կողմից օգտագործվող համայնքային սեփականություն հանդիսացող գույքը՝ բացառությամբ շենքի, սեփականության իրավունքով հանձնվեց ՀՈԱԿ-ին, որպես իրավահաջորդի՝ համաձայն Փարպի համայնքի ավագանու կողմից 2014թվականի օգոստոսի 15-ին N 77 որոշմամբ հաստատված փոխանցման ակտի¹⁰⁶:

Նմանատիպ սեփականության իրավունքի փոփոխություն էր տեղի ունցել նաև Օշական համայնքում նոյեմբերի 17-ին, որտեղ «Օշականի բժշկական ամբուլատորիա» փակ բաժնետիրական ընկերությունը վերակազմավորվել էր որպես «Օշականի բժշկական ամբուլատորիա» համայնքային ոչ առևտրական կազմակերպության¹⁰⁷:

2014 թվականին ղեկտեմբերին Օձուն համայնքում «Օձունի բժշկական ամբուլատորիա» ՓԲԸ-ն վերակազմավորվեց որպես «Օձունի բժշկական ամբուլատորիա» համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպության: Ըստ համայնքի ավագանու համապատասխան որոշման, ընկերության կողմից օգտագործվող համայնքային սեփականություն հանդիսացող շենքերն ու շինություններն անհատույց օգտագործման իրավունքով տրամադրվեցին ՀՈԱԿ-ին՝ դրանց նպատակային նշանակությանը համապատասխան օգտագործելու պայմանով՝ Օձուն գյուղական համայնքի ղեկավարի հետ կնքված պայմանագրի հիման վրա: Իսկ ընկերության կողմից օգտագործվող համայնքային սեփականություն հանդիսացող գույքը՝ բացառությամբ շենքերի և շինությունների, սեփականության իրավունքով հանձնվեց ՀՈԱԿ-ին՝ որպես իրավահաջորդ¹⁰⁸: Գուգարք համայնքը ՀՀ կառավարության 2014 թվականի ղեկտեմբերի 18-ի N 1434 - Ա որոշման համաձայն որպես նվիրատվություն ստացավ Գուգարք համայնքի ամբուլատորիան¹⁰⁹:

«Ֆրանսիա ՄԳՄ» կազմակերպության կողմից հիմնանորոգվել են Թթուջուր և Արտանիշ համայնքների բուժկետերը: Ավարտվել է նաև Վարդաձորի և Լիճքի ԱԱՊԿ-ների հիմնանորոգման աշխատանքները, իսկ Ծակքարի, Ակունքի և Լճափի ԱԱՊԿ-ները չունեն շենքային հարմարավետ պայմաններ¹¹⁰:

¹⁰⁶ <http://parpi.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=3369e5b0-4592-4750-9b28-452619701661#.VcCT7fmqpBc>:

¹⁰⁷ <http://oshakanhamaynq.am/CMIS/Pages/DocFlow/Default.aspx?nt=1&a=v&g=0566030c-fc2f-4d9e-999e-27a2971e29f6>:

¹⁰⁸ <http://www.odzun.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?nt=1&a=v&g=cc97ed30-f15b-479d-92e1-1c38e4600ab7>:

¹⁰⁹ https://www.e-gov.am/u_files/file/decrees/kar/2014/12/14_1434.pdf:

¹¹⁰ <http://gegharkunik.mtaes.am/files/docs/14322.pdf> ՀՀ Գեղարքունիայի մարզպետ Ռաֆիկ Գրիգորյանի հաշվետվությունը 2013 թվականի գործունեության և մարզի սոցիալ-տնտեսական վիճակի մասին:

Գերեզմանասների լուսանկարներ

2014 թվականի ընթացքում գերեզմանների կազմակերպման հարցը դեռևս մնում է արդիական: Առավել մտահոգիչ է գերեզմանների և գերեզմանատների կարգավիճակը համեմատաբար խոշոր քաղաքներում:

2014 թվականի սեպտեմբերի 22-ին Երևանի քաղաքապետը կայացրեց N3611-Ն որոշումը, որով սահմանվում է Երևան քաղաքում ընտանեկան գերեզմանի կազմակերպման համար վճարովի հիմունքներով հատկացվող հողատարածքի արժեքը: Ըստ այդ որոշման Երևան քաղաքում ընտանեկան գերեզմանի կազմակերպման համար վճարովի հիմունքներով հատկացվող հողատարածքի արժեքը սահմանվում է ՀՀ կառավարության 2003 թվականի դեկտեմբերի 24-ի «Հայաստանի Հանրապետության բնակավայրերի հողերի կադաստրային գնահատման կարգը, տարածագնահատման (գտնվելու վայրի) գոտիականության գործակիցները և սահմանները հաստատելու մասին» N 1746-Ն որոշման համապատասխան: Գերեզմանի կազմակերպման համար տրամադրվող վճարովի հողատարածքի հատկացումն իրականացվում է ՀՀ կառավարության 2006 թվականի նոյեմբերի 23-ի N 1910-Ն որոշման 1-ին կետի «Է» ենթակետով սահմանված դրույթներով, իսկ հողատարածքի արժեքը վճարվում է Երևան համայնքի բյուջե: Այս որոշումը ուժի մեջ է մտել 2014 թվականի նոյեմբերի 3-ից¹¹¹:

Մակայն պետք է նկատել, որ Երևան քաղաքում վճարովի հիմունքներով հողերի օտարումը և ընտանեկան գերեզմանի կազմակերպման համար վճարովի հիմունքներով հատկացվող հողատարածքի արժեքը սահմանվում են մույն սկզբունքով՝ համաձայն ՀՀ կառավարության 2003 թվականի դեկտեմբերի 24-ի N 1746-Ն որոշմամբ սահմանված գների, որն արդարացված չէ¹¹²:

ՏԻՄ-երի կողմից համայնքային ծառայությունների մատուցման վճարներ սահմանելու իրավասությունը

2014 թվականի ընթացքում ՏԻՄ-երի կողմից վճարներ սահմանելու իրավասությունը պայմանավորված է հիմնականում «Աղբահանության և սանիտարական մաքրման մասին» ՀՀ օրենքով, որն ընդունվել է 2011 թվականին: Բացի վերը նշված իրավասությունից ՏԻՄ-երն իրավասու են վարձավճարներ սահմանել տարբեր ծառայությունների մատուցման համար, բայց նրանք հիմնականում վճարներ են սահմանում մախադպրոցական և արտադպրոցական համայնքապատկան կազմակերպությունների կողմից մատուցված ծառայությունների դիմաց:

Երևան համայնքում 2014թ. ընթացքում համայնքային մանկապարտեզները շարունակել են գործել անվճար Երևան քաղաքի բնակիչների համար, իսկ Երևան համայնքի բնակիչ չհամարվող երեխաների համար՝ վճարովի: Պետք է նշել նաև, որ համայնքային մանկապարտեզներին զուգահեռ Երևան քաղաքում շարունակել են գործել մի շարք մասնավոր մանկապարտեզներ, որոնց վարձի սահմանումը չի

¹¹¹ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=93346>:

մտնում ՏԻՄ-երի վճարներ սահմանելու իրավասության մեջ:

Գյումրու մանկապարտեզներում վարձավճարների չափը մինչ այժմ ընդհանուր չէ, այն տատանվում է 6000-8000 դրամի սահմաններում¹¹²:

Ալավերդի համայնքի ավագանին 2013 թվականի օգոստոսի 30-ին կայացրեց N 28-Ն որոշումը, որով 2014թ. Ալավերդի համայնքում ՏԻՄ-երի կողմից աղբահանություներ կազմակերպելու համար կենցաղային աղբի տեղափոխման վճար յուրաքանչյուր անձի հաշվով սահմանվեց ամսական 150 դրամ, իսկ ոչ կենցաղային և խոշոր եզրաչափի աղբի համար՝

ա) ըստ ծավալի 1 մ³ աղբի համար 3 000 դրամ կամ

բ) ըստ զանգվածի 1 տոննա աղբի համար 10 000 դրամ:

Մրգաշեն համայնքի մանկապարտեզում 2014թ. համար վճար է սահմանվել 6500 դրամ¹¹³, իսկ Նոր Հաճնի ավագանին 2013 թվականի դեկտեմբերի 17 Ն-40 N որոշման համաձայն «Նոր Հաճնի քաղաքապետարանի մանկապարտեզ» ՀՈԱԿ-ում 2014թ. համար ծնողական վճարի դրույքաչափը սահմանեց ամսական 5000 դրամ¹¹⁴: Սպիտակի ավագանին 2013 թվականի դեկտեմբերի 19-ի N74 որոշմամբ որոշեց, որ «Սպիտակի մշակույթի տուն» համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպության խմբակներ հաճախող երեխաների համար ամսական վճարը մեկ երեխայի համար 2014թ հունվարի 1-ից սահմանել 2000 դրամ¹¹⁵:

Արարատ քաղաքին կից համայնքների բնակիչների մի մասը դիմել էր Արարատի քաղաքապետարան՝ խնդրելով թույլատրել իրենց երեխաներին հաճախելու Արարատ քաղաքի մանկապարտեզներ և արվեստի դպրոց: Ուստի Արարատ քաղաքի ավագանին 2014 թվականի սեպտեմբերի 9-ի N 33 որոշմամբ սահմանեց, որ 2014թ. սեպտեմբերի 1-ից Արարատ քաղաքի թիվ 1, թիվ 2 և թիվ 3 մանկապարտեզ ՀՈԱԿՆ-ներ հաճախող այլ համայնքների երեխաների համար սահմանել ծնողական վճար ամսական 8000 դրամ¹¹⁶, իսկ նույն մանկապարտեզ ՀՈԱԿ-ներ հաճախող Արարատ քաղաքի բնակիչների երեխաների համար համայնքի ավագանու 18.12.2013թ. թիվ 17-Ն որոշմամբ սահմանված ամսական 3500 (երեք հազար հինգ հարյուր) դրամ վճարը թողնվեց անփոփոխ:

2014թ. սեպտեմբերի 1-ից Արարատ քաղաքի «Գ. Սարյանի անվան միջնակարգ-մասնագիտական արվեստի դպրոց» ՀՈԱԿ հաճախող այլ համայնքների երեխաների համար սահմանվեց ծնողական տարեկան վճարներ հետևյալ չափերով¹¹⁷.

1. Դաշնամուրի և ջութակի բաժին՝ I – VII դասարանների համար - 85000դրամ.
2. Դաշնամուրի և ջութակի բաժին VIII - XI դասարանների համար - 95000դրամ.
3. Ակորդեոնի բաժին I – V դասարանների համար - 50000դրամ.
4. Նկարչական բաժին I — V դասարանների համար - 40000դրամ.
5. Պարի բաժին - 40000դրամ:

¹¹² <http://www.asparez.am/gyumri-hy/gyumri-kindergartens/>:

¹¹³ <http://mrgashen.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=56fe3e71-a00f-4c8a-ad90-83bc23f7780a>:

¹¹⁴ <http://municipality.hachn.am/Pages/DocFlow/default.aspx?nt=1&a=v&g=33910af1-24a7-402e-9655-0ea7fbf12217>:

¹¹⁵ <http://spitak.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=9081cb9d-b01f-4de5-b118-c4c5f0f7c58c>:

¹¹⁶ <http://araratcity.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=f4298e7a-d1e2-48da-8b87-f95cb4abc283>:

¹¹⁷ Նույն տեղում:

Ջրվեժ համայնքի ավագանին 2013 թվականի նոյեմբերի 12 N 40-Ա որոշմամբ հաստատեց, որ «Ջրվեժի մանկական երաժշտական դպրոց» արտադպրոցական կրթադաստիարակչական ուսումնական հաստատություն ՀՈԱԿ հաճախող երեխաների համար 2014թ. ընթացքում ուսման վճարը սահմանվում է 1000 դրամ, եթե երեխայի ծնողները (ծնողը) կամ նրա օրինական ներկայացուցիչները (ներկայացուցիչը) հաշվառված են Ջրվեժ համայնքում, իսկ եթե երեխայի ծնողները հաշվառված չեն համայնքում, ապա այդ ՀՈԱԿ հաճախող երեխաների ուսման վճար սահմանվում է 5000 դրամ¹¹⁸:

7.2 Համայնքային ծառայությունների կառավարում

2014 թվականի ընթացքում ՀՀ-ում համայնքների կողմից հանրային ծառայությունների մատուցման համար կատարվող ծախսերն աճել են 9.9 %-ով` 111,444 մլն.-ից հասնելով 122,583 մլն. դրամի, չնայած այն հանգամանքին, որ ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով ծախսերը ևս աճել են 2013 թվականի համեմատությամբ (5.9 %-ով): 2014 թվականին ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերի տեսակարար կշիռը ընդհանուր համայնքային ծառայությունների գծով ծախսերի հանրագումարի մեջ նվազել է 2013 թվականի նույն ցուցանիշի համեմատ, որը դրական արդյունք է: Այն 2014 թվականին կազմել է 21.2 %, իսկ 2013 թվականին նույն ցուցանիշը եղել է 22%:

2014թ. ընթացքում համայնքների կողմից մատուցվող ծառայություններում ևս շարունակում են մեծ տեսակարար կշիռ կազմել կրթության ծախսերը, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերը և տրանսպորտի ծախսերը (աղյուսակ 22): Վերջինս պայմանավորված է հիմնականում Երևան քաղաքի հանրային տրանսպորտի ծախսերի մեծությամբ: Տրանսպորտային ծախսերի 87.9%-ը բաժին է ընկնում Երևան քաղաքին, մինչդեռ մնացած համայնքների բոլոր տրանսպորտային ծախսերը միասին կազմում են 12.1%: Կրթության ծախսերի մեջ միայն Երևան քաղաքի կրթության ծախսերը կազմում են ամբողջ կրթության ծախսերի 67%-ը, սակայն պետք է նշել, որ այդ ծախսերի մեջ ներառված է նաև Երևան քաղաքում կրթության գծով պատվիրակված լիազորությունների համար հատկացվող միջոցները: 2014 թվականի ընթացքում համայնքների կողմից շրջակա միջավայրի պաշտպանության համար ծախսվել է 11.043 մլն. դրամ, որի ավելի քան 65%-ը կատարվել է Երևան քաղաքում:

Համայնքային հանրային ծառայությունների բոլոր ծախսերի և ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերի հարաբերակցությունը բոլոր համայնքների առումով կազմում է 3.72, իսկ նախորդ տարվա նույն ցուցանիշը կազմել է 3.54, որը դրական միտում է: Նույն ցուցանիշը միայն Երևան քաղաքի համար կազմում է 9.72, այսինքն կարելի է փաստել, որ Երևան քաղաքում բյուջեի մոտավորապես 1/10-րդ մասն է ծախսվում ապարատի պահպանման համար,

¹¹⁸ <http://www.jrvezh.am/am/seniors/decision/149>:

մինչդեռ մնացած համայնքներում՝ առանց Երևան քաղաքի, այդ ցուցանիշը կազմում է 1.52, որը նշանակում է, որ համայնքի վարչական սպարատի մեկ միավոր կատարված ծախսի դիմաց համայնքի աշխատակազմը մատուցում է 1.52 միավոր համայնքային ծառայություն, որը ցանկալի ցուցանիշ չէ:

Աղյուսակ 22. Համայնքների բյուջեներում ընդհանուր բնույթի համայնքային ծառայությունների և համայնքի կողմից մատուցվող ծառայությունների ծախսերի հարաբերակցությունը (2014թ.), հազար դրամ

2014 թվական							
	Ծախսերը	Ընդամենը համայնքներ ¹¹⁹		Երևան քաղաք ¹²⁰		Ընդամենը քաղաքային և գյուղական համայնքներ, առանց Երևան քաղաքի	
		Գումար	%	Գումար	%	Գումար	%
1	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ	25,976,680.86	21.2%	6,978,607.5	9.3%	18,998,073.36	39.7%
2	Տրանսպորտ	24,239,336.00	19.8%	21,314,923.8	28.5%	2,924,412.20	6.1%
3	Կապ	0.00	0.0%	0.0	0.0%	0.00	0.0%
4	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	11,043,866.89	9.0%	7,248,431.3	9.7%	3,795,435.59	7.9%
5	Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություններ	14,475,909.05	11.8%	10,263,409.3	13.7%	4,212,499.75	8.8%
6	Առողջապահություն	158,530.16	0.1%	121,999.3	0.2%	36,530.86	0.1%
7	Հանգիստ մշակույթ և կրոն	8,030,628.50	6.6%	3,436,443.8	4.6%	4,594,184.70	9.6%
8	Կրթություն	34,636,593.13	28.3%	23,219,482.0	31.0%	11,417,111.13	23.9%
9	Մոցիալական պաշտպանություն	4,021,334.59	3.3%	2,198,899.5	2.9%	1,822,435.09	3.8%
10	Ընդամենը ծախսեր	122,582,879.18	100.0%	74,782,196.5	100.0%	47,800,682.68	100%
11	Հանրային ծառայությունների ծախսերի և ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերի հարաբերակցությունը		3.72		9.72		1.52

¹¹⁹ <http://minfin.am/index.php?cat=78&lang=1>:

¹²⁰ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=96507>, ՀՀ Երևան քաղաքի ավագանի, Որոշում N 301-Ն, Երևան քաղաքի 2014 թվականի բյուջեի կատարման հաշվետվությունը հաստատելու մասին:

Եզրակացություններ և առաջարկություններ

Ինչպես նախորդ մի քանի տարիներին, այնպես էլ 2014 թվականին Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման համակարգում էական առաջընթաց չի գրանցվել:

2005թ. սահմանադրական փոփոխություններով նախատեսված օրենսդրական փոփոխություններ և լրացումներ չեն կատարվել: Տարվա ընթացքում այդպես էլ չընդունվեցին համայնքների միացման կամ բաժանման սկզբունքների, կարգի և նոր ձևավորված համայնքներում ՏԻՄ-երի ընտրության ժամկետների սահմանման, միջհամայնքային միավորումների ձևավորման, համայնքային արժեթղթերի թողարկման և հյուրանոցային հարկի վերաբերյալ օրենքներ կամ օրենսդրական դրույթներ:

Առկա բոլոր պետական ծրագրային փաստաթղթերը (ՀՀ կառավարության ծրագիր, ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիր) պարունակում են գրեթե նույն դրույթները և հիմնականում արտացոլում են սահմանադրական փոփոխությունների օրենսդրական պահանջների ապահովումը:

2014-ին պահպանվել է ՀՀ օրենսդրությունում առկա թերությունը, այն է՝ տեղական հարկեր համարված գույքահարկի և հողի հարկի դրույքաչափերը շարունակել են սահմանված մնալ օրենքով, դրանց սահմանման իրավունքը, օրենքով նախատեսված շրջանակներում, չի վերապահվել ՏԻՄ-երին՝ ինչպես պահանջում է Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիան (հոդված 9.3):

2014-ին Հայաստանի վարչատարածքային բաժանման մեջ որևէ փոփոխություն չի կատարվել: Միայն ընտրվել են 14 պիլոտային համայնքների փնջեր, որտեղ կատարվել են ուսումնասիրություններ և նախատեսվում է, որ 2015-ին դրանք կխոշորացվեն:

Տեղական ինքնակառավարման միավորները՝ համայնքները, շարունակում են մնալ խիստ մասնատված և թույլ կարողություններով: Միջհամայնքային համագործակցության զարգացման առումով փոփոխություններ չեն գրանցվել: Ինչպես նախորդ տարիներին, այնպես էլ 2014-ին միջհամայնքային միավորումներ չեն ստեղծվել:

Համայնքների ֆինանսական անկախության մակարդակը շարունակում է մնալ ցածր, իսկ սեփականությունը՝ անբավարար և հնացած: 2014 թվականին ևս, ինչպես նախորդ տարիներին, պետական բյուջեից ամրագրվող հարկատեսակներից և պարտադիր վճարներից համայնքներին մասհանումներ չեն կատարվել:

Ընդհանուր առմամբ, համայնքները դեռևս շատ հեռու են վարկային շուկա մուտք գործելու հնարավորությունից: 2014թ. ևս համայնքները չեն թողարկել պարտատոմսեր:

2014թ. անփոփոխ են մնացել ՏԻՄ-երի ընտրությունների անցկացման ձևը և կարգը: Ինչպես և նախորդ տարիներին, 2014-ին ևս ՏԻՄ-երի ընտրությունները կատարվել են բավականին թույլ մրցակցային միջավայրում, շատ դեպքերում

նույնիսկ վերջինիս բացակայության պայմաններում: Համայնքների ղեկավարների մեծամասնությունը դարձյալ Հայաստանի հանրապետական կուսակցության ներկայացուցիչներ են: Ավելացել են ավագանու անդամի թեկնածուի առաջադրման սահմանափակումները:

2014թ. ՏԻՄ-երին վերապահված իրավասությունները մնացել են անփոփոխ: Փոփոխվել են լիազորությունները գյուղատնտեսության, աշխատանքի և սոցիալական ծառայության բնագավառներում, ինչպես նաև ավելացել են նոր՝ անասնաբուժության և բուսասանիտարիայի բնագավառում լիազորությունները: Չեն ընդունվել պարտադիր լիազորությունների իրականացման կարգեր: Համայնքներում դեռևս առկա են խախտումների և պաշտոնական դիրքի չարաշահումների դեպքեր: Դեռևս ոչ բոլոր համայնքներում են ընդունվել ավագանու կանոնակարգեր:

Հայաստանի ՁԼՄ-ները, ինչպես և նախորդ տարիներին, հիմնականում տեղաբաշխված են մայրաքաղաքում: 2014թ. անփոփոխ են մնացել Ֆրիդոմ Հաուսի Տեղական ժողովրդավարական կառավարման գնահատականը: Որոշակի աշխատանքներ են կատարվել տեղական ինքնակառավարմանը բնակչության և քաղաքացիական հասարակության մասնակցությունն ապահովելու և բարձրացնելու ուղղությամբ: 2014-ին համայնքներին բաժին չի հասել գաղտնիության և վատ աշխատանքի խորհրդանիշ համարվող «Ժանգոտ կողպեք» մրցանակը: ՏԻՄ-երի ներկայացուցիչները շարունակել են ընդգրկվել «սև ցուցակներում»: 2014-ին զգալիորեն ավելացել է պաշտոնական ինտերնետային կայքեր ունեցող համայնքների թիվը: Համայնքներում սկսել է կիրառվել կարճ հաղորդագրությունների միջոցով որոշումների կայացման մեխանիզմը:

Համեմատելով ՏԻՄ-երի լիազորությունների և համայնքի ֆինանսական միջոցների համապատասխանության՝ Հայաստանի և Եվրամիության երկրների համապատասխան ցուցանիշները, տեսնում ենք, որ Հայաստանն առայժմ էականորեն զիջում է Եվրամիության երկրներին, մասնավորապես՝ երկրի հանրային ծախսերում և ՀՆԱ-ում համայնքների բյուջեների ծախսերի տեսակարար կշռի, բնակչության մեկ շնչին ընկնող՝ համայնքների բյուջեների եկամուտների և ծախսերի չափերով: Դա նշանակում է, որ 2014-ին Հայաստանում իշխանության ապակենտրոնացման աստիճանը շարունակում է մնալ ցածր:

Չնայած այն իրողությանը, որ վերջին 5 տարիներին տարեցտարի զգալիորեն աճել են ՀՀ համայնքների բյուջեների՝ ինչպես եկամտային և ծախսային բացարձակ ցուցանիշները, այնպես էլ դրանց կատարողականները, ՀՀ համայնքների մեծամասնությունը դեռևս չի կարողանում ամբողջական ծավալով և լիարժեքորեն իրականացնել օրենքով իրեն վերապահված բոլոր լիազորությունները, հատկապես՝ համայնքային ծառայությունների մատուցման մասով, որի պատճառով վերջին 5 տարիներին ՀՀ բնակչության գերակշռող մասի կենսամակարդակը նկատելի դրական փոփոխությունների համարյա չի ենթարկվել:

2014-ին ևս ՀՀ բոլոր համայնքների բյուջեների եկամուտների/ծախսերի մեջ 60%-ից ավելին կազմում են միայն Երևան քաղաքի բյուջեի եկամուտները/ծախսերը: Իսկ բնակչության մեկ շնչին ընկնող՝ ՀՀ համայնքների բյուջեների (առանց

Երևանի) եկամուտները/ծախսերը մոտ 2.7 անգամ ցածր են, քան Երևանի բյուջեի նույն ցուցանիշները:

2014-ին ևս, ինչպես նախորդ տարիներին էր, ՀՀ համայնքների (առանց Երևան քաղաքի) բյուջեների ըստ գործառնական դասակարգման ծախսերի տեսակարար կշիռներն էականորեն տարբերվում են ինչպես ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի) բյուջեների, այնպես էլ Երևանի բյուջեի ծախսերի տեսակարար կշիռներից ընդհանուր ծախսերում: Օրինակ, ՀՀ համայնքների (առանց Երևանի) 2014թ. բյուջեներում ընդհանուր բնույթի ծառայությունների ծախսերի տեսակարար կշիռն ամենաբարձրն է և կազմում է ընդհանուր ծախսերի մոտ 41.7%-ը, ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի) բյուջեներում՝ 22.7%, իսկ Երևանի բյուջեում՝ ընդամենը 10.1%:

ՀՀ համայնքների (ներառյալ Երևանի) բյուջեների ընթացիկ և կապիտալ ծախսերի հարաբերակցություններն ընդհանուր ծախսերում վերջին 5 տարիներին փոփոխվել են տարբեր համամասնություններով: Եթե 2010-2011թթ. ժամանակահատվածում կապիտալ ծախսերի տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծախսերում 24.3%-ից աճել է՝ հասնելով մինչև 28.9%-ի, ապա 2012-2013թթ. ընթացքում այն դրսևորել է նվազման միտում՝ իջնելով մինչև 22.4%-ի, իսկ 2014-ին այն նորից դրսևորել է աճի միտում՝ հասնելով մինչև 24%-ի:

2014-ին ՀՀ բոլոր համայնքների (առանց Երևանի) համար հաշվարկված՝ ընդհանուր ծախսերում աշխատավարձերի և հավելավճարների տեսակարար կշիռը (ընդամենը՝ 33.7%) մոտ 4.7 անգամ բարձր է Երևան քաղաքի համար հաշվարկված նույն ցուցանիշից (ընդամենը՝ 7.2%), որը հիմնականում պայմանավորված է երկու հանգամանքներով՝ համայնքների (առանց Երևանի) ու նրանց ենթակա կազմակերպությունների աշխատակազմերի ուռճացումով և համայնքների բյուջեների եկամուտների համընդհանուր անբավարարությամբ:

Համայնքներում գրեթե բոլոր որոշումների նախաձեռնողն ու փաստացի կայացնողը շարունակում է մնալ համայնքի ղեկավարը: Շատ համայնքներում ավագանին շարունակում է պասիվ դիրքորոշում ունենալ այդ հարցում:

Էլեկտրոնային կապի միջոցներից օգտվելու հնարավորությունների առումով համայնքներում շարունակվել է առաջընթացը, սակայն վիճակը դեռևս հեռու է բավարար լինելուց: Շատ համայնքների աշխատակազմեր չեն օգտվում ինտերնետային կապից: Դրանցից շատերում չկան հանրային իրազեկման այլ միջոցներ, ինչպիսիք են թերթերը, տեղական հեռուստատեսությունը: Բջջային կապ և ցուցատախտակ գրեթե բոլոր համայնքներում առկա են:

Համայնքային ծառայողների վերապատրաստումները 2014թ. նույնպես անցկացրել են մրցութային կարգով ընտրված կազմակերպությունները: Ինչպես նախորդ տարիներին, այնպես էլ 2014թ. վերապատրաստումները կազմակերպվել են ՏԻՄ-երի և համայնքային ծառայողների համար առանձին-առանձին:

2014թ. տարբեր միջազգային կազմակերպություններ շարունակել են գործունեություն իրականացնել Հայաստանի բազմաթիվ համայնքներում: Նրանց գործունեությունը շարունակում է անհրաժեշտ և պահանջված մնալ համայնքների համար:

Նրանք սովորաբար գործում են՝ համագործակցելով ՀՀ կառավարության հետ, հաճախ՝ փոխհամագործակցում են միմյանց հետ, սակայն ոչ բոլոր հնարավորություններն են օգտագործվում արդյունավետ ձևով:

2014թ. համայնքային ծառայությունների մատուցման ոլորտում շարունակվել են ծավալուն աշխատանքներ իրականացվել մայրաքաղաքում: Երևան քաղաքին բաժին է ընկնում համայնքների ընդհանուր բյուջետային ծախսերի ավելի մեծ մասնաբաժին, քան մնացյալ բոլոր համայնքներին՝ միասին վերցրած: Այդպիսով, բավականին բարձր է Երևանի բյուջեում հանրային ծառայությունների ծախսերի տեսակարար կշիռը: Մարզերում ընդգրկված համայնքներում ցածր է հանրային ծառայությունների ծախսերի և ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերի հարաբերակցությունը, այսինքն բավականին բարձր են համայնքների աշխատակազմերի պահպանման ծախսերը: Մարզերում ընդգրկված համայնքներում ծառայությունների մատուցման բնագավառում այս կամ այն չափով աշխատանքներ են իրականացնում հիմնականում քաղաքային և խոշոր գյուղական համայնքները:

Վերը նշված եզրակացությունների հիման վրա կատարում ենք հետևյալ առաջարկությունները

Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման համակարգի հետագա զարգացման համար շարունակում է կարևոր մնալ բարեփոխումների ընթացքի արագացումն այդ ոլորտի բոլոր ուղղություններով: Խոսքը վերաբերում է ինչպես օրենսդրական դաշտի համալրմանը, այնպես էլ օրենսդրության փաստացի իրականացմանը: Մասնավորապես, անհրաժեշտ է ընդունել համայնքների միավորման կամ բաժանման սկզբունքների և միջհամայնքային միավորումների մասին օրինագծերը, «Ֆինանսական համահարթեցման մասին» նոր օրինագիծը և տեղական հարկերի առանձին հարկատեսակների մասին մշակված օրենքների նախագծերը, ինչպես նաև մշակել ու ընդունել համայնքային պարտատոմսերի թողարկման մասին օրենքը:

Նշված օրինագծերի ընդունումն օրակարգից չի կարող հանել Տեղական ինքնակառավարման զարգացման կամ ապակենտրոնացման ռազմավարական ծրագրի ընդունման հարցը: Դա հնարավորություն կտա մեկ փաստաթղթում ամրագրել Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման համակարգի տեսլականը, դրան հասնելու ուղիներն ու քայլերի կատարման հաջորդականությունը և ժամկետները:

Անհրաժեշտ է ուղղել 2010թ. ընդունված տեղական հարկերի օրենսդրական փաթեթում թույլ տրված սխալը, այն է՝ գույքահարկի և հողի հարկի դրույքաչափերի սահմանման իրավունքն օրենքով սահմանված շրջանակներում վերապահել համայնքի ավագանուն:

Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման համակարգի հետագա զարգացումն անհնար է առանց համայնքների խոշորացման և միջհամայնքային միավորումների ստեղծման: Այս հարցերը ևս շուտափույթ լուծում են պահանջում:

ՏԻՄ-երին օրենքով վերապահված լիազորություններն ամբողջական ծավալով և լիարժեքորեն իրականացնելու համար կարևոր է օրենքով համայնքներին ապահովել ֆինանսավորման նոր աղբյուրներով և միջոցներով: Մասնավորապես, կատարելագործել ՀՀ օրենսդրությունը՝ պետական հարկերից համայնքների բյուջեներին մասհատումներ կատարելու և համայնքներին կապիտալի շուկաներգրավելու ուղղություններով (անհրաժեշտ է մշակել և ընդունել համապատասխան կարգեր՝ համայնքների կողմից առևտրային բանկերից և ֆինանսական հաստատություններից փոխառու միջոցներ վերցնելու մասին, համայնքային պարտատոմսեր թողարկելու մասին, մշակել և կիրառության մեջ դնել համայնքների վարկունակության գնահատման համակարգեր և գործիքներ):

ՏԻՄ-երի ընտրությունների առումով կարևոր է համայնքի ավագանու ընտրությունների անցկացումը, միաժամանակ կիրառելով թե համամասնական և թե մեծամասնական ընտրակարգերը: Շարունակում է արդիական մնալ ՏԻՄ-երի լիազորությունների իրականացման կարգերի հստակեցման խնդիրը: Անհրաժեշտ է ընդլայնել ՏԻՄ-երի հրապարակայնությունն ապահովող գործիքների կազմն ու նման գործիքներ ունեցող համայնքների ցանկը: Կարևոր է հետևողական լինել տեղական ինքնակառավարմանը բնակչության մասնակցությունն ապահովող օրենսդրական դրույթները կյանքի կոչելու հարցում՝ ակտիվացնելով բնակչությանն ու քաղաքացիական հասարակության, մասնավոր հատվածի կազմակերպություններին, ընդլայնելով մասնակցայնությունն ապահովող տարբեր գործքների (օրինակ, կարճ հաղորդագրություններ) կիրառումը:

Հանրային ծառայությունների մատուցման ծավալները և որակը բարձրացնելու հաջողության գրավականը, առաջին հերթին, համայնքների ֆինանսական կենսունակության բարձրացումն է և ռեսուրսների օպտիմալ օգտագործումը: Այս համատեքստում, նախորդ տարիների նման, շարունակում են արդիական մնալ համայնքների խոշորացումն ու միջհամայնքային միավորումների ստեղծումը: Կարևոր է նաև համայնքների համար ֆինանսական միջոցներ ներգրավելու հնարավորությունների ընդլայնումը, մասնավորապես պետական բյուջեից նպատակային միջոցների, համայնքային վարկերի ներգրավման ինստիտուտների զարգացումը, ինչպես նաև՝ մասնավոր հատվածի հետ համագործակցության խթանումը:

Ընդհանուր առմամբ, կարելի է նշել, որ բարելավման և հետագա զարգացման կարիք ունեն մատուցվող բոլոր համայնքային ծառայությունները, որոնք շատ համայնքներում հեռու են բավարար լինելուց:

Գրականություն

1. ՀՀ Սահմանադրություն
2. Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիա
3. «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքը
4. «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքը
5. «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքը
6. «Աշխատանքի պետական տեսչության մասին» ՀՀ օրենքը
7. ՀՀ Ընտրական օրենսգիրք
8. «Տեղական ինքնակառավարման մասին ՀՀ օրենքում փոփոխություն և լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը, ընդունված 21 հունիսի 2014թ.
9. «Տեղական ինքնակառավարման մասին ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը, ընդունված 17 դեկտեմբերի 2014թ.
10. «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը, ընդունված 21 հունիսի 2014թ.
11. «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին ՀՀ օրենքում լրացում և փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենք, ընդունված 17 դեկտեմբերի 2014թ.
12. «Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը, ընդունված 19 մայիսի 2014թ.
13. ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարության 2014 թվականի գործունեության հաշվետվություն (նախկին ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության գործունեության բնագավառի վերաբերյալ), Երևան 2015
14. Տեղեկանքներ ավագանու որոշումները մարզպետարան ներկայացնելու վերաբերյալ, 2014 թ. հունվար, փետրվար, մարտ, ապրիլ, մայիս, հունիս, հուլիս, օգոստոս, սեպտեմբեր, հոկտեմբեր
15. Ամփոփ տեղեկատվություն ՀՀ համայնքապետարաններում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառության վերաբերյալ (01.04.2015թ. դրությամբ)
16. 2014 թվականի ընթացքում ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության և երկրում մարդու իրավունքների ու հիմնարար ազատությունների խախտման մասին տարեկան զեկույց
17. ԲՀԿ-ների ներգրավվածությունը քաղաքականության մշակման և իրականացման մոնիթորինգի գործում. կարիքներ և կարողություններ, Երևան 2015
18. Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում (2004-2006թթ.), գիրք 2, Դ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, Նոյյան տապան, 2008, էջ 62-85
19. Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում (2007 և 2008թթ.), գիրք 3, Դ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, Նոյյան տապան, 2009, էջ 26-31, 95-99

20. Տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումները Հայաստանում (2009 և 2010թթ.), գիրք 4, Գ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, Նոյյան տապան, 2011, էջ 33-47, 127-138
21. Տեղական ինքնակառավարումը Հայաստանում (2011թ.), գիրք 5, Գ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, Նոյյան տապան, 2012, էջ 32-46
22. Տեղական ինքնակառավարումը Հայաստանում (2012թ. և 2013թ.), գիրք 6, Գ. Թումանյանի խմբագրությամբ, Երևան, 2015
23. Subnational public finance in the European Union, Dexia, January, 2013
24. Nations in Transit 2014
25. www.mtaes.gov.am
26. www.minfin.am
27. www.yerevan.am
28. www.ypc.am
29. www.cfoa.am
30. www.elections.am
31. www.ombuds.am
32. www.freedomhouse.org
33. www.program.counterpart.org
34. www.transparency.am
35. www.foi.am
36. www.e-gov.am
37. www.armstat.am
38. www.mta.gov.am

Հավելված 1. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը¹²¹ (2014թ. նոյեմբերի 1-ի դրությամբ)

Տարի	Մարզ	Միացված 1. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը ¹²¹	Միացված 2. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 3. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 4. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 5. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 6. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 7. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 8. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 9. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 10. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 11. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 12. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 13. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 14. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 15. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 16. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 17. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 18. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 19. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 20. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 21. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	Միացված 22. Համայնքի ավագանու որոշումների՝ մարզպետարան ներկայացնելը	
1	Լոռի	2273	0	0.00%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	Արարատ	2245	20	0.89%	30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	Արմավիր	2477	0	0.00%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	Արագածոտն	1267	79	6.24%	72	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	Կոտայք	2780	274	9.86%	164	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	Տավուշ	889	25	2.81%	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	Գեղարքունիք	1305	31	2.38%	35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	Շիրակ	1216	410	33.72%	443	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	Վայոց ձոր	1027	4	0.39%	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	Սյունիք	1951	24	1.23%	25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ընդամենը	17430	867	4.97%	786	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

¹²¹ Երբեքտյուրը՝ www.mta.gov.am, Տեղեկանքներ ավագանու որոշումները մարզպետարան ներկայացնելու վերաբերյալ, 2014 թ. հունվար, փետրվար, մարտ, ապրիլ, մայիս, հունիս, հուլիս, օգոստոս, սեպտեմբեր, հոկտեմբեր

Հավելված 2. ՀՀ մարզերում համայնքի ղեկավարների և ավագանու կողմից 2014թ. կազմակերպված ընդունելությունները ¹²²

Հ/հ	ՀՀ ՄԱՐԶ		Ընդունելություն կազմակերպված համայնքների թիվը				Համայնքի ղեկավարի մոտ		Համայնքի ավագանու մոտ	
			1-ին եռամսյակ	2-րդ եռամսյակ	3-րդ եռամսյակ	4-րդ եռամսյակ	Ընդունելություններին մասնակցած քաղաքացիների թիվը	Ընդունելություններին դիմած քաղաքացիների թիվը	Ընդունելություններին դիմած քաղաքացիների թիվը	Ընդունելություններին մասնակցած քաղաքացիների թիվը
	Մարզ	Համայնքների թիվը								
1	Արագածոտն	114	114	114	114	114	23908	22510	8621	7712
2	Արարատ	97	97	97	97	97	25648	25728	1776	1669
3	Արմավիր	97	97	97	97	97	17163	17360	5217	4191
4	Գեղարքունիք	92	91	91	91	91	10781	10520	2357	2182
5	Կոտայք	67	67	67	66	65	9912	9762	790	762
6	Լոռի	113	90	90	91	97	4572	4545	4091	4061
7	Շիրակ	119	119	119	119	119	20409	20409	2801	2801
8	Սյունիք	109	18	34	45	45	2136	2030	335	281
9	Վայոց ձոր	44	44	43	44	44	4071	3953	551	505
10	Տավուշ	62	60	62	57	61	2635	2213	445	302
	Ընդամենը	914	797	814	821	830	121235	119030	26984	24466

¹²² Աղբյուրը՝ www.mta.gov.am, 2014թ. 1-ին, 2-րդ, 3-րդ և 4-րդ եռամսյակներում ՀՀ համայնքներում համայնքի ղեկավարի և ավագանու կողմից կազմակերպված ընդունելություններին մասնակցած քաղաքացիների թիվը

Հավելված 3. 2014 թ. ՀՀ մարզերում համայնքների բյուջեների հրապարակայնությունը ¹²³

Հ/Կ	Մարզ	Համայնքների թիվը	Ցուցատախտակներին և տեսանելի այլ վայրերում տեղադրում				Հեռուստատեսության հեռարձակում				Թեմքերում տպագրում				Ինտերնետային կայք էջում տեղադրում			
			1-ին համայնքային	2-րդ համայնքային	3-րդ համայնքային	4-րդ համայնքային	1-ին համայնքային	2-րդ համայնքային	3-րդ համայնքային	4-րդ համայնքային	1-ին համայնքային	2-րդ համայնքային	3-րդ համայնքային	4-րդ համայնքային	1-ին համայնքային	2-րդ համայնքային	3-րդ համայնքային	4-րդ համայնքային
1	Արագածոտն	114	114	114	114	114	0	0	0	2	2	2	2	39	54	55	55	
2	Արարատ	97	97	97	97	1	1	1	1	4	4	4	4	97	97	97	90	
3	Արմավիր	97	97	97	97	27	27	27	27	39	39	39	39	97	97	97	97	
4	Գեղարքունիք	92	92	92	91	3	3	4	4	26	26	38	38	12	12	12	12	
5	Կոտայք	67	67	67	67	2	2	2	2	0	0	1	1	67	67	67	67	
6	Լոռի	113	113	113	113	4	4	4	4	4	5	5	4	24	25	25	25	
7	Շիրակ	119	119	119	119	11	12	3	3	4	3	3	3	119	119	119	119	
8	Սյունիք	109	109	109	109	0	0	0	0	1	1	1	1	7	7	7	9	
9	Վայոց ձոր	44	44	44	44	0	1	0	0	2	0	0	2	44	44	44	44	
10	Տավուշ	62	62	62	62	15	15	15	15	4	4	4	4	62	62	62	62	
	Ընդամենը	914	914	914	913	63	65	56	56	86	84	97	98	568	584	585	580	

¹²³Աղբյուրը՝ www.mfa.gov.am, Անիտի տեղեկանքներ 2014թ. 1-ին, 2-րդ, 3-րդ, 3-րդ և 4-րդ եռամսյակներում ՀՀ համայնքներում տեղադրված ինքնակառավարման մարմինների գործունեության հրապարակայնության և բաժանցիկության վերաբերյալ

Հավելված 4. 2012-2014թթ. ՀՀ համախմբված բյուջեների բաղկացուցիչ մասերի փաստացի կատարողականները և նրանց տեսակարար կշիռները համախմբված բյուջեներում*

Հ/հ	Բյուջեի տեսակը	2012թ. փաստացի, մլրդ դրամ	Տեսակարար կշիռը 2012թ. համախմբված բյուջեում, %	2013թ. փաստացի, մլրդ դրամ	Տեսակարար կշիռը 2013թ. համախմբված բյուջեում, %	2014թ. փաստացի, մլրդ դրամ	Տեսակարար կշիռը 2014թ. համախմբված բյուջեում, %
	Համախմբված բյուջե (1)						
	Եկամուտներ	975.3	100.0	1,101.7	100.0	1,178.2	100.0
	Ծախսեր	1,037.1	100.0	1,170.6	100.0	1,268.8	100.0
	Դեֆիցիտ (-) այդ թվում՝	-61.8	100.0	-68.9	100.0	-90.6	100.0
1.	Պետական բյուջե						
	Եկամուտներ	946.2	97.0	1,071.4	97.2	1,144.7	97.2
	Ծախսեր	1,006.1	97.0	1,142.9	97.6	1,235.1	97.3
	Դեֆիցիտ (-)	-59.9	96.9	-71.5	103.9	-90.3	99.7
2.	Համայնքային բյուջեներ (2)						
	Եկամուտներ	95.5	9.8	105.8	9.6	114.3	9.7
	Ծախսեր	97.4	9.4	103.1	8.8	114.6	9.0
	Պրոֆիցիտ (+)/դեֆիցիտ (-)	-1.9	3.1	+2.7	-3.9	-0.3	0.3

*) Աղբյուրը՝ <http://www.minfin.am/index.php?cat=76&lang=1>

1. Համախմբված բյուջեի եկամուտներում, ծախսերում և պրոֆիցիտում / դեֆիցիտում ներառված չեն միջբյուջետային փոխանցումներից ստացվող մուտքերը և ելքերը:

Հավելված 5. Երևանի և ՀՀ մարզերի համայնքների ղեկավարների աշխատակազմերում համայնքային ծառայության պաշտոններ զբաղեցնող անձանց դեմոգրաֆիկ պատկերը 2012թ.

Հ/հ	Համայնքի անվանումը	զվն. պաշտ. խմբի 1-ին ենթախ	զվն. պաշտ. խմբի 2-րդ ենթախ	զվն. պաշտ. խմբի 3-րդ ենթախ	I խումբ	առաջ. պաշտ. խմբի 1-ին ենթախ	առաջ. պաշտ. խմբի 2-րդ ենթախ	առաջ. պաշտ. խմբի 3-րդ ենթախ	II խումբ	կրտսեր պաշտ. խմբի 1-ին ենթախ	կրտ. պաշտ. խմբի 2-րդ ենթախ	կրտսեր պաշտ. խմբի 3-րդ ենթախ	III խումբ	Ընդամենը	Միլիոն մտերուցված վնդը													
		գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ	գոհմոմ												
1	Երևան	0	1	4	33	24	28	61	53	96	27	43	230	158	310	300	183	289	185	13	2	509	370	847	731	1578		
2	Մյունիք	0	3	54	36	5	0	59	39	11	7	1	0	23	23	35	30	86	60	28	14	1	0	115	74	209	143	352
3	Գեղարքուն.	2	0	27	54	4	0	33	54	3	17	0	1	15	65	18	83	44	149	35	46	8	17	87	212	138	349	487
4	Արմավիր	0	2	31	54	2	0	33	56	10	10	1	0	30	19	41	29	91	93	72	78	55	31	218	202	292	287	579
5	Արագածոտն	0	1	43	67	3	1	46	69	0	7	1	0	13	19	14	26	126	151	9	3	1	0	136	154	196	249	445
6	Արարատ	0	3	52	33	3	2	55	38	5	12	2	0	43	47	50	59	81	57	66	35	41	18	188	110	293	207	500
7	Լոռի	3	1	57	33	4	2	64	36	6	22	0	10	36	53	42	85	146	72	85	41	47	12	278	125	384	246	630
8	Կոտայք	2	1	30	27	4	0	36	28	9	22	3	0	43	48	55	70	105	53	94	30	59	16	258	99	349	197	546
9	Շիրակ	0	3	49	51	6	1	55	55	4	18	1	13	55	78	60	109	74	74	54	32	20	7	148	113	263	277	540
10	Վայոց ձոր	0	0	18	26	0	3	18	29	1	4	0	0	24	22	25	26	31	48	3	0	1	0	35	48	78	103	181
11	Տավուշ	0	2	33	22	4	0	37	24	3	10	0	0	23	31	26	41	64	43	46	16	37	4	147	63	210	128	338
Ընդամենը		7	17	398	436	59	37	464	490	105	225	36	67	535	563	676	855	983	781	480	283	107	2119	1570	3259	2917	6176	

Համայնքների
ֆինանսիստների միավորում

LOCAL SELF-GOVERNMENT IN ARMENIA

(2014)

Book 7

Edited by David Tumanyan, Ph.D. Economics

Yerevan

<Van Aryan>
2015

This book is published by the support of the American people through the United States Agency for International Development (USAID). The contents of this publication are the sole responsibility of the authors and do not necessarily reflect the views of USAID or the US Government.

Local Self-government in Armenia (2014),

Book 7, edited by David Tumanyan – Yerevan, 2015, 200 p.

This book contains the 2014 Armenia local self-government monitoring reports.

This book is intended for policy and decision makers in the area of decentralization and local self-government, representatives of local self-government bodies, international and non-government organizations and larger groups of readers interested in the field.

© Communities Finance Officers Association
© David Tumanyan

ISBN 978-9939-70-140-0

CONTENT

PREFACE	113
----------------------	------------

REPORT

LOCAL SELF-GOVERNMENT IN ARMENIA (2014)	115
--	------------

1. Legal and programmatic assessment of local self-government reforms.....	116
1.1 Legal assessment of local self-government reforms.....	116
1.2 Programmatic assessment of local self-government reforms	118
1.3. Performance under international obligations.....	122
2. Administrative and territorial reforms and inter-municipal cooperation	123
2.1 Administrative and territorial reforms	123
2.2 Inter-municipal cooperation.....	126
3. Formation of local self-government bodies, powers, authorities and operations, and citizen participation in local government	127
3.1 Formation of local self-government bodies, powers, authorities and operations	127
3.2 Participation of civil society in local self-government	134
4. Property of municipalities, development programs and financial autonomy	138
4.1 Municipal property	138
4.2 Municipal development plans and budgeting at municipal level	141
4.3 Revenues of municipal budgets	143
4.4 Debt management	147
4.5 Financial accountability.....	148
5. Relevance of LSG powers and municipal finances	148
6. Relevance of administrative structure, human and information resources the tasks of municipalities and international support	163
6.1 Overall capacities of LSGs and municipal staff	163
6.2 Municipal service.....	167
6.3. Training of municipal servants	169
6.4 International assistance	170
7. Delivery of public services	174
7.1 Public services delivered by municipalities.....	174
7.2 Management of municipal services	185
Conclusions and recommendations	187
Bibliography	191

List of Acronyms

- ADB**-Asian Development Bank
- AGBU**- Armenian General Benevolent Union
- AOP**- actually occupied positions
- ARF**- Armenian Revolutionary Federation
- ASIF**- Armenian Social Investment Fund
- CAA**- Communities Association of Armenia
- CELoG**- Civic Engagement in Local Governance
- CFOA**- Communities Finance Officers Association
- CORLEAP**- Conference of the Regional and Local Authorities
for the Eastern Partnership
- CPA**- Communist Party of Armenia
- CRRC**-Caucuses Research Resource Centers
- DLP**- Democracy and Labor Party
- EBRD**-European Bank for Reconstruction and Development
- ENP**-European Neighborhood Policy
- EPF**-Eurasia Partnership Foundation
- EU** –European Union
- FYMDP**- four-year municipal development plans
- GDP**- gross domestic product
- GIZ**- German International Cooperation Organization
- ISDTC**- Information Systems Development and Training Center
- IT**-Information technologies
- KfW**-German Development Bank
- LS**- Legal State
- LSG**-Local Self-government
- LSGBs**-Local Self-government Bodies
- LTD**-limited liability company
- MMIS**- municipal management information systems

MNCO- municipal non-commercial organization
NGO-non-government organization
NP-number of population
PAP- Prosperous Armenia Party
RPA- Republican Party of Armenia
SME- small and medium enterprises
UNDP- United Nations Development Program
UNICEF-United Nations Children’s Fund
UNO –United Nations Organization
US-United States
USAID-United States Agency for International Development
YPC- Yerevan Press Club

PREFACE

This book is devoted to assessment of reforms implemented in local self-government system of Armenia in 2014, such assessment made pursuant to the methodology developed by the experts of Communities Finance Officers Association (CFOA). The assessment of reforms is based on the enactment of the provisions set out in the government programs in respect of local self-government system, indicators describing the status of local self-government, performance of local self-government bodies and as well as performance of obligations assumed by the Republic of Armenia towards international organizations.

CFOA participates and follows the progress in local self-government reforms in Armenia since the very outset when local self-government system was established in 1996. Over the recent fifteen years CFOA has published five books setting out assessments of the progress in reform implementation, as well as numerous recommendations on further steps in the path of reforms. The first of these books (Local Self-government Reforms in Armenia: Policy Options and Recommendations, edited by David Tumanyan, Ph.D. Economics), was published in 2004. This publication encompasses articles describing the course and progress in reforms implemented in local self-government between 1996 and 2004.

The second book (Local Self-government Reforms in Armenia (2004-2006), Book 2; edited by David Tumanyan, Ph.D. Economics) was published in 2008. It sets out the assessments of reforms implemented in local self-government between 2004 and 2006.

The third publication (Local Self-government Reforms in Armenia (2007- 2008), Book 3; edited by David Tumanyan, Ph.D. Economics) was issued in 2009. Since 2007, CFOA implements assessments of local self-government reforms in Armenia in the shape of reports and presents them to the public at large. These reports are designed and produced in unified format and contain assessments grouped by individual components of local self-government, such as administrative and territorial division and inter-community cooperation, community property, finance, local elections and activities of LSGs, local democracy, administrative structures and delivery of municipal services.

The fourth entitled Local Self-government Reforms in Armenia (2009-2010) Book 4, edited by David Tumanyan, Ph.D. Economics, was published in 2011.

The fifth book entitled Local Self-government in Armenia, 2011 was

published in 2012, Book 5 (edited by David Tumanyan, Ph.D. Economics).

The sixth book entitled Local Self-government in Armenia (2012-2013) Book 6, (edited by David Tumanyan, Ph.D. Economics) was published in 2015.

This book is the seventh publication of CFOA on local self-government reforms in Armenia.

In addition to covering the progress of local self-government reforms in Armenia, this book reflects on the priority issues of the area of study and sets out recommendations on their resolution.

REPORT

LOCAL SELF-GOVERNMENT IN ARMENIA (2014)

This report has been produced by members of CFOA expert group:
David Tumanyan, Vahram Shahbazyan, Knarik Ayvazova (Arabyan),
Levon Tumanyan, Vahe Sargsyan and Grisha Gspoyan

1. Legal and programmatic assessment of local self-government reforms

1.1 Legal assessment of local self-government reforms

Reflecting Constitutional provisions in the national legislation

Prior to early 2014, there were no amendments or changes in the national legislation towards compliance with the 2005 Constitutional provisions, or only partial amendments and/or changes were made. Such provisions include:

- a) Avaganis (municipal councils) will establish local taxes in accordance with the national legislation (Article 107);
- b) The rules of procedures for implementation of powers of mayors will be established by law (Article 107);
- c) The principles and rules of procedures of merger or demerger of municipalities, as well as the timing of elections of the local self-government bodies of newly established municipalities will be established by law (Article 110); and
- d) inter-municipal unions may be established in accordance with the procedures established by law (Article 10).

In 2014 municipalities were not given an opportunity to institute local taxes. According to the Law on Taxes, property tax, land tax and hotel tax were defined as local taxes in 2011. Laws on Property Tax and Land Tax have been in operation for quite a while, and these laws institute the respective applicable rates, despite being qualified as local taxes, while the European Charter of Local Self-government states that the local self-government bodies are authorized to establish rates of local taxes within the limits defined by law¹²⁴. To this end, certain provisions of the above laws contradict to the requirements of the European Charter of Local Self-government, because the right to establish the rates of property and land taxes qualified as local has not been assigned to the local self-government bodies. The avaganis have been given only the right to establish the rates of hotel taxes; in the meantime, in 2013 the Law on Hotel Taxes was not adopted as in the previous years¹²⁵ which would otherwise enable avaganis to exercise such right in practice.

There were no developments in 2014 in respect of establishing the rules of procedures regulating implementation of powers of the mayor, including mandatory and delegated powers by law or otherwise.

There was no any substantial step in 2014 towards establishment of consolidation of municipalities or formation of inter-municipal unions. Neither a law was adopted nor

¹²⁴ European Charter of Local Self-government, Article 9.3.

¹²⁵ Back in end 2009, the Ministry of Territorial Administration submitted to the Government of Armenia the draft Law on Hotel Tax devised by the CFOA. In 2010, the Government returned the bill for additional discussion with relevant interested parties. The discussions resulted in minor changes incorporated in the draft, which was resubmitted to the Government in the end of the year, but no further action was taken thereafter.

amendment in the existing legislation introduced on the consolidation or demerger of municipalities or on the establishment of principles and rules of procedures. The law on establishment of inter-municipal unions was not promulgated either.

Thus, the works on introduction of adjustments in the legislation stemming from Constitutional changes in 2014 were not much different from what was observed in the previous years, i.e. almost no progress was displayed or no results were recorded.

The law on municipal securities was not adopted in 2014 either, in contrast to being envisaged from the Law on Local Self-government (Article 59) and the Law on Budgetary System of the Republic of Armenia (Article 30).

Amendments and additions in legislation associated with local self-government

In 2014 no new laws on local self-government system were adopted¹²⁶. At the same time, certain amendments and additions were introduced in the existing legislation.

Two laws promulgated by the National Assembly saw amendments and additions introduced in the Law on Local Self-government. The first, dated June 21,2014, stipulates powers of mayors in agricultural, animal health, and plant protection and sanitary sectors (see Section 3.1), and the second, dated December 17,2014, stipulated their rights in the sector of labor and social protection (see Section 3.1).

Amendments and additions were introduced in the Law on Local Referendum dated December 17 (see Section 3.1), which enables holding referenda on consolidation of municipalities. In fact this was the first legal act regarding the process of consolidation of municipalities.

Two changes were introduced in the Law on Financial Equalization (see Section 4.1).

Additions and amendments were introduced in the Law on Administrative and Territorial Division of Armenia (see Section 2).

An addition and several amendments were introduced in the Law on Local Self-government in Yerevan (see Section 3.1).

With the objective to increase the role of marz councils the Ministry of Territorial Administration initiated an introduction of an addition in the Presidential Directive on Public Administration in the marzes of Armenia; in particular, a new chapter was incorporated in this act to describe the functions of the councils. The changes entailed attributing the power of receiving addresses for review, establishment of frequency, transparency and publicity of council sessions, enlargement of the scope of issues to be discussed at marz council sessions, in particular, envisioning review of short and long term budget submissions, marz development plans as mandatory for discussion, etc.

¹²⁶ Several provisions associated with local self-government are stipulated in the new laws on Environmental Impact Assessment and Expertise (see: Section 3.1) and on Social Assistance to Bordering Municipalities (see: Section 4).

1.2 Programmatic assessment of local self-government reforms

The Government Program of Activities approved by the National Assembly on May 23, 2013 was in circulation also in 2014 (see: Local Self-government in Armenia, 2013, Book 6). Some sections of the Program devoted to local self-government as inherited from the previous government program, namely, establishment of inter-municipal unions and consolidation of municipalities, expansion of the scope of services delivered by local self-government bodies, as well as some new provisions (for example, continue decentralization processes, increase financial capacities of the municipalities, introduce effective and efficient mechanisms of attracting borrowings from commercial banks and other financial institutions, implement measures to secure decision-making at local level and promote citizen participation in public administration, etc) were been implemented over the reported period.

On May, 22 2014, National Assembly approved the new Program of Activities of the Government (Box 1), which is governed by the provisions stemming from the report of the Local Democracy in Armenia produced by the European Council of Regional and Local Authorities. The Program incorporates a number of provisions, which were not implemented in the previous periods. Nevertheless, design of pilot projects targeting consolidation of municipalities is the only provision, which was implemented by the end of the reported year.

Government Decree N 442, dated March 27, 2014, approves the strategic development program for 2014-2025 (see Box 2) and – at the same time – rescinds the Government Decree N 1207-N, dated October 30, 2008, on approval of the Sustainable Development Program. This new Program reflects on the Sustainable Development Program (which has not been implemented – D.T.) and merely indicates the causes having led to the need of its review. The new Program contains an extensive reflection on the local self-government. In addition to the programmatic provisions which remained unaddressed from the previous and current Government Programs, several new provisions are stipulated, such as gradual introduction of proportionate electoral system as a result of consolidation of municipalities, preparation of the reform package to review Chapter 7 of the Constitution setting out regulations of local self-government, initiation of processes to sign provisions of European Charter on Local Self-government, which have not been yet signed, etc. It is important to secure consistent implementation of the Program, which would tangibly contribute to development of local government in Armenia.

Box 1: Abstract from the 2014 Government Program of Activities (2.5.2. Local self-government)

- a) Enhance financial capacities of the municipalities by securing stability of their budget revenues, including adoption of the concept on local duties and fees, design and adoption of rules of procedures enabling implementation of relevant legal acts, as well as provision of adequate financial support as indemnification against continuous increase of the minimum salary wage;
- b) Continue decentralization process, increase the scope of services delivered by the local self-government bodies, accompanied with increase of their quality;
- c) Implement pilot projects of consolidating municipalities;
- d) In parallel with consolidation of municipalities, review the legislation regulating local self-government sphere, design new law on local self-government;
- e) Secure availability of effective supervisory mechanisms over the decisions taken and activities implemented by mayors;
- f) Enhance transparency of activities implemented by the local self-government bodies;
- g) Continue steps to improve the avagani institution and to increase their role in local government, as well as to enhance political component in formation of the avaganis;
- h) Develop legislative bases for introduction of the new system of financial equalization by establishing an efficient mechanism of subsidizing municipal budgets from the state budget, as a result of which the apportioned subsidies will become more targeted;
- i) initiate the process of full-fledged application of the provisions of the European Charter of Local Government, which were signed by the Republic of Armenia with reservations;
- j) Continue cooperation with international organizations towards furthering development of local self-government systems in Armenia;
- k) Encourage active participation of women in local self-government;
- l) Implement measures to trigger citizen participation in decision-making at local level and public administration;
- m) Promote capacity enhancement of local self-government bodies focused on introduction of information technologies and formation of information society in the municipalities.

Assessment of national government agencies responsible for development of local self-government

The national government agencies responsible for reforms and development of local self-government in Armenia are the National Assembly and Government of Armenia.

In 2014 the Standing Commission on Territorial Administration and Local Self-government of the National Assembly continued implementation of the works carried forward from the previous year, namely, organization of hearings of draft legal acts, convening sessions and recommend local government related issues for inclusion in the agendas of the plenary sessions of the National Assembly. Like in the previous years, the Commission limited its activities to organizing discussions of draft legislation submitted by the Government and putting them into circulation having not initiated any legislative action towards designing laws on improvement of local self-government.

Box 2: Abstract from strategic development program of Armenia for 2014–2025

- 1) Reasonably apply international experience in the sector of information technologies, including the European Charter of Local Self-government of the Council of Europe, decentralization, by implementing relevant analyses, accommodation and application;
- 2) Provide solutions to IT sector development and decentralization priorities, such as administrative and fiscal decentralization, local self-government enhancement and development of local democracy by virtue of improvement of legislation and institutional (including administrative and territorial) reforms and consistent application of legal norms;
- 3) Significantly enhance transparency and accountability of LSG operations, streamline the procedures of implementing municipal four-year development plans, reporting on mayors on implementation of plans and submitting those to the avagani for approval, as well as publishing of execution reports, implementing internal and external oversight;
- 4) Implement measures to secure and promote citizen participation in decision-making and public administration at local level. With the objective to enhance publicity of operations of local self-government bodies, mechanisms of awareness among citizens and community-based civic organizations, consultations therewith and feedback, as well as the public supervision system will be put in place;
- 5) Enhance financial autonomy of municipalities by securing stability and diversity of their budget revenues;
- 6) Secure relevance of financial resources for implementation of both their mandatory and state delegated powers;
- 7) Institute new system of financial equalization by establishing an efficient and effective mechanism of allocating subsidies from the state to the municipal budgets;
- 8) Enhance legitimacy of financial management at municipal level, its efficiency, transparency and accountability;
- 9) design and implementation of pilot projects to deliver communal services to population on a competitive basis to improve their quality;
- 10) Gradual introduction of proportionate electoral system as a result of consolidation of municipalities;
- 11) With the objective to embed information technologies, development of capacities of local self-government bodies, formation of e-society at local level, and promotion of electronic participation, involve state, private and international resources to introduce IT systems in the localities, regulate – in both methodological, legislative and normative sense – introduction thereof at municipal level;
- 12) Improve legal procedures applicable to procurements and simplify traceability environment;
- 13) Establishing efficient mechanisms of supervision over the decisions and activities of the mayors;
- 14) Continue cooperation between the Council of Europe and Republic of Armenia in the framework of the plan of actions to further develop IT sector, implementation of which will be tangibly supported by the Danish Government funded project of Support to Local Democracy in Armenia;
- 15) Design a package of legislative changes for the review of the Chapter 7 of the Constitution regulating local self-government;
- 16) Initiate the process of signing the provisions of the European Charter of Local Self-government, which have not yet been signed by the Republic of Armenia;
- 17) Undertake measures which would promote more efficient application of the principle of subsidiarity, stricter responsibility of the local authorities by enhanced consideration of citizens' interests and assigning more powers in the area of public issues and administrative authorities thereto;
- 18) Enhance capacities of avaganis in all areas within the domain of their authorities so that the efficient and effective administrative capabilities of the municipalities were developed and their role in interactions with the executive authorities were reinforced;
- 19) Streamline the nature of goals and functions in the domain of IT and enhance the position of local authorities by assigning the power of regulating priority issues of local significance;
- 20) Develop official consultation mechanisms between national and local authorities, and between local authorities and national associations;
- 21) With the objective to increase the level of autonomy of municipalities, improve the mechanisms of establishing local taxes by the local self-government bodies.

The Ministry of Territorial Administration, as the national authorized agency for development of local self-government, made necessary arrangements to organize discussions of draft legislative acts, as well as to review and submit the improved versions to the Government of the Republic of Armenia (see also Section 1.1 of this report).

In 2014 the Ministry of Territorial Administration continued its support to development of the system of administrative supervision over municipalities. On the basis of the results of such supervision, quarterly reports were compiled, which were uploaded on the internet web-page of the Ministry.

In the course of 2014 the Ministry of Territorial Administration carried out studies on 320 municipalities¹²⁷ in all marzes to explore a wide range of issues associated with budget compilation, maintenance of property and land tax bases, as well as the works with taxpayers.

In 2014 the Ministry continued works towards consolidation of municipalities, i.e. development of a package of legislation pivotal for implementation of pilot projects, implementation of public awareness campaigns among population in pilot consolidated municipalities, discussions and consultations with officials of regional administrations and representatives of civil society organizations were held.

The Ministry of Territorial Administration continued its activities towards development of municipal service; in particular, studies were carried out to identify shortcomings, which were submitted to respective mayors for remedy action.

In November 7-8 2014, the Ministry of Territorial Administration held the fourth forum of rural municipalities in Jermuk. The forum was attended representatives of national government agencies, various international and local organizations cooperating with municipalities, as well as expert community. Reports and presentations were delivered at the forum accompanied with discussions on a wide spectrum of issues pertaining to local self-government.

Over the reported year the Ministry of Territorial Administration continued its traditionally efficient cooperation with international and local organizations. In addition, the works to improve the open and transparent operation of the Ministry continued with the practical linkages between the Ministry and municipalities consistently strengthened.

In accordance with the Law on Introduction of an Amendment and Additions in the Law of Armenia on the Structure of Government of Armenia, dated November 17, 2014, and the Presidential Decree PD-602-N, dated December 1, 2014, the Ministry of Emergency Situations was reorganized and merged with the Ministry of Territorial Administration thereafter named the Ministry of Territorial Administration and Emergency Situations. Results of this merger will be traceable next year.

¹²⁷ <http://www.mta.gov.am/files/docs/942.pdf>

1.3. Performance under foreign obligations

As a member of the Council of Europe, Armenia maintains certain obligations towards this organization, including in the area of local self-government. These obligations stem from the need to incorporate the principles stipulated in the European Charter of Local Self-government (the Charter makes part of the Armenian national legislation since May 1, 2002) and the directives of the Local and Regional Authorities of the Council of Europe and to apply the respective mechanisms in local self-government. In 2014 there was no progress recorded in Armenia in terms of practical application of the principles stipulated in the European Charter of Local Self-government.

In 2013 Armenia joined the additional protocol of the European Charter on Local Self-government on citizen participation in local government. In June 2013 the law on introduction of amendments and additions in the Law on Local Self-government was adopted, which regulate participation of citizens in local self-government. However, in 2014, application of the respective legislative provisions was not virtually observed.

2014 saw continued implementation of the Council of Europe – Government of Armenia plan of actions for 2012-2014 approved at the 1138th meeting of the Ministerial Council of the Council of Europe in 2011; one of the clauses of the action plan was the provision of support to reforms in local self-government system of Armenia.

The Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe adopted its Local Democracy in Armenia report and Directive N-351 in 2014, which set out numerous shortcomings identified in the area and recommendations to remove them (in their majority these are compliant with the shortcomings and respective recommendations stipulated in the reports of CFOA – D.T.).

Being part of European Neighborhood Policy (ENP) and Eastern Partnership, Armenia has assumed certain obligations towards the European Union. The European Union-Armenia ENP contains provisions and clauses associated with local self-government system, which are the obligations of Armenia in the context of implementation of this Policy.

Implementation of the above program is supported by the Presidential Directive N-53-N, dated April 23, 2014, setting out the measures to support implementation of the ENP EU-Armenia plan of actions by years (see Table 1). For 2014, participation in measures and activities implemented in the framework of participation in Eastern Partnership Program is envisaged. A platform for this is the Conference of the Regional and Local Authorities of the Eastern Partnership (CORLEAP), which includes representatives of six countries (Armenia, Georgia, Azerbaijan, Ukraine, Belarus and Moldova) and of European states. The objective of the Conference is the development of cooperation between the regional and local authorities of the mentioned countries, and enhancement of their capacities.

Table 1: List of measures on development of local self-government in the 2014-2015 ENP Armenia-EU plan of actions

N	Priorities	Expected results	Measures to be implemented		Responsible agency
			2014	2015	
19.	Implementation of reforms in local self-government with application of best European practices	Development of LSG capacities	Participation in activities implemented in the framework of fora under Eastern Partnership on Local and Regional Authorities	Integration development at the level of local authorities	Ministry of Territorial Administration

2. Administrative and territorial reforms and inter-municipal cooperation

2.1 Administrative and territorial reforms

There were no tangible changes in the administrative and territorial division of Armenia in 2014. Additions and amendments were introduced to the Law on Administrative and Territorial Division of Armenia adopted on May 19, 2014, which saw boundaries of several municipalities revisited and descriptions thereof provided¹²⁸. Over the year, 915 municipalities were in operation, including 49 urban and 866 rural.

Permanent population of Armenia as of January 1, 2015 was 3010.6 thousand people, a decrease of 6.5 thousand people relative to the same period of the previous year. Average number of population per municipality was 3290 people, which is 7 less than in the previous year; at the same time, this indicator without Yerevan was 2122, 10 people less relative to the previous year. Average area per municipality remained unchanged, i.e. 31.1km², and 30,9km² Yerevan excluded.

Number of population in Armenia has not changed much over 2014. 49% of municipalities have up to 1000 population, 43% - 1001-5000, 5% - 5001-10000 and 3% only has population of more than 10001 people. Some 35.6% of total population resides in Yerevan, where the number of residents increased by 3.2 thousand relative to the

¹²⁸ In particular, the description of the administrative boundaries of Aparan urban municipality in Aragatsotn region has been adjusted (Article 14.64), in addition to the ones pertaining to Appendix 15.35 Litchavan-Katchaghbyuir, Appendix 15.44 Kalavan-Tsovagyuiigh, Appendix 15.50, and Appendix 15.51 Katchaghbyuir-Litchavan (Article 6); as well as the boundaries of urban municipality of Sevan in Gegharkunik marz (Article 15.83, Appendix 15.83).

previous year to reach 1071.5 thousand people. Local self-government system in Armenia continues to remain extremely fragmented and among the last ones in the countries of the Council of Europe. The criteria of differentiating between towns and villages are not yet established.

In 2014, there were no substantial changes in the number of organizations in the sectors of pre-school and general education, music, arts schools or universities, vocational training, health, food security, animal health and emergency situation; there were no such changes in the distribution of the above institutions and organizations by marzes either.

Administrative and territorial reforms continue to be a priority for the development of local self-government system of Armenia, and in 2014 the Government provided direct support to the activities towards consolidation of municipalities. According to the Government decree N511-A, dated May 19,2014, the government program of activities was approved and submitted to the National Assembly, which, inter alia, states:

- implementation of pilot projects of municipality consolidation;
- in parallel with the process of consolidating municipalities, the local self-government legislation is to be modified and the new law on Local Self-government is to be developed.

In parallel with establishment of local self-government in Armenia, the administrative and territorial structure is indicated as a pivotal challenge to address; more specifically, the high degree of its fragmentation, whereby the majority of administrative and territorial units are rural municipalities with scarce population delivering low quality and narrow scope of local services to population, if delivering at all. Financial resources allocated to such municipalities from the central authorities prevalingly target administrative expenses without any tangible effect on service delivery, while implementation of investment projects or initiatives is made cumbersome by limited capacities of municipal administration staff.

It has been observed and repeatedly recorded that the existing administrative and territorial division of the country is a palpable impediment to enhancement of capacities at municipal level, further decentralization of powers, efficient and targeted use of available scarce financial resources and natural pace of development of the local self-government system.

The existing situation necessitates optimization of the administrative and territorial system through consolidation of municipalities guided by the Concept Paper on Consolidation of Municipalities and Establishment of Inter-municipal Unions, adopted by the Government on November 10,2011. Among the conceptual provisions of the above paper are the principles and criteria of consolidation, which represent serious prerequisites to avoid subjective approaches in establishing a consolidated unit (cluster or scheme) and secure manageable arrangements for implementation of the process of consolidation per se.

It is evident, that in parallel with conceptual approaches to formation of a consolidated unit no less importance is inherent to factors, which create favorable conditions for future

socio-economic development of a consolidated municipality. Such factors include existence of an urban municipality in the consolidated cluster, prospect of joint development for the constituent municipalities, opportunity to make use of a shared brand, proportionate distribution of state and municipal land resources among the constituent municipalities, et cetera.

As a modern tool for optimization of the administrative and territorial division in Armenia, cluster-based consolidation has been preferred from among the existing recommendations, which should be implemented in the framework of pilot projects designed for 14 municipalities (Table 2).

As a result, implementation of the consolidation program would entail establishment of 14 municipalities that would supersede the currently existing 83.

Table 2: Municipalities covered by pilot consolidation program

Consolidated cluster (municipality)	Municipalities in each consolidated cluster
1. Byureghavan	Byureghavan, Arzni, Nurnus
2. Dilijan	Dilijan, Haghartsin, Teghut, Gosh, Aghavnavank, Khachardzan, Hovk
3. Goris	Goris, Akner, Verishen, Karahunj
4. Jajur	Jajur, Jajuravan, Lernut, Mets Sarian, Krashen
5. Jermuk	Jermuk, Kechut, Gndevaz
6. Meghri	Meghri, Agarak, Alvank, Gudemnis, Lehvaz, Litchk, Karchevan, Kuris, Nrnadzor, Shvanidzor, Vahravar, Vardanidzor, Tashtun
7. Pempashen	Pempashen, Lernakert, Hayrenyats, Haykasar, Tufashen
8. Sarchapter	Sarchapter, Petrovka, Norashen, Araven, Artsni
9. Sarnakunk	Sarnakunk, Gorayk, Tshghuk, Spandaryan
10. Tatev	Khot, Halidzor, Harzhis, Shinuhayr, Svarants, Tatev, Tandzatap, Kashuni
11. Tumanyan	Tumanyan, Marts, Karinj, Lorut, Shamut, Atan, Ahnidzor
12. Urtsadzor	Urtsadzor, Shaghap, Lanjanist, Lusashogh
13. Vayk	Vayk, Arin, Azatek, Zede, Por
14. Zarithap	Zarithap, Artavan, Saravan, Khndzorut, Nor Aznaberd, Bardruni, Sers, Martiros, Gomk

Calculation of economic efficiency, projections of potential costs and benefits underlie expenditures were deployed to draw recommendations. Challenges associated with local self-government bodies in the consolidated municipalities, as well as the legislative initiatives pivotal to implement consolidation of municipalities, phases and time-table of consolidation have been elaborated and formulated.

2.2 Inter-municipal cooperation

There was no progress recorded in the area of inter-municipal cooperation in 2014. Over the reported year, no inter-municipal unions were established the major cause being lack of legal framework. Prevailing area of involvement of the government was consolidation of municipalities neglecting the second segment of the Concept Paper on Consolidation of Municipalities and Establishment of Inter-municipal Unions.

There were no new municipal associations established in 2014, nor such associations liquidated, and as of January 1,2015, there were 25 municipal associations registered, covering 495 municipalities (see Table 3). The scope of their cooperation remained unchanged and – as in the previous years – these were not active at all.

Inter-municipal cooperation prevalingly remains within maintenance of property and land tax bases by organizations established by municipalities through direct contracts, the number of such organizations in 2014 unchanged from the previous periods, i.e. 68 as of January 1,2015. The number of municipalities, which benefit from their services did not change either and remained 427.

Table 3: Municipal associations of Armenia, by marzes and number of participating municipalities

Marzes	Municipal associations	Number of municipalities, members of municipal associations
Yerevan	Armenian Association of Communities	40
Aragatsotn	Aparan, Mush	33
Ararat	Vedi, Ararat, Hayanist, Ararat	67
Armavir		-
Gegharkunik	Martuni, Sevan, Geghama, Vardenis	61
Lori	Gugark, Tumanyan, Stepanavan, Tashir	91
Kotayk	-	-
Shirak	Akhuryan	8
Syunik	Meghri, Sisian, Goris, Kapan	108
Vayots Dzor	Vayots Dzor	27
Tavush	Noyemberyan, Dilijan, Berd, Ijevan	60
Total	25	495

In 2014, cooperation with a number of international organizations targeting development of local self-government system continued.

Cross-boundary cooperation is yet weak, i.e. borders with Azerbaijan and Turkey remain closed, and there are not any practical examples of cooperation with Iran. In the

framework of European Neighborhood Policy and Eastern Partnership, Armenia-Georgia cooperation encompasses ecological, small and medium business promotion and tourism development initiatives implemented in the bordering areas of the two countries.

In 2014 there were no particular developments in inter-municipal cooperation, while the existing municipalities associations continue to be passive in defending the rights and interests of local self-government bodies.

3. Formation of local self-government bodies, powers, authorities and operations, and citizen participation in local government

3.1 Formation of local self-government bodies, powers, authorities and operations

In 2014 neither the mode of holding elections of local self-government bodies nor the procedure of nominating candidacies were changed.

Over the reported year 123 elections of mayors and 88 elections of avagani were held in the marzes of Armenia (see Table 4). Mayors were elected in rural municipalities primarily, as well as in Goris, Charentsavan and Jermuk urban municipalities. Elections of avagani were held in rural municipalities only. In 2014, in 52 municipalities both mayors' and avaganis' elections were held.

Table 4: Number of elections to local self-government bodies in 2014, by marzes¹²⁹

N	Marz	Elections of mayors			Elections of avagani		
		Total	Urban municipalities	Rural municipalities	Total	Urban municipalities	Rural municipalities
1	Aragatsotn	12	-	12	4	-	4
2	Ararat	13	-	13	10	-	10
3	Armavir	11	-	11	6	-	6
4	Gegharkunik	21	-	21	21	-	21
5	Lori	16	-	16	13	-	13
6	Kotayk	8	1	7	6	-	6
7	Shirak	11	-	11	8	-	8
8	Syunik	13	1	12	8	-	8
9	Vayots Dzor	11	1	10	7	-	7
10	Tavush	7	-	7	5	-	5
	Total	123	3	120	88	-	88

¹²⁹ Source: www.elections.am.

Elections of mayors in marzes held in 2014 were hardly competitive. The maximum number of candidates nominated was 4, and this was only in one municipality. In other seven there were three candidates, two in 60 municipalities; finally, in 55 municipalities there was no competition whatsoever, because only one candidate was running for the post of the mayor.

As of the end of 2014, political affiliation of the mayors is as follows: 71.7% are representatives of the ruling Republican Party, 8.3% of the Prosperous Armenia, and 14.4% do not belong to any party. The remaining 5.6 were distributed among Armenian Revolutionary Federation, Legal State Communist Party of Armenia, Democracy and Labor, as well as National Self-determination Union (see Table 5).

On May 19,2014, the amendments introduced in the Electoral Code of Armenia established that the officers of detective committee or special detective committee may not be nominated as candidates to the mayors or avagani, including the mayor or avagani of Yerevan.

Table 5: Political affiliation of mayors¹³⁰ (as of the end of 2014)

N	Marz	Political Party							
		Republican Party of Armenia (RPA)	Prosperous Armenia Party (PAP)	Armenian Revolutionary Federation (ARF)	Legal State (LS)	Communist Party of Armenia (CPA)	Democracy and Labor Party (DLP)	National Self-determination Union (NSDU)	Having no political affiliation
1	Aragatsotn	88	4	6	2	-	-	-	14
2	Ararat	69	8	4	-	-	-	-	16
3	Armavir	85	1	4	-	-	-	-	7
4	Gegharkunik	63	8	1	-	1	2	-	17
5	Lori	73	1	3	-	1	-	-	35
6	Kotayk	29	37	-	-	-	-	-	1
7	Shirak	71	7	10	8	-	-	-	23
8	Syunik	92	4	3	-	-	-	-	10
9	Vayots Dzor	34	3	-	-	-	-	-	7
10	Tavush	51	3	4	1	-	-	1	2
	Total	655	76	35	11	2	2	1	132

¹³⁰ Source: Ministry of Territorial Administration and Emergency Situations.

In 2014 the Government made decisions to dismiss 9 mayors¹³¹ (including 1 urban and 8 rural) and 5 members of avagani¹³² (all rural). Further, 4 mayors submitted their resignation letters and the other 5 died. 4 members of avagani were dismissed for failing to secure quorum of the avagani sessions by not attending those for six months in a row. Avagani in one of the municipalities was dismissed in view of the dismissal of one of its members, which resulted in irrelevance of the avagani in total.

There was no motion of impeachment of mayor in 2014, as was the case in the previous year.

Powers and authorities of local self-government bodies

There were no changes in the powers of local self-government bodies, including those in Yerevan in 2014.

According to the Law on Introduction of Amendment and Addition in the Law on Local Self-government promulgated on June 21, 2014, the article on the modus operandi of the mayor in the sphere of agriculture was reworded entailing removal of two powers delegated to the mayors by the state. In particular:

“shall make organizational arrangements in respect of operations of agricultural plant protection services, combat against rodents and weeds”; and

“shall make organizational arrangements in respect of animal health services, anti-epizootic measures, prevention of animal diseases and maintenance of other agrarian rules”.

In addition, one new voluntary power was added in this sphere, in particular:

“shall organize maintenance of agrarian rules”.

The same Law assigned 1 mandatory and 5 delegated powers to the mayors in a new sector, namely animal health and plant sanitary services. Mayors will implement the following mandatory powers in these spheres:

“shall provide information in respect of implemented animal health and anti-epizootic measures, as well as identified contagious and non-contagious diseases to the state authorized agency”.

In the mentioned sector, i.e. animal health and plant protection, mayors shall implement the following powers delegated by the state:

“Provide support to implementation of the animal health and anti-epizootic annual state program;

Guided by the actual epizootic situation and the risk of proliferation of contagious diseases, categorize pastures and irrigated areas by limiting or prohibiting their use as the necessity dictates;

Provide support to measures implemented by animal health agencies in the areas of prevention, diagnosis, treatment and removal of animal diseases, neutralization, and

¹³¹ These municipalities are Vayk, Jamshlu, Aragats, Hankavan, Alvar, Antarashen, Blagodarnoye, Yaghdan, and Aygut.

¹³² These municipalities are Geghahovit, Baghramyan, Antarashen, Kasakh, and Yaghdan.

annihilation of the corpses of dead animals, and products and raw materials of animal origin subject to scrap, disinfection of areas, embedding, storing of animal exhausts of organic origin, prohibition of the entry of such animals to specified areas, centralized slaughter of animals under supervision by animal health services, collection and storing of raw and products of animal origin;

Provide support to implementation of the works implemented in the municipality in the spheres of combat against plant diseases, pests and weeds;

Provide support to enumeration, accounting and registration of agricultural animals in the municipality, as well as maintenance and conduct of passports, accounting and log-books of animal health measures as envisaged by this and other legal acts”.

In essence, the two powers delegated to mayors by the state in the agricultural sector were regrouped into animal health and plant sanitation sphere with some alterations.

The Law on Introduction of Amendment in the Law on Local Self-government, dated December 17 2014, establishes new edition to the powers of the mayors in the sector of labor and social protection (formerly it was an service) delegated by the state, namely:

“Shall make organizational arrangements to deliver social assistance (services) and operations of territorial offices of social services in the municipality (formerly, it was formulated as organizing the operations of social assistance services in the municipality)”.

In conformity with the Law on Introduction of Amendment in the Law on Local Self-government In Yerevan, dated June 21 2014, the powers delegated to the Mayor by the state in the agricultural sector have been edited as state delegated powers in the spheres of animal health and plant sanitation, as follows:

“shall support implementation of the annual state program of animal anti-epizootic measures;

Provide support to measures implemented by animal health agencies in the areas of prevention, diagnosis, treatment and removal of animal diseases, neutralization, rendering safe, and annihilation of the corpses of dead animals, and products and raw materials of animal origin subject to scrap, disinfection of areas, embedding, storing of animal exhausts of organic origin, prohibition of the entry of such animals to specified areas, centralized slaughter of animals under supervision by animal health services, collection and storing of raw and products of animal origin;

Provide support to implementation of the works implemented in the municipality in the spheres of combat against plant diseases, pests and weeds;

Provide support to enumeration, accounting and registration of agricultural animals in the municipality, as well as maintenance and conduct of passports, accounting and log-books of animal health measures as envisaged by this and other legal acts”.

In conformity with the Law on Introduction of an Addition and an Amendment in the Law on Local Self-government In Yerevan, dated December 17 2014, the third power of the head of administrative district of Yerevan in the sector of labor and social protection has been edited to state:

“Shall make organizational arrangements to deliver social assistance (services) and

operations of territorial offices of social services in the administrative district (formerly, it was formulated as organizing the operations of social assistance services in the respective administrative district of Yerevan)”.

In summary it may be mentioned that as of the end of the reported year of 2014, the number of mandatory powers assigned to the mayors by the Law on Local Self-government was 67, while the delegated powers totaled 23 and voluntary or discretionary powers were 24 (see Table 6).

Over 2014, there were no new rules of procedures adopted to support implementation of the mandatory powers of mayors.

On June 21, 2014, the Law on Environmental Impact and Expertise was adopted, according to which the territorial administration agencies (regional administrations) and mayors of the concerned municipalities shall implement public awareness campaigns at least seven working days prior to public hearings to discuss justifying document and the envisaged operations, activities, and/or measures. Organization and holding of public awareness campaigns, discussions and hearings on assessment of environmental impact and expertise, acceptance of arguments and recommendations, as well as presentation thereof to authors of initiatives and drafts, shall be implemented in accordance with the procedures established by the government decree N 1325-N, dated November 19, 2014.

In the aftermath of introducing amendments on the Law on Local Self-government in respect of citizen participation in local government, a legal requirement has emerged that avaganis adopted and practically applied the three rules of procedures associated with securing citizen participation in local government. These rules of procedures have been adopted and applied in too few a communities. For example, in the framework of USAID supported Public Participation in Local Government project, only 18 out of total 35 project municipalities (51.4% of monitored municipalities) had adopted these rules of procedures as of the end of 2014.

Table 6: Quantitative data on powers of local self-government bodies, by individual types and sectors (as of December 31,2014)

N	Sector	Mandatory powers		Delegated powers		Voluntary powers	
		Other LSGs	Yerevan LSGs	Other LSGs	Yerevan LSGs	Other LSGs	Yerevan LSGs
1	Protection of the rights of citizens and economic agents	8	0	8	0	0	0
2	Citizen participation in local government	4	0	0	0	0	0
3	Finances	8	7	0	0	0	0
4	Public ordinance	0	4	2	0	0	0
5	Defense	3	3	0	0	3	3
6	Urban development and communal utilities	20	14	0	1	5	0
7	Land use	5	1	3	4	2	0
8	Transport (and road construction)*	4	4	1	2	1	0
9	Trade and services (service provision)*	9	2	0	0	0	0
10	Education, culture and youth	1	2	1	1	5	3
11	Health, physical culture and sports	1	3	0	4	3	3
12	Labor and social protection (social protection)*	0	1	1	1	2	1
13	Agriculture	2	0	0	0	3	0
14	Animal health and sanitation	1	0	5	4	0	0
15	Nature and environment protection (environment protection)*	1	4	2	2	0	1
16	Relations with avaganis*	0	10	0	0	0	0
17	Relations with offices of national executive agencies and their territorial services in Yerevan*	0	5	0	0	0	0
18	Civil protection and emergency situations*	0	2	0	0	0	0
19	Electronic communication, electricity supply, water supply and gas supply*	0	2	0	0	0	0
	Total	67	64	23	19	24	11

*) The formulations of the sectors where LSGs maintain powers as provided in the Law on Local Self-government differ from those in the Law on Local Self-government in Yerevan. In cases, when differences are not substantial, the they are indicated in parentheses. Otherwise, there are included as individual sectors.

Seven municipalities adopted the Rules of Procedures Regulating Organization and Holding Open Hearings and (or) Discussions (20.0% of the monitored municipalities).

Twelve municipalities adopted the Rules of Procedures Regulating Establishment and Operation of Consultative Bodies under Mayors (34.3% of the monitored municipalities).

Almost all the monitored 35 municipalities, which adopted the Regulating Establishment and Operation of Consultative Bodies under Mayors have established such bodies.

With the objective to acquire information on the availability of the by-laws of avaganis, 150 municipalities holding official web-pages were monitored as of August 1 2015, including 34 urban and 116 rural. 77 municipalities have by-laws of avaganis (51% of the sample), including 26 urban (76% of the sample) and 51 rural (44% of the sample).

Decision-making in municipalities

In January-October 2014 municipalities submitted a total of 17430 decisions to the respective regional administrations (see Appendix 1). In some 5.0% of these decisions (867 in absolute terms) discrepancies with legislation and other legal acts were identified. 90.7% of the called back decisions were brought into compliance with legislative requirements and legal acts, and resubmitted to the regional administration within the defined deadlines. 46 municipalities in Ararat, Gegharkunik and Vayots Dzor marzes did not submit any decision of avaganis to the respective regional administration over the period of January-October 2014. The number of judicial actions to rescind decisions of avaganis was 22, all recorded in Gegharkunik marz.

In 2014 the Ministry of Territorial Administration and Emergency Situations carried out a supervisory check of 232 decisions made by the avagani of Yerevan¹³³. Avaganis continue to be quite passive in decision making.

The number of municipalities, which allocated office premises to avaganis for official use slightly increased in 2014, from 688 to 726 in various quarters. When observed from marz perspective, it may be mentioned that all municipalities in Ararat, Armavir and Kotayk marzes such office premises exist, a situation unchanged from the previous reported year. In the meantime, according to the data as of the end of the fourth quarter of 2014 the lowest share of such premises was registered in Aragatsotn and Tavush marzes, namely, 43%. According to the data for the fourth quarter, all of the municipalities, which do not have such premises, are rural; in all urban municipal they do exist¹³⁴.

Statistics of receptions organized and held by mayors and avaganis in 2014 is described in the following sentences. 119030 citizens in the marzes participated in receptions by mayors, and 2446 by members of avaganis (see Appendix 2). 98.2% of those who applied for reception got it; the same indicator for avaganis is 90.7%. In 2014, the number of municipalities, which organized and held receptions of citizens decreased

¹³³ Source: 2014 Annual Report of the Ministry of Territorial Administration and Emergency Situations (in its part on the former Ministry of Territorial Administration), Yerevan 2015.

¹³⁴ Source: www.mta.gov.am, Summary Notes: Publicity and Transparency of Local Self-government Bodies in the 1st, 2nd, 3rd and 4th quarters of 2014.

from the values of the previous year, between 802 and 830 in various quarters. Similar to the previous year, the highest number of receptions was in Syunik, between 16.5% and 41.3% in various quarters.

In 2014 as was the case in the previous years, there were no local referenda held in Armenian. One of the reasons is the lack of legislative regulations to hold such events. Article 110 of the Constitution defines that the processes of consolidation and (or) demerger of municipalities shall be implemented further to holding local referenda. In order to realize this constitutional norm and fill in the gaps and loopholes in legislation, a Law on Introduction of Amendments and Additions in the Law on Local Referenda were promulgated on December 17, 2014, thus securing the pivotal legislative provisions for holding local referenda. In particular, the provisions establishing the right to participate in local referenda, powers of electoral and precinct electoral commissions, articles on securing publicity of the operations by local referenda commissions have been reformulated, as well as the establishment of central commission for local referendum has been regulated replenished with its powers, et cetera.

In 2014 administrative supervision activities were implemented 232 municipalities in various marzes. The identified infringements were mainly attributed to the failure to comply with a variety of legislative and sub-legislative acts of Armenia, the Law on Local Self-government, the Law on Local Duties and Fees, the Law on Urban Development, among others¹³⁵.

Printed media reflects on cases of corruption in the area of local governance, primarily associated with kick-backs for sales of land plots, exemptions of forgiving delinquencies on taxes, duties and fees, abuse of official duties and responsibilities, et cetera¹³⁶.

3.2 Participation of civil society in local self-government

The State Registry of Legal Entities under the Ministry of Justice maintains records of 4129 non-government organizations as of January 1, 2015 (7.6% increase relative to the previous year), 917 foundations (9.8% increase from the previous year), which 741 craftsmanship associations, (2.9% increase from the previous year), and 77 political parties (4.1% increase versus the previous year)¹³⁷.

There is no official data on the number or territorial distribution of non-government organizations operating in the area of local self-government. The organizations mentioned in the reports reflecting on the previous years continued to implement activities in the reported year 2014.

According to the data uploaded on the official web-site of the Yerevan Press Club, mass

¹³⁵ Source: 2014 Annual Report of the Ministry of Territorial Administration and Emergency Situations (in its part on the former Ministry of Territorial Administration), Yerevan 2015.

¹³⁶ <http://www.yerkirmedia.am/?act=news&lan=hy&id=25714>, <http://www.a1plus.am/1352514.html>: <http://www.azatutyun.am/archive/news/20141119/2031/2031.html?id=26699381>:

¹³⁷ Source: State Registry Agency of Legal Entities under the Ministry of Justice of Armenia.

media institutions are primarily based in Yerevan, just like in previous years. A relative broader geographic scope is maintained by television companies. Correspondents and offices of foreign information agencies and mass media, as well as internet publishing houses in Armenia are located exclusively in Yerevan (see Table 7).

Table 7: Mass media of Armenia and their territorial distribution¹³⁸ (as of August 1,2015)

N	Marz	Mass media	Television companies	Radio companies	Correspondents of foreign mass media and offices in Armenia	Information agencies and internet publishers	Associations of reporters and correspondents
	Yerevan	59	23	13	14	26	14
1	Aragatsotn	1	1	-	-	-	-
2	Ararat	-	1	-	-	-	-
3	Armavir	-	3	-	-	-	-
4	Gegharkunik	1	5	-	-	-	-
5	Lori	1	4	-	-	-	-
6	Kotayk	2	6	1	-	-	1
7	Shirak	5	4	2	-	-	1
8	Syunik	2	6	2	-	-	1
9	Vayots Dzor	-	-	1	-	-	-
10	Tavush	-	4	-	-	-	-
	<i>Total</i>	<i>71</i>	<i>57</i>	<i>19</i>	<i>14</i>	<i>26</i>	<i>17</i>

According to the report produced by “Freedom House” human rights organization, the assessment of democratic progress in Armenia remained unchanged, 5.36 units in 2014 (the scale of assessment is 107, whereby the best indicator is 1, and the worst is 7). Assessments of local democratic governance and civil society sections remained unchanged in 2014, i.e. 5.75 and 3.75, respectively¹³⁹.

Through the Civil Society and Local Government Support Project implemented by Counterpart International, meetings were held in 43 partner municipalities in 2014, wherein a total of 3000 citizens participated in the discussions and decision-making on

¹³⁸ Source: www.ypc.am.

¹³⁹ Source: www.freedomhouse.org, Nations in Transit 2014.

the activities of municipalities and programs and projects implemented in the previous years. A culture has been nursed in the framework of this project, which enhanced the level of responsibility of local self-government bodies and population towards each other¹⁴⁰.

Transparency International anti-corruption center published “How to Participate in Local Government” booklet in 2015, which contains reflections on the right to elect and be elected, authorities of local referendum, rules of procedures of voting and appealing the results, responsibility for infringements of referendum and electoral rights, powers and participation of mayors and avagani members in local self-government, thus reflecting the existing legislative provisions in force as of the end of 2014¹⁴¹.

Over the recent five years, increasing degree of participation of civil and non-government organizations in decision-making processes at local level has been observed. A number of civil and non-government organizations established partner relations with local self-government bodies, they consult with the latter on a wide spectrum of issues in the course of decision-making, participate in strategic planning processes, et cetera. Overall, the authorities appreciate the work of and services provided by civil and non-government organizations and are inclined to expand cooperation in contrast to right defending groups. A transition is evident from fictitious discussions held by local authorities and problem solving through personal connections towards application of more institutionalized and efficient mechanisms of participation, although there is still a long way to go in this direction. This change is implemented primarily through support from international organizations or grant schemes funded thereby, at the same time it gradually contributes to changes in working style and culture in the local self-government as a whole¹⁴².

Accessibility of information on activities of local self-government bodies

2014 saw a significant increase in the number of municipalities, which maintain official web-sites. As of April 1, 2015, it was 247 (versus 150 as of the end of 2013)¹⁴³.

The contest held jointly by the Ministry of Territorial Administration and Emergency Situations and the Communities Association of Armenia, called “Best Municipality-2014”, resulted in awarding the prize of the Best Web-site of the Year to Gyumri urban municipality of Shirak marz¹⁴⁴.

Observation of the publicity of municipal budget indicators in the marzes of Armenia

¹⁴⁰ Source: www.program.counterpart.org, More than 300 citizens participated in decision-making processes at the meetings in the municipalities-partners of Counterpart International.

¹⁴¹ Source: www.transparency.am.

¹⁴² Source: Involvement of civil and non-government organizations in policy design and implementation monitoring: needs and capacities, Yerevan, 2015.

¹⁴³ Source: www.mta.gov.am, Summary information on application of information technologies in the municipalities of Armenia (as of April 1 2015).

¹⁴⁴ Source: www.mta.gov.am, The Day of Local Self-government in Armenia was celebrated.

shows that all municipalities placed these indicators on the information boards and other visible locations in the municipalities in 2014 (see Appendix 3). The number of municipalities, which broadcast these indicators on television and (or) publish them in printed press continued to be almost as low as in 2013. In 2014 the number of municipalities, which upload various materials on their official web-sites significantly increased reaching 568-585 over various quarters (450-461 in 2013).

The Freedom of Information Center NGO held regular information freedom contest in 2014; according to the results, neither “golden key” nor “rotten lock” was awarded to any of the municipalities¹⁴⁵. This very NGO published a “black list”, which includes the mayors of Metsamor, Noyemberyan, Jermuk, Nor Hachn, Etchmiadzin, Gyumri and Artashat municipalities¹⁴⁶.

Effective September 2013, UN Development Program office in Armenia and the Ministry of Territorial Administration have been jointly implementing Municipal Micro-Polling project, in the framework of which the mechanisms of short message service (SMS) polling to inform decision-making at municipal level is tested. In the end of December 2013, first lot of micro-polls was held in Areni, Goris, Tumanyan, Nor Yerznka and Janfida municipalities. SMS polling enabled pre-registered 2656 citizens to express their opinion on the priorities of their native municipalities (for example, change of tariffs for public transport, expansion of street illumination network, construction of playgrounds, improvement of inter-village roads, and creation of leisure zones, et cetera). 612 citizens responded to the questions in the indicated five municipalities. The results of the polling should have been taken into consideration when making decisions throughout 2014¹⁴⁷

Complaints in respect of activities of local self-government bodies

Part of complaints and claims addressed by population to the Human Rights Defender of Armenia in 2014 was associated with the activities and operations implemented by local self-government bodies. The number of proceedings initiated on the basis of such complaints segregated into those received from urban and rural municipalities is set out below¹⁴⁸:

Yerevan municipality: 125;

Other municipalities: 49;

Rural municipalities: 39.

In 2014 complaints and claims against activities of local self-government bodies were mainly in the area of operations of condominiums, performance of public transport, legalization of unauthorized construction units, and other issues.

¹⁴⁵ Source: www.foi.am.

¹⁴⁶ Source: www.foi.am.

¹⁴⁷ Source: www.mta.gov.am, Municipal polling through SMS.

¹⁴⁸ Source: On the Activities of the Human Rights Defender of the Republic of Armenia and on the Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms in the Country during 2014.

In 2014 2430 complaints were received by the Yerevan municipality and municipally owned organizations against condominiums, mainly concentrating on renovation of roofs (577) and entrances (306) in the multi-apartment residential buildings, removing malfunctioning of the elevators (359), tree trimming (514), combat against rodents (417), and installation of external illumination in the yards (257)¹⁴⁹.

4. Property of municipalities, development programs and financial autonomy

In 2014 amendments were introduced in the laws regulating municipal finance and property, namely, in the Law on Financial Equalization (two laws adopted on the December 1,2014). One of these new acts establishes that the amount of total subsidy allocated in any one planned year should not be less than 50 percent of the total amount of subsidy received by the municipalities in the current year for the municipalities falling under the factor “a” and having population of no more than 300 people, as well as those municipalities, which have population of more than 300 people estimated as a result of calculation of “a” and “b” factors; the benchmark for municipalities falling under the factor “b” is established at 30%. The second legal act has amended the annual dates applied in estimating total subsidies based on the number of population in the subsidized municipalities.

On December 1,2014, the Law on Social Assistance to Bordering Municipalities was adopted, which regulates the process of providing assistance to municipalities specified in the government list of bordering municipalities, including establishment of a system of state budget funded indemnification of annual property and land tax obligations payable by legal entities and physical persons for land plots within administrative boundaries of municipalities, which are idle because of military actions and shelled by the enemy.

4.1 Municipal property

In 2014, like in the previous years, municipal property was primarily replenished by expenditures incurred on capital or non-financial assets (see Table 8). Relative to the previous year, expenditures on non-financial assets has increased by 4381.8 mln drams, or 18.9%, reaching 27522.5 mln drams (23140.7 mln drams in 2013). As in the previous years, predominant share of these expenditures, namely, 99.4% (99.8% in 2012, and 99.9% in 2013), reflects spending on fixed assets, with the highest attributed to buildings and structures, i.e. 86.9% (90.8% in 2012, and 84.4% in 2013). Both in absolute and relative terms, 2014 expenditures on acquisition and construction of buildings and structures increased by 8.0% and 34.1%, respectively (5.3% in 2013 and 16.1% in 2014).

¹⁴⁹ Source: On the Activities of the Human Rights Defender of the Republic of Armenia and on the Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms in the Country during 2014.

Expenditures on renovation of buildings and structures decreased to the level of 44.8% (versus 63.0% in 2013). The share of expenses on vehicles and equipment also decreased to 10.4% versus 12.7% of the previous year, the decreased represented in absolute terms as well. Despite a slight increase of 0.5% (0.1% in 2013) spending on inventories and non-produced assets continue to be very insignificant.

A number of government decrees granted property and monetary resources to municipalities¹⁵⁰. These decrees establish normative benchmarks for municipal property management, approve the lists of buildings exempt from land and property taxes, et cetera.

¹⁵⁰ According to the Decree N 138-A, dated February 13, 2014, privatization proceeds on state owned real estate located within administrative boundaries of Alaverdi urban municipality of Lori marz in the amount of 435.0 thousand drams were channeled to the capital budget of Alaverdi for acquisition of assets for N1 pre-school institution. According to the Decree N 376-A, dated April 10, 2014, the equipment and external heating network of the Heating Facility in Gyumri municipality of Shirak marz at the estimated value of 44000.0 thousand drams were gifted to the urban municipality of Spitak in Lori marz with the objective to establish a Heating Facility. According to the Decree N388-A, dated April 10, 2014, the building of 781.43 square meters and balance sheet value of 4139333.0 drams and its auxiliary land plot of 0.23 hectares was granted to the municipality of Akhurik for use as a municipal kindergarten. According to the Decree N 691-A, dated July 10, 2014, the Heating facility located in Orgov municipality of Aragatsotn municipality (face value of 1218200 drams and 84.1 square meters of space) together with auxiliary 0.1936 hectares of land plot was granted to the above rural municipality for the construction of a building of municipal administration. According to the Decree N 819-A, dated July 24, 2014, the buildings and structures located in the Tsarav Aghbyuir Street 55a (face value of 181800000 drams), as well as the state-owned 4.2091 hectare land plot used as auxiliary space are granted to Yerevan municipality free of charge. According to the Decree N1008-A, dated August 7, 2014, the fixed assets and means of transportation formerly belonging to Ghazanchi Dairy Plant currently owned by the Government Department for Management of State Owned Property (face value of 8002778 drams) are granted to the Ghazanchi rural municipality in Shirak marz to address social challenges of the municipality. The Decree N 0846-A, dated August 14, 2014, grants the building of the currently non-operational Ddmashen Medical Out-patient Facility (at a value of 5210391.0 drams) and 1510.3 square meters of adjacent auxiliary land plot to the above municipality as own property for use as a hall of festivities. The Decree N850-A, dated August 14, 2014, channels 229275.0 thousand drams from the balance of special account of the Yerevan municipality containing proceeds from privatization of state stocks in real estate and statutory capital of legal entities operating within the boundaries of Yerevan municipality, to construction of the continuation of the Vilnius Street of Yerevan. The Decree N869-A, dated August 21, 2014, allows use of 3180.0 thousand drams credited in the capital budget of Dilijan municipality from alienation of 922.9 square meters of state owned real estate and auxiliary land plot in Dilijan of Tavush marz for renovation of the hall of the Dilijan Arts School after Hovhannes Shahamberyan of municipal non-commercial organization. The Decree N928-A, dated August 28, 2014, channels 4500.0 thousand drams inflows of the capital municipal budget generated on privatization through direct sale of Gugark Sewing Plant in Darpas rural municipality of Lori marz owned by the Ministry of Economy (total space of 2197.45 square meters) to construction of mud-water removal network. According to the Decree N983-A, dated September 18, 2014, the privatization proceeds generated on direct sale of stocks of the state owned Radio Ltd located in Noratus municipality of Gegharkunik marz in the amount of 30849.3 thousand drams credited to the municipal capital budget were channeled to capital renovation of the Vardan Mamikonyan street of the municipality. The Decree N1131-A, dated October 16, 2014, the land plot of 0.72 hectares and cadastral value of 1598400.0 drams located at 6/1, Street 1, Geghanis rural municipality of Shirak marz, was granted to the above municipality for the purposes of constructing a kindergarten and a gym. The Decree N 1330-A, dated November 27, 2014, allocated assets valued at 4920545095 drams and 303049278 drams to municipalities in Lori, Aragatsotns, Syunik and Tavush marzes; the assets at the above values were acquired to support implementation of the works in the framework of cooperation agreements signed on September 15 2009 and August 20 2010 with Economic Development of Rural Areas, Rehabilitation of Industrial Infrastructures, and Market Opportunities for Farmers foundations, as well as in the framework of agreement signed among the Republic of Armenia, International Development Fund of OPEC (June 8 2011, N 1390P, loan agreement), and International Fund for Agricultural Development N 817-AM signed on November 30 2010, for implementation of Creating Rural Capacities.

Table 8: Expenditures on non-financial assets of the municipalities¹⁵¹, 2012-2014 (in mln drams)

Line	Content	2012		2013		2014	
		Amount	Share (%)	Amount	Share (%)	Amount	Share (%)
1	2	3	4	5	6	7	8
5000	EXPENDITURES ON NON-FINANCIAL ASSETS	24573.4	100	23140.7	100	27522,5	100
5100	including: 1. Fixed assets	24520.3	99.8	23112.7	99.9	27370.9	99.4
5110	including: Buildings and structures	22301.8	90.8	19540.4	84.4	23916.5	86.9
5111	of which - Acquisition of buildings and structures	147.5	0.6	1230.2	5.3	2210.9	8.0
5112	- Construction of buildings and structures	4556.4	18.5	3730.9	16.1	9376.8	34.1
5113	- Capital renovation of building and structures	17597.9	71.7	14579.2	63.0	12328.8	44.8
5120	Vehicles and equipment	1647.2	6.7	2933.0	12.7	2862.6	10.4
5121	of which - Transport equipment	586.0	2.4	734.4	3.2	853.4	3.0
5122	-Administrative equipment	678.3	2.8	758.2	3.3	633.1	2.3
5123	-Other plant and equipment	382.9	1.6	1440.4	6.2	1394.1	5.1
5130	Other fixed assets	571.3	2.3	639.3	2.8	591.8	2.2
5200	1.2. Inventories	45.2	0.2	26.8	0.1	140.9	0.5
5300	1.3. High-value assets	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
5400	1.4. Non-produced assets	7.9	0.0	1.3	0.0	10.7	0.0
5411	including land	7.9	0.0	1.3	0.0	10.7	0.0

Municipalities oftentimes replenish their capital budgets through sales of municipally owned assets (see Table 9), and this phenomenon is reflected in the expenditure item of their budgets with a negative sign. Inflows from sales of non-financial assets in 2014 relative to the previous year increased by 3272.6 thousand drams, or 27.1%. Similar to the previous periods, in 2014 also inflows from sales of non-financial assets were entirely

¹⁵¹ Source: www.minfin.am

generated on sales of fixed assets (7.7%) and land (92.3%). Relative to the previous years, inflows from sales of fixed assets decreased while those from land increased entailing increase of their share in total municipal budget revenues.

The number of municipal non-commercial organizations registered as of January 1, 2015, was 1311, i.e. 110 more than in the previous period. The number of commercial legal entities holding 100% of municipal stocks increased by one only to become 426 in total, while the number of such organizations with mixed, i.e. state and municipal stocks, decreased by one again and is 218 in the reported year.

Table 9: Inflows from sales of municipal non-financial assets in 2012-2014 (in mln drams)¹⁵²

Line	Content	2012	2013	2014
1	2	3	4	5
6000	INFLOWS FROM NON-FINANCIAL ASSETS	12621.3	12081.7	15354.3
6100	Including - inflows from sales of fixed assets	2407.0	1838.1	1177.6
6110	Including - inflows from sales of real estate	2167.4	1581.8	936.0
6120	inflows from sales of movable property	2.3	19.0	1.0
6130	inflows from sales of other fixed assets	237.3	237.3	240.6
6200	Inflows from sales of inventories	0.0	0.0	0.0
6300	Inflows from sales of high-value assets	5.0	0.1	0.0
6400	Inflows from sales of non-produced assets	10209.3	10242.7	14176.7
6410	Including - inflows from sales of land	10209.3	10242.4	14176.7

As frequently mentioned earlier, major share of municipal property has been constructed or acquired decades ago and consequently got physically and morally worn-and-torn over the past years. The situation has not much changed in 2014, and the predominant share of property is in desperate need of renovation, while majority of municipalities do not yet have adequate resources to implement such renovation. Majority of local self-government bodies are in desperate need of assets (and technical machinery in particular) in order to implement their powers.

4.2 Municipal development plans and budgeting at municipal level

The Law on Local Self-government contains a few provisions on design and management of four-year municipal development plans. According to the law, mayor shall design the draft of four-year municipal development plans (FYMDP) and submit that to the avagani for approval. The plan shall contain provisions on design of urban development program document and their amendments, which establish special

¹⁵² Source: www.minfin.am.

development of the municipality, as well as four-year plans of managing alienation of the municipally owned buildings and structures (Article 37) and land plots (Article 38) broken down by annual work plans. There are no essentially any other requirements in the law, that would regulate design of FYMDPs.

Long-term planning is not widely used in the local government system of Armenia, which is explained by a number of factors, such as overall situation overwhelming in the local self-governance, drastic scarcity of financial resources at municipal level, lack of quality human resources in many municipalities, unawareness about such planning, lack of unified methodology for compiling such plans, and so on. In contrast to long-term planning, medium-term development plans are compiled by all municipalities because it is a legislative requirement. It should be mentioned that in many municipalities design of such plans is not seriously perceived and these are mainly of fictitious nature.

In 2014 experts of Community Finance Association of Armenia and World Vision Armenia jointly created a document, entitled Methodology of Managing Design and Implementation of Municipal Development Plans, which sets out the main principles, methods, mechanisms and procedures of design and management of four-year municipal development plans, and it aims at assessment of challenges and problems existing in the municipality, as well as at securing solutions to such problems by virtue of designing and implementing four-year municipal development plans and overall development of the municipality. This methodology enables appropriate design and management of municipal development plans.

Despite some works done in this direction, 2014 was not much different from the previous years as majority of municipalities continue to perceive their four-year development plans as fictitious document, which do not have any significant a role in designing municipal budgets.

There were no tangible changes in municipal budgeting processes in 2014. Some municipalities (especially small rural ones) continue to implement their budget processes in a by the by way, with shortcomings and breaches of timing and sequence of actions envisaged therefor. Publicity and transparency inherent to the processes are not respected and the role of citizen participation therein neglected.

The works on involvement of regional and municipal organizations in the treasury account management system continued in 2014. Many municipalities are already equipped with the capacity to publish their monthly and quarterly reports and statements.

Still large is the number of municipalities, the budget resources of which are sufficient only to take care of maintaining their staff. Usually, these municipalities lack adequate experts while their budget are compiled mere as estimates of revenues and expenditures lacking any serious analyses or development programs. Some municipalities, prevalingly urban ones, hired high-quality specialists over the recent years, who practice modern budgeting techniques by using program and performance budgeting formats.

4.3 Revenues of municipal budgets

Total revenues of municipal budgets of Armenia in 2014 was 114359.1 mln drams (95515.8 mln drams in 2012, and 105502.4 mln drams in 2013), which reflects an increase of 8856.7 mln drams (or 8.4%) relative to the previous year increase (see: Table 10). Other revenues increased 5578.5 mln drams, which is mainly preconditioned by allocation of state budget resources to local self-government bodies to finance implementation of delegated powers, with their share also increased by 31% (versus 28.2% of 2013).

Table 10: Revenues of municipal budgets and their shares in 2012-2014 (in mln drams)¹⁵³

Line	Types of revenues	2012		2013		2014	
		Amount	Share in total (%)	Amount	Share in total (%)	Amount	Share in total (%)
1	2	3	4	5	6	7	8
1000	TOTAL REVENUES,	95515.8	100	105802.4	100	114359.1	100
1100	Including						
	1. Taxes and duties	20034.5	21,0	21121.5	20.0	23260.1	20.3
	Including						
1110	1.1. Property taxes from real estate (including land tax)	9536.4	10,0	9463.9	8.9	9488.4	8.3
1121	1.2. Property taxes from transportation	6761.7	7,1	7462.6	7.1	9122.0	8.0
1131	1.3. Local duties	3020.9	3,2	3492.8	3.3	3892.7	3.4
1151	1.4. Stamp duties	715.1	0,7	702.1	0.7	756.4	0.7
1160	1.5. Other tax revenues	0.4	0.0	0.1	0.0	0.5	0.0
1200	2. OFFICIAL TRANSFERS	48799.7	51,1	54799.5	51.8	55639.1	48.7
1300	3. OTHER REVENUES	26681.6	27,9	29881.4	28.2	35459.9	31.0
1342	Including: State budget allocations to local self-government bodies to finance implementation of delegated powers	17823.5	18,7	20644.4	19.5	25301.8	22.1
1392	Revenues from transfers from the reserve fund of administrative budget to capital budgets of municipalities	5132.3	5,4	8478.2	8.0	7220.4	6.3

¹⁵³ Source: www.minfin.am.

Relative to the previous year, some growth has been observed in all items of tax and duty revenues with tangible shares attributed to property taxes from means of transportation and local duties. Revenues from allocations of funds from the reserve fund of administrative budget to capital budgets have decreased entailing relevant downsizing in their shares.

Table 11: Share of Yerevan municipality revenues in total revenues of municipalities of Armenia in 2014 (mln drams)¹⁵⁴

	Types of revenues	Total municipal budget revenues of Armenia	Including Yerevan revenues	Share of Yerevan in total municipal budget revenues (%)
1	2	3	4	5
1000	TOTAL REVENUES	114359.1	68013.1	59.5
1100	Including 1. Taxes and duties	23260.1	13354.9	57.4
1110	Including: 1.1. Property taxes from real estate	9488.4	4629.8	48.8
1111	Including Property tax from building and structures	5380.5	4043.0	75.1
1112	Land tax	4107.9	586.8	14.3
1120	1.2. Property taxes from other assets	9122.0	5133.7	56.3
1121	Including from means of transportation	9122.0	5133.7	56.3
1131	1.3. Permits for use of goods or activities, including local duties	3892.7	3185.6	81.8
1151	1.4. Other mandatory fees for supply of goods and delivery of services, including stamp duties	756.4	405.7	53.6
1160	1.5. Other tax revenues	0.5	0.0	0.0
1200	2. OFFICIAL TRANSFERS	55639.1	24207.8	43.5
1300	3. OTHER REVENUES	35459.9	30450.4	85.9
1342	Including state budget allocations to local self-government bodies to finance implementation of delegated powers	25301.8	25006.2	98.8
1392	Revenues from transfers from the reserve fund of administrative budget to capital budgets of municipalities	7220.4	6014.2	83.3

¹⁵⁴ Source: www.minfin.am, www.yerevan.am

Own revenues of municipal budget totaled 33418.2 mln drams in 2014 reflecting 29.2% of total revenues (versus 30358.5 mln drams, or 28.7%, in 2013). In spite of the slight increase in the own revenues and their shares relative to the previous year (3059.7 mln drams, or 0.5%), the dependence of municipalities upon official grants and transfers remains huge.

Significant share in aggregate municipal budget revenues is attributed to revenues of Yerevan municipality, i.e. 59.2% in 2014 (versus 60.2% in 2013), including 75.1% for property tax against buildings and structures, 56.3% against property taxes from means of transportation, 81.8% against local duties, 43.5% against official transfers, and as high as 98.8% against state budget allocations to finance implementation of delegated powers (see: Table 11).

Relative to the previous year, capital budget revenues decreased by 1445.1 mln drams in 2014 entailing decrease of its share in total by 6.7% (versus 8.6% in 2013). Major part of capital budget revenues, namely 94.0%, falls within allocations from the reserve fund of the administrative budget to capital budgets of municipalities, the situation unchanged from the previous year. 78.3% of the capital budget (81.2% in 2013) is attributed to the municipal budget of Yerevan (see Table 12).

Table 12: Capital budget revenues of municipalities and the share of Yerevan in 2014 (mln drams)¹⁵⁵

Line	Revenues	Municipalities, total	Including Yerevan	Share of Yerevan (%)
1	2	3	4	5
1000	TOTAL REVENUES	7682.3	6016.2	78.3
1200	2. OFFICAL GRANTS	409.4	0.0	0.0
1300	3. OTHER REVENUES	7272.9	6016.2	82.7
1380	3.8 CAPITAL NON-OFFICIAL GRANTS	49.8	0.0	0.0
1392	Revenues from transfers from the reserve fund of administrative budget to capital budgets of municipalities	7220.5	6014.2	83.3

Relative to the previous years, official transfers increased in 2014, the predominant share of which, namely 99.3%, reflects recurrent domestic transfers, which is no change from the previous periods (95,6% in 2012, and 98,9% in 2013), which is described in the Table 13 below. Volume of financial equalization subsidies allocated from the state budget has also increased, entailing increase in their shares in total revenues, i.e. 70% (66% in 2013, and 66,5% in 2012). At the same time, other subsidies from the state budget have diminished, namely, 8029.7 mln drams (9256,1 mln drams in 2013), subventions 8236.5 mln drams (8729,6 mln drams in 2013), as well as earmarked allocations from the state budget to finance capital expenditures, i.e. 407.5 mln drams (622.8 mln drams in 2013), with respective shares also decreased.

¹⁵⁵ Source: www.minfin.am, www.yerevan.am.

Taking into consideration that neither recurrent nor capital foreign grants were received from foreign states or international organizations in 2013, and in 2012 the value of the above were tiny, the revenues along these lines in 2014 could be considered tangible (see: Table 13). No official grants were received for financing capital expenditures of municipal budgets.

Finally, no significant changes were observed in 2014 in the structure of aggregate municipal budget revenues.

Table 13: Official grants of municipal budget revenues, 2012-2014 (mln drams)¹⁵⁶

	Types of revenues	2012		2013		2014	
		Amount	Share in total (%)	Amount	Share in total (%)	Amount	Share in total (%)
1	2	3	4	5	6	7	8
1200	2.OFFICIAL GRANTS	48799.7	100	54799,5	100	55639.1	100
	Including:						
1210	2.1 Recurrent foreign official grants from foreign states	4,2	0	0	0	826.6	1.5
1220	2.2 Capital foreign official grants from foreign states	0	0	0	0	0	0
1230	2.3 Recurrent foreign official grants from international organizations	1,7	0	0	0	4964.0	8.9
1240	2.4 Capital foreign official grants from international organizations	0	0	0	0	1842.0	3.3
1250	2.5. Recurrent domestic official transfers from other levels of government	46641,1	95.6	54176,7	98.9	55224.0	99.3
	Of which						
1251	a) financial equalization subsidies from the state budget	32435.5	66.5	36191,0	66.0	38957.7	70.0
1254	b) Other subsidies from state budget	7287,1	14.9	9256,0	16.9	8029.7	14.4
1257	c) Earmarked allocations from the state budget (subventions)	6918,4	14.2	8729,6	15.9	8236.5	14.8
1260	2.6. Capital domestic official transfers from other levels of government	2152,7	4.4	622,8	1.1	407.5	0.7
	Including:						
1261	a) Earmarked allocation from the state budget to finance capital expenditures (subventions)	2148,2	4.4	622,8	1.1	407.5	0.7
1262	b) Official grants from other municipalities to finance capital expenditures	4,5	0	0	0	0	0

As in the previous years, there have been sharing of revenues from the state to municipal budgets either from income or profit taxes in 2014.

The retained balance of municipal budget resources as of the beginning of 2014 was 8381.6 mln drams, including 241.4 mln drams of administrative budgets and 8140.2 mln drams of capital budget. Predominant part of it was channeled to execution of commitment pledged but unfunded. Deficit of aggregate municipal budget in 2014 was 278.2 mln drams, of which that of administrative budget was 4211.3 mln drams and that of capital budgets 4889.5 mln drams. This deficit was financed mainly from the retained balance of the municipal budgets.

Experience of the previous years shows that avaganis in majority of municipalities is still weak hence not a serious counter-weight to the mayors. Their role is oftentimes limited to adoption of budgets and approval of amendments and changes therein. There are exclusive cases in some municipalities when unjustified inflations and curtails are allowed in designing some of the budget items. Sometimes, revenue item of the budgets contain revenues, which are a priori certain not to be executed. Such unrealistic revenues are “reconciled” with equally unjustified expenditures, which bear corruption risks.

4.4 Debt management

In 2014, municipalities of Armenia did not receive loans from foreign sources or borrowings from other municipalities.

Over the reported year, government has issued decrees to allow several municipalities to channel retained revenues of capital budgets to finance deficit of administrative budgets with the condition of reimbursement of the respective funds to the capital budgets in the same year. More specifically, government decree N 804-A, dated August 7, 2014, authorized the Hushakert rural municipality of Armavir marz to transfer temporarily untied funds of capital budget in the amount of 1450.0 thousand drams to the administrative budget with the condition to reimburse the amount by November 1, 2014. The Government Decree N988-A authorized the Norapat rural municipality of Armavir marz to transfer temporarily untied funds of capital budget in the amount of 3500.0 thousand drams to the administrative budget with the condition to reimburse the amount by December 11, 2014. The Government Decree N 1078-A, dated November 2, 2014, authorized the Armavir rural municipality of Armavir marz to transfer temporarily untied funds of capital budget in the amount of 1450.0 thousand drams to finance the deficit of administrative budget with the condition to reimburse the amount by December 24, 2014. In total, as a result of the above measures 8950.0 thousand drams of retained balance of municipal capital budgets was allocated to finance deficit of administrative budgets, and the entire allocation was reimbursed within the established deadlines.

As in the previous periods, the rules of procedures to issue and allocate municipal securities were not established hence the municipalities did not issue any such securities in 2014.

4.5 Financial accountability

The reports produced by municipalities in 2014 were submitted to the authorized agencies (e.g. avaganis, regional governors, treasury, et cetera) as required by legislation and in most cases according to the established deadlines (several cases of delays were registered).

In the 4th quarter of 2014 with the objective to secure publicity and transparency of municipal budgets, the quarterly and annual reports and statements, approved budgets and changes and amendments therein were published on the billboards and visible locations by 914 municipalities (total 915), 57 municipalities broadcast information on television, 99 published in newspapers and 580 uploaded the above information on their official web-sites. Despite some progress in this area, there are still small rural municipalities, which do not publish not only their reports or statements, but even the approved budgets.

Over the reported year of 2014, 45 out of 49 urban municipalities operate internal audit units and the other four (namely, Akhtala, Tumanyan, Shamlukh, and Dastakert) implement internal audit with the support of the respective marzpetarans, where these urban municipalities belong in. As for rural municipalities, part of these (especially small ones) did not undergo internal audit in 2014 and continue not to maintain a post of internal auditor on their staff-lists. The explanation does not differ from the one of the previous years, i.e. there are neither resources nor specialist. The works on automation of internal audit functions and creation and introduction of a unified information base continued in 2014.

There are yet too few municipalities, which have carried out external audit.

5. Relevance of LSG powers and municipal finances

Financial indicators to estimate relevance of powers and financial resources available to the local self-government bodies in 2014 are described in the subsequent paragraphs.

Shares of municipal budget expenditures in total public spending of a country and gross domestic product (GDP) describe the level of decentralization in that country¹⁵⁷. According to the data for 2011, in the countries of European Union, average shares of budget expenditures of local governments at all levels, i.e. municipal and regional, in total budget expenditures was 34%, and 16.7% in GDP; at the same time, average expenditures of only local budget in total public spending was 24.35 and 11.9% in GDP (see: Table 15 of the report for 2012). There are no more updated information on these financial indicators yet published new.

Share of aggregate municipal budget in the 2014 consolidated budget of the country

¹⁵⁷ In Armenia, public spending reflect expenditures of consolidated budget, and GDP is perceived as nominal GDP.

was **9.7% in revenues and 9.0% in expenditures** (see Appendix 4). Relative to the previous year, in 2014 this indicator for revenues increased 0.1% and some 0.2% for expenditures. In terms of these indicators Armenia significantly lags behind countries of European Union with its almost 3.8 times smaller indicator and is ahead of only Greece, Cyprus and Malta.

Share of municipal budget expenditures in national GDP in 2010-2013 fluctuated between 2.3 and 2.45%, while in 2014 it increased to reach 2.53%¹⁵⁸. Nevertheless, this indicator is some 6.6. times less than average of the same indicator for the countries of European Union and is larger than only the ones for Cyprus and Malta.

It can thus be mentioned that the level of decentralization in Armenia continues to be significantly lower than that in European countries.

Aggregate actual execution rates of revenues and expenditures in the municipal budgets in 2014 versus the approved plans are higher than the indicators for annual adjusted plans (see Table 14). More specifically, in terms of execution of revenues, all municipalities of Armenia (including Yerevan) in 2014 reached 99.8% versus annual approved plans, and 99.1% versus annual adjusted ones. The same indicator for expenditures is 95.4% and 92.7%, respectively. This means, that there are still challenges in the municipalities of Armenia associated with accurate projections of revenues and expenditures, including planning and – at later stages – their adjustment and execution.

Comparing actual execution rates of revenues and expenditures of all municipalities of Armenia (including Yerevan) in 2014 and 2013, it can be stated that the revenues execution rates (99.8% and 99.1%) are relatively high for 2014, i.e. 0.1% and 0.7%, respectively, versus the execution rates for 2013 (99.7% and 98.4%); at the same time, the execution rates of expenditures incurred by all municipalities of Armenia in 2014 (95.4% and 92.7%) are 2.1% and 1,6% higher than the same indicators for 2013. This means that relative to the previous years the discipline in executing revenues and expenditures is higher in 2014, with the improvement particularly impressive in the domain of expenditures.

¹⁵⁸ The annual nominal GDP of Armenia in 2014 totaled 4,524.5 bln drams; Source: www.armstat.am.

Table 14: Total revenues, expenditures, surplus/deficit of municipal budgets of Armenia in 2014, approved, adjusted and actual indicators (thousand drams)¹⁵⁹

N	Articles	2014				
		Annual approved plan	Annual adjusted plan	Actual	Execution vs approved plan, %	Execution vs adjusted plan, %
	Budgets of all municipalities of Armenia					
1	Revenues, total	114,562,780.3	115,351,765.2	114,359,115.1	99.8	99.1
2	Expenditures, total	120,196,964.3	123,727,488.1	114,637,363.0	95.4	92.7
3	Surplus (+) or deficit (-)	-5,634,184.1	-8,375,722.9	-278,247.9	x	x
	Including Yerevan budget					
1	Revenues, total	69,091,815.9	68,980,812.8	68,013,073.5	98.4	98.6
2	Expenditures, total	69,491,815.9	71,003,506.1	69,094,291.2	99.4	97.3
3	Surplus (+) or deficit (-)	-400,000.0	-2,022,693.3	-1,081,217.7	x	x
	Including all municipalities excluding Yerevan					
1	Revenues, total	45,470,964.4	46,370,952.4	46,346,041.6	101.9	99.9
2	Expenditures, total	50,705,148.4	52,723,982.0	45,543,071.8	89.8	86.4
3	Surplus (+) or deficit (-)	-5,234,184.1	-6,353,029.6	+802,969.8	x	x

The approved and adjusted revenue plans of Yerevan municipality for 2014 were executed at 98.4 and 98.6%, respectively, while in expenditures the rates are 99.4% and 97.3%, respectively (see Table 14). Actual execution rates of revenues of Yerevan are some 0.4% and 1.8% lower than the respective indicators for all municipalities of Armenia (including Yerevan). At the same time, the execution rates of expenditures of Yerevan in 2014 versus annual approved and adjusted plans were some 4.0% and 4.6% higher than those for all municipalities (including Yerevan).

Comparison of actual versus approved and adjusted plans of revenues and expenditures of Yerevan municipality enables a conclusion that the execution rates of both revenue (98.4% and 98.6%) and expenditure (99.4% and 97.3%) items for 2014 with the same indicators for 2013 are 1.4% and 0.5%, and 5.3% and 2.3%, respectively, higher, than the execution rates versus approved and adjusted plans for 2013 (97.0% and 98.1% in revenues and 94.1% and 95.0% in expenditures). It can thus be mentioned that in 2014 particularly impressive is the improvement in execution of expenditures of the Yerevan municipality.

¹⁵⁹ Sources: www.minfin.am и www.yerevan.am.

An important relative indicator of financial standing of municipalities is the per capita budget revenues and expenditures. Actual per capita revenues of all municipalities (including Yerevan) in 2010-2014 budgets (see Table 15 and Diagram 1) in absolute terms have significantly increased from 26,033 drams (approximately 69.6 US Dollars) in 2010 to 37,985 drams (approximately 91.3 US Dollars) in 2014. Actual per capita expenditures of all municipalities of Armenia (including Yerevan) in 2010-2014 (see Table 15 and Diagram 2) has also increased from 25,325 drams (approximately 67.7 US Dollars) in 2010 to 38,078 drams (approximately 91.5 US Dollars) in 2014.

Table 15: Per capita revenues and expenditures of all municipalities of Armenia in 2010-2014, (in Armenian Drams and US Dollars)¹⁶⁰

Name of Indicator	2010	2011	2012	2013	2014
Number of population of Armenia (including Yerevan) as of the end of the indicated year (thousand people)	3,262.6	3,021.4	3,026.9	3,017.1	3,010.6
Total number of Yerevan population as of the end of the previous year (thousand people)	1,060.1	1,061.1	1,066.3	1,068.3	1,071.5
Number of population of Armenia (excluding Yerevan) as of the end of the indicated year (thousand people)	2,202.5	1,960.3	1,960.6	1,948.8	1,939.1
Average annual exchange rate of US Dollar (Armenian Drams)	374	373	402	410	416
Annual average inflation (%)	108.2	107.7	102.6	105.8	103.0
Actual per capita revenues of municipalities of Armenia (including Yerevan) (Armenian Drams)	26,033	28,908	31,556	35,068	37,985
Actual per capita revenues of Yerevan municipal budget (Armenian Drams)	46,019	48,203	53,688	59,597	63,475
Actual per capita revenues of municipalities of Armenia (excluding Yerevan), (Armenian Drams)	16,413	18,464	19,519	21,621	23,901
Actual per capita revenues of municipalities of Armenia (including Yerevan), (US Dollars)	69.6	77.5	78.5	85.5	91.3

¹⁶⁰ Sources: www.armstat.am and www.minfin.am.

Actual per capita revenues of Yerevan budget (US Dollars)	123.0	129.2	133.6	145.4	152.6
Actual per capita revenues of municipalities of Armenia (excluding Yerevan), (US Dollars)	43.9	49.5	48.6	52.7	57.5
Actual per capita expenditures of municipalities of Armenia (including Yerevan), (Armenian Drams)	25,325	29,494	32,196	34,182	38,078
Actual per capita expenditures of Yerevan budget (Armenian Drams)	45,175	49,472	55,412	58,187	64,484
Actual per capita expenditures of municipalities of Armenia (excluding Yerevan), (Armenian Drams)	15,770	18,680	19,570	21,022	23,487
Actual per capita expenditures of municipalities of Armenia (including Yerevan), (US Dollars)	67.7	79.1	80.1	83.4	91.5
Actual per capita expenditures of Yerevan budget (US Dollars)	120.8	132.6	137.8	141.9	155.0
Actual per capita expenditures of municipalities of Armenia (excluding Yerevan), (US Dollars)	42.2	50.1	48.9	51.3	56.5

Actual per capita budget revenues of Yerevan (see Table 15) in absolute terms has significantly increased over the 2010-2014 period, from 46,019 drams (approximately 123.0 US Dollars) in 2010 to 63,475 drams (approximately 152.6 US Dollars) in 2014. At the same time, actual per capita budget expenditures of Yerevan over the same period has increased from 45,175 drams (approximately 120.8 US Dollars) in 2010 to 64,484 drams (approximately 155.0 US Dollars) in 2014.

Diagram 1: Actual per capita budget revenues of municipalities of Armenia in 2010-2014 (in Armenian Drams and US Dollars)

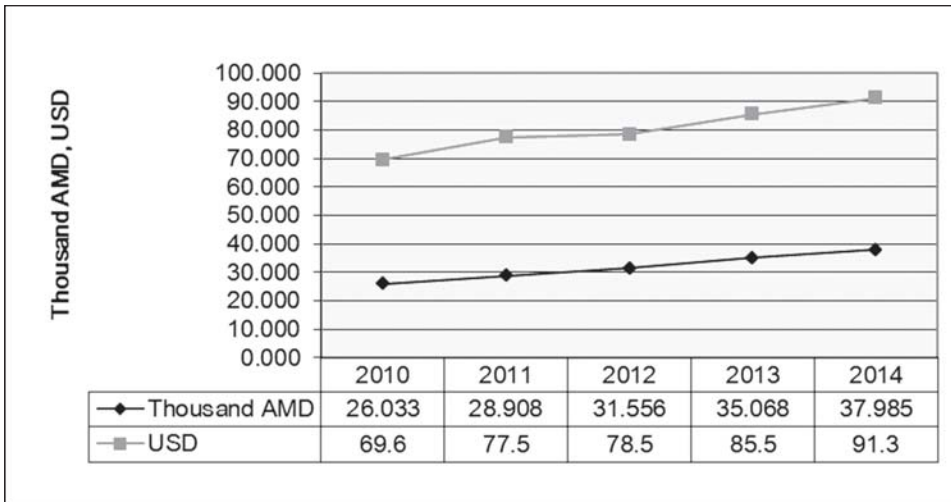
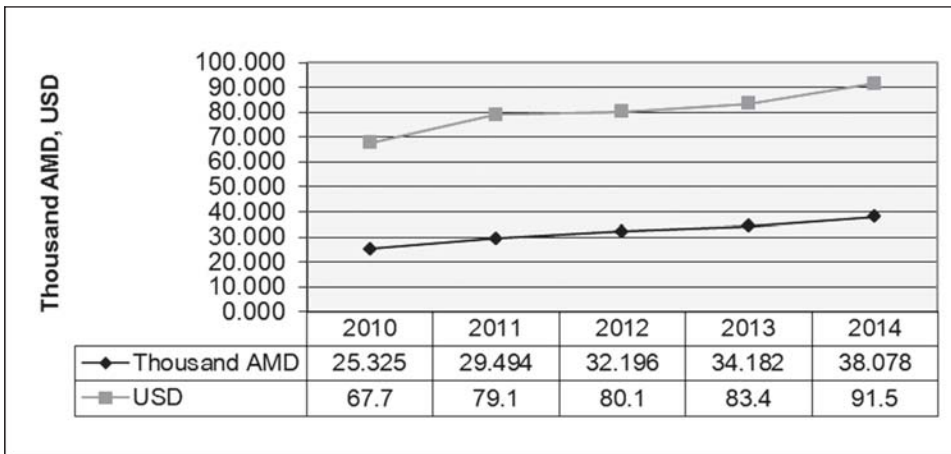

Diagram 2: Actual per capita budget revenues of municipalities of Armenia in 2010-2014 (in Armenian Drams and US Dollars)

Actual per capita revenues of Armenian municipalities (excluding Yerevan) in the period of 2010-2014 (see Table 15) in absolute terms denominated in Armenian Drams (in US Dollars), has displayed significant annual increase from 16,413 drams (approximately 43.9 US Dollars) in 2010 to 23,901 drams (approximately 57.5 US Dollars) in 2014. At the same time, actual per capita expenditures of municipalities of Armenia (excluding Yerevan) over the period of 2010-2014 increased from 15,770 drams (approximately 42.2 US Dollars) in 2010 to 23,487 drams (approximately 56.5 US Dollars) in 2014.

Nevertheless, if the tangible inflation observed in Armenia in the recent period is taken into consideration, the rate of total expenditures incurred on delivery of municipal services to population on a per capita basis has not changed much and has not any significant impact on the overall living standard of population, while it has even had negative impact on the population in rural, as well as medium and small towns of the country.

A separate set of indicators reflects fungibility of powers assigned to local self-government bodies by law in individual sectors, when observed from the perspective of **functional classification of municipal budget expenditures (see Table 16)**.

Share of general public service in total expenditures of the municipalities (including Yerevan) was 22.7% (see Diagram 3), which is 1.1% less than the same indicator in 2013 (23.8%).

The highest value in total municipal budget expenditures in 2014 is attributed to education sector, i.e. 30.2% (30.4% in 2013), including pre-school education 12.2%, elementary general education 5.5%, secondary general education 6.2%, extra-curricular education 5.7%, and education not classified elsewhere 0.6%.

In comparison with 2013, an increase of some 0.5% was recorded in the sector of recreation, culture and religion in total expenditures of municipal budget in 2014 (including Yerevan municipality), reaching 7.0% (6.5% in 2013). Shares of expenditures allocated by municipal budgets to other social sectors in 2014 do not maintain any significant values in total spending and reflect the following: social protection 3.5% (3.4% in 2013), and health 0.1% (0.2% in 2013).

Shares of public services of economic content in total expenditures of municipal budgets of Armenia (including Yerevan municipality) in 2014 have significantly changed versus the values recorded in 2013. More specifically, this indicator has tangibly decreased in transport to become 21.1% (23.6% in 2013), which is a consequence of significant decrease of the value of this indicator in Yerevan, i.e. 30.8% (from 34.8% in 2013); the same applies to environmental protection sector (garbage removal, waste water removal, et cetera) reflecting 9.6% (versus 10.5% in 2013). In the sector of residential construction and communal utilities (water supply, street illumination, community development, et cetera) this indicator vice versa, significantly increased to reach 12.6% (versus 9.7% in 2013).

Shares of the 2014 Yerevan municipal budget expenditures according to economic classification significantly differ from shares of all municipalities of Armenia (see Table

16). More specifically, share of general public service expenditures in the 2014 budget of Yerevan municipality is twice as low as the same indicator of all municipalities (including Yerevan), i.e. 10.1% (10.6% in 2013), and it is as many as four times lower than that of all municipalities if Yerevan is excluded (41.7%).

At the same time, the share of expenditures in education sector is higher in the 2014 budget of Yerevan than in all municipalities of Armenia, i.e. 33.6% (34.0% in 2013), including pre-school education 9.7%, elementary general education 9.0%, secondary general education 10.1%, extra-curricular training 4.1% and education not classified elsewhere 0.7%. This is, first of all, a consequence of implementing state delegated powers in general and secondary education sector in Yerevan and accompanied financing from the state budget.

Share of expenditures allocated from Yerevan municipal budget in 2014 to other social sectors have only slightly changed versus the values of the previous year; these include recreation, culture and religion 5.0% (4.4% in 2013), social protection 3.2% (3.1% in 2013), and health 0.2% (0.2% in 2013).

Shares of expenditures allocated for delivery of economic services by the Yerevan budget in 2014 have tangibly changes relative to the previous year, as set out further: 30.8% in transport sector (34.8% in 2013), 14.9% in the sector of residential construction and communal utilities, including water supply, street illumination, community development, et cetera (11.0% in 2013), and 10.5% in the sector of environment protection, including garbage removal, greening, et cetera (11.5% in 2013) and so forth.

Shares of municipal budgets of Armenia (excluding Yerevan) according to functional classification are significantly different from the values of budgets of all municipalities (including Yerevan) and share of Yerevan budget in total expenditures (see: Table 16). More specifically, shares of public services in the municipal budgets of Armenia (excluding Yerevan) in 2014 is the highest, namely approximately 41.7% of total expenditures, (versus 43.7% in 2013).

The second highest share in total expenditures is held by expenditures in education sector, i.e. 25.1% (versus 24.9% in 2013), including 15.9% in pre-school education (15.6% in 2013), 0.2% in elementary general education, 0.2% in secondary general education, 8.2% in extra-curricular training, and 0.6% in education not classified elsewhere.

Shares of municipal budget (excluding Yerevan) expenditures in other social sectors, relative to the previous year, remained roundabout unchanged, including recreation, culture and religion of 10.1% (9.7% in 2013), social protection of 4.0% (4.0% in 2013), and health of 0.1% (0.2% in 2013).

Shares of economic expenditures in the budgets of all municipalities of Armenia, excluding Yerevan, in total spending for delivery of public services include 9.2% (7.8% in 2013) in the sector of residential construction and communal utilities (street illumination, water supply, community development, et cetera), 8.3% (8.9% in 2013) in the sector of environment protection (garbage removal, removal of waste water, et cetera),

and 6.4% (6.6% in 2013) in transport sector, and so on.

Another indicator of relevance in powers and financial resources of the local self-government bodies is the **unfunded or under-financed powers**. There are multiple powers assigned to the local self-government bodies in a variety of sectors by law (including delivery of public services), which in many municipalities (especially in rural and small ones) are not delivered whatsoever or delivered partially (mainly because of scarcity of financial resources, but also for other reasons). Such powers include delivery of crucial services, such as garbage removal, greening, water supply and waste water removal, environment protection, residential construction and communal utilities, community development, et cetera.

Interrelations among various types of municipal budget expenditures (such as recurrent and capital/non-financial assets) get crystallizes by observing **municipal budget expenditures along economic classification**. Shares of all (including Yerevan) municipal budget expenditures on recurrent-capital/non-financial assets in total expenditures of 2014 was 10.6%, but – the capital expenditures funded by proceeds on alienation of non-financial assets (15,354,293.2 thousand drams, or 13.4%) – the share of capital expenditures in total spending was 24.0% (see Table 17).

Table 16: Actual budget expenditures of municipalities (including and excluding Yerevan) and Yerevan in 2014 by functional classification of budget expenditures

N	Expenditures	2014					
		Actual expenditures of municipalities (including Yerevan), thousand drams	Share, %	Actual expenditures of Yerevan budget, thousand drams	Share, %	Actual expenditures of municipalities (excluding Yerevan), thousand drams	Share, %
	Total expenditures*, including	114,637,363.0	100	69,094,291.2	100	45,543,071.8	100
	Administrative budget	109,685,976.2	95.7	67,096,294.4	97.1	42,589,681.8	93.5
	Capital budget	12,171,839.6	10.6	8,012,196.9	11.6	4,159,642.7	9.1
1	General public services	25,976,680.9	22.7	6,978,607.5	10.1	18,998,073.4	41.7
2	Defense	43,594.6	0.0	41,600.0	0.1	1,994.6	0.0
3	Public ordinance, security and judiciary	2,670.0	0.0	0.0	0.0	2,670.0	0.0
4	Economic relations, including	10,988,004.3	9.6	10,589,647.2	15.3	398,357.1	0.9
4.1	<i>General economic, commercial and labor relations</i>	19,197.4	0.0	0.0	0.0	19,197.4	0.0
4.2	<i>Agriculture, forestry, fishery and hunting</i>	811,281.8	0.7	190,468.4	0.3	620,813.4	1.4

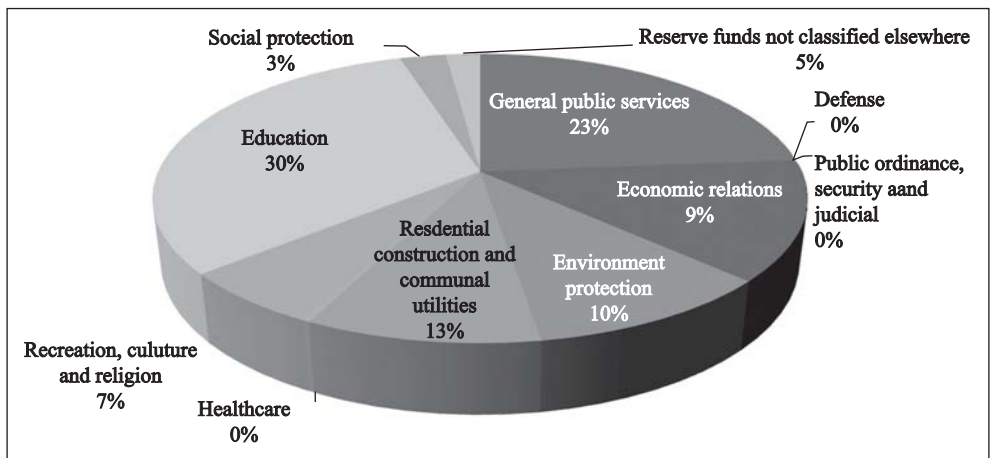
4.3	<i>Fuel and energy</i>	135,803.3	0.1	0.0	0.0	135,803.3	0.3
4.4	<i>Mining, industry and construction</i>	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4.5	<i>Transport</i>	24,239,336.0	21.1	21,314,923.8	30.8	2,924,412.2	6.4
4.6	<i>Communication</i>	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4.7	<i>Other spheres</i>	14,826.7	0.0	6,000.0	0.0	8,826.7	0.0
4.8	<i>Research and drafting in economic relations</i>	20,186.0	0.0	0.0	0.0	20,186.0	0.0
4.9	<i>Economic relations (not classified elsewhere)</i>	-14,252,626.9	-12.4	-10,921,745.1	-15.8	-3,330,881.8	-7.3
5	Environmental protection, including	11,043,866.9	9.6	7,248,431.3	10.5	3,795,435.6	8.3
5.1	<i>Garbage removal</i>	8,290,227.8	7.2	5,098,745.7	7.4	3,191,482.1	7.0
5.2	<i>Waste water removal</i>	138,013.9	0.1	0.0	0.0	138,013.9	0.3
5.3	<i>Combat against environmental pollution</i>	36,225.6	0.0	20,560.9	0.0	15,664.7	0.0
5.4	<i>Biodiversity and nature protection</i>	59,171.8	0.1	0.0	0.0	59,171.8	0.1
5.5	<i>Research and drafting in environment protection</i>	7,649.5	0.0	0.0	0.0	7,649.5	0.0
5.6	<i>Environment protection (not classified elsewhere)</i>	2,512,578.3	2.2	2,129,124.7	3.1	383,453.6	0.8
6	Residential construction and communal utilities, including	14,475,909.1	12.6	10,263,409.3	14.9	4,212,499.8	9.2
6.1	<i>Residential construction</i>	2,571,947.4	2.2	2,145,689.5	3.1	426,257.9	0.9
6.2	<i>Community development</i>	463,040.4	0.4	0.0	0.0	463,040.4	1.0
6.3	<i>Water supply</i>	3,623,987.6	3.2	2,875,169.1	4.2	748,818.5	1.6
6.4	<i>Street lighting</i>	3,666,697.7	3.2	2,221,948.2	3.2	1,444,749.5	3.2
6.5	<i>Research and drafting in residential construction and communal utilities</i>	28,800.8	0.0	9,958.6	0.0	18,842.2	0.0
6.6	<i>Residential construction and communal utilities (not classified elsewhere)</i>	4,121,435.1	3.6	3,010,643.8	4.4	1,110,791.3	2.4

7	Health	158,530.2	0.1	121,999.3	0.2	36,530.9	0.1
8	Recreation, culture and religion	8,030,628.5	7.0	3,436,443.8	5.0	4,594,184.7	10.1
9	Education	34,636,593.1	30.2	23,219,482.0	33.6	11,417,111.1	25.1
9.1	Pre-school education	13,948,463.0	12.2	6,709,671.8	9.7	7,238,791.2	15.9
9.2	Elementary general education	6,305,009.2	5.5	6,221,314.8	9.0	83,694.4	0.2
9.3	Secondary general education	7,076,925.7	6.2	6,983,152.0	10.1	93,773.7	0.2
9.4	Extra-curricular training	6,577,499.8	5.7	2,828,435.7	4.1	3,749,064.1	8.2
9.5	Education (not classified elsewhere)	728,695.4	0.6	476,907.7	0.7	251,787.7	0.6
10	Social protection	4,021,334.6	3.5	2,198,899.5	3.2	1,822,435.1	4.0
11	Reserve funds not classified elsewhere*	5,259,550.9	4.6	4,995,771.4	7.2	263,779.5	0.6

*) Excluding allocations from the reserve fund of the administrative budget to capital budget.

In municipal budgets (including Yerevan) - 7,220,452.8 thousand drams, in Yerevan budget - 6,014,200.1 thousand drams, and in municipal budgets (excluding Yerevan) - 1,206,252.7 thousand drams

Diagram 3: Shares of actual municipal budget expenditures (including Yerevan) in total spending in 2014 (according to functional classification)

Observation of the recurrent and capital ratios of municipal budgets of Armenia (including Yerevan) over the recent five years, i.e. 2010-2014, (see Diagram 4) shows that the share of capital expenditures in total spending in 2010-2011 increased from 24.3% to 24.3% and in 2012-2013 it decreased down to 22.4% and again increased in 2014 reaching the level of 24%.

The picture of recurrent and capital expenditure ratios is quite different in the 2010-2014 budgets of Yerevan municipality. Capital expenditures in total spending were 8.7%, 7.6%, 12.6%, 11.4% and 11.6%, respectively. Nevertheless, if the capital expenditures funded from proceeds on alienation of non-financial assets are taken into consideration, their shares in total spending jump to the values of 26.1%, 32.8%, 28.0%, 26.8% and 29% (see Table 17 and Diagram 5), which are higher than values of all municipalities in sum (including Yerevan) and significantly higher than the latter if Yerevan is excluded.

From the perspective of efficient organization of activities implemented by local self-government bodies, an important indicator is also the remuneration of municipal servants, **i.e. share of salaries and bonuses in total expenditures of municipalities**. In 2014 shares of actual salaries and bonuses in all local self-government bodies of Armenia (including Yerevan), staff of budget and non-commercial organizations in total expenditures was 17.7% (see Table 17). Comparison of the latter with the same indicator for 2012-2013 (18.8% in 2012, and 19.0% in 2013, respectively) shows a positive decrease trend in 2014.

This indicator for Yerevan 2014 budget was 7.2% (see Table 17), which again manifested a positive decrease trend relative to the period of 2012-2013 (7.8% and 7.6%, respectively).

In 2014, shares of actual salaries and bonuses in all local self-government bodies of Armenia (excluding Yerevan), staff of budget and non-commercial in total expenditures was 33.7% (see Table 4). Comparison of the latter with the same indicator for 2012-2013 (35.8% in 2012, and 36.2% in 2013, respectively) shows a positive decrease trend in 2014.

It should also be noted that the above indicator estimated for all municipalities of Armenia excluding Yerevan, is lower than the same indicator estimated for Yerevan. This is mainly preconditioned by two factors, namely, gradually inflated staffing in municipalities and municipal organizations and inadequacy of municipal budget resources. It is necessary to undertake measures to optimize number of staff and increase the salary rate as a result.

Table 17: Actual expenditures of all municipalities of Armenia (including and excluding Yerevan) and Yerevan municipality in 2014, according to economic classification of budget expenditures

N	Expenditures	2014					
		Actual expenditures of municipalities (including Yerevan), thousand dram	Share, %	Actual expenditures of Yerevan municipality, thousand dram	Share, %	Actual expenditures of municipalities (excluding Yerevan), thousand dram	Share, %
	TOTAL EXPENDITURES* (A+B+C)	114,637,363.0	100	69,094,291.2	100	45,543,071.8	100
A	CURRENT EXPENDITURES*	102,469,164.8	89.4	61,082,094.4	88.4	41,387,070.4	90.9
1	Remuneration, including	20,338,681.3	17.7	4,990,604.0	7.2	15,348,077.3	33.7
	Salaries and bonus payments	20,337,578.1	17.7	4,990,604.0	7.2	15,346,974.1	33.7
	Actual social security payments	1,103.2	0.0	0.0	0.0	1,103.2	0.0
2	Acquisition of services and goods	38,073,376.5	33.2	27,289,351.5	39.5	10,784,025.0	23.7
3	Interest payments	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Subsidies	23,118,526.1	20.2	13,304,390.3	19.3	9,814,135.8	21.5
5	Grants	4,838,550.0	4.2	1,798,257.6	2.6	3,040,292.4	6.7
6	Social benefits and pensions	3,022,209.6	2.6	1,235,026.4	1.9	1,787,183.2	3.9
7	Other expenditures*, including	13,077,821.4	11.4	12,464,464.5	18.0	613,356.9	1.3
	Reserve funds*	5,259,550.9	4.9	4,995,771.4	7.2	263,779.5	0.6
	Transfers from reserve funds of administrative budgets to the fund budgets of the municipalities	7,220,452.8	6.3	6,014,200.0	8.7	1,206,252.8	2.6
B	NON-FINANCIAL ASSET EXPENDITURES	27,522,491.4	24.0	20,029,666.7	29.0	7,492,824.7	16.5
1	Fixed assets	27,370,885.2	23.9	19,900,119.7	28.8	7,470,765.5	16.4
2	Inventories	140,904.7	0.1	129,547.0	0.2	11,357.7	0.0

3	High-value assets	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Non-produced assets	10,701.5	0.0	0.0	0.0	10,701.5	0.0
C	RECEIPTS ON SALE OF NON-FINANCIAL ASSETS	-15,354,293.2	-13.4	-12,017,469.8	-17.4	-3,336,823.4	-7.3
1	Receipts on sales of fixed assets	-1,177,565.4	-1.0	-902,088.8	-1.3	-275,476.6	-0.6
2	Receipts on sale of inventories	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
3	Receipts on sale of high-value assets	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	Receipts on sale of non-produced assets	-14,176,727.8	-12.4	-11,115,381.0	-16.1	-3,061,346.8	-6.7

*) Excluding allocations from reserve funds of administrative budgets to capital budgets of municipalities

Diagram 4: Shares of recurrent and capital expenditures of municipal budgets of Armenia (including Yerevan) in total spending, %

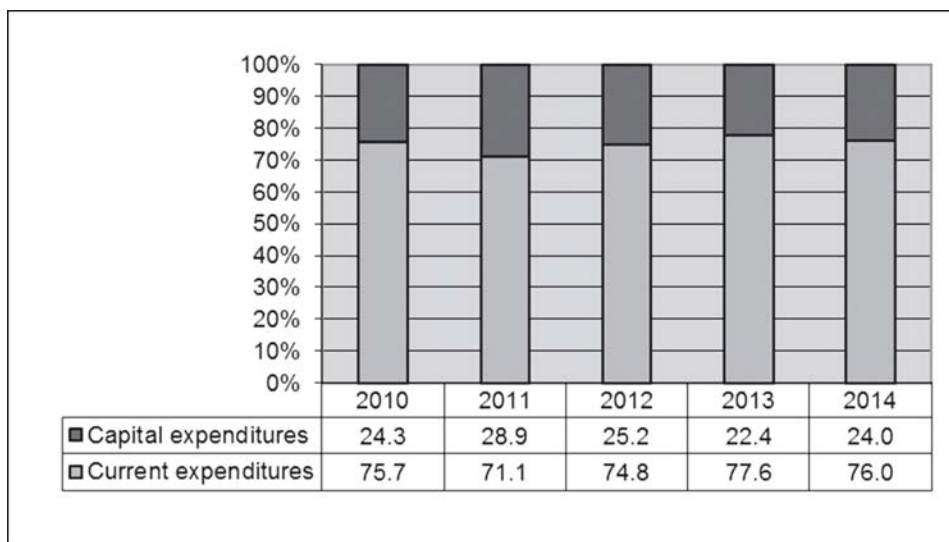
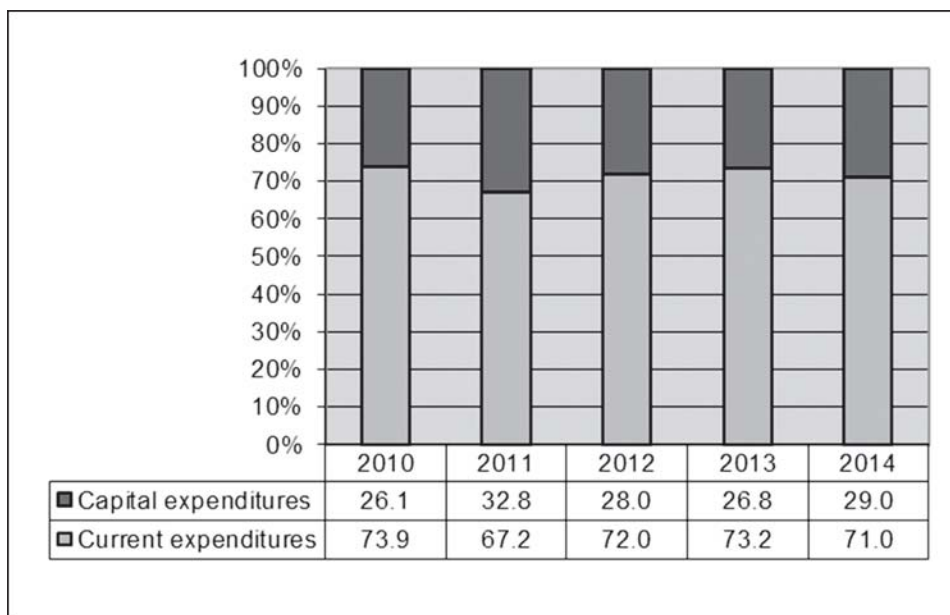

Diagram 5: Shares of recurrent and capital expenditures in total spending of Yerevan municipality in in 2010-2014, %

Generally it is necessary to carry out consistent activities towards broadening revenue sources of municipalities and increasing collection rates coupled with enhanced efficiency in their budget expenditures.

According to the administrative supervision provisions established in the Chapter 7¹ of the Law on Local Self-government, the legal and professional supervision over implementation of powers by local self-government bodies will be implemented by regional governors (marzpets), and the Ministry of Territorial Administration and Emergency Situations in case of Yerevan. Legal supervision over legislative acts issued and adopted by local self-government bodies will be implemented by the Ministry of Justice, and, in cases established by law, professional supervision will be implemented by the national government agency, within the authorities of which an issue under supervision falls into.

In particular, administrative supervision over performance of local self-government bodies in the area of salaries and wages of municipal staff will also – in addition to the regional governors - be implemented by the State Inspectorate under the Ministry of Labor and Social Affairs, as well as the Chamber of Audit of Armenia in the course of regular supervision site visits. The State Labor Inspectorate carries out procedurally established state supervision and controls over the compliance of LSGs with the requirements of

labor legislation other normative acts regulating labor relations in the country. according to the Law on State Labor Inspectorate, staff of municipalities and other municipal organizations in their role of employers are required to submit quarterly and annual reports to the State Labor Inspectorate on the number of employees, rates of salaries (by professions), casualties and professional diseases of the staff.

6. Relevance of administrative structure, human and information resources to the tasks of municipalities, and international support

6.1 Overall capacities of LSGs and municipal staff

Implementation of powers by local self-government bodies in an appropriate manner and quality is to a large extent preconditioned by human resources available at local level, which is impossible to secure in municipalities with small population. In such municipalities not only the administrations are tiny, but also face difficulties in involving staff with relevant educational and professional background.

Numerous programs and projects aimed at enhancing capacities of local self-government bodies have been implemented, but in 2014 these capacities were not entailed desired results in terms of their quality.

Municipal servants hold majority of positions in the municipal administrations. Vacancies in municipal service are filled through competitive procedures, which anticipates staffing with quality experts. Nevertheless, it is true for municipalities with relatively higher number of population, while in smaller ones the competitions per se do not materialize.

In 2014, 1308 competitions (tenders) were announced for vacant municipal service positions, of which 1023 or 78% were held. With the objective to secure publicity of the tenders, the announcements were published on the official web-site of the Ministry of Territorial Administration. Information about the competitions were also shared with the State Employment Service agency of the Ministry of Labor and Social Affairs for awareness¹⁶¹.

In 2014 five persons got registered in the human resource roster of the municipal service. Mayors and staff secretaries made 388 enquiries with the human resource roster of the municipal service for staffing 800 temporary vacancies on a contractual basis, the respective announcements published on the announcement window of the Ministry of Territorial Administration and its official web-site. Two candidates were proposed from the roster in response to the above enquires, as a result of which these two were withheld from the roster on the basis of contracts concluded for temporary appointments in the

¹⁶¹ www.mta.gov.am.

sought municipal service positions¹⁶².

In order to capacitate municipalities to enhance the capabilities of their staff, appraisal of municipal servants is held at a regularity of once in a three-year period. In the course of 2014, a total of 1529 municipal servants were thus appraised. According to the results of the appraisals, 13 municipal servants were dismissed from the offices on the basis of inadequacy with the occupied position.

Majority of mayors hold university education. In contrast to 2013, there are no official statistical data on educational background of the mayors by marzes for 2014. There are no statistical data on educational background of members of avaganis either.

Despite the fact that the Law on Municipal Service calls for protection of municipal servants from situations changes and turbulences, in real life they continue to be hugely dependent on the voluntary decisions of the mayors.

Functional structure of municipal administration

Functional structure of municipal administration is to a large extent dependent on the size of the municipality in question. hold Municipalities with smaller population small administration with extremely simplified functional structures.

In 2014, there were no change taken place or observed in the functional structures of the municipalities.

System of management, document circulation and registries

Over the reported year, 150 local self-government bodies introduced electronic document circulation systems in their daily work, as a result of which all 48 urban and 455 rural municipalities (over 503 in total) are capacitated to use their municipal management information systems (MMIS) to exchange electronic documents and information with the Mulberry system operated in the national government agencies. 90 municipalities put into operation their official web-sites as a result of which the number of municipalities operating such sites reached 240 in 2014.

All municipalities of Armenia have been involved in the domain of @mta.gov.am for official electronic mail, as a result of which all urban and rural municipalities now have and maintain unified principles of electronic mailing and respective accounts¹⁶³.

As a result of promulgation of a package of legal initiatives, which introduced changes, amendment and/or additions in the Law on Delinquencies in Land and Property Taxes, Property Tax, Land Tax, a need has occurred to introduce relevant changes in the property and land tax databases maintained and operated by the municipalities, in addition to the unified information systems across the country.

Vector Plus ltd has designed the Phase 1 of the software amendments associated with alternations in the above legislative acts and such amendments were installed and

¹⁶² www.mta.gov.am.

¹⁶³ www.mta.gov.am.

established in 570 agencies by the end of 2014.

Preconditioned by the above measures, a need has occurred to accommodate the unified databases at regional (marz) and national levels. Vector Plus company has introduced implemented necessary changes in these systems and databases as well, which are now operational in the marz centers and the Ministry of Territorial Administration and Emergency Situations.

Vector Plus ltd also developed the Phase 2 of the software amendment package, but it was not yet installed because the adoption of new laws on Real Estate Tax and Vehicle Property Tax by the National Assembly, planned for 2014, did not take place in 2014¹⁶⁴.

Development of municipal management information systems

In 2014 introduction of municipal management information systems (MMIS) continued in the municipalities (see Table 18). In total, MMIS currently operates in 586 municipalities.

Appreciating the importance of municipal management information systems, information on municipalities was collected through the regional administrations, which was summarized and uploaded - with the support of the Ministry of Territorial Administration - onto the Armdevinfo electronic software maintained and operated by the National Statistical Service. This activity was implemented in accordance with the order of the Deputy Prime Minister and Minister of Territorial Administration, N 54-A, dated May 2, 2013. The results of the above works were then reshaped into electronic database on the municipalities and uploaded on the <http://www.armdevinfo.am/> web-page¹⁶⁵.

In December 2014, the Facebook page of CELoG was issued, which enables elucidation of the progress and results of the Civic Engagement in Local Governance program implemented by a consortium, as well as secure public on-line participation in reforms implemented in the area of local self-government.

Availability of technical and information resources in the municipalities

In contrast to the year 2012, there is no official information on the number of computers, printers, scanners and uninterrupted powers supply units in the municipalities for 2014.

¹⁶⁴ www.mta.gov.am.

¹⁶⁵ www.mta.gov.am.

Table 18: Municipalities where municipal management information systems (MMIS) were installed and operated in 2014, by marzes¹⁶⁶

N	MARZES	Municipalities	Total
1.	Aragatsotn	Oshakan, Kakavadzor, Ernjatap, Hartavan, Lusagyugh (Aragatsotn), Vardablur (Aragatsotn), Apnagyugh, Nigavan, Tatul, Davtashen, Vardenut, Ara, Orgov, Nor Amanos, Irind, Zarinja, Kuchak	17
2.	Ararat	Zangakatun, Masis, Bardzrashen, Yeraskh, Vardashen, Narek, Berdik, Byuravan, Araksavan	9
3.	Armavir	Baghramyan (of Baghramyan), Shenavan (of Ararat), Dasht, Mayisyan (of Armavir), Lusagyugh (of Armavir), Arghina, Yervandashat, Zartonk, Shahumyan (poultry plant), Artashat, Nor Armavir, Tsiatsan, Aygevan, Amasia (of Armavir), Tsaghkashat, Yeghegnut, Lernagog, Tandzut, Vanand, Aygetsat (of Etchmiatsin)	20
4.	Gegharkunik	Aygut, Hayravank, Shatjrer, Pokr Masrik, Artanish	5
5.	Lori	Darpas (Lori), Katnajur, Debet, Teghut (Lori), Lernantsk, Mikhaelovka, Meghrahovit, Sverdlov, Mets Parni, Nor Khachakap, Hartagyugh, Lernavan, Geghasar, Saramej, Arjut, Bazum	16
6.	Kotayk	Teghenik, Jrrat (Kotayk), Sevaberd, Geghard	4
7.	Shirak	Keti, Jrapi, Kaps, Akhurik, Mets Sepasar, Aregnadem, Haykadzor, Hayrenyats, Shirakavan, Hovit, Aygabats, Shirak, Vahramaberd, Geghanist (Shirak), Lernakert, Arapi, Hatsik (Shirak), Getap (Shirak), Goghovit	19
8.	Syunik	Lehvaz, Vardanidzor, Lernadzor, Syunik	4
9.	Vayots Dzor	Karmrashen, Herher, Artabujnk, Shatin, Zariptap, Azatek, Chiva, Gndevaz	8
10.	Tavush	Voskevan, Nerkin Tsaghkavan, Kirants, Berkaber, Teghut (Tavush), Gosh, Navur, Verin Karmiraghbyur	9
	TOTAL		118

¹⁶⁶ Source: Information Systems Developments and Training Center NGO.

Mobile telephone communication exists in all municipalities. Information billboards are maintained by almost all municipalities. Nevertheless, other means of public awareness (newspaper, local television) are yet too far from being sufficient or adequate.

From the perspective of technical furnishing, the situation in municipalities is not satisfactory. Modern technologies are absent in most of the municipalities. Particularly, a serious issue is the absence of servers. In many municipalities equipment and other devices are obsolete and outdated.

6.2 Municipal service

Legislative bases for municipal service of Armenia

The Law on Municipal Service of Armenia establishes the main principles of municipal service, regulates the relations associated with municipal service ranks and grades, appointments, training, human resource roster of municipal service, legal status of municipal servants, organizational arrangement and administration of municipal service, as well as other relations.

Over the reported year of 2014, no amendments or additions in the Law on Municipal Service have been introduced. Overall, in the course of the year there had been no significant progress in the development of municipal service.

The Ministry of Territorial Administration and Emergency Situations maintains and conducts a unified registry of municipal servants, containing information on 6156 municipal servants broken down by established pro forma of ranks and grades.

According to the data in the registry, as of December 16, 2014, there were 6664 positions in the municipal service, of which 6156 (92%) were occupied. Of the servants occupying positions of municipal service 52.7% are women and 47.3% are men (further details on municipal servants are set out in the Appendix 5).

In the framework of authorities assigned to the Ministry by law, in 2014 this government agency issued agreement to six municipalities to neglect the legal requirement of university education and/or working experience in the job descriptions of staff secretaries of administrations in municipalities with population of less than 1000 people. In total, 441 municipalities where population is less than 1000 people, 285 such agreements were issued¹⁶⁷.

As of December 31, 2014, there were 6658 municipal service positions in total, of which occupied were 6156, or 92,5% (see Table 19).

¹⁶⁷ www.mta.gov.am.

Number of municipal staff versus number of population in the municipality

Absolute value of the number of municipal servants is not yet an evidence of municipality being large or small. Table 20 below provides sufficient understanding in respect of ratios of number of municipal service position versus number of population. Relative to the previous year, in 2014 there were no changes registered in the actual number of municipal servants and number of population.

There is no information on frequent and unjustified changes in the staff-lists in the municipal administrations in 2014.

Table 19: Number of municipal service position as of December 31, 2014¹⁶⁸

N	Positions/ marzes	Senior		Leading		Junior		Total	
		Approved	Occupied	Approved	Occupied	Approved	Occupied	Approved	Occupied
1.	Yerevan	90	89	628	610	909	789	1627	1578
2.	Aragatsotn	118	112	44	40	302	280	467	432
3.	Ararat	102	92	125	112	328	294	555	498
4.	Armavir	99	85	76	69	455	416	630	574
5.	Gegharkunik	97	87	116	102	347	294	560	483
6.	Lori	119	98	135	128	429	402	683	628
7.	Kotayk	71	65	138	124	377	356	586	545
8.	Shirak	127	112	188	170	296	264	611	546
9.	Syunik	114	97	74	65	202	191	390	353
10.	Vayots Dzor	48	47	53	51	86	86	187	184
11.	Tavush	66	61	70	67	226	207	362	335
	Total	1051	949	1647	1538	3960	3669	6658	6156

Note: number of positions occupied as set out in the table include the positions occupied by termed job contracts.

¹⁶⁸ www.mta.gov.am.

Table 20: Share of municipal service positions in municipal administrations, in Yerevan and marzes¹⁶⁹

N	Marzes	Number of municipal service positions (approved)	Actually occupied municipal service positions (AOP)	Number of population, thousand people, as of the beginning of the year ¹⁷⁰ (NP)	AAP/NP, %	AOP/NP, %
1	Yerevan	1627	1578	1 068.3	0,152	0,148
2	Aragatsotn	467	432	132.3	0,352	0,326
3	Ararat	555	498	260.8	0,212	0,190
4	Armavir	630	574	267.2	0,236	0,215
5	Gegharkunik	560	483	234.1	0,239	0,206
6	Lori	683	628	230.8	0,296	0,272
7	Kotayk	586	545	255.0	0,220	0,214
8	Shirak	611	546	248.3	0,246	0,220
9	Syunik	390	353	141.0	0,277	0,250
10	Vayots Dzor	187	184	51.7	0,361	0,356
11	Tavush	362	335	127.6	0,287	0,263
	Total	6658	6156	3 017.1	0.221	0,204

6.3. Training of municipal servants

Assessment of municipal service training system

Each municipal servant has to at least once in three years undergo mandatory training courses. The trainings are also held when changes take place in the job descriptions establishing the rights and duties of municipal servants, to improve professional knowledge and practical skills on the initiative of the mayors. Procedures for holding trainings and relevant programs are approved by the relevant state agency authorized by the government.

Trainings of municipal servants are delivered by organizations selected on competitive basis. Effective 2010, trainings have been held along tailored tender procedures for local self-government bodies (mayors, members of avaganis) and municipal servants.

A total of 2364 municipal servants got trainings in 2014, including 1976 funded from

¹⁶⁹ www.mta.gov.am.

¹⁷⁰ Publications of National Statistical Service; Marzes and Yerevan in Figures, 2014.

the state budget, 388 from municipal budget (388 servants of the Yerevan municipality). 1240 of total 1976 municipal servants who got trainings were trained in the general program (72 class hours), and 736 in the program tailored for municipal servants involved in procurements (24 class hours). Effective 2010, the Ministry of Territorial Administration had initiated training of staff in the local self-government bodies and territorial administration authorities in the framework of enhancing efficiency of implementing a number of provision of 2009-2012 Anti-corruption Strategy Action Plan.

Among the representatives of local self-government bodies, total of 763 mayors and members of avaganis got training in 2014¹⁷¹.

In 2014, training of Yerevan municipality staff was delivered by Institute of Economics and Management for mayors and members of avaganis, training of mayors and members of avaganis by Public Administration Academy, and for the municipal servants from marzes Community Association of Armenia.

6.4 International assistance

Factors contributing to establishment and development of local self-government systems in the country include the important role of various international organizations and their Yerevan-based branches implementing a variety of missions in the country.

Cooperation with international organizations continued in 2014, in particular:

1) United State Agency for International Development continued implementation of Support to Civil Society and Local Government project in 2014 towards successful completion through the Counterpart International. It was a four-year project, which provided technical assistance and implemented development projects in 43 partner municipalities, contributed to further establishment of civil society, promoted volunteer movement among youngsters and civic active groups in the municipalities to enhance local democracy and its future development. This project provided crucial assistance to the Ministry of Territorial Administration in preparing and launching administrative and territorial reforms in the country. At the same time, Modern Initiative of Rural Development (implementing agency is the Fuller Residential Construction Center) and Partnership for Prosperity of Rural Municipalities (implementing agency is the SME Development National Center) were operationalized to implement community infrastructure modernization, economic development of rural areas, and job creation measures in the municipalities.

2) GIZ (German International Cooperation) Local Government in South Caucasus program. The objective of the program is to strengthen local self-government systems and establish appropriate local self-governance in the South Caucasus.

¹⁷¹ www.mta.gov.am.

Program components include:

- a) territorial reform
- b) e-government systems
- c) municipal budgeting, and
- d) regional governance.

3) Swiss Development and Cooperation Agency. Improvement of Local Government Systems; the agreement was signed on June 27,2014. The overall objective of the project is to promote accountability, efficiency and performance of the local self-government system in Armenia.

4) UNDP (United National Development Program). Promoting Equal Rights and Opportunities: Women in Local Democracy Processes: The objective of this project is to provide assistance to strengthening equality of the rights of women and men in the Republic of Armenia, promote equal democratic environment and civic consolidation by contributing to implementation of human rights at local level and development of democratic governance. The project also aims to create favorable conditions for more active and targeted engagement of women in public administration and policy development processes by full deployment of their capabilities and potential.

5) With the support of Danish government Council of Europe launched “Support to Consolidating Local Democracy in Armenia: Support to Local Government Reform; Capacity Building of Local Authorities; Strengthening Leadership by Local Elected Representatives project”. This project is aimed at issuing legal expert opinion of the Council of Europe, policy advice and support to the local government reform processes, including preparation of administrative and territorial reforms, as well as development of capacities of local authorities. The first component (Support to local government reforms) aims at harmonization of Armenian national legislation regulating local self-government with the European standards. The second component (Capacity building of local authorities) aims at strengthening institutional capacities of local authorities and service delivery opportunities. The third component (Strengthening leadership by local elected representatives) targets improvement of leadership and management capacities of elected representatives and establishment of an environment of cooperation among local self-government bodies.

6) UNICEF (UN Fund for Children). Memorandum of Understanding on Financing Municipal Infrastructures and Project Implementation in Lori, Tavush, Gegharkunik and Shirak marzes: the objective of the memorandum is to establish the roles and responsibilities in implementing sub-projects, which make part of social programs designed in Lori, Tavush, Gegharkunik and Shirak marzes.

7) KfW (German Development Bank). Feasibility study for the KfW financed project “Integrated solid waste management system, Vanadzor”; the underlying agreement establishes that KfW would have to pay 399.00.00 Euro in fees for services delivered by the consultant.

On January 10, 2014, Assessment of Alternatives Reports was received by the

government, reflecting on the marz of Lori and Dilijan urban municipality of Tavush marz circulated by the Ministry of Territorial Administration among the interested government agencies on January 1, 2014.

8) ADB (Asian Development Bank) Solid Waste Management Project, investment grants projects: According to the joint conclusion of the government of Armenia and ADB, the preparatory technical assistance projects has been divided into two phases:

- a) in the first phase, strategic development plan of the sector is developed accompanied with implementation roadmap and long-term investment plan;
- b) in the second phase, “classical” feasibility study of the investment package will be implemented (feasibility study of the regional garbage collection site providing services to Gyumri town and adjacent areas).

9) In response to the request of the government of Armenia, Asian Development Bank (ADB) will provide consultancy and technical assistance in policy design to develop urban development/investment plans in four secondary cities, i.e. Gyumri, Vanadzor, Dilijan and Jermuk. The Bank has already submitted urban development plans for Gyumri and Dilijan to the government for discussion.

10) EBRD (European Bank for Reconstruction and Development). Kotayk solid waste management project; The objective of the project is to build a regional garbage collection site compliant with European standards in Hrasdan to deliver services to seven municipalities in Kotayk and Sevan town of Gegharkunik. Prime Minister’s directive was issued to assign to the Ministry of Territorial Administration the function of responsible agency for organization of works under the phase two of the project.

In addition to the above mentioned cooperation instances, the following projects and programs were launched or implemented in 2014:

In October 2014, USAID supported implementation of Civic Engagement in Local Governance (CELoG) program, a five-year initiative, official kick-off held on December 2 2014 in Armenia Marriott hotel¹⁷².

The project is implemented by the Community Finance Officers Association (CFOA) in partnership with Information Systems Development and Training Center (ISDTC), Yerevan Press Club (YPC), Asparez Club of Journalists, Eurasia Partnership Foundation (ECF) and Caucasus Research and Resource Centers (CRRC).

In parallel with implementation of reforms envisaged in local government systems, CeLoG project is a wide-ranging efficient tool for public engagement, through which citizens would obtain knowledge, skills and opportunities to actively participate in planning, implementation and supervision of municipal administration.

In terms of its contents, the project may be divided into four main components a) stabilize and strengthen capabilities of the citizens to secure their participation in the course of implementation of local self-government systems and decentralization reforms, and proper representation of their interests in the above processes, b) strengthen capacities of civil society towards monitoring the performance of national and local authorities and

¹⁷² <http://cfoa.am/archives/4636>.

the process of decentralization reforms, c) enhance the degree of accessibility of independent and reliable information in respect of decentralization processes and reforms to the citizens, and d) improve civil society operational environment in the context of engagement in decentralization reforms.

In terms of geographic and typological aspects, the project is also diverse and incorporates two categories of municipalities. The first category encompasses 35 urban and large rural municipalities. And the second works with 40 municipalities, which are covered in the pilot municipal consolidation packages. In all selected municipalities multifarious actions and measures are envisaged, including training courses for municipal administrations and representatives of civil society, small monitoring and civic engagement projects, participatory design and discussions of four-year municipal development plans and municipal budgets, as well as provision of support to locally driven civic initiatives, et cetera.

The project will pay huge attention also to development of management information systems at municipal level. To this end, the existing information management system will be improved, a number of initiatives in electronic governance will be implemented, as well as international experience explored and the most efficiently operating information management systems adapted.

In November 2014 Swiss government supported the launch of Institutional Support to Community Association of Armenia project of the Council of Europe¹⁷³:

Duration: 30 months;

Budget: 824,625 Euros;

Donor: Government of Switzerland;

Partners: Community Association of Armenia, Ministry of Territorial Administration of Armenia, local self-government bodies.

The objective of the project is the strengthening of capacities of Communities Association of Armenia (CAA), as a result of which it would become an active player in the governance system of Armenia efficiently deploying own resources and capabilities.

Due to a number of actions, technical and expert support instances, CAA would have an opportunity to improve its internal management, offer improved services to its members thus motivating the latter to come up with one voice in national policy design processes on decentralization, as well as shape a mechanisms of consultations with the national government authorities.

¹⁷³ http://www.coe.am/index.php?cat_id=59.

Assessing coordination and consolidation in operations of international organizations

The role of various international organizations in the variety of programs and projects implemented in the municipalities of the Republic of Armenia continues to be pivotal. By implementing their activities they mainly strive for securing irreversibility of democratic and liberal economy principles in our country currently in the transition period. In implementing their statutory missions, they cooperate with the government of Armenia, local self-government bodies, civil society organizations and, oftentimes, also with each other. Nevertheless, efficiency of their operations frequently suffers from incompatibility of the projects they implement with the real needs and priorities of the municipalities. The projects and programs as implemented oftentimes repeat one another.

7. Delivery of public services

7.1 Public services delivered by municipalities

In the course of 2014, changes took place in the area of services delivered by the municipalities, and a set of works which are detailed in the subsequent paragraphs.

Greening and well-planning

With the objective to address the existing challenges of the sector, 12.0 thousand hectares of lawn areas were created in Yerevan, which is a 1.0 hectares increase from the previous year.

Green areas have been rehabilitated, improved and new created in the administrative districts indicated below:

- Arabkir district: park adjacent to the American University of Armenia;
- Malatia-Sebastia district: Isakov-Leningradyan highway, Malatia park;
- Avan district: Duryan neighborhood square, Avan-Arinj park, Sayat-Nova neighborhood park;
- Shengavit district: E. Tadevosyan street, Bagratunyats street (hill adjacent to the lake);
- Nor Nork district: par in the 5th sector.

About 60000 trees and bushes were planted, in addition to 2200000 flower seedlings and 700000 tulips. 110 creative compositions were installed embellished with various types of flower seedlings¹⁷⁴.

In 2014, 236 yards and adjacent areas were improved in Yerevan, 289 play grounds were constructed and furnished, as well as 15 mini-football pitches with artificial lawns, and 60 mini-football pitches were renovated, which were constructed in previous

¹⁷⁴<https://www.yerevan.am/am/nature-protection/>.

periods¹⁷⁵. In the framework of projects to increase comfort and accessibility of livelihood infrastructures in Yerevan, Yerevan municipal budget funded construction of 330 rampant in addition to 300 such rampant constructed in co-financing with private owners. 24 street illumination facilities were installed in 2014¹⁷⁶.

In April 2014, large-scale tree planting project was implemented. Some 9600 decorative trees and bushes were procured in Stepanavan town, which were planted in the parks, streets and central square of the town. Tree planting is also implemented by a number of organizations. ATP organization, for example, implement forest planting works in the south-western hill slopes, which belt the town. Volunteers of Orhus environmental center of Stepanavan implemented a tree planting in the vicinities of Agricultural college based in the town, where 160 fir-trees were planted¹⁷⁷.

“Clean Town” prize was awarded to Gavar urban municipality in Gegharkunik marz¹⁷⁸. The Best Green Municipality of 2014 was awarded to Etchmiatsin. More than 150,000 flower seedlings of twelve types were planted in the parks on Teryan and Aram Manukyan streets of Etchmiatsin¹⁷⁹.

In the framework of Shirak Marz Forest Rehabilitation Projects, a new forest area was established in Vardaghbyur forest facility of Gyumri in 2014 covering a space of 10 hectares. Expansion of green zones and establishment of municipal forests has been the topic of cooperation with ATP charity foundation whereby 7.6 hectares of municipal forests were established in Basen, Saratak, Saralanj and Getap municipalities¹⁸⁰.

Garbage removal

With the objective to regulate garbage removal processes in Yerevan, the municipality announced an international tender where a Lebanese Company “Sanitek s.a.r.l” was recognized the winner and launched delivery of relevant services in the city as envisaged by the contract. New equipment and vehicles were first presented to the Mayor of Yerevan, Taron Margaryan, in the Shahumyan square of the capital. Eight specialized companies, which submitted tender packages for the international competition held back in 2012, two of which were selected in 2013, one for the Western section (Ajapnyak, Davtashen, Kentron, Malatia-Sebastia, Shengavit administrative districts) and this was the mentioned Lebanese “Sanitek s.a.r.l” company; and the other for Eastern section (Arabkir, Avan, Erebuni, Qanaker-Zeitun, Nor-Marash, Nor Nork and Nubarashen administrative districts), a consortium of Armenian-Swedish Ecogroup and “LL Miliocconsult” Companies¹⁸¹.

¹⁷⁵ Annual Report of Yerevan Municipality, 2014; <https://www.yerevan.am/am/report/annual-report-2014/>.

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ <http://www.stepanavan.am/xorhrdakcutyun2014.html>.

¹⁷⁸ <http://www.aravot.am/2014/11/10/514384/>.

¹⁷⁹ <http://ejmiatsin.am/maiin/1812--.html>.

¹⁸⁰ <http://shirak.mtaes.am/files/docs/13611.pdf>; Annual report on socio-economic situation and activities of the regional governor of Shirak Marz, 2014.

¹⁸¹ <https://www.yerevan.am/am/news/trvel-e-aghbahanowt-yan-ew-sanmak-rman-mijazgayin-operatori-ashkhatank-neri-meknarke/>.

In 2014 Dilijan municipality acquired four specialized garbage vehicles. Supervision over garbage removal in the town is carried out through electronic network managed from the municipality¹⁸².

Garbage removal is an extremely serious issue in Vanadzor. The equipment of organizations delivering communal and garbage removal services in the town is obsolete, physically and morally worn-and-torn, which makes it impossible to deliver any efficient services to population. When discussing programmatic objectives of Vanadzor in 2014, the mayor proposed to communicate an address to the government with a view to obtain state support through intervention to get low-interest lending to enable the municipality purchase new equipment and deliver efficient services to the population¹⁸³.

Guided by the Article 13 of the Law on Local Duties and Fees, and the Clause 3 of Article 6 of the Law on Garbage Removal and Sanitary Cleaning, the avagani of Jrvezh municipality, at its last annual session held on December 20, 2014, made a decision to approve the procedure for delivering garbage removal service and sanitary cleaning scheme in Jrvezh municipality to be put into effect from January 1, 2015¹⁸⁴.

Over the reported 2014, the procedure for assessment and collection of garbage removal service fees was approved by relevant decisions of avaganis in Spitak¹⁸⁵, Arinj¹⁸⁶, Meghri¹⁸⁷ and other urban and rural municipalities.

According to the avagani resolution N117-A, dated December 2, 2014, Byureghavan municipality decided to organize garbage removal service delivery through “Byureghavan condominium” and nullified the earlier taken resolution N32-A, dated April 11, 2014, on Garbage Removal and Sanitary Cleaning in Byureghavan Town¹⁸⁸.

Maintenance of residential and non-residential areas

Funded by 4.5 mln drams of grant from VivaCell-MTS, renovation of the roofs on the 4 semi-finished residential buildings and 6 residential buildings in Yervandashat municipality is close to completion.

In collaboration with management bodies of multi-apartment residential buildings a number of renovation projects were implemented in Yerevan in 2014, namely: 75028 square meters of flat roofs on 700 buildings, as well as 49947 square meters of sloppy roofs on 776 buildings. Roofs of the 19 of these buildings were renovated in full¹⁸⁹. In 2014, 815 entrances to the buildings were fully renovated, in addition to repair and cleaning of facades of 35 other buildings. Reinforcement of plate finishing of 4 buildings was also implemented in Yerevan in the reported year to prevent falling apart of the plates¹⁹⁰.

¹⁸² <http://hetq.am/arm/news/55165/verapokhvox-qaxaqy-dilijan.html>.

¹⁸³ <http://vanadzor.am/vanadzori-kaghakapetarani-2014-tvakani-tsragrayin-npatakner/>.

¹⁸⁴ <http://www.jrvezh.am/am/seniors/protocol/41>.

¹⁸⁵ <http://spitak.am/CMIS/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=724f7a7a-52ec-4471-a2b0-5d85d8e4578a>.

¹⁸⁶ <http://arinj.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=2bafdaff-9ba8-4322-a690-16ba83650bf6>.

¹⁸⁷ <http://meghri.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=e0a75380-1bec-459e-a820-710da6bb7248>.

¹⁸⁸ <http://byureghavan-kotayk.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=cf9eaa0d-70c7-4bde-ac06-bba7b12b2752>.

¹⁸⁹ <https://www.yerevan.am/am/report/annual-report-2014/>; Annual report of the Yerevan municipality, 2014 .

¹⁹⁰ Ibid.

In the framework of municipality-state cooperation, construction of four multi-apartment residential buildings was launched in 2014 with the completion date planned for 2015. In the framework of this program, it is envisaged to allocate flats to all residents of multi-apartment residential buildings and hostels in emergency condition of 4th category, who are registered as such as of January 1, 2014¹⁹¹. A specific aspect of this program is that all the buildings are to be constructed exactly on the sites where the emergency buildings used to be, i.e. Shinararner 6, Shinararner 15, Margaryan 45, and Sisakyan 16¹⁹².

Construction of residential buildings continued in Agarak town in 2014. Over the year, works of 100.3 mln drams were implemented. Armenia Social Investment Fund allocated 85 mln drams for reconstruction of Arts School in Agarak and installation of its heating network¹⁹³.

Lernahayastan Charity Foundation allocated 15.3 mln drams for renovation of the lavatories in Kapan Culture Centre municipal non-commercial organization and partial renovation of the culture house in Halidzor municipality. World Vision international charity organization financed renovation of ceremony hall of Antarashat rural municipality in 2014¹⁹⁴.

Dandy Precious Metals Kapan ltd allocated 7.3 mln drams for renovation of the rural municipality club in Geghanush village¹⁹⁵.

Table 21: Summary data on residential and communal utilities in 2014¹⁹⁶

	Number of flats in multi-apartment residential buildings (excluding non-privatized hostels)	Total surface, square meters	Number of flats in multi-apartment residential buildings managed by municipalities	Number of flats in multi-apartment residential buildings managed by condominiums, trusts and proxies
Line 1	Line 2	Line 3	Line 4	Line 5
Total	435 348	95 023 632	105 397	329 309
Urban	410 227	51 380 114	82 201	328 026
Rural	24 479	43 643 518	23 196	1 283

¹⁹¹ <https://www.yerevan.am/am/report/annual-report-2014/>; Annual report of the Yerevan municipality, 2014.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ <http://syunik.mtaes.am/files/docs/13186.pdf>; Annual report on socio-economic situation and activities of the regional governor of Syunik Marz, 2014.

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ http://armstat.am/file/article/sv_06_15a_5270.pdf; Residential Stock in 2014.

Average number of flats in multi-apartment residential buildings in 2014 was 435 348, of which 24.2% (105 397) were managed by municipalities, and the remaining 75.8% were managed by condominiums, trusts and other proxy managers (see Table 21). It should be mentioned that distribution of municipality managed multi-apartment residential buildings by urban and rural municipalities is 77.9% and 22.1%, which is a reflection of scarcity of multi-apartment residential buildings in rural municipalities. It is quite characteristic that 94.7% (line 4/line 2) of multi-apartment residential buildings in rural municipalities are managed by municipal administrations; while in urban municipalities only 20% (line 4/line 2) of multi-apartment residential buildings is municipally managed and the remaining stock is under the management of condominiums, trusts and other proxy management schemes. In aggregate, the residential stock of the municipalities of Republic of Armenia, managed by condominiums, trusts and other proxy managers totals 75.6%.

Water supply and waste water removal

In 2014 a total of 34883 linear meters of water supply and removal networks were renovated in Yerevan. In the framework of a project supported by the government of France, capital renovation of a water supply and removal network of 18km accompanied with installation of dedicated connectivity valves in 10000 sites and reconstruction of 15km mainstream pipelines were launched¹⁹⁷.

The entire water supply system in Rind village was fully renovated. Total project value was 123,139.180 drams with municipal co-financing of 12,622.168 drams, including 6,422.168 investment by AGBU (the Saraphyans) organization¹⁹⁸. As a result of reconstruction of the water supply infrastructure in Rind municipality, all households of the village receive round-the-clock potable water supply. The water supply network of Rind village was constructed back in 1960s and the entire length of the lines, i.e. some 9km, was in a completely dilapidated condition. ASIF project supported reconstruction works were implemented in Momikasar area. 1km of internal network was constructed, which secures water supply to a village district with 46 households. Water losses are removed, and some 50% increase in available water volumes is recorded, and the quality of supplied water improved¹⁹⁹.

A loan projects funded by Asian Development Bank, works of 192 mln drams were implemented to improve water supply in Goris town and Brnakot village. Total spending for improvement of water supply networks in Kapan town, Syunik and Atchanan villages was 383 mln drams²⁰⁰.

¹⁹⁷ <https://www.yerevan.am/am/report/annual-report-2014/>; Annual report of the Yerevan municipality, 2014.

¹⁹⁸ <http://www.aravot.am/2014/05/27/464495/>.

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ <http://syunik.mtaes.am/files/docs/13186.pdf>, Annual report on socio-economic situation and activities of the regional governor of Syunik Marz, 2014.

Heating

Foundation for Preservation of Wildlife and Cultural Assets and VivaCell-MTS as the main partner of the Foundation have summarized and presented the results of regular initiatives in the framework of Alternative Energy project. In the framework of this project a solar heater and electric heating network were installed in the pre-school educational institution in Paryur Sevak village. The presentation was held in the institution itself, which has two class-rooms and delivers services to 6 children. The solar water-heater installed in the institution is a justified means in terms of efficiency and environmental impact. This system diminishes the heating expenses at the level of 50-60% in winter periods, and in summer season it covers 100% of the hot water needs. This project is expected to increase the number of attending children in addition to its economic benefits²⁰¹.

Talin area office of World Vision Armenia financed installation of heating system in the pre-school educational institution in Tatul municipality. The relevant works were implemented in May-Jun 2014 at a total value of 1,217,150 drams²⁰².

In 2014, Armenia Social Investment Fund allocated financial resources to implement reconstruction of the Norashen kindergarten, installation of heating system at total value of 71,673,903 drams; reconstruction of Arts schools and installation of heating system in Talin at 102,635,383 drams; reconstruction and installation of heating system of the two blocks of kindergarten in Ararat village at total value of 78,708,700 drams; capital renovation of the two blocks, installation of hot water supply and heating systems in Geghamavan kindergarten at total value of 98,545,150 drams; reconstruction and installation of heating system in Gladzor kindergarten at total value of 109,724,254 drams; reconstruction of the roofs and installation of heating systems of the two blocks of two kindergartens in Malishka municipality at total value of 111,914,922²⁰³.

Public transport and road construction

In 2014, the municipal transportation routes scheme of Gyumri consisted of bus and micro-bus (van) transport routes.

Internal public transport of Gyumri maintains four fixed routes. Average number of vehicles serving the routes is five, the average round-trip length of the routes is 16,75km with the longest of 25km and the shortest 12km. Average time per route is 54 minutes, the longest of 80 minutes, which is the double of the shortest of 40minutes. Average interval per route is 10 minutes, with the longest 1,5 times more than the shortest (15 and

²⁰¹ <http://www.aysor.am/am/news/2014/12/23/%D5%BE%D5%AB%D5%BE%D5%A1-%D5%BD%D5%A5%D5%AC-%D5%B4%D5%BF%D5%BD-%D5%BE%D5%A1%D5%B5%D6%80%D5%AB-%D5%A2%D5%B6%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%A1%D5%B6-%D5%B0%D5%AB%D5%B4%D5%B6%D5%A1%D5%A4%D6%80%D5%A1%D5%B4/888940>.

²⁰² <http://aragatsotn.mtaes.am/news/docs/10073.xls>.

²⁰³ <http://www.armeniasif.am/index.php>; Annual Report on the Activities of Armenia Social Investment Fund, 2014.

10 minutes, respectively). Starting time for all routes is 08:00 and ending is at 20:00.

The urban micro-bus network of Gyumri consists of 11 fixed routes. Average need in vehicles to serve the routes is 9-10; average length of round-trip route for a vehicle is 23,3km, the longest being 36km and the shortest 11km. average duration of a trip is 59,3 minutes, the longest being 88 minutes, which is 3,4 times less than the shortest (26 minutes). Average interval between the routes is 8,7 minutes, the longest three times more than the shortest (15 and 5 minutes, respectively). Starting time for all routes is 07:30, and the closing is 21:00, except for some routes, such as number 22, which is 22:00, and numbers 12 and 25, the closing time of which is 21:30²⁰⁴.

In 2014, replacement of some 500,000 square meters of asphalt and concrete covering of roads, capital renovation of 100,000 square meters of sidewalks, and 50,000 linear meters of pavements were implemented in Yerevan.

Municipality-state collaboration entailed completion of the construction of a highway between Leningradyan and Isakov avenue section of 5.2km. The width of traffic road is 15 meters (2 x 3.75 x 2), width of separation strip is 4 meters and width of sidewalks is 2.25 and 2.5 meters. Two varying level of transport hubs were constructed in the intersections of Isakov avenue and Leningradyan street. The hub on Isakov avenue secure flow of vehicles without crossing and transport links with the Isakov Avenue and new highway. Tunnel passage was constructed on the Leningradyan street with relevant slopes. The length of the tunnel is 46 meters, the width 16 meters and height is 5.1 meters²⁰⁵.

The section connecting Ulnetsi and Rubinyants streets has also been commissioned. The new motor-way tangibly discharges traffic in the David Anhaght-Rubinyants and Rubinyants-Sevak streets²⁰⁶. In the framework of this project, the railway bridge was reconstructed and broadened, which currently maintains a length of 66 meters, 7.5 meters of width and 1 meter wide two-way pedestrian lanes. The section of connection between the Glinka and Tigran Mets streets was also commissioned in 2014, which is the continuation of Saralanj street.

As of 2014, Gyumri, Artik and Maralik towns are connected with Yerevan through micro-bus route commuting. Towns in Shirak marz are connected with Vanadzor, Spitak, Armavir, Vagharshapat, Stepanavan and Talin towns²⁰⁷.

World Bank has funded capital renovation of M-10 motor-way of 3.6km connecting Nerkin Getashen, Verin Getashen and Madina²⁰⁸.

²⁰⁴ <http://progressgyumri.am/analysis-and-survey/1562>.

²⁰⁵ <http://www.lin.am/1329822.html>.

²⁰⁶ www.yerevan.am; Annual Report of Yerevan Municipality, 2014.

²⁰⁷ <http://shirak.mtaes.am/files/docs/13611.pdf>; Annual report on socio-economic situation and activities of the regional governor of Shirak Marz, 2014.

²⁰⁸ <http://gegharkunik.mtaes.am/files/docs/14322.pdf>; Report of Raphik Grigoryan, Gegharkunik Regional Governor on the 2013 Activities and socio-economic situation in the marz.

Education and Culture

In 2014, sister-city and cooperation agreements were reached between Pokr Vedi municipality and Piere Saint Martin, as well as between Artashat and Clamart cities.

Construction of a new two-storied kindergarten launched back in 2012 in Voskevan village by Armenia Social Investment Fund was completed in 2014. It is envisaged for two groups of children, 50 students in total, which fully meets the needs of the village. Total value of the project was 117,929.627 drams with co-financing by the village in the amount 6,285.289 drams, which was funded by AGBU (the Saraphyans)²⁰⁹.

Best Manager of the Year, Best Trainer of the Year competition ended up in awarding the prize to the manager of the Kapan N6 pre-school educational institution; prizes were handed in to the managers of this very institution and the one in Goris N2²¹⁰.

Tatev revival, Motherland Development Initiative and Armenia Development Initiatives Foundations organized – for the first time ever in Armenia – the sheep shearing festival in the Halidzor station of the TATEV WINGS cable-car facility²¹¹. Rural municipalities of Shinuhayr, Halidzor, Tatev, Svarants, Tandzatap, and Harzhis were represented at the festival through their own counters to display their produce, food and beverages, and securing participation of their population in the sheep shearing contest.

The objective of the festival was to develop domestic tourism. Shearing was planned in three phases. In the aftermath of the third phase, however, the weather conditions deteriorated and string wind and storm people were forced to leave the event site²¹².

On August 23, 2014, mulberry festival was held in Goris town, again for the first time ever. Participants presented their hand-made crafts, their harvests and fruits, and – very importantly – the Karahunj mulberry vodka renown among public²¹³. Municipalities around Goris and general Syunik marz have exhibited their conventional dishes, fruits and vegetables in the children park of Goris²¹⁴.

The concluding session of the presidium of the Youth Capital of Armenia 2014 contest awarded Sisian the award. The award was defined on the basis of a combination of expert assessments and on-line voting²¹⁵: on March 18, Aram Karamyan, deputy minister for sports and youth, handed in the symbolic key of the youth capital to Aghasi Hakobjanyan, Mayor of Sisian²¹⁶.

Renovation works were implemented in the museums of Hamo Sahyan in Lori and Aksel Bakunts in Goris in 2014.

On June 28, Motherland Development Foundation organized and held Taraz Festival

²⁰⁹ <http://www.aravot.am/2014/05/27/464495/>.

²¹⁰ <http://syunik.mtaes.am/files/docs/13186.pdf>; Annual report on socio-economic situation and activities of the regional governor of Syunik Marz, 2014.

²¹¹ <http://news.am/arm/news/207455.html>.

²¹² <http://www.kentron.tv/index.php/news/item/4714-news-05052014.html>.

²¹³ <http://shamshyan.com/hy/article/2014/08/23/24131/>.

²¹⁴ <http://www.aravot.am/2014/08/23/490892/>.

²¹⁵ <http://gorispress.am/?p=1151>.

²¹⁶ <http://sisian.info/video.html>.

in Arpeni village. On September 5, Cinema-Express Armenia-Georgia event was held in Hoktember cinema of Gyumri in the framework of Golden Apricot cinema festival²¹⁷.

Spiritual chanting festival was held in the framework of Centennial of Genocide Commemoration with participation of children choirs from Gyumri, Artik, Akhuryan, Azatan, and Amasia, representing the musical, arts and general schools of the above municipalities²¹⁸.

Festivities of Gyumri Day were postponed from the initially planned 5th of October²¹⁹ to the 25th of October²²⁰. A concert of Sympho-Jazz band of the Musical School N6 took place during the festivities, and open door days were announced in all the museums of the city.

Construction of municipal kindergarten building in Aghavnadzor is underway, which is completely reconstructed²²¹.

In 2014, Dramatic Theater of Hrasdan and Culture House of Abovyan staged a performance of new pieces. Cinema Autumn project provided an umbrella for cinema watching of old and new Armenian movies were held in Hrasdan, Charentsavan and Yeghvard municipalities²²².

Gavar and Novorossisk (Krasnodar region of the Russian Federation) towns concluded a memorandum of collaboration and cooperation²²³.

Gegharkunik eparchy supported holding the Feast of Ascension in Gavar town in parallel with theatrical performances in Sevan and Martuni towns of Gegharkunik marz²²⁴.

Healthcare

From sources other than state budget, renovation works were implemented in this sector in 2014 funded by World bank loan project in collaboration with the Project Implementation Unit of the Ministry of Health and 5% co-financing by rural municipalities. The building of Primary Health Care Institution in Kaghtsrashen was constructed and commission at a total project value of 46 mln drams. Ghukasavan municipality funded the medical and primary maternity facility in the amount of 35 mln drams²²⁵.

World Vision International charity organization financed renovation works in medical

²¹⁷ <http://shirak.mtaes.am/files/docs/13611.pdf>, Annual report on socio-economic situation and activities of the regional governor of Shirak Marz, 2014.

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ <http://galatv.am/hy/news/ys-tarvany-aravel-tpavorich-ncho-w-e-ushanum-yumru-or-y/>.

²²⁰ <http://www.asparez.am/gyumri-hy/gyumri-da/>.

²²¹ <http://kotayk.mtaes.am/files/docs/14323.pdf>; Annual report on socio-economic situation and activities of the regional governor of Kotayk Marz, 2014.

²²² Ibid.

²²³ <http://gegharkunik.mtaes.am/files/docs/14322.pdf>; Report of Raphik Grigoryan, Gegharkunik Regional Governor on the 2013 Activities and socio-economic situation in the marz.

²²⁴ Ibid.

²²⁵ <http://ararat.mtaes.am/reports/>; Annual report on socio-economic situation in of Ararat Marz, 2014.

establishments in Sisian, Brknakot, Shinuhayr and Angeghakot municipalities in 2014²²⁶.

According to the resolution of Parpi mayor N313, dated November 18, 2014, Parpi Out-patient Facility (Ltd) was restructured into municipal non-commercial organization (MNCO). The building used by the former was granted to the newly established MNCO free of charge tied to the obligation of targeted use thereof on the basis of the contract signed with the mayor of Parpi. The municipally owned property used by Parpi Out-patient Facility was, save the building, was handed in to the legal successor, i.e. the MNCO in accordance with the hand-over act approved by avagani under its resolution of N77, dated August 15, 2014²²⁷. Similar change in ownership took place in Oshakan municipality on November 17 when Oshakan Medical Out-patient Facility limited liability company was restructured into Oshakan Medical Out-patient Facility municipal non-commercial organization²²⁸.

In December 2014, Odzun Medical Out-patient Facility limited liability company was restructured into Odzun Medical Out-patient Facility municipal non-commercial organization. According to the resolution of the avagani, buildings and structures used by the company were handed over to the municipal non-commercial organization free of charge, and the latter committed to use it in statutory purposes on the basis of the agreement concluded with the mayor of Odzun. At the same time, the municipally owned property used by the company, save the buildings and structures, have been granted to the MNCO under the right of ownership as the legal successor of the former institution²²⁹. According to the government decree N1434-A, dated December 28, 2014, Gugark municipality received the Gugark out-patient facility as a grant²³⁰.

France SDM organization has capitally renovated medical posts in Ttujur and Artanish municipalities. Capita renovation of primary health care facilities in Vardazor and Litchk were completed, and the ones in Tsakkar, Akunk and Ltchap do not have adequate buildings to house the services²³¹.

Maintenance of cemeteries

In the course of 2014, cemetery operational management was urgent and actual. An issue of specific concern was the status of the cemeteries and tombs in relatively large cities.

On September 22 2014, Yerevan Mayor issued decision N3511-N, which establishes the cost of land plot for payable family tombs in Yerevan. According to this decision, the

²²⁶ <http://syunik.mtaes.am/files/docs/13186.pdf>; Annual report on socio-economic situation and activities of the regional governor of Shirak Marz, 2014.

²²⁷ <http://parpi.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=3369e5b0-4592-4750-9b28-452619701661#.VcCT7fmqpBc>.

²²⁸ <http://oshakanhamaynq.am/CMIS/Pages/DocFlow/Default.aspx?nt=1&a=v&g=0566030c-fc2f-4d9e-999e-27a2971e29f6>.

²²⁹ <http://www.odzun.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?nt=1&a=v&g=cc97ed30-f15b-479d-92e1-1c38e4600ab7>.

²³⁰ https://www.e-gov.am/u_files/file/decrees/kar/2014/12/14_1434.pdf.

²³¹ <http://gegharkunik.mtaes.am/files/docs/14322.pdf>; Report of Raphik Grigoryan, Gegharkunik Regional Governor on the 2013 Activities and socio-economic situation in the marz.

price for a land plot to establish a family tomb in Yerevan will be defined in compliance with the government decree N 1746-N, dated December 24 2003, which establishes the procedures of cadastral evaluation of lands in residential areas of Armenia, their locations and zoning ratios, as well as their boundaries. Payable allocation of land plots for tombs will be implemented according to the provisions set out in Clause 7, Article 1 of the government decree N 1910-N, dated November 23,2006, while the value of land plot is paid to the Yerevan municipal budget. This decision will be put into legal force effective November 3, 2014²³².

Nevertheless, it should be mentioned that alienation of payable lands in the city of Yerevan as well as the values of land plots alienated on a payable basis for family tombs are defined according to the same principle, i.e. in accordance with the government decree N 1746-N, dated December 24, 2003, which is not justified given the factors above.

Power of local self-government bodies to establish municipal service fees

Institutions of the power to define local fees by local self-government bodies in 2014 is mainly preconditioned by the Law on Garbage Removal and Sanitary Cleaning promulgated in 2011. In addition to the above power, local self-government bodies are empowered to establish fees for various services delivered, but they do so mainly in cases of pre-school and extra-curricular education services.

In Yerevan kindergartens continued to operate free of charge for residents of Yerevan; they were payable for children who were non-residents of the capital city. It should also be mentioned that several private kindergartens operated in Yerevan in 2014, the fees for service of which is outside the authority of the local self-government bodies to establish fees.

Fees for kindergarten services in Gyumri is not general and it fluctuates between 6000 and 8000 drams²³⁰.

Avagani of Alaverdi urban municipality issued a decree, N28-N, on August 30, 2013, according to which household garbage removal in the town is delivered by the local self-government bodies and the monthly service fee was established at 150 drams per person; for non-household and voluminous garbage the fees were as follows:

- a) 3000 drams for 1m³, (in volume); or
- b) 10000 drams per ton of garbage (in mass).

A fee of 6500 drams for kindergarten services in Mrgashen municipality was established for 2014²³⁴; in Nor Hachn, the avagani issues its resolution N40-N on December 17 2013, according to which the fees charged from the parents for services delivered by Nor Hachn municipal kindergarten MNCO was set at 5000 drams per

²³² <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=93346>.

²³³ <http://www.asparez.am/gyumri-hy/gyumri-kindergartens/>.

²³⁴ <http://mrgashen.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=56fe3e71-a00f-4c8a-ad90-83bc23f7780a>.

month²³⁵. In Spitak, avagani established (resolution N74-, dated December 19, 2013) a fee of 2000 drams effective January 1 2014 per month per child attending various training classes in the Spitak Culture House, which is a municipal non-commercial organization²³⁶.

Part of residents in municipalities adjacent to Ararat urban municipality applied to the Ararat municipality with a request to allow their children to attend kindergartens in Ararat and Arts school. Ararat avagani issued resolution N33, dated September 9, 2014, establishing 8000 drams per children attending Ararat kindergartens N1, N2 and N3, which are municipal non-commercial organizations; at the same time, avagani resolution N17-N, dated December 18, 2013, established that the monthly fee of 3500 drams for children who are residents of Ararat shall remain unchanged.

The annual fees payable by parents of children who are non-residents and attend Gh. Aghayan secondary vocational Arts School of Ararat MNCO effective September 1, 2014, are established as follows²³⁷.

1. Piano and violin section: 85000 drams for grades I-IV;
2. Piano and violin section: 95000 drams for grade VIII-XI;
3. Accordion section: 50000 drams for grades I-IV;
4. Painting section: 40000 drams for grades I-V;
5. Dancing section: 40000 drams.

On November 12, 2013, avagani of Jrvezh municipality issued its resolution N40-A to establish that the tuition fee for children attending Jrvezh Musical School extra-curricular training educational institution MNCO will be 1000 drams per month for 2014, if the parents (parent) and/or the authorized care-taker of the attending child are registered in Jrvezh municipality; if not, the fee for services delivered by the above MNCO shall be 5000 drams²³⁸.

7.2 Management of municipal services

In 2014, expenditures incurred by municipalities to deliver public services increased 9.9%, from 111,444 mln to 122,583 mln drams, despite the fact that expenditures on general services also increased relative to 2013 (5.9%). Share of expenditures on public services in 2014 in aggregate municipal services decreased relative to 2013 indicator, which is a positive results. In 2014 it was 21.2%, while the indicator for 2013 was 22%.

The share of education expenditures in services delivered by municipalities in 2014 continues to be high, similar to the shares of general public services and transport (see: Table 22). It is primarily preconditioned by the high value of public transport expenditures of Yerevan municipality. 87.9% of transport expenditures are attributed to Yerevan, while

²³⁵ <http://municipality.hachn.am/Pages/DocFlow/default.aspx?nt=1&a=v&g=33910af1-24a7-402e-9655-0ea7fbf12217>.

²³⁶ <http://spitak.am/Pages/DocFlow/Default.aspx?a=v&g=9081cb9d-b01f-4de5-b118-c4c5f0f7c58c>.

²³⁷ Ibid.

²³⁸ <http://www.jrvezh.am/am/seniors/decision/149>.

aggregate transport expenditures of all other municipalities are only 12.1%. In education expenditures, the share of Yerevan is 67% of total, but it should be noted that this value incorporates resources allocated to Yerevan to finance implementation of delegated powers. In 2014, environment protection expenditures of municipalities totaled 11.043 mln drams, 65% of which were incurred by Yerevan.

Ratio of all expenditures for municipal public services to general public services for all municipalities is 3.72, while the same indicator for the previous year was 3.54, which is a positive trend. The same indicator for Yerevan is 9.72, in other words, it may be stated that approximately 1/10th of Yerevan municipal budget is spent for staff maintenance, while this indicator for all other municipalities – Yerevan excluded – is 1.52, which means that one unit of expenditure for administrative staff of municipalities is incurred to deliver 1.52 units of municipal services, which is not a desirable indicator.

Table 22: Ratios of general and municipal services in municipal budgets of Armenia, 2014, thousand drams

2014							
	Expenditures	Municipalities, total ²³⁹		Yerevan ²⁴⁰		Urban and rural municipalities, total, excluding Yerevan	
		Amount	%	Amount	%	Amount	%
1	General public services	25,976,680.86	21.2%	6,978,607.5	9.3%	18,998,073.36	39.7%
2	Transport	24,239,336.00	19.8%	21,314,923.8	28.5%	2,924,412.20	6.1%
3	Communication	0.00	0.0%	0.0	0.0%	0.00	0.0%
4	Environment protection	11,043,866.89	9.0%	7,248,431.3	9.7%	3,795,435.59	7.9%
5	Residential construction and communal utilities	14,475,909.05	11.8%	10,263,409.3	13.7%	4,212,499.75	8.8%
6	Healthcare	158,530.16	0.1%	121,999.3	0.2%	36,530.86	0.1%
7	Recreation, culture and religion	8,030,628.50	6.6%	3,436,443.8	4.6%	4,594,184.70	9.6%
8	Education	34,636,593.13	28.3%	23,219,482.0	31.0%	11,417,111.13	23.9%
9	Social protection	4,021,334.59	3.3%	2,198,899.5	2.9%	1,822,435.09	3.8%
10	Expenditures, total	122,582,879.18	100.0%	74,782,196.5	100.0%	47,800,682.68	100%
11	Ratios of general and municipal services in municipal budget expenditures	3.72		9.72		1.52	

²³⁹ <http://minfin.am/index.php?cat=78&lang=1>.

²⁴⁰ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=96507>, Decision of Avagani of Yerevan, N 301-N, Approval of the Yerevan Municipal Budget Execution Report, 2014.

Conclusions and recommendations

As in years preceding, there was no any significant progress in the local self-government system of Armenia in 2014.

Legislative changes, amendments or additions, presupposed by the Constitutional amendments of 2005 did not take place. Laws or legal acts were not promulgated in the course of the reported year that would regulate merger or demerger of municipalities, including rules of procedures and establishment of election to the local self-government bodies timelines in the newly formed municipalities. The same applies to establishment of inter-municipal unions, issue and allocation of municipal securities, and to establishment of hotel tax.

All the existing state program documents (Government Program of Activities, Strategic Development Plan of Armenia for 2014-2025) contain essentially identical provision and primarily reflect the ideas of securing implementation of constitutional changes by promulgating relevant legislation.

2014 did not see the legislative shortcoming removed, i.e. rates of property and land taxes recognized as local taxes continue to be established by law, and the authority to establish the above taxes – within the brackets established by law – have not been assigned to the local self-government bodies, as required by the European Charter of Local Self-government (Article 9.3).

There were no changes whatsoever in administrative and territorial division of Armenia. Only 14 pilot clusters were selected, where studies were held and it is envisaged that in 2015 these clusters will be consolidated.

The units of local self-government, i.e. municipalities, continue to be extremely fragmented and weak in capacities. Viewed from the perspective of inter-municipal cooperation no changes have taken place. As in the previous years, 2014 did not see any inter-municipal unions established.

The degree of financial autonomy of municipalities persists to be very low, while the own assets inadequate and obsolete. 2014 was not different from the previous years in failing to register shared revenues on various taxes and stamp duties from the state budget.

In general, municipalities are too far from the entry to credit market. In 2014 municipalities did not issue or allocate municipal securities.

The forms and procedures of elections into local self-government bodies remained unchanged in 2014. Similar to the previous years, in 2014 elections were held in rather weak competitive environment, and in many cases even in complete absence of any competition. Majority of mayors are again representatives of the ruling Republican Party of Armenia. Restrictions on running for avagani membership have increased in number.

In 2014 authorities assigned to the local self-government bodies remained unchanged as well. Powers in agriculture, labor and social affairs have been modified, and increased in number in animal health and plant sanitation and protection sectors. The rules of procedures for implementation of mandatory powers have not been established. Cases of

infringements and abuse of power are observed at municipal level. Statutes or by-laws of avaganis are not adopted in all municipalities.

Most of the mass media agencies are concentrated in Yerevan, a situation unchanged from the preceding years. Unchanged is also the assessment of Freedom House for 2014 local democratic governance. Some works have been implemented to secure and enhance participation of population and civil society in local self-government. In 2014 the anti-award of rotten lock, symbolizing closeness and poor performance was not given to any municipality. Representatives of local self-government bodies continued to be enrolled in the “blacklists”. The number of municipalities, which have official internet web-sites increased significantly in 2014. The mechanisms of decision-making at municipal level on the basis of SMS polling commenced to be operationalized.

Comparison of adequacy of powers and financial resources assigned to the local self-government bodies through the respective indicators for Armenia and EU countries shows that Armenia is yet tangibly lagging behind the latter and particularly in shares of municipal budgets in public expenditures and GDP, and per capita revenues and expenditures of municipal budgets. This is a manifestation of very low level of decentralization of power in Armenia, which persisted in 2014.

Despite the reality that over the recent five year period revenue and expenditure indicators of the Armenian municipalities consistently increased in absolute terms, which is the case also in terms of execution rates, majority of the Armenian municipalities is not yet in a position to perform all the powers assigned thereto by law in full swing, and particularly in the area of municipal service delivery, as a consequence of which the living standards of population of Armenia has not enjoyed any tangible improvement over the recent five years.

In 2014 like in the previous years, over 60% of revenues and expenditures of municipal budgets is attributed to Yerevan only. At the same time, per capita revenues/expenditures of the municipal budgets of Armenia (excluding Yerevan) are approximately 2.7 times less than the same indicators for Yerevan.

In 2014 shares of municipal budgets by functional classification - excluding Yerevan - are substantially different from both municipal budgets – including Yerevan – and shares of Yerevan expenditures in total spending. For example, share of expenditures on general public services in municipal budgets (excluding Yerevan) is the highest, i.e. 41.7% of total spending, 22.7% in municipal budgets (including Yerevan) and 10.1% only in the budget of Yerevan.

Ratios of recurrent and capital expenditures of municipalities in total spending over the recent five years have changed in varying proportions. In the period of 2010-2011, share of capital expenditures in total spending increased from 24.3% to 28.9%; then in 2012-2013 it displayed decreasing trends down to 22.4%, and in 2014 it again increased to reach 24%.

In 2014, shares of actual salaries and bonuses in all local self-government bodies of Armenia (excluding Yerevan), staff of budget and non-commercial in total expenditures

was 33.7% (see Table 4), which is 4.7 times higher than the same indicator for Yerevan (total of 7.2%), primarily explained by two factors, namely, inflated staffing in municipalities and municipal organizations and inadequacy of municipal budget resources.

Almost all decisions in the municipalities are initiated and actually taken by the mayors. In many municipalities avaganis continue to be quite passive in this area.

The progress in use of electronic means of communication continued but the situation is far from being satisfactory. Many municipalities do not make use of internet communication. There are no other means of public awareness in many municipalities, such as newspapers or local television. Mobile telephone communication and information billboards exists in all municipalities.

Trainings of municipal servants in 2014 were delivered by organizations selected on a competitive basis. As in the previous years, trainings were held and delivered separately for the local self-government bodies and municipal servants.

In 2014 various international organizations continued implementing activities in numerous municipalities of Armenia. Their operations are still necessary for and needed by the municipalities. They usually operate in cooperation with the government of Armenia, and, oftentimes, with each other, but not all the opportunities or full potential are deployed in an efficient manner.

In the area of municipal service delivery large-scale works were implemented in 2014 in the capital city. Yerevan municipality holds larger share of total municipal spending than the aggregate of all other municipalities of the country in bulk. More specifically, quite large is the share of the expenditures on public services in the Yerevan municipal budget. The ration of expenditures on public services and general services in the municipalities out in the marzes, i.e. the expenditures on maintenance of administration and staff are fairly high. Municipalities in the marzes implement deliver some services to their communities, however, it is mostly characteristic of urban and larger rural municipalities.

The conclusions drafted in the preceding paragraphs lay bases for drawing the following recommendations

Expediting the pace of reforms along all sector associated directions is crucial for further development of the local self-governance of Armenia. This is true for legislative framework regulating the sector, as well as for actual enforcement of the legislation. In particular, it is imperative to adopt legal acts regulating the principles of merger and demerger of municipalities, as well as those of establishment of inter-municipal unions, in addition to promulgation of the new law on financial equalization and the already developed draft laws on individual local taxes, and, finally, design and adopt the law on municipal securities.

Adoption of the above legislative acts may not crowd out the pending issue of

promulgating strategic program of local governance development or decentralization. Such strategic program would enable combining the vision, the ways to achieve it and sequence and timing of the steps to be undertaken into a single framework document.

It is necessary to correct the mistake squeezed in the local tax legislative package adopted back in 2010, that is to provide assigning the power – as prescribed by the law - to establish rates of property and land taxes to the avaganis.

Further development of local governance in Armenia is deemed impossible without consolidation of municipalities and establishment of inter-municipal unions. These issues await accelerated decisions and solutions.

Enabling local self-government bodies to fully perform and implement the powers assigned by law requires establishment of new sources of financing and resources, which are to be instituted by law. In particular, it is imperative to improve the national legislation towards enabling national tax shared revenues to the municipal budgets and engagement of municipalities in capital markets (it is necessary to develop and adopt relevant rules of procedures regulating attraction of borrowings from commercial banks and financial institutions by municipalities, the issue and allocation of municipal securities, as well as design and operationalizing mechanisms and tools to assess creditworthiness of municipalities).

In the area of local elections, it is important to hold elections of avaganis by applying both proportionate and majoritarian election procedures. The issue of streamlining the rules of procedures in support of implementation of legitimate powers by local self-government bodies remains pending. It is necessary to expand the toolkit securing publicity of operations and activities implemented by local self-government bodies and the list of municipalities in command of such toolkits. It is also crucial to be consistent in enforcing legislative provisions on citizen participation in local governance by activating population at large and civil society organizations, including private sector companies, and proliferating variety of tools (such as, for instance, SMS polls, et cetera) aiming at enhanced participation.

The main prerequisite of successfully enhancing the scope and quality of public services delivered is the strengthened financial sustainability of the municipalities and optimal use of the available resources. In this context, consolidation of municipalities and establishment of inter-municipal unions remain a priority. Expanding the potential sources for diversifying financial resources available to the municipalities is crucial, in particular, development of the framework for engaging larger resources from the state budget and municipal borrowing mechanisms, as well as promotion of cooperation with private sector.

Overall it could be mentioned that there is a need for improvement and further development in each and every types of municipal services, which are too far from being at satisfactory level in the majority of municipalities in the country.

Bibliography

39. Constitution of Armenia
40. European Charter of Local Self-government
41. Law on Local Self-government of Armenia (May 7, 2002)
42. Law on Local Self-government in Yerevan
43. Law on Budgetary System of the Republic of Armenia
44. Law on State Labor Inspectorate
45. Electoral Code of the Republic of Armenia
46. Law on Introduction of an Amendment and an Addition in the Law on Local self-government of Armenia, adopted on June 21, 2014
47. Law on Introduction of an Amendment in the Law on Local self-government of Armenia, adopted on December 17, 2014
48. Law on Introduction of an Amendment in the Law on Local self-government in Yerevan, adopted on June 21, 2014
49. Law on Introduction of an Addition and an Amendment in the Law on Local self-government in Yerevan, adopted on December 17, 2014
50. Law on Introduction of Additions in the Electoral Code of Armenia, adopted on May 19, 2014
51. Annual Report of the Ministry of Territorial Administration and Emergency Situations (in its part on the former Ministry of Territorial Administration), Yerevan 2015
52. Reference notes on submission of avagani decisions to the marzpetarans, January, February, March, June, July, August, September, October 2014
53. Summary information on application of information technologies in the municipalities of Armenia (as of April 1 2015)
54. On the Activities of the Human Rights Defender of the Republic of Armenia and on the Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms in the Country during 2014
55. Involvement of civil and non-government organizations in policy design and implementation monitoring: needs and capacities, Yerevan, 2015
56. Local Self-government Reforms in Armenia (2004-2006), Book 2; edit David Tumanyan, PhD Economics, Yerevan, Noyan Tapan, 2008, pages 62-85
57. Local Self-government Reforms in Armenia (2007 and 2008), Book 3; edit David Tumanyan, PhD Economics, Yerevan, Noyan Tapan, 2009, pages 26-31, 95-99
58. Local Self-government Reforms in Armenia (2009 and 2010) Book 4, edited by D.S. Tumanyan, Yerevan, Noyan Tapan, 2012, pages 33-47, 127-138
59. Local Self-government in Armenia, 2011, Book 5 (edit. D.S. Tumanyan, Ph.D. Economics), Yerevan, Noyan Tapan, 2012, pages 32-46
60. Local Self-government in Armenia, 2012 and 2013, Book 6 (edit. D.S. Tumanyan, Ph.D. Economics), Yerevan, 2015
61. Subnational public finance in the European Union, Dexia, January, 2013
62. Nations in Transit 2014
63. www.mtaes.gov.am
64. www.minfin.am

65. www.yerevan.am
66. www.ypc.am
67. www.cfoa.am
68. www.elections.am
69. www.ombuds.am
70. www.freedomhouse.org
71. www.program.counterpart.org
72. www.transparency.am
73. www.foi.am
74. www.e-gov.am
75. www.armstat.am
76. www.mta.gov.am

Appendix 1: Submission of community council decisions to respective marzpetarans ²⁴¹
(as of November 1, 2014)

N	Marz	Number of decisions submitted to marzpetaran by municipalities	Number of decisions returned by marzpetaran for correction because of breaches identified	Share of decisions incompliant with legislation or other legal acts (%)	Number of community council decisions, returned by marzpetaran, corrected and brought into compliance with legislation and resubmitted to the marzpetaran within the defined deadlines	Failures of mayors to convene community council sessions to discuss decisions returned by marzpetaran	Number of municipalities which failed to submit community council decisions to the respective marzpetarans	Number of municipalities, which failed to submit community council decisions to marzpetarans within the specified deadlines	Cases of disagreement of LSGs with the position of marzpetarans	Disciplinary actions against staff secretaries for failure to submit community council decisions to marzpetaran	Number of judicial cases on rescinding decisions of community councils
1	Lori	2273	0	0.00%	0	0	0	0	0	0	0
2	Ararat	2245	20	0.89%	30	0	3	0	3	0	0
3	Armavir	2477	0	0.00%	0	0	0	0	0	0	0
4	Aragatsotn	1267	79	6.24%	72	0	0	0	0	0	0
5	Kotayk	2780	274	9.86%	164	0	0	0	0	0	0
6	Tavush	889	25	2.81%	11	0	0	0	0	0	0
7	Gegharkunik	1305	31	2.38%	35	0	27	0	0	0	22
8	Shirak	1216	410	33.72%	443	0	0	0	0	0	0
9	Vayots Dzor	1027	4	0.39%	6	0	16	0	0	0	0
10	Syunik	1951	24	1.23%	25	0	0	0	0	0	0
	Total	17430	867	4.97%	786	0	46	0	3	0	22

²⁴¹ Source: www.mta.gov.am; Reference notes on submission of avagani decisions to the marzpetarans, January, February, March, June, July, August, September, October 2014

15 Appendix 2: Receptions of citizens held by mayors and members of community councils, 2014²⁴²

N	Marzes		Number of municipalities, which held receptions of citizens				With mayors		With members of community councils	
	Marz	Number of municipalities	Quarter 1	Quarter 2	Quarter 3	Quarter 4	Number of applicants for reception	Number of citizens who participated in receptions	Number of applicants for reception	Number of citizens who participated in receptions
1	Lori	114	114	114	114	114	23908	22510	8621	7712
2	Ararat	97	97	97	97	97	25648	25728	1776	1669
3	Armavir	97	97	97	97	97	17163	17360	5217	4191
4	Aragatsothn	92	91	91	91	91	10781	10520	2357	2182
5	Kotayk	67	67	67	66	65	9912	9762	790	762
6	Tavush	113	90	90	91	97	4572	4545	4091	4061
7	Gegharkunik	119	119	119	119	119	20409	20409	2801	2801
8	Shirak	109	18	34	45	45	2136	2030	335	281
9	Vayots Dzor	44	44	43	44	44	4071	3953	551	505
10	Syunik	62	60	62	57	61	2635	2213	445	302
	Total	914	797	814	821	830	121235	119030	26984	24466

²⁴² Source: www.mta.gov.am; Number of citizens who participated in receptions held by mayors and avaganis in the 1st, 2nd, 3rd and 4th quarters of 2014.

Appendix 3: Publicity of municipal budgets in the marzes of Armenia, 2014 ²⁴³

N	Marz	Number of municipalities	Placing on boards and other easily accessible locations				Television broadcasting				Publication of newspapers				Uploading on internet page			
			Quarter 1	Quarter 2	Quarter 3	Quarter 4	Quarter 1	Quarter 2	Quarter 3	Quarter 4	Quarter 1	Quarter 2	Quarter 3	Quarter 4	Quarter 1	Quarter 2	Quarter 3	Quarter 4
1	Aragatsotn	114	114	114	114	114	0	0	0	0	2	2	2	2	39	54	55	55
2	Ararat	97	97	97	97	97	1	1	1	1	4	4	4	4	97	97	97	90
3	Armavir	97	97	97	97	97	27	27	27	27	39	39	39	39	97	97	97	97
4	Gegharkunik	92	92	92	91	3	3	4	4	26	26	38	38	12	12	12	12	12
5	Kotayk	67	67	67	67	2	2	2	2	0	0	1	1	67	67	67	67	67
6	Lori	113	113	113	113	4	4	4	4	4	4	5	4	24	25	25	25	25
7	Shirak	119	119	119	119	11	12	3	3	4	3	3	3	119	119	119	119	119
8	Syunik	109	109	109	109	0	0	0	0	1	1	1	1	7	7	7	7	9
9	Vayots Dzor	44	44	44	44	0	1	0	0	2	0	0	2	44	44	44	44	44
10	Tavush	62	62	62	62	15	15	15	15	4	4	4	4	62	62	62	62	62
	Total	914	914	914	913	63	65	56	56	86	84	97	98	568	584	585	580	580

²⁴³ Source: www.mta.gov.am; Summary Notes on Publicity and Transparency of Activities Implemented by Local Self-government bodies in the 1st, 2nd, 3rd and 4th quarters of 2014

Appendix 4: Actual execution and shares of constituent components of municipal budgets in consolidated budget, 2012-2014*

N	Type of budget	Actual, 2012, bln drams	Share in 2012 consolidated budget, %	Actual, 2013, bln drams	Share in 2013 consolidated budget, %	Actual, 2014, bln drams	Share in 2014 consolidated budget, %
	Consolidated budget (1)						
	Revenues	975.3	100.0	1,101.7	100.0	1,178.2	100.0
	Expenditures	1,037.1	100.0	1,170.6	100.0	1,268.8	100.0
	Deficit (-)	-61.8	100.0	-68.9	100.0	-90.6	100.0
	Including:						
1.	State budget						
	Revenues	946.2	97.0	1,071.4	97.2	1,144.7	97.2
	Expenditures	1,006.1	97.0	1,142.9	97.6	1,235.1	97.3
	Deficit (-)	-59.9	96.9	-71.5	103.9	-90.3	99.7
2.	Municipal budgets						
	Revenues	95.5	9.8	105.8	9.6	114.3	9.7
	Expenditures	97.4	9.4	103.1	8.8	114.6	9.0
	Surplus (+) / Deficit (-)	-1.9	3.1	+2.7	-3.9	-0.3	0.3

*) Source: <http://www.minfin.am/index.php?cat=76&lang=1>

1. Revenues, expenditures, and surplus/deficit indicators encompass inflows and outlays of inter-budgetary transfers

Appendix 5: Demographic picture of officials on municipal service in Yerevan and marz municipalities, as of June 1, 2014

N	Senior positions, Class 1		Senior positions, Class 2		Senior positions, Class 3		Group I		Leading positions, Class 1		Leading positions, Class 2		Leading positions, Class 3		Group II		Junior positions, Class 1		Junior positions, Class 2		Junior positions, Class 3		Group III		Total		Total number of municipal service positions
	Women	Man	Women	Man	Women	Man	Women	Man	Women	Man	Women	Man	Women	Man	Women	Man	Women	Man	Women	Man	Women	Man	Women	Man	Women	Man	
1	0	1	4	33	24	28	61	53	96	27	43	230	158	310	300	207	183	289	185	13	2	509	370	847	731	1578	
2	0	3	54	36	5	0	59	39	11	7	1	0	23	23	35	30	86	60	28	14	1	0	115	74	209	143	352
3	2	0	27	54	4	0	33	54	3	17	0	1	15	65	18	83	44	149	35	46	8	17	87	212	138	349	487
4	0	2	31	54	2	0	33	56	10	10	1	0	30	19	41	29	91	93	72	78	55	31	218	202	292	287	579
5	0	1	43	67	3	1	46	69	0	7	1	0	13	19	14	26	126	151	9	3	1	0	136	154	196	249	445
6	0	3	52	33	3	2	55	38	5	12	2	0	43	47	50	59	81	57	66	35	41	18	188	110	293	207	500
7	3	1	57	33	4	2	64	36	6	22	0	10	36	53	42	85	146	72	85	41	47	12	278	125	384	246	630
8	2	1	30	27	4	0	36	28	9	22	3	0	43	48	55	70	105	53	94	30	59	16	258	99	349	197	546
9	0	3	49	51	6	1	55	55	4	18	1	13	55	78	60	109	74	74	54	32	20	7	148	113	263	277	540
10	0	0	18	26	0	3	18	29	1	4	0	0	24	22	25	26	31	48	3	0	1	0	35	48	78	103	181
11	0	2	33	22	4	0	37	24	3	10	0	0	23	31	26	41	64	43	46	16	37	4	147	63	210	128	338
Total		7	17	398	436	59	37	464	490	105	225	36	67	535	563	676	855	983	781	480	283	107	2119	1570	3259	2917	6176

**ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ
(2014թ.)**

Գիրք 7

**LOCAL SELF-GOVERNMENT IN ARMENIA
(2014)**

Book 7

Հայերեն տեխնիկական խմբագիր՝
Մեսրոպ Հարությունյան

Tech. editor (Armenian language):
Mesrop Harutunyan

Համակարգչային ձևավորումը՝
Լորա ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆԻ

Չափսը՝ 70x100 1/16: Ծավալը՝ 12.5 տ. մամուլ:
Թուղթը և տպագրությունը՝ օֆսեթ: Տաքսանակը՝ 500 օրինակ:

Տպագրվել է «ՎԱՆ ԱՐՅԱՆ» հրատարակչատան տարանուն

